

ดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง
ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

โดย
ไพไซ สุนนะลาด

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ

กระทรวงศึกษาธิการ

ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2537

ประกาศคุณูปการ

ณ โอกาสนี้ขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูงแต่ท่านอาจารย์ Dr. Terry E Miller. SARA S. Miller. sonia Miller and Ester Miller the kent State University ohio U.S.A ซึ่งได้อุ่นเครื่องที่ทุนการศึกษาแก่กระผมตลอด 3 ปี ขอแสดงความรับรู้คุณเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณท่าน รองศาสตราจารย์ดร.บุญชม ศรีสะอาด รักษาการอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาสารคาม และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร. จินดา งามสุทธิ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.เจริญชัย ชนไพโรจน์ รองศาสตราจารย์ดร. บุญยงค์ เกศเทศ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ดร.ทวีศิลป์ ลีบัวฉนะ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประสิทธิ์ แก้วสิงห์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สมชาย ลำดวน อาจารย์วรมงคลศักดิ์พิจิตร บุญเสริม ท่านคณาจารย์ทุก ๆ ท่านที่ได้ให้คำแนะนำช่วยเหลือทั้งด้านวัตถุและจิตใจให้กระผมในช่วงปีการศึกษาที่ผ่านมา

ขอขอบพระคุณ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ที่ให้ทุนอุดหนุนการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณ คุณแอนจุลี สารสิทธิยศ คุณพนมพร สารสิทธิยศ คุณสมพร คนชม สุนทรี สังวรราชทรัพย์ คุณวัชรชัย แสงฉายา คุณประธาน วงศ์นุกูล และเพื่อน ๆ รุ่น 13 พร้อมพี่ รุ่น 12 และน้อง ๆ รุ่น 14-15 ที่ได้คอยเป็นกำลังใจตลอดมา

ขอขอบคุณเป็นพิเศษแด่ คุณพ่อ คุณแม่ คุณบุญปิ่น สุนนะลาด คุณอมร สุนนะลาด ที่ได้ช่วยดูแลบุตรและเป็นธุระให้ทุกอย่างที่กระผมศึกษาเล่าเรียนตลอด 3 ปี

คุณค่าปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ขอมอบเป็นที่ระลึกแด่ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน ตราบเท่าที่ฉันรณ.

ไพไซ สุนนะลาด

ดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางแห่งประเทศสาธารณรัฐ
ประชาธิปไตยประชาชนลาว

บทคัดย่อ
ของ
ไพไซ สุนะลาด

เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการ
ตามหลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต วิชาเอกไทยคดีศึกษา (เน้นมนุษยศาสตร์)
เมษายน 2538

ดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทยวนที่แขวงเชียงขวางแห่งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเครื่องดนตรีองค์ประกอบทั่วไปของดนตรี และการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิต โดยศึกษาข้อมูลมาจากเอกสาร และการศึกษาภาคสนามด้วยการสังเกต สัมภาษณ์จากบุคลากรในท้องถิ่น

ผลการศึกษาพบว่า เครื่องดนตรีมีอยู่ 4 ประเภท ได้แก่ เครื่องดี สี ตี เป่า นอกจากนี้ยังค้นพบการละเล่นและดนตรี ได้แก่ ลำพวนตอบผญา ฟ้อน (รำ) ร้องเพลง เขื่อง และแห่ เป็นต้น องค์ประกอบทั่วไปของดนตรี ประกอบมี 5 อย่าง ได้แก่ เครื่องดนตรีและการผสมวง นักแต่งเพลง นักดนตรีหรือผู้บรรเลง วิธีการบรรเลง ผู้ชม ผู้ฟัง

วิถีชีวิตของชาวไทยวน เกี่ยวข้องกับคติความเชื่อตามชนบประเพณีในฮีต 12 คอง 14 และมีคติความเชื่อทางพุทธศาสนาแบบพื้นบ้าน ผสมความเชื่อทั้งเรื่องพราหมณ์และผีแบบพื้นเมือง แต่ไม่ใช่ชาวไทยวนจะไม่เชื่อเรื่องวิทยาศาสตร์ตามแนวทางนโยบายของพรรคและรัฐบาลลาวแต่ประการใด

ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตเป็นเรื่องของคนหนึ่ง หรือของหลายคนนับแต่เกิดจนตาย แม้ในสังคมวัฒนธรรมของชุมชนชาวท้องถิ่นนั้น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีพิธีกรรม การละเล่นหรือการมาหากินและเลี้ยงชีพ ตลอดจนด้านศิลปภาษา และวรรณกรรมเป็นวัฒนธรรม ประเพณี พิธีกรรมในสังคมของเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์นั้น ๆ

MUSIC AND WAYS OF LIFE OF TAI PUAN PEOPLE IN KHWANG XIANG KHOANG,
R.D.P. LAOS

The purpose of the study was to examine primary background of musical instruments, musical elements, and the relationship between music and ways of life of Tai Puan people in Khwang Xiang Khoang, R.D.P. Laos. The research analysis based on written documentary and field work materials.

The results of the study were as follows:

There were 4 types of musical instruments of Tai Puan people, namely, the plucked instruments, bowed instruments struck instruments, blown instruments. The research also found that the Tai Puan people had local plays and music, such as, lam puan torb phayha, dance, singing, soeng, and hae Music factors included music instruments, bands, music composers, musicians and melodists, methods of melodizing, audience, and listeners.

The ways of life of Tai Puan people in Khwang Xiang Khoang were related to traditions, known as heed sib song, kong sib si. They held their traditional beliefs in Buddhism, Brahminism, and spirit ghosts. However, the Tai Puan people were found to believe in science as proposed by the national political party and the Laotian government.

Music had played an important role in the Tai Puan people's lives from the beginning until the end. Music was part of their traditions, rituals, plays, art, language, literature, and occupations.

สารบัญ

บทที่

หน้า

1	บทนำ	1
	ภูมิหลัง	1
	จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	6
	ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	7
	ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	7
	วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	8
	ข้อตกลงเบื้องต้น	10
	นิยามศัพท์เฉพาะ	10
	เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวข้อง	10
2	ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแขวงเชียงขวาง	21
	ประวัติความเป็นมาของแขวงเชียงขวาง	21
	ด้านภูมิศาสตร์	39
	การคมนาคม	40
	ประชากร	43
	เศรษฐกิจ	43
	สังคมและวัฒนธรรม	44
	สภาพทางวัฒนธรรมของชาวไทพวน	49
	ภาษาวรรณกรรม	50

ด้านศิลปกรรม	55
ชนบประเพณี	56
ด้านดนตรีและการละเล่น	61
3 เครื่องดนตรีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง	65
เครื่องดนตรีประเภทดีด	68
เครื่องดนตรีประเภทสี	75
เครื่องดนตรีประเภทตี	79
เครื่องดนตรีประเภทเป่า	107
เครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ	117
วิธีทำเครื่องดนตรีและการได้มาของเครื่องดนตรี	121
การได้มาของเครื่องดนตรี	123
วิธีทำเครื่องดนตรี	125
วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องดนตรี	126
4 องค์ประกอบทั่วไป ของดนตรีชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง	135
องค์ประกอบทั่วไป	135
การผสมวง	135
นักแต่งเพลง	143
นักดนตรี	145
วิธีการบรรเลง	147
ผู้ชมผู้ฟัง	148

องค์ประกอบของบทเพลง	149
บทเพลง	149
เนื้อร้อง	150
ทำนอง	150
จังหวะ	156
ลักษณะของเสียง	156
การประสานเสียง	156
รูปแบบการประพันธ์	159
5 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง	163
กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่แขวงเชียงขวาง	163
วิถีชีวิตชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง	168
ดนตรีของชาวไทพวน	178
ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีพิธีกรรม	179
ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการละเล่น	193
ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการทำมาหากิน	195
ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปกรรม	196
ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับภาษาและวรรณกรรม	197
6 บทสรุป	203
สรุป	203

ข้อ เสนอแนะ	213
บรรณานุกรม	214
ภาคผนวก	218
ภาคผนวก ก รายงานผู้ให้สัมภาษณ์	219
ภาคผนวก ข แบบสัมภาษณ์	230
ประวัติผู้วิจัย	237

บัญชีตาราง

ตาราง

หน้า

1	สถิติการศึกษา	45
2	เทียบภาษาไทพวน ภาษาลาวเวียง และภาษาไทยกลาง	53
3	เทียบชื่อเครื่องดนตรีภาษาพวนและภาษาไทยกลาง	198
4	เปรียบเทียบคำทั่วไปที่เกี่ยวกับการเล่นดนตรี	199

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ

หน้า

1	แผนที่ประเทศลาว	3
2	แผนที่แขวงเชียงขวาง	4
3	ทุ่งไหหิน	5
4	เมืองโพนสะหวัน	22
5	ลูกกระเบิด B 52	37
6	เศษอาวุธสงคราม	38
7	ไม้โลงเลงสินค้าส่งออก	41
8	การทำนา	41
9	การเลี้ยงสัตว์	42
10	ตลาดบ้านดงไซ	42
11	พระสงฆ์อ่านหนังสือไบลาน	52
12	กระเจี๊ยบ 3 สาย	68
13	ซ้อ	75
14	กลองเพล	80
15	กลองรำวง	83
16	กลองหางตัวผู้และตัวเมีย	86
17	กลองปัด	89
18	กลองเล็งหรือกลองคู่	92
19	ฆ้องจุม	95

20	หมากซีกแซก	98
21	หมากหึ่ง	100
22	กะลอ	103
23	แสง	105
24	ปัดอเฟื่อง	108
25	ปัดไม้ควง	110
26	รูปแคนพวน	113
27	เผ่าพันธุ์ไทพวน	164
28	ผู้ชายพวน	166
29	ผู้ชายพวน	166
30	ผู้หญิงพวน	167
31	สาวชาวพวน	167
32	การคว่ำปลา	169
33	การทอดผ้า	170
34	ผ้าถุงและเด็ก	171
35	เอือนทูปมั่งหญ้าคา	173
36	เอือนหน้ากลองมั่งไม้แบ้น	174
37	เอือนข่าม	175
38	ตูปของผู้ที่ออกบ้านใหม่	175
39	การเกิดลูก	180
40	การบวช	186

ภาพประกอบ

หน้า

41	พิธีแต่งงาน	188
42	การสู่ขวัญพระ	190
43	หมอลำหมอลำแคน	201

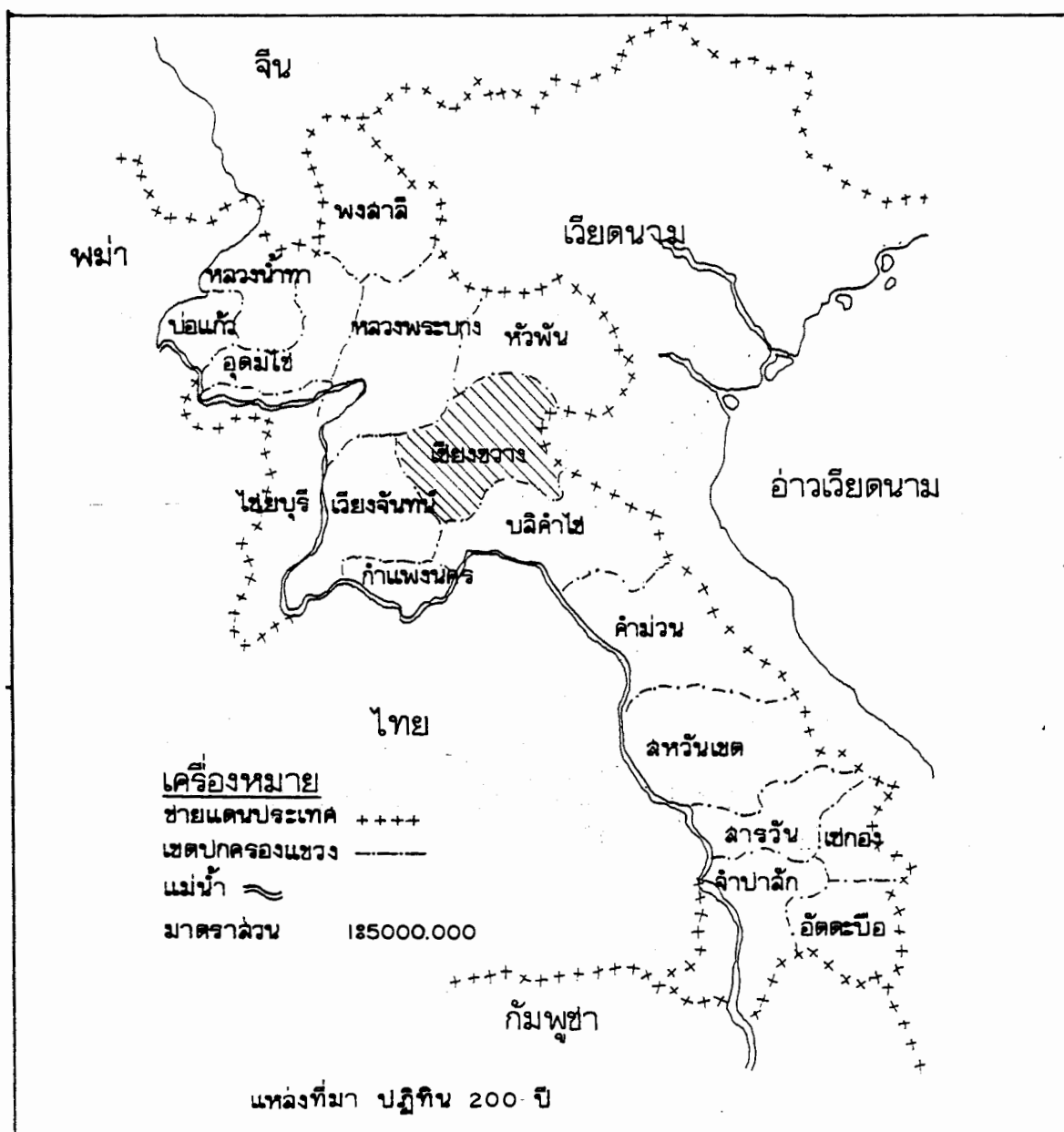
บทที่ 1

บทนำ

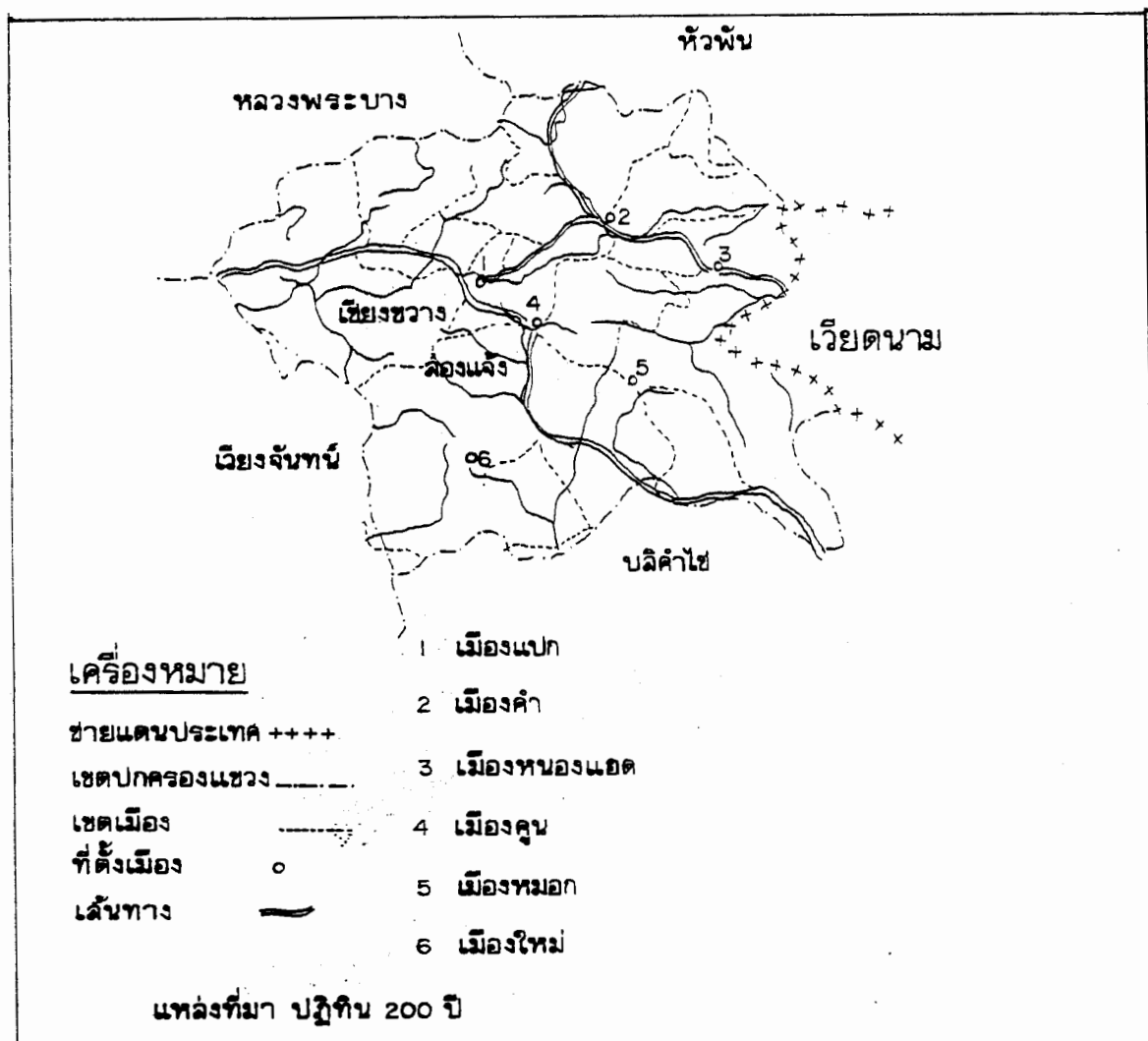
ภูมิหลัง

เชียงขวาง เป็นแขวงหนึ่งที่ตั้งอยู่แถบภาคเหนือของประเทศลาว ตามประวัติศาสตร์ที่มีมานาน เชียงขวางเป็นเมืองที่เกี่ยวข้องอยู่กับยุทธศาสตร์ การทหาร การเมืองและการปกครองในหลายยุคหลายสมัย (คำม่วน สะวิตไชย์. 2536 : สัมภาษณ์) ภูผาป่าดงที่เชียงขวางเป็นปาริชาติที่อุดมมั่งคั่ง เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าหลายชนิด ทั้งหญ้าที่กว้าง เขียวขจีตลอดปี ผงโค กระบือ ม้า และแบ๊ (แพะ) ของชุมชนท้องถิ่นนี้เลี้ยงปล่อยตามธรรมชาติ ไม่มีใครที่ไหนจะมาขโมย แผ่นดินเมืองพวน ในน้ำมีปลาในนามีข้าว ทำนาครั้งหนึ่งเก็บข้าวเปลือกใส่ไว้ในยุ้งในนาง ใช้ครกกระเดื่องตำข้าวกินคุ่มนานถึงสองปี จึงทำนาปลูกข้าวกันอีกครั้ง ช่วงฤดูแล้งเริ่มแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมีนาคมถึงเมษายน ที่ลานวัดและลานกลางหมู่บ้าน จะมีการล่าพวน มีการละเล่นระหว่างหนุ่มและสาวตลอด 3 วัน 3 คืน ตกดึกเสียงกลองเสียงในงานบุญ (เสียงกลอง) แข่งตีกลองดังไปไกลมาก คนเฒ่า คนแก่ ถึงลุกขึ้นมาก่อไฟผิงสุมขี้บั้ง พุดกันถึงเรื่องราวเมื่อเยาว์วัย (เชียงจันทร์. 2536 : สัมภาษณ์) กล่าวว่าประชาชนไทพวน เป็นคนขยันขันแข็งในการสร้างบ้านแปงเมือง ดันรนต่อสู้กับธรรมชาติและสิ่งที่เหนือธรรมชาติตลอดมาหลายชั่วอายุคน การเกิดการเจ็บการตายของคนกับเรื่องภูติผีปีศาจ ความเชื่อดังกล่าวถือเป็นชนบทรรมเนียมยึดครองประเพณี ในวิถีชีวิตของชาวไทพวน เรื่อยมาทั้งความเชื่อในเรื่องบุญบาป นรก สวรรค์ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธถือเป็นที่พึ่งทางใจอันสำคัญยิ่ง ทั้งนี้ไม่ใช่ที่ชาวไทพวนจะไม่เชื่อในเรื่องกฎเกณฑ์ธรรมชาติในเรื่องวิทยาศาสตร์ ตามแนวทางนโยบายของพรรคและรัฐบาล แต่เนื่องจากวิถีชีวิตของพวกเขา

ได้รับการถ่ายทอดสืบมาจากบรรพบุรุษ ในด้านความคิดและการดำเนินวิถีชีวิต ดังนั้น ความเชื่อดังกล่าวจึงมีบทบาทสำคัญมาแต่ดั้งเดิมเหมือนครั้งอดีต (หลวงพ่อินทร์. 2536 : สัมภาษณ์) จากความเชื่อและวิถีในการดำเนินชีวิตได้ทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามฮีตคองซึ่งในรอบหนึ่งปีนั้น ชาวไทพวนจะประพฤติปฏิบัติอย่างเคร่งครัดในจารีตประเพณี ทั้ง 12 เดือน นอกจากนั้น ก็ยังมีบุญประเพณีเกี่ยวกับบุคคลอีกหลายอย่างที่ยังคงปฏิบัติสืบทอดมาอย่างเคร่งครัด อันได้แก่ บุญแต่งงาน บุญเลี้ยงกอง (แข่งตีกลอง) พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำนาก็ยังรักษาไว้อย่างมั่นคง เช่น การรักษาประเพณีเข้าว่าน (การลงแขก) ในฤดูเกี่ยวข้าว นวดข้าว ตลอดจนการไปเก็บฝืน ไปเลี้ยงวัวควาย การหาผักป่าและหน่อไม้ ในช่วงเวลานั้นหนุ่มสาวไทพวนก็จะยกเข้า เกี่ยวพารา สักการะลาพวนและเว้าพญาฮ้อยใส่กัน เสียงแคน เสียงกลอง เสียงฆ้องและเสียงฉิ่งฉาบเป็นขบวนแห่ไปตามบ้านใต้ และบ้านเหนือ ในยามมีงานบุญต่าง ๆ เผ่าแก่ ญาติมิตรเพื่อนฝูง ก็จะมากำบุญตักบาตรรวมกันระหว่างบ้านลูกสะใภ้กับบ้านของลูกเขย และทำพิธีเลี้ยงผี ดงกรรมไม่ได้ขาด (ดงกรรมเหมือนดอนปู่ตา แต่มีการฝังศพไว้ด้วย) (สีทา อุ่นชนะมีไช. 2536 : สัมภาษณ์) ในบริเวณอาณาเขตของเมืองพวนแขวงเชียงขวาง หากท่านได้มีโอกาสเข้าไปพบด้วยสายตาตนเองจะเป็นที่สะทือนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะทั่วทุกหนทุกแห่งเต็มไปด้วยหลุมระเบิด ซากสลักหักพัง ความพินาศย่อยยับจากสงครามอินโดจีน โดยเฉพาะบริเวณทุ่งไหหิน กลายเป็นสมรภูมิลือตที่ให้ความสูญเสียอย่างใหญ่หลวงต่อเมืองเชียงขวาง บ้านเรือน วัดวาอาราม ตลาด โรงพยาบาล ถนนหนทาง ถูกอานุภาพของเครื่องบิน B.52 ของอเมริกา ถล่มจนพินาศย่อยยับ เป็นผลให้ประชาชนตกอยู่ในสภาพบ้านแตกสาแหรกขาด วิถีชีวิตที่เคยดำรงอยู่ตามปกติ ต้องหลบซ่อนกับภัยสงคราม อยู่อย่างทรมานแสนสาหัสจนแทบสิ้นประดาตัวทั้งสภาพทรัพย์สินและจิตใจ ไม่มีอะไรจะหลงเหลืออยู่ แม้แต่ความสนุกสนานรื่นเริงในเรื่องดนตรีและการละเล่นเหมือนในอดีตที่ผ่านมา

ภาพประกอบ 1 แผนที่ประเทศลาว

ภาพประกอบ 2 แผนที่แขวงเชียงขวาง

ทั้งนี้จะไม่พูดถึงหลังสมัยศึกฮ่อ สงครามต่อต้านฝรั่งเศส - ญี่ปุ่นและสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ประชาชนคนพวนถูกพวกทหารต่างชาติจับกุมเอาไปทำงานสรรพทุกซ์ (สรรพทุกซ์ คือ อดอาหารไม่มีเสื้อผ้าใส่และขาดที่อยู่อาศัย ทั้งถูกทุบตีทรมานและด่าว่า ทุกข์ทั้งกายและใจ) (กระทรวงศึกษาภูมิศาสตร์ลาว : 1989) สมัยสงครามต่อต้านอเมริกาเพื่อปลดปล่อย

ภาพประกอบ 3 กุ่มไหหิน

ชาติ เป็นครั้งที่ร้ายแรงที่สุดและไม่เคยมีมาก่อนในประวัติศาสตร์ของแขวงเชียงขวาง ที่ชาวไทพวนต้องทนทุกข์ทรมานและสิ้นเนื้อประดาตัว พวกทหารต่างชาติและทหารฝ่ายรัฐบาลเวียงจันทน์เก่า ได้ยึดเอาทรัพย์สินของประชาชน เผาชิงข้าว เผาหมู่บ้าน ชุคคั่นแท่นพระธาตุ และเจดีย์ ช่มชืนกระทำชำเราผู้หญิง ทบตีเด็กเล็กและคนชรา สงครามมหาภัยได้ยุติลงในช่วงปี พ.ศ. 2518 ทุกสิ่งทุกอย่างถูกทำลายล้าง ชีวิตและวัฒนธรรมและจิตใจ ไร่ นา เรือกสวน ถนนหนทาง บ้านเรือนและวัดอารามถูกระเบิดทำลาย ต้นไม้ทุ่งหญ้า ทรัพย์สินสมบัติและสัตว์เลี้ยงได้ล้มตายไปอย่างมากมาย แม้กระทั่งชาวไทพวนเองจำนวนที่รอดชีวิตอยู่ส่วนมากก็พิการ วิธีชีวิตความเป็นอยู่ที่เคยสนุกสนาน เคยผูกพันอยู่กับธรรมชาติ เสียงดนตรีที่ไพเราะ เสียงเด็กวิ่งเล่นตามลานบ้านและวัดก็ไม่ปรากฏให้เห็น

โชคดียังมีครูอาจารย์ นักดนตรีและผู้สงวนรักษาศิลปะดนตรี ได้อดทนหิวเอาเครื่องดนตรีไปซุกซ่อนไว้ในถ้ำในป่าจึงหลงเหลือไว้บางจำนวนเท่านั้น (ตัวแทนแผนกวัฒนธรรมแขวงเชียงขวาง. 2531 : สัมภาษณ์) ประชาชนชาวไทพวน ได้มีโอกาสชุดค้นบรรดาเครื่องดนตรี ที่เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่นขึ้นมาบรรเลงตามกาลโอกาส เป็นการปกป้องรักษา และสืบทอดวัฒนธรรมการเล่นและดนตรีในวิถีชีวิตที่เคยเป็นอยู่ดินมาอีกครั้ง

(คำสอน สุวัณนาลัก. 2536 : สัมภาษณ์) คณะพรรคคณะปกครองแขวง (เจ้าหน้าที่ระดับสูง ฝ่ายพรรคและระดับผู้ว่าจังหวัด) เชียงขวางได้ตกลงสร้างตั้งคณะศิลปากรระดับแขวง (จังหวัด) ระดับเมือง (อำเภอ) โรงเรียน ตลอดจนแผนกและกรมกองต่าง ๆ โดยจัดให้มีการประกวด การแสดงทั้งสายอาชีพ และสมัครเล่นประจำปี บรรดาครูอาจารย์ นักดนตรี รุ่นพ่อรุ่นลุงที่รู้จักทำเครื่องดนตรีก็ทำเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ เช่น แคน กระจับปี สีซอ กลองหาง (กลองขาว) กลองเส็ง (กลองแขก) ปี่และขลุ่ย จึงพอหลงเหลืออยู่บ้าง

ในปัจจุบัน ศิลปะการละเล่นและดนตรีพื้นเมืองของชาวไทพวน กำลังประสบกับวิกฤตการณ์ที่รุนแรงไม่แพ้ในสมัยสงครามอินโดจีน นั่นคือ กระแสวัฒนธรรมของโลกตะวันตก เช่น เครื่องดนตรีแบบฝรั่ง จังหวะและทำนองเพลงของต่างชาติ ได้สร้างผลกระทบและนำความเสื่อมสลายให้ศิลปวัฒนธรรม การละเล่นและดนตรีพื้นเมืองของไทพวนเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งเมื่อถึงที่สุดแล้วศิลปวัฒนธรรม ยึดครองประเพณีที่ดั้งเดิมที่เป็นมรดกตกทอดมาแต่ครั้งโบราณกาล ก็จะมาถึงความหายนะ ในอนาคตเขาวชนคนรุ่นหลังคงเลือนลางในความทรงจำว่า ยึดครองประเพณี การละเล่น และดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์พื้นเมืองดั้งเดิมของเผ่าพันธุ์ไทพวนนั้น คืออะไรและเป็นอย่างไร

ด้วยเหตุผลที่ได้กล่าวมาข้างต้นนั้น จึงทำให้ผู้วิจัยเกิดแรงบันดาลใจและให้ความสนใจที่จะศึกษาหาความรู้เกี่ยวกับเรื่อง ดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวน ที่แขวงเชียงขวาง แห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

จุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ของชาวไทพวน ที่แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. เพื่อศึกษาองค์ประกอบทั่วไปทางดนตรีของไทพวนที่แขวงเชียงขวาง ประเทศ

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ จะทำให้ทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ องค์ประกอบทั่วไปและองค์ประกอบดนตรีของไทพวนแต่ละชนิต ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตของไทพวน ที่แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ที่ยังได้ยึดถือและปฏิบัติตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อันถือเป็นข้อมูลสำคัญต่อการศึกษาค้นคว้าในด้านวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ของมนุษย์

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาค้นคว้าไว้ดังนี้

1. ศึกษาในพื้นที่จำนวน 8 หมู่บ้าน ที่แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
2. บุคลากรที่ให้ข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้
 - 2.1 นักดนตรีทั้งที่เป็นอาชีพและนักดนตรีสมัครเล่น จำนวน 20 คน แบ่งเป็น
 - 2.1.1 เพศชาย จำนวน 10 คน
 - 2.1.2 เพศหญิง จำนวน 10 คน
 - 2.2 กลุ่มผู้อาวุโส ได้แก่ ข้าราชการ พระสงฆ์ ครู - อาจารย์ ผู้รอบรู้ทางดนตรีและวิถีชีวิตโดยทั่วไป ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 45 ปี ขึ้นไป จำนวน 15 คน

2.3 กลุ่มประชาชนทั่วไป ได้แก่ ผู้ฟังดนตรีและผู้เคยร่วมพิธีกรรมต่าง ๆ
จำนวน 30 คน แบ่งเป็น

2.3.1 ผู้มีอายุตั้งแต่ 13-18 ปี จำนวน 10 คน (รวมทั้งเพศชาย
และเพศหญิง)

2.3.2 ผู้มีอายุตั้งแต่ 22-25 ปี จำนวน 10 คน แบ่งเป็น

2.3.2.1 เพศชาย 5 คน

2.3.2.2. เพศหญิง 5 คน

3. กำหนดเวลาในการศึกษาค้นคว้า เริ่มตั้งแต่เดือนเมษายน พ.ศ. 2537
เป็นต้นไป

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

วิธีดำเนินการศึกษาในครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. รวบรวมข้อมูล

1.1 ข้อมูลเอกสารแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มดังนี้

1.1.1 กลุ่มเอกสารเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทพวน

1.1.2 กลุ่มเอกสารเกี่ยวกับคน ดนตรี และการละเล่น

1.2.3 กลุ่มเอกสารเกี่ยวกับวิถีชีวิต

1.2 ข้อมูลภาคสนาม โดยวิธีการดังนี้

1.2.1 การสังเกต แบ่งเป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกต
แบบไม่มีส่วนร่วม

1.2.2 การสัมภาษณ์ แบ่งเป็นการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการและการ
สัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ

ในการเก็บข้อมูลภาคสนามนี้ ผู้วิจัยจะใช้เครื่องมือดังต่อไปนี้

เทปบันทึกเสียง

กล้องถ่ายรูป

สมุดบันทึก และแบบสัมภาษณ์

ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาดำเนินการวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้าดังต่อไปนี้

1. วิเคราะห์ประกอบของดนตรี ประเภท และโอกาสที่ใช้บรรเลง
2. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทยไทพวน ที่แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ดังนี้
 - 2.1 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณี พิธีกรรม
 - 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการละเล่น
 - 2.3 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการทำมาหากินและเลี้ยงชีพ
 - 2.4 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปกรรม
 - 2.5 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับภาษาและวรรณกรรม

ขั้นนำเสนอผลการศึกษาค้นคว้า

ผู้วิจัยจะนำเสนอผลของการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ข้อตกลงเบื้องต้น

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยจะได้นำเสนอดังนี้

1. ในส่วนที่เป็นศัพท์เฉพาะจะคงภาษาเดิมไว้
2. ในส่วนทางดนตรี จะเขียนแสดงเป็นตัวโน้ตสากล เช่น ทำนองขับ ล่า ความสูงต่ำของเสียงดนตรี เป็นต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

เครื่องดนตรี หมายถึง ประเภทเครื่องที่ใช้บรรเลงโดยการ ตี สี่ ดี เป่า
องค์ประกอบทั่วไปของดนตรี หมายถึง เครื่องดนตรี บทเพลง ผู้บรรเลงและผู้ฟัง
บทเพลง หมายถึง ท่วงทำนอง จังหวะ ความสูงต่ำของเสียงและลักษณะของเสียง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้แบ่งกลุ่มเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องถึง เครื่องดนตรีกับวิถีชีวิตของ
ชาวไทยวน ออกเป็น 3 กลุ่มคือ

1. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน

พระยาอนุนานราชชน (2515 : 162) ได้กล่าวว่า "เชื้อชาติ"(Race)
หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งพวกหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะรูปร่างเป็นเฉพาะอาจผิดแปลกไปจากคนกลุ่มอื่น
พวกอื่น ส่วนคำว่า "ประชาชาติ" หมายถึง คนที่รวมกันอยู่เป็นประเทศชาติหรือสังคมใหญ่
ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า "ประเทศชาติ" หรือ "สังคม" จะเห็นได้ว่า เชื้อชาติ
จะเป็นธรรมชาติเป็นตัวบ่งชี้สัญชาติและประชาชาติเกี่ยวกับวัฒนธรรม

อาณนที อาภาภิรม (2520 : 36) ได้ศึกษาเรื่องราวของเชื้อชาติ เป็นการ ศึกษาในสาขาชาติวงศ์วรรณะ (Ethology) การกระจายของกลุ่มมนุษย์ โดยพิจารณาตาม กลุ่มมนุษย์ ที่มีลักษณะทางร่างกายคล้ายคลึงกันว่าเป็นพวกเดียวกัน เช่น พิจารณาจากสีของ ผิว หน้า สีตา ลักษณะเส้นผม ทรวดทรง หัวกระโหลกศีรษะ ลักษณะจมูก ริมฝีปาก ลักษณะ ของคาง เป็นต้น

บุญยง เกศเทศ (2524 : 88) ได้ศึกษาเรื่องวัฒนธรรมและเผ่าพันธุ์มนุษย์ สรุปใจความได้ดังนี้ คำว่า "เชื้อชาติ" มีผู้เข้าใจสับสนกับคำว่า "สัญชาติ" (Nationality) "ประชาชาติ" (People) "เผ่าชน" (Tribe) "ชาติ" (Nation) "โคตร สกุล" (Clans) ตลอดถึง "ชนชั้น" (Caste) ดังนั้นแม้จะมีเชื้อชาติที่แตกต่างกันก็มีสิทธิที่จะใช้ สัญชาติมีมากขึ้น ไม่ว่าจากปัญหาความขัดแย้งภายในหรือการมีความตั้งใจของคนที่จะอพยพ เพื่อเปลี่ยนที่อยู่อาศัย หรือเปลี่ยนที่ทำมาหากินใหม่ เป็นต้น

พงศาวดารพวน (ม.ป.ป. : 21 - 32) มีบางตอนได้บันทึกว่า เมื่อขุนลอ อ้ายขุนเจ็ดเจือง ลูกขุนบรมราชาธิราชได้นั่งดินเมืองชวานั้น ขุนเจ็ดเจืองนั่งดินพวน ตั้ง เมืองหลวงใส่เชียงขวาง เวลานั้นขุนเจ็ดส่งน้องของขุนลอ และขุนเจ็ดเจืองนั่งเมืองปะกัน (แกว) และมีขุนทั้ง 8 มาแบ่งแดนเมืองให้ โดยสัญญากันว่า จะไม่ทำศึกเพื่อแย่งดินแดนกัน ซึ่งก็ได้ปฏิบัติตามสัญญาสืบต่อ ๆ มาและต่อมาคนรุ่นหลังไม่ปฏิบัติตามสัญญาที่เคยให้กันไว้ ซึ่ง ได้ทำศึกกันหลายครั้ง ด้วยเหตุนี้พงศาวดารเดิมของพวนจึงเสียหายหมด ซึ่งยังเหลือเป็น บางส่วนนี้ ได้มาจากหนังสือเก่าก่อนปี พ.ศ. 981 เจ้าคำพงนั่งเมืองพวนและมีเมียเป็น คนแกว (เวียดนาม) มีครั้งหนึ่งผู้พลั้งขอร้องให้ไปช่วยทำศึกเอาเมืองแกว (เวียดนาม) คืน เพราะเสนาผู้หนึ่งขึ้นนั่งเมืองแกว แต่ไม่ชนะจึงได้ขึ้นช่วยเมืองแกว ต่อมาซ่อมมาศึกที่ เชียงขวางและแกวมาช่วยก็ไม่ชนะพวน หลายคนจึงแตกลงมาพึ่งเวียงจันทน์ เจ้าสามนั่ง เมืองพวน มีครั้งหนึ่งพวนได้ขอให้ไทยไปช่วยทำศึกกับแกว พระราชลันทรนาถพไทยยังไม่ถึง เชียงขวาง พวนก็ทำศึกกับแกว ที่คังนาตาก แกวล้มตายหมดแล้ว พอกองทัพไทยจะกลับ

เมืองไทย พระราชลันทรบอกว่าให้เจ้าสานพาครอบครัวพวกันไปอยู่ปากป่านพันลำ เพราะกลัว
แกวจะมาฆ่าคนพวอีก เจ้าสานพาชาวพว 6,000 คน ข้ามน้ำโขงมาถึงหนองคาย และ
นายพลไทย ก็คุมเอาพวกไทพวที่เดินมาก่อนนั้นผ่านหนองคายไปได้ 2 วัน เจ้าสาส์และ
เจ้าสะจึงรู้ว่าไทพวถูกบังคับไปบางกอก จึงพาไทพว 3,000 ครอบครัว กลับคืนฝั่งซ้าย
แม่น้ำโขง ไปทางพุกผุโขง ระหว่างอพยพไทพวอดอาหารต้องกินผลหมากรากไม้ และไทย
ก็ตามไปทัน เกิดรบกับไทย ไทพวอดอยากที่สุด และตายระหว่างอพยพ 1,500 ครอบครัว
เหลือมาเขียงขวางต่อมา สยามให้พระยาสุริยภักดีไปกวาดเอาไทพวไปบางกอกประมาณ
6,500 ครอบครัว ระหว่างทางเกิดเป็นโรคตาย เหลือรอดไปสยามประมาณ 1,200
ครอบครัว

อุดม บัวศรี (2523 : 18) กล่าวว่าคนอีสานนิยมรับประทานข้าวเหนียว
ปลาร้า ส้มตำ ไก่ย่าง และมีสำเนียงการพูดที่ผิดเพี้ยนไปจากคนไทยภาคกลาง แต่ไปคล้าย
กับภาษาในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงเรียกว่าเป็นเผ่าชนไท-ลาว ซึ่งอาจ
แบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ลาวเวียง ลาวเวียงจันทร์ (LaoWieng LaoWiengchan) อยู่ทาง
ตอนใต้ของจังหวัดอุดรธานี จังหวัดชัยภูมิ และในบางส่วนของจังหวัดนครราชสีมา ร้อยเอ็ด
อุบลราชธานี และอำเภอภูซันท์ จังหวัดศรีสะเกษ

2. ลาวกาบ (LaoKao) อยู่ในจังหวัดอุดรธานี ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี
และต่อไปยังตะวันออกเฉียงใต้ และยังมีบางกลุ่มที่ตั้งถิ่นฐานในภาคอื่น เช่น ปราจีนบุรี
เพชรบุรี สระบุรี เป็นต้น

3. ลาวพวน (LaoPone) เป็นกลุ่มที่มาจากฝั่งน้ำโขงที่แขวงเชียงขวาง
ประเทศลาว ปัจจุบันจะอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด อุดรธานี เลย หนองคาย สกลนคร ลพบุรี
นครพนม เป็นบางส่วน พวกนี้มีรูปร่างลักษณะเด่น นิยมแต่งตัว นิยมนุ่งผ้าทอด้วยมือที่มีลวดลาย
แบบไทพวน รักพวกพ้อง และมีความขยันขันแข็ง

4. ลาวโคราช หรืออาจเรียกว่า ลาว - ไทยโคราช เป็นชาติพันธุ์ลาว-ไท กลุ่มหนึ่งที่พูดและมีความเป็นอยู่ต่างจากประชากรกลุ่มอื่น

กระทรวงศึกษาลาว (1989 : 209-210) ได้บันทึกไว้ว่า ไทพวนเป็นชนกลุ่มหนึ่งในพลเมืองลาวที่มีภูมิลำเนาอันกว้างใหญ่ไพศาลอยู่ที่แขวงเชียงขวาง แยกภาคเหนือของประเทศลาว

สถาบันค้นคว้าศิลปะวรรณคดี (1999 : 11-112) ได้กล่าวไว้ว่าเมืองพวนแขวงเชียงขวางตั้งอยู่แยกภาคเหนือของลาว มีดินแดนที่กว้างใหญ่และอุดมมั่งมีพอสมควรมีประชาชนพลเมืองหลายเผ่าพันธุ์ เช่น

เผ่าลาวลุ่ม มีไทพวน ไทขวน ไทแอต ไทเม็ย

เผ่าลาวสูง มีมังขาว และมังลาย

เผ่าลาวเทิง มีลาวกาง และไทไย

บรรดาพ่อแม่พี่น้องเผ่าต่าง ๆ เหล่านี้ มีขนบธรรมเนียมและประเพณีและความเชื่อศาสนา แตกต่างกันไป มีศิลปวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีสำเนียงพูดไปตามคำภาษาของแต่ละเผ่าชนอย่างชัดเจน และมีชีวิตอยู่อย่างสะดวกสบาย

ดาดี้ ดวงทะนุสอน (1993 : 44-45) กล่าวว่า แขวงเชียงขวางแบ่งการปกครองออกเป็น 6 หัวเมือง คือ

1. เมืองแบก ที่ตั้งของที่ว่าการแขวง
2. เมืองคำ
3. เมืองหนองแฮด
4. เมืองหมอก
5. เมืองใหม่
6. เมืองคูณ

แขวงเชียงขวางตั้งอยู่ภาคเหนือของประเทศลาว และมีพรมแดนติดต่อกับ 5 แขวง เช่น

ทิศตะวันออก ติดกับแขวงเงิ่งเตี๊ญ ประเทศเวียดนาม

ทิศเหนือ ติดกับแขวงหัวพัน

ทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ติดกับแขวงหลวงพระบาง

ทิศตะวันตก ติดกับแขวงเวียงจันทน์ใหม่

ทิศใต้ ติดกับแขวงบริคำไซ

แขวงเชียงขวาง มีเนื้อที่ทั้งหมด 19,800 กว่ากิโลเมตร มีพลเมือง 161,589 คน มีเพศชาย 80,611 คน และมีเพศหญิง 80,978 คน ทัวแขวงมีเผ่าพันธุ์อยู่ 3 ชนเผ่าใหญ่ คือ

เผ่าลาวลุ่ม ได้แก่ ไทพวน ฯลฯ มีประมาณ 60 %

เผ่าลาวสูง ได้แก่ เผ่าม้ง ฯลฯ มีประมาณ 30 %

เผ่าลาวเทิง ได้แก่ เผ่าขมุ ฯลฯ มีประมาณ 10 %

คนเชียงขวางหรือคนไทพวน เป็นคนที่ขยันขันแข็ง และมีจิตใจกว้างขวาง รักแพงเพื่อนมิตร มีความสามัคคี ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความอดทน และกล้าหาญ รักความงามและรักธรรมชาติ มีวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม และยึดครองประเพณีที่ดีงามแสดงให้เห็นถึงลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ และเผ่าพันธุ์ไทพวนโดยแท้

2. กลุ่มเอกสารที่เกี่ยวข้องกับดนตรีและการละเล่น

กระทรวงศึกษาธิการ(2521 : 3 - 4) ได้ศึกษาเกี่ยวกับดนตรีและการละเล่นไว้ว่า : ดนตรีเกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์ได้สร้างขึ้นโดยเลียนเสียงจากธรรมชาติ เช่น เสียงน้ำตก นกร้อง ลมพัด ภูเขาไฟระเบิด เสียงฟ้าร้องฟ้าผ่า เป็นต้น เมื่อสังคมมนุษย์เจริญขึ้น ก็จับเอาเสียงต่าง ๆ เหล่านี้ มารวบรวมกันเข้าให้เป็นระเบียบและมีจังหวะบังคับแน่นอน คือ สร้างกลองใหญ่ไว้ตีเลียนเสียงฟ้าร้อง ขลุ่ยเลียนเสียงนกกร้อง เสียงเคาะไม้

เสียงกบร้อง เสียงจ๊กจั่นเรไร

จึงสรุปได้ว่า ดนตรีเกิดขึ้นจากธรรมชาติก่อน แล้วมนุษย์นำเสียงต่าง ๆ เหล่า นั้นมาเรียบเรียงให้ได้ระดับ มีจังหวะประกอบและบังคับ จนกลายเป็นเพลงมาจนถึงปัจจุบัน ดัง ชันทอง ทับมะวง (1967 : 27-28) ได้ศึกษาวัฒนธรรมประจำชาติเอเชีย และได้กล่าว ถึงดนตรีลาวเดิมไว้ว่า การพ้อนรำทำเพลงของคนลาว เคยมีมาแต่ดึกดำบรรพ์อยู่ตามท้องถิ่น ต่าง ๆ และในพระราชวังพระเจ้าแผ่นดิน การละเล่นและดนตรีแต่ครั้งโบราณนั้นมีลักษณะ การพ้อนถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเพื่อขับไล่ภูติปีศาจไม่ให้มาทรมานไข้เจ็บมาสู่ท้องถิ่น สิ่งสำคัญ ก็เพื่อความสดชื่นรื่นรมย์ เมื่อทำบุญตามหมู่บ้านก็มีการพ้อน การเซิ้ง ตามเสียงดนตรี เช่น แคน กลอง พ้อง ฉิ่ง ฉาบ บรรเลงไปตามจังหวะและท่วงทำนองต่าง ๆ เครื่องดนตรีลาว เดิมแบ่งออกเป็น 4 อย่าง คือ

1. เครื่องดีด มี พิณ ฮั่น กระจับปี
2. เครื่องสี มี ซอประเภทต่าง ๆ
3. เครื่องตี มี กลอง พ้อง ระนาด โปง
4. เครื่องเป่า มี แคน โหวด ขลุ่ย และปี่

เทรี่ มิลเลอร์ (Terry E. Miller. 1991 : 48) ได้กล่าวว่า เครื่อง ดนตรีไทพวนที่แขวงเชียงขวาง ประเทศลาว คือ แคน กลอง และพ้อง ทำนองดนตรีมี 5 เสียง ล่าพ้อนเป็นบทเพลงอีกแบบหนึ่งของประชาชนท้องถิ่นนี้โดยเฉพาะ

ลีทา อุ่นชนะมีไซ (2536 : 2-6) ได้ศึกษาพบว่า การบรรเลงประกอบด้วยการขับการล่าและแบบพ้อนต่าง ๆ ของไทพวนที่เชียงขวางเป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมที่มีในยึดครอง ประเพณี การแสดงเป็นสมบัติล้ำค่าของพ่อแม่ประชาชนชาวเชียงขวางทั้งหลายทั้งปวง ศิลปวัฒนธรรม วรรณคดี ดนตรีและการละเล่นมั่นคงวางวิญญานของมวลมนุษย์แต่ละสังคม

หนูไซ พูมมะจัน (1992 : 11-12) ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นเมืองลาวว่า แคน เป็นดนตรีชิ้นหนึ่งของชนเผ่าลาว เมื่อปลายศตวรรษที่ 6 สมัยเจ้าสุริยวงศาธรรมิกราช

ปกครองอาณาจักรล้านช้าง พระองค์กล่าวไว้ว่า ที่ไหนมีคนเป่าแคน อยู่บ้านหลังสูง กินข้าวเหนียวจำปาร้าอยู่ ที่นั่นแม่น้เชื้อชาติลาว แคนเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติลาว แคนทำด้วยไม้ฮ้อ ไม้คอง ไม้เอี้ย ไม้ซาง ไม้ซอด และไม้ลัน

แคนลาวลุ่ม เป็นแคน 7 แคน 8 มี 7-8 เสียง 14-16 ลูก

แคนลาวเทิง เป็นแคน 6 แคน 7 มี 5-7 เสียง 14 ลูก

แคนลาวสูง เป็นแคน 6 มี 5 เสียง มี 8 ลูก

แคนที่ใช้ในงานบุญประเพณี พิธีกรรมตามท้องถิ่นต่าง ๆ นับแต่เหนือสุดตลอดใต้สุดของประเทศลาว แคนมีความสำคัญต่อชีวิตวัฒนธรรมและสังคมลาวตลอดมา

บุญเฮง บัวสีแสดงประเลด (1991 : 5 - 6) ได้กล่าวถึงศิลปะดนตรีไว้ว่า ศิลปะการพ้องที่ประกอบด้วยเพลงที่มีดนตรีบรรเลงนั้นเป็นศิลปะประเภทหนึ่ง การพ้องรำหลายแบบและแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของบทประพันธ์ และบทเพลงของดนตรีนั้น ๆ

อ. ดูบอบสกี และผู้อื่น ๆ (I. Dubopxki. 1955 : 1) ได้ศึกษาวิทยาศาสตร์การประสมเสียงดนตรี ซึ่งมีใจความว่า ลักษณะรวมศูนย์ของกฎเกณฑ์แห่งภาษาดนตรี เป็นพื้นฐานการศึกษา ในแง่ขยายตัวแบบธรรมชาติสังคมดนตรีวิทยา เสียงและเสียงจังหวะและทำนองความสูงต่ำ ความเร็วช้าของดนตรี มีลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ทางดนตรีศาสตร์ การเกี่ยวข้องของสังคมไม่สามารถตัดแยกออกจากโลกดนตรีได้ และศิลปะดนตรีพื้นเมืองของนานาชาติล้วนแล้วแต่เป็นทรัพย์สินสมบัติของมวลมนุษยชาติทั่วโลก

สันติ พิมสุวัน (1992 : 6) กล่าวไว้ว่า ล่าพวนหรือล่าเชียงขวาง เป็นล่าพื้นเมืองดั้งเดิมรูปแบบหนึ่งของชนเผ่าพวน เมืองพวนได้กำเนิดขึ้นพร้อมกับเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ในขบวนการเคลื่อนไหวด้านฮิตคองประเพณีในสมัยโบราณนั้น ล่าพวนได้ปรากฏในศตวรรษที่ 7 สมัยขุนลอปกครองล้านช้าง ล่าพวนมีลักษณะรูปแบบล่าโต้ตอบโจทก์ และแก้ปัญหาระหว่างชายและหญิง มีเครื่องดนตรีประกอบคือแคน ล่าเชียงขวางนิยมใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ ทางด้านฮิตคองประเพณี และนิยมล่ากันโดยทั่วไปในแถบภาคเหนือของลาว

สถาบันค้นคว้าศิลปวรรณคดีและภาษาศาสตร์ (1990 : 30) ได้ศึกษาดนตรีพื้นบ้านโดยสรุปได้ว่า เครื่องเสพพื้นบ้านลาวรวมมี 3 หมวดใหญ่ คือ

1. หมวดเครื่องเป่า มีจุแคน โหวด จูปี จุขลุ่ย สะไน ใบไม้และอื่น
 2. หมวดเครื่องตี เคาะ มีจุกลอง จูฆ้อง จูระนาด ถึงบั้ง โปง กะลอ
- ตั้งฉาบ กะแซ็ก กับแก๊บ และงอบแงบ

3. หมวดเครื่องสาย มีจุกระຈັບປີ ชักเต็บ จุซอ แด้วแด้ว สะนูและดีดไห

ฮิกค็อก โรเบิร์ต (hickok Rodert. 1979 : 13-28) ได้ศึกษาองค์ประกอบของดนตรีตะวันตก พบว่า องค์ประกอบของเครื่องดนตรีตะวันตกมี 6 ส่วน คือท่วงทำนอง (Melody) จังหวะ (Rhythm) การประสานเสียง (Harmony) การประสานทำนอง (Texture) คุณภาพของเสียง (Tone Colours) และคีตลักษณ์ (Forms)

3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิต

ชันทอง ทัมมะวง (1967 : 29) ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องศิลปวัฒนธรรมกับความเจริญของมนุษย์เมื่อราวศตวรรษที่ 17 มีนักท่องเที่ยวจากจีนและยุโรปได้พรรณนาถึงศิลปะอันสวยงามของลาว และมีความสนใจวิธีการแกะสลักกลดลายใส่กับไม้ที่ใช้ประดับไว้ในวัดวาอาราม และกล่าวถึงการพื่อนรำทำเพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรี โดยเฉพาะการพื่อนรำของพวกสาวลาว ได้ถือนบ้านมีกั๋ต่าหูกซึ่งมีแม่บ้านและนางสาวนั่งตำผ้าแพรวา ส่วนพ่อบ้านและชายฉกรรจ์พากันนั่งถากไม้ จักตอก เหลาหวาย สานกระบุง ตะกร้า สร้างเครื่องจับปลา ดูแล้วเหมือนนายช่างที่มีฝีมือกันทั้งชาติ

หมพิน ลัดตะนะวง (1984 : คำนำ) ในหนังสือเรื่องเวียงจันทน์ 40 ปีหลังเจ้าอนุวงศ์ กล่าวว่า เพื่อจุดประสงค์ทางวิทยาศาสตร์ นักประติมากรรมตกแต่งและค้นคว้าวิจัยทั้งหลาย ควรแก่การค้นคว้าหารูปแบบลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์ทางฮิตคองประเพณี การนุ่งถือ และศิลปะการตกแต่งต่าง ๆ ตลอดจนความเชื่อในวิถีชีวิตของประชาชนบรรดาผ่านนี้ การค้นคว้าต้องมีสายตากว้างไกล มีโลกทัศน์แห่งลัทธิวิวัฒนิยม สัจจะวิภาคและมีจุดยืนแบบชนชั้นกรรมากร

เพื่อบ่งชี้ปัญหา จึงไม่ตกอยู่ในอ้อมวิสัย จิตนิยมและแนวความคิดชาติคับแคบ กรมวรรณคดี (2521 : คำน่า) ได้กล่าวไว้ว่า ประเพณีทั้งหลายที่คนลาวเชื่อถือ มีมูลเหตุได้มาจากลัทธิศาสนาต่าง ๆ คือ ได้จากลัทธิผี ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธ

ชาวลาว คนลาวเป็นชาติหนึ่งที่เก่าแก่และมีความเจริญมานานคนลาวรู้จักปลูกบ้าน สร้างเมือง รู้การปลูกข้าว ทำสวนและเลี้ยงสัตว์ มีฮึดครองประเพณี และมีวัฒนธรรมที่ตั้งงาม ซึ่งได้สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ การเกิดแก่เจ็บตามเป็นธรรมชาติของมนุษย์ ในเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในทางที่สร้างสรรค์ได้ ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ (2533 : 207-209) ศึกษาเกี่ยวกับประวัติชนชาติย้อ พบว่าการกำเนิดเชื้อสาย ภูมิลาเนา และเคหะสถาน ภาษาพูด อาชีพ อาหารการกิน การแต่งกาย การแต่งงาน การคลอดบุตร การบวช การตายและการทำพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นวิถีชีวิตของชาวไทยย้อที่เคยปฏิบัติมาในรอบหนึ่งวัน หนึ่งปี และตลอดชีวิตของคนคนหนึ่งนับแต่เกิดจนตาย

กระทรวงธรรมการ (1955 : 1-2) ได้พิมพ์ตำนานสู่ขวัญผูกแขนต่าง ๆ ไว้ถึง 19 คาถา ในชีวิตของคนเราล้วนแล้วแต่ต้องการความดีและความชอบ ปรัชญาของคนโบราณที่เป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่กันและกันก็คือการทำพิธีผูกแขนสู่ขวัญ เป็นการหาที่พึ่งทางใจเป็นความเชื่อของคนเราโดยทางพุทธศาสนาและทางพราหมณ์ศาสนา เจริญไชยชนไพโรจน์ (2532 : 552) ได้กล่าวไว้ว่า ชีวิตมนุษย์นับแต่เกิดมา มีการเจริญเติบโต มีการสร้างครอบครัว จนเสื่อมสลายและล้มตายในที่สุด คือวงจรชีวิต การแสดงการเล่นและดนตรีในวิถีชีวิตเป็นวิวัฒนาการตามกาลเวลาจึงผูกพันกับชีวิตคนบนพื้นฐานของความจริง เป็นบ่อเกิดแห่งความงามคู่กับสังคมนมนุษย์ตลอดมา

คำบาง จันนิยาวง (2517 : 1-38) ได้ศึกษาขนบธรรมเนียมลาว ฮึดสิบสอง คองสิบสี่ ไว้ว่า ฮึดสิบสอง หมายถึงเดือนทั้งสิบสองเดือนในหนึ่งปี คือนับตั้งแต่เดือนเจียง (1) จนถึงเดือนสิบสองมันลันหนึ่งปี ขนบธรรมเนียมฮึด หรือจารีตคือหลักแห่งวิธีการของการปฏิบัติ เมื่อเอาค่าทั้งสองนี้มารวมกันเข้าจึงเป็น ฮึดทั้งสิบสองเดือน ได้แก่

เดือนเจียง ทำบุญเลี้ยงผีมด ผีมอ ผีฟ้า ผีเถนและนิมนต์พระสงฆ์เจ้า
เข้าปริวาสกรรม (เอาบุญเดือนเจียง)

เดือนยี่ ทำบุญคูณข้าว นิมนต์พระสงฆ์เจ้ามาสูตรชัยมงคล (เอาบุญเดือนยี่)

เดือนสามเพ็ง ทำบุญข้าวจี และบุญมาฆบูชา (เอาบุญเดือนสาม)

เดือนสี่ ทำบุญมหาชาติและทำพิธีไหว้สี่สัการะบูชา (เอาบุญมหาชาติ)

เดือนห้า สังขารปีใหม่นิมนต์พระสงฆ์เจ้า ตั้งสูตรชัยมงคล 7 วัน 7 คืน
วันเนาตอนเช้าทำบุญตักบาตรพระสงฆ์และผู้ทรงศีล รดน้ำพุทธรณ์แก่ญาติพี่น้อง สรงน้ำและ
ขอคารวะสมมาพ่อแม่เต้าแก่และญาติมิตรสหาย ภายใน 3-7 วัน คนในไม่ให้ออกคนนอกไม่
ให้เข้ามาในหมู่บ้าน ถ้ามีการซื้อหรือการขายของ ก็ให้ซื้อ-ขายกันที่ข้างนอกหมู่บ้าน (เอา
บุญปีใหม่หรือเอาบุญเดือนห้า)

เดือนหก ทำบุญพุทธานิเทศพระสงฆ์ สามเณร และผู้ทรงศีล สรงน้ำ
พระพุทธรูป เจ้าอัญเชิญประทับแท่น แล้วพร้อมกันแห่และจุดบั้งไฟไปถวายแด่น้ำฝน
(เอาบุญบั้งไฟ)

เดือนเจ็ด ทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์ เลี้ยงผีเหศักดิ์หลักเมือง และ
ผีตาแฮกตามหัวไร่ปลายน (เอาบุญหลักเมือง)

เดือนแปด ทำบุญข้าววัดสาฟ่งเทศนาถวายข้าวตอก ดอกไม้ธูปเทียน
โภชนา และผ้าอาบน้ำฝน (เอาบุญเข้าพรรษา)

เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน ตอนเข้ามาฟังเทศนา แล้วเอาโภชนา
อาหารไปวางไว้ที่ 4 มุมวัด และ 4 มุม ของหมู่บ้าน เพื่ออุทิศแก่พ่อแม่ ญาติมิตรที่ล่วงลับ
ไปแล้ว (เอาบุญข้าวประดับดิน)

เดือนสิบเพ็ง ทำบุญข้าวสาก เพื่อฝากไปให้พ่อแม่ ญาติมิตรที่ตายไปแล้ว
และถวายเทวดาฟ้าดิน เจ้าอารักษ์หลักเมือง ตลอดญาติพี่น้องที่ตายอดตายขอหากทั้งปวง
โดยการหยาดน้ำให้ด้วย (เอาบุญข้าวสาก)

เดือนสิบเอ็ดเพ็ง ทำบุญออกวัสสาบาศศัพระภิกษุสามเณร ถวายโภชนา
ข้าวปลาอาหารวัตถุปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้มาจำพรรษาอีกในปีต่อไป (เอาบุญออกพรรษา)

เดือนสิบเอ็ดแรม ช่วง 1 ค่ำ ถึงเดือนสิบสองเพ็ง ทำบุญกฐิน ลอยกระทง
และงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น บุญแข่งเรือ งานแข่งม้า งานตักสิ ฯลฯ (เอาบุญกฐิน และ
เอาบุญสว่างเอื้อ)

บรรดาเอกสารและงานวิจัยทั้ง 3 กลุ่มนี้นั้น ผู้วิจัยจะนำไปเป็นแนวทางของ
การศึกษาค้นคว้าในครั้งนี้

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับแขวงเชียงขวาง

ประวัติความเป็นมาของแขวงเชียงขวาง

ประวัติศาสตร์แขวงเชียงขวาง กับประวัติความเป็นมาของชาวไทพวนจะแยกออกจากกันได้ยาก เพราะว่าที่แขวงเชียงขวางนับว่าเป็นที่อยู่ดั้งเดิมของชาวไทพวนและไทพวนที่เชียงขวางนี้นับว่าเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุด ได้มีบทบาทในการสร้างบ้านแปงเมือง ต่อสู้ข้าศึกศัตรูเพื่อปกป้องรักษาผืนแผ่นดินไว้ในหลายยุคสมัยที่ผ่านมา จนมีการเรียก เชียงขวางว่า เมืองพวน หรือแขวงพวน เนื่องจากเชียงขวางหรือเมืองพวนเป็นยุทธศาสตร์ทางด้านการทหาร การเมืองการปกครองมีการต่อสู้หลายต่อหลายครั้ง ทำให้ไทพวนบางส่วนถูกกวาดต้อน และอพยพกระจัดกระจายไปหลายแห่ง เช่น ที่ลุ่มแม่น้ำจิมแขวงเวียงจันทน์ และลุ่มแม่น้ำโขงแถบแขวงหลวงพระบาง และแขวงบอริคำไซ (ชม. 2537 : สัมภาษณ์) บางส่วนก็ถูกกวาดต้อนและอพยพสู่ประเทศไทย เช่น ที่อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี (ก่อ สวัสดิ์พานิชย์. 2533 : 105) ที่จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย จังหวัดหนองคาย จังหวัดสกลนคร จังหวัดลพบุรี และจังหวัดนครพนม เป็นต้น (อุดม บัวศรี. 2523 : 18)

ประวัติศาสตร์เชียงขวาง หรือประวัติความเป็นมาของเมืองพวน มีการบันทึกไว้แต่ปัจจุบันเหลืออยู่เพียงบางส่วน เนื่องจากในขณะที่มีสงครามได้ถูกเผาผลาญ ทำลายลงไปมาก การค้นคว้าเรียบเรียง จึงต้องอาศัยข้อมูลเอกสารจากกรมสำเนาเอกสารศูนย์กลางตามหอสมุดต่าง ๆ และจากเวียตนาม นอกจากนี้ยังได้จากการบอกเล่าของผู้สูงอายุในเชียงขวาง จึงทำให้ข้อมูลอาจไม่สอดคล้องตามความเป็นจริงเท่าที่ควรประวัติของเชียงขวางเหล่านี้มีทั้งที่เป็นเรื่องเล่าหรือนิทาน และการบันทึกไว้หลายรูปแบบขอนำเสนอ ดังต่อไปนี้

ภาพประกอบ 4 เมืองโพนสะหวัน

1. ประวัติของเชียงขวางที่เล่าเป็นนิทานหรือตำนาน

ประวัติของเชียงขวางที่เล่าเป็นนิทาน กล่าวว่าเมื่อชนเผ่าไท-ลาวได้มาตั้งเมืองบนสองฝั่งแม่น้ำโขงเป็นครั้งแรก ชนลื้อได้ขึ้นนั่งเมืองขวา ชนเจื่องได้ไปหาที่ตั้งเมืองใหม่ จึงได้นำเอาวีรพลคนหมู่มากมาทางมาหาที่ตั้งเมืองเอกให้ชนเจื่องโดยนำเอาช้าง 4 เชือก เป็นช้างพัง 2 เชือก และช้างพลาย 2 เชือก มาทำพิธีบวงสรวงเทวดา แล้วตั้งอธิษฐานว่าเมื่อช้างพลายนอนลงบนที่ใดให้ที่นั่นเป็นหัวเมือง และถ้าช้างพลายนอนลงบนที่ใดให้ถือว่า เป็นหางเมือง เมื่อเดินทางได้หลายสัปดาห์จึงมาถึงทุ่งกว้าง อยู่ระหว่างทุ่งเมืองพันกับทุ่ง ไทหินและทุ่งลาดแสน เมื่อขบวนช้างได้มาถึงบ้านแห่งหนึ่งช้างพลายได้ให้กำเนิดลูกที่นั่นจึง ให้ชาวไทพวนสร้างบ้านแปงเมือง และให้ชุดหนองน้ำสำหรับอาบน้ำให้ช้าง เรียกว่าหนอง

อาบช้าง จนถึงปัจจุบัน เมื่อสร้างเมืองแล้วจึงได้แต่งตั้งให้ท้าวสีปกรองเมืองและตั้งชื่อเมืองว่า เมืองศรีเชียงใหม่ กระบวนเสียงเมืองแห่งช้างพลายไปถึงริมน้ำจั่ว ช้างพลายได้นอนลง ณ ที่นั้น ส่วนช้างพัง 2 เชือก พอลไปถึงแม่น้ำกั้งก็นอนลง ณ ที่นั้น เจ้ากวาน (ควาญช้าง) หมอมด หมอผี หมอพราหมณ์ จึงตกลงสร้างเมืองหลวง ณ ที่นั้น ตั้งชื่อว่า เมืองช้างขวาง ท้าวแองกา หัวหน้าขบวนเสียงเมืองจึงกลับไปอัญเชิญท้าวเจืองมาปกครองเมือง แล้วตั้งปางบุญใหญ่ (งานฉลอง) เพื่อฉลองเมืองใหม่ ณ ที่นั้นแห่งหนึ่ง นานถึง 3 เดือน พวกหนุ่มสาวได้สมสู่กันจนตั้งครรภ์เป็นจำนวนมาก จึงเรียกที่นั้นว่า นาชะมาน หรือ นาสาวมาน จนถึงทุกวันนี้ ส่วนรัชพลข้าไพร่ไทพวน ให้ตั้งบ้านเรือนอยู่ริมแม่น้ำกั้งแล้วตั้งชื่อว่าบ้านไต้คุ่ม หรือบ้านไต้ในปัจจุบัน

พอขุนเจืองขึ้นนั่งเมืองช้างขวาง ชาวข้าไพร่ไทพวนเห็นดีเห็นชอบจึงยกย่องให้พระองค์เป็นกษัตริย์องค์แรกของเมืองพวน โดยขนานนามว่า ขุนเจ็ดเจือง ชื่อเสียงเรียงนามดังกล่าวดำเลื่องลือมาจนตราบเท่าทุกวันนี้ (มน . 2537 : สัมภาษณ์)

2. ประวัติศาสตร์ในพงศาวดารพวน

ในพงศาวดารพวนที่เขียนโดย คำแพง เกดตะวง คณะกรรมการวิทยาศาสตร์และสังคม และฉบับเจ้าคำหมั้น วงศ์กตริตนะ ซึ่งปริวรรตโดย จารุวรรณ ธรรมวัตร ได้กล่าวไว้ดังนี้

ขุนลอ แห่งเมืองขวา ขุนจุสแห่งเมืองปะกัน (แก้ว) และขุนเจ็ดเจืองแห่งเมืองเชียงขวาง สามพี่น้องได้มีการแบ่งปันดินแดน และทำสัญญาว่าจะไม่ทำศึกสงครามกัน แต่พวกที่สืบทอด ๆ มาไม่ถือสัจจะ ทำให้เกิดการสู้รบกัน แผ่นดินพวนแห่งเมืองเชียงขวางได้รับความเสียหายอย่างมาก ทำให้พงศาวดารเดิมของพวนถูกทำลายหมด ที่เหลือในปัจจุบันได้จากการคัดลอกหนังสือเก่าที่ยังหลงเหลืออยู่

และจากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ที่ได้เล่าสืบต่อกันมา จึงไม่ปรากฏมีศักราชและความละเอียดของเนื้อหา พอชนเจ็ดเจ็ดเจ็ดล้านชีวิต ลูกหลานของชนเจ็ดเจ็ดเจ็ด ได้ครองเมืองสืบต่อกันมาหลายคน จนถึงราวปี ค.ศ. 981 หรือ จ.ศ. 343 นั้น ตามบันทึกในพงศาวดารแก้ว ที่ฝรั่งเขียน กล่าวถึง องค์ฮ้างมัดเดยะเตน กับ นางบาโกน้องสาวลูกเจ้าชีวิตแก้ว ซึ่งถูกแล่หมาดเสนาแก้วที่ขึ้นเป็นเจ้าชีวิตปองร้ายจึงได้พากันหนีมายังเมืองเชียงขวาง นางบาโกได้อภิเษกสมรสกับเจ้าคำผงกษัตริย์พวนเมืองเชียงขวาง องค์ฮ้างมัดเดยะเตนอยากได้เมืองแก้วคืนจึงชวน เจ้าคำผงผู้เป็นน้องเขย ยกทัพไปตีเมืองแก้ว แต่พ่ายแพ้ องค์ฮ้างมัดเดยะเตนเสียใจจึงเผาตัวตายในคลังแสง (คลังอาวุธ) ที่เมืองเชียงขวางจึงตกเป็นเมืองขึ้นของแก้วตั้งแต่นั้นมา

ต่อมาในสมัยเจ้าล้านคำกอง ลูกเจ้าเขี้ยวคำนอหลานเจ้าคำผงแห่งเมืองเชียงขวาง เป็นผู้มีความเฉลียวฉลาดได้แต่งหนังสือกฎหมาย และได้ส่งคนไปเรียนพระพุทธศาสนาที่เมืองหงสาวดี (ม่าน) พร้อมทั้งอัญเชิญพระพุทธรูปทองหล่อหนึ่งขัดสมาธิเพชรมาประดิษฐานไว้ที่เมืองเขี้ยวขวาง นอกจากนี้ยังส่งคนไปเรียนพระธรรมที่อินทปัตถนคร และเชิญจารย์ธรรมคาถาจากหลวงพระบาง มาสร้างอารามและเจดีย์ที่เชียงขวาง จึงทำให้เชียงขวางกลายเป็นเมืองส่วยของ หลวงพระบางตั้งแต่นั้นมา แต่ชาวเชียงขวางยังคงนับถือผีอยู่ จึงมีการฆ่าควายเลี้ยงผีมหีลักษ์ปีละครั้งทุกปี แต่อย่างไรก็ตามเชียงขวางก็ยังคงเป็นเมืองส่วยแก้วอยู่ จึงมีคำกล่าวโบราณว่า "พวนนี้หัวส่วยแก้ว แอวส่วยลาว" ในสมัยเจ้าล้านคำกองนี้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข พวกพระสงฆ์เสนาอำมาตย์ กับอาจารย์จิงราชาภิเษกถวายพระนามเจ้าล้านคำกองว่าเจ้าอิสระเสฏฐา และเปลี่ยนชื่อเมืองเชียงขวางเป็น มหารัตนบุรีรมย์ พรหมจักรพรรดิศรีมหานครดักเสลา เมืองพวนมีกษัตริย์ครองสืบมา ได้แก่ เจ้าคำอุ่นเมืองหรือเจ้าผ้าขาว เจ้าคำอ่นและเจ้า

คำดอน ในสมัยเจ้าคำดอน เชียงขวางได้รบกับเวียงจันทน์ ถูกกวาดต้อนผู้คนไป 400 ครอบครัว และมีกษัตริย์ครองราชย์ต่อมา ได้แก่ เจ้าคำสัน เจ้าคำทง เจ้าคำกิงษา เจ้าคำล้าน เจ้าคำพุกา เจ้าคำศรัทธา เจ้าคำศรัทธาหมื่นเหสีเป็นชาวหลวงพระบาง ซึ่งได้สร้างวัดและพระธาตุกับพระพุทธรูปหลายองค์ ในขณะนั้นพวนได้ยกทัพไปช่วยหลวงพระบางและพระยาศรีโคตรบองที่แม่น้ำโขงทางใต้ เมื่อเจ้าคำศรัทธาสันชีวิต มีผู้ครองเมืองต่อมาคือ เจ้าบุญลังไท เจ้าบุญรอด เจ้าคำบุญคง พระยาคำเทโวว่า ราชการ เจ้าบุญจัน เจ้าคำอุ่นเมือง เจ้าคำเม่นเป็นอุปราชหลวง เจ้าหน่อเมือง หรือเจ้าองค์โตน เจ้าองค์ฮ่อ เจ้าองค์บุญ สมัยเจ้าองค์บุญนี้เชียงขวางขึ้นต่อ เวียงจันทน์ เวียงจันทน์ได้ยกหัวพันทั้งห้า ทั้งหกให้เชียงขวาง ในสมัยเจ้าชมพุกถูกจับไปกักขังไว้ที่เวียงจันทน์ 3 ปี เจ้าเชียงจึงแจ้งต่อกษัตริย์เมืองแก้ว เวียงจันทน์จึงยอมปล่อยตัวเจ้าชมพู่ จากนั้นไปช่วยเมืองซำเหนือรบกับผู้ไท ผู้ไทแพ้ เจ้ากลาง เจ้าหล้า เจ้าชมพูนะ ผู้ครองเชียงขวางต่อมาคือเจ้าน้อย สมัยเจ้าน้อยมีการเก็บทรัพย์สินเข้าคลัง สร้างโรงช้าง โรงม้า และอื่น ๆ มีมหาดเล็ก 500 คน บ้านเมืองมีความเป็นปึกแผ่น แต่ต่อมามีเสนาผู้ใหญ่ฟ้องเวียงจันทน์ว่า เจ้าน้อยจะตั้งตนเป็นเอกราช บังคับราษฎรสร้างหอคำ เจ้าน้อยซึ่งเป็นเจ้าชีวิตลาว จึงให้ยกทัพไปจับเจ้าน้อยมาขังไว้ที่เวียงจันทน์ แต่ต่อมาเจ้าน้อยก็ได้กลับไปครองเชียงขวางอีก พระยาเชียงดีซึ่งเคยใส่ร้ายเจ้าน้อยเห็นเจ้าน้อยกลับไปเชียงขวาง จึงหนีไปเมืองหลวงพระบาง และกรุงเทพฯ แต่ในที่สุดก็ถูกฆ่าตาย

ในจุลศักราช 1189 ไทยจับเจ้าน้อยไปกรุงเทพฯ ๙ ทางฝ่ายแก้วคิดว่าเจ้าน้อยมอบเจ้าน้อยให้ไทยจึงให้ฆ่าเจ้าน้อย เพื่อเป็นการแก้แค้นเมื่อครั้งฮ้างมัดเตี้ยะเตน และนางบาโกหนีมาอยู่เมืองพวน แล้วยกทัพไปรบกับแก้ว และยิงฆ่าพระยาเมืองแสน ซึ่งเป็นเชื้อกษัตริย์พวน แล้วจับลูกเมียของเจ้านายพวนไปทรมานที่เมืองแก้วถึง 17 ปี ในช่วงเวลานั้น แก้วได้ส่งข้าหลวงเก่ากวานผู้คุมทหารมาตั้งค่ายอยู่

คังนาคาวหรือคังนาคาก เพื่อรักษาเชียงขวาง ซึ่งไม่มีกษัตริย์ปกครองอยู่ 6 ปี
 แกวได้ข่มเหงราษฎรพวน เจ้าสานพร้อมด้วยเสนาพวนและประชาชนจึงขอรับพลไทย
 หนึ่งพันมาขับไล่แกว แต่เจ้าสานก็ได้ลอบฆ่าทหารแกวเสียก่อน ทางไทยเห็นว่า
 ระยะทางจากบางกอกถึงเชียงขวางนั้นไกล การเดินทางลำบาก ถ้าแกวจะยกทัพ
 เข้าตีเชียงขวาง ไทยคงจะมาช่วยไม่ทัน จึงให้พวนทุกคนอพยพไปตั้งอยู่ปากปาน
 พันลำทางฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ราษฎรพวนหกพันครอบครัวจึงยกไปปากปานพันลำ
 แต่พอผ่านหนองคายไปได้ 2 วัน จึงรู้ว่าไทยคุมเอาเจ้าสาน นั้นให้เลิกลงไป

กรุงเทพ ฯ พอเดินทางผ่านหนองคายเจ้าสาลีและเจ้าสะอ้ายจึงพาราษฎรจำนวน
 สามพันครอบครัว ลอบกลับมาฝั่งซ้ายลัดป่าไปภูหอ ภูโง้ง ทหารไทยตามมาทัน แต่
 พวกพวนก็ต่อสู้อย่างสุดกำลัง ทหารไทยจึงถอยหนี พวกพวนกลุ่มนี้กลับถึงเชียงขวาง
 เพียงบางส่วน และอยู่ในความดูแลของแกว ส่วนพวกที่เดินทาง เข้ากรุงเทพ ฯ
 ไทยก็ให้อยู่สาลาและให้ยศศักดิ์ จึงมีเชื้อเจ้านาย และราษฎรพวนสืบมา จนถึง
 ปัจจุบัน แกวได้ตั้งเสนาพวน 8 คน ให้ว่าราชการ แล้วแบ่งดินพวนออก
 เป็น 8 เวียน (อำเภอ, เมือง) แต่ละเวียนให้เสนารักษา และเรียก
 ดินแดนพวนว่าตลานั้นเวียนต่าง ๆ มีดังนี้

1. เวียนขวาง ได้แก่ เชียงขวางให้เสนาชื่อพระยาเชียงคูนว่าราชการ
2. เวียนสุขเมืองลองขึ้นต่อเชียงขวาง ให้หมื่นสุขว่าราชการ
3. เวียนหมอกเมืองลอง ขึ้นต่อเชียงขวาง ให้หมื่นหมอกว่าราชการ
4. เวียนคลัง ให้พระยาเมืองกลางว่าราชการ
5. เวียนแสน ให้อุปราชแสนเมืองว่าราชการ
6. เวียนกัด ให้พระยาเมืองกางว่าราชการ
7. เวียนคำ ให้พระยาเมืองคำว่าราชการ
8. เวียนลาน เมืองหัวพันเอี้ยมให้เพี้ยหัวพันรักษา

ข้าหลวงแกวตั้งที่ว่าการใหญ่ที่เวียงคำและให้เชียงขวางเป็นเมืองที่สอง ทุก ๆ เวียนขึ้นต่อแกว ให้เอาเครื่องบรรณาการไปถวายสมเด็จพระเจ้าหลวงพระบาง ครั้นราชาธิราชแกวลั่นพระชนม์ องค์ใหม่ครองราชสมบัติ พวกข้าราชการพวนจึงมีหนังสือขอเอาเจ้านายพวนที่แกวกักไว้ที่เมืองหลวงแกวคืนมาเมืองพวน สมเด็จพระเจ้าแกวองค์ใหม่นี้โปรดให้คืนมาเชียงขวางหมด และมีพระราชบัญชาให้ข้าหลวงแกวย้ายจากเมืองพวนไปอยู่เมืองแกว

เจ้าโปลุกเจ้าน้อยได้เป็นเจ้าเมืองเชียงขวาง ได้ให้เสนาที่ว่าการ 8 เวียนนั้น มาปลุกเรือนอยู่เชียงขวาง แล้วตั้งให้น้องเจ้าโปลี 2 คน คือ เจ้าอิง เป็นอุปราช เจ้าก่า เป็นราชบุตร เจ้าเพชรลูกเจ้าโปลีเป็นนายศาล ต่อมาเจ้าอิงบุตรเจ้าน้อยน้องเจ้าโปลี ได้ครองเมืองเชียงขวาง

ต่อมาฮ่อรบเชียงขวาง เชียงขวางพ่ายแพ้ พวนส่วนหนึ่งแตกไปอยู่เวียงจันทน์ และหลวงพระบางตามริมแม่น้ำโขง ส่วนหนึ่งยอมเสียเงินให้พวกฮ่อยังคงอยู่ที่เชียงขวาง บางส่วนลี้ภัยอยู่ในป่า ทางฝ่ายไทยให้พระยาสุรียภักดีกวาดต้อนพวนไปบางกอกประมาณ 1,600 คน แต่เหลือรอดเพียงประมาณ 12,000 คน เนื่องจากเกิดโรคระบาด ส่วนเจ้าก่าและเจ้าอินโสมได้ทำความชอบต่อกองทัพไทย จึงไม่ถูกกวาดต้อนไป และเวียนต่าง ๆ ที่อยู่ไกลก็มีได้กวาดต้อนไป ได้แก่ เวียนขวาง เวียนส่วย เวียนหมอกและเวียนบาน

เจ้าก่ากับเจ้าอินโสมสองพ่อลูกได้ไปบางกอกเพื่อขอคนพวนคืน แต่ไทยไม่ยินยอมจึงกลับมาเชียงขวาง ต่อมาพวกฮ่อทำศึกกับเชียงขวาง เจ้าก่าเสียชีวิต เจ้าขันตีลูกเจ้าอิงและเจ้าสีวันจึงพาพวนไปเมืองไทย พระยามหาอำมาตย์นายทัพไทยที่หนองคายซึ่งตอนนั้น ได้มารบฮ่อที่มัลลเวียงจันทน์ พระยามหาอำมาตย์จึงส่งเจ้าขันตีไปกราบทูลพระเจ้าอยู่หัวไทย ซึ่งได้โปรดให้เจ้าขันตีไปหลวงพระบางเพื่อให้ตั้งเป็นเจ้าเมืองเชียงขวาง เจ้าสีวันได้รับยศเป็นเจ้าบริคิน พ่อเจ้าสีวัน

เสียชีวิต เจ้าบุญคง เจ้าดวงดีเป็นผู้ครองเมืองสืบทอดกันมา ในปี ค.ศ. 1918 ฝรั่งเศสได้ปกครองประเทศลาว เมื่อเจ้าดวงดีเสียชีวิต จึงตั้งเจ้าคำฮุ่งเป็น เจ้าเมืองบริคัณฑ์แทนเจ้าบุญคงผู้เป็นพ่อ เนื่องจากพวกฮ่อได้มาข่มเหงพวณเนื่อง ๆ เจ้าขันดีจึงตั้งบ้านอยู่นอกเมืองเชียงขวาง ราษฎรพวณต้องหลบซ่อนอยู่ในป่านาน 5 ปี จึงขอกำลังจากแกว หลวงพระบาง และไทยแต่ก็ไม่มีใครมาช่วย หลายปี ต่อมาพระมหากษัตริย์ไทยจึงส่งกรมหมื่นประจักษ์ศิลปาคมมาอยู่เมืองหนองคายและ ให้พระอมราชรินทร์คุมทหารไปเชียงขวาง พวกฮ่อจึงหนีไป

ส่วนพวกข้าที่มารบกวณพวณอยู่นั้นก็ยอมเข้าหาไทยแต่โดยดี กรมหมื่น ประจักษ์ศิลปาคมได้พาเจ้าขันดี เจ้านายพวณ และนายเวียงทั้งหลายไปกรุงเทพฯ โดยบอกว่าจะแต่งตั้งยศศักดิ์ให้ แล้วกลับคืนมาเชียงขวางดังเดิม แต่ครั้นมาถึง กรุงเทพฯ กลับกักขังไว้ถึง 8 ปี บางคนก็ได้เสียชีวิตลง ที่กระทำการนี้เพราะไทย เกรงว่าเจ้านายพวณจะไปพึ่งพวกแกวหรือฝรั่งเศส ขณะที่กักเจ้านายพวณไว้นั้นไทย ส่งพระนิเวศน์คุมทหารไทยมารักษาเชียงขวาง

เมื่อไทยยกฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้ฝรั่งเศสแล้ว เจ้าคำโงนและเจ้าอุ่นแก้วซึ่งถูกกักขัง ที่กรุงเทพฯ ๔ จึงหนีมาพึ่งท่านโอรุสเดอปาวิ ราชทูตฝรั่งเศสจึงส่งตัวไปไซ่ง่อน อีก ประมาณ 3 เดือน ฝรั่งเศสได้ครองเมืองพวณจึงให้ไทยส่งศพ และพี่เฝ้าของ เจ้านายพวณกลับมาทำบุญที่เชียงขวาง ส่วนเจ้าอุ่นแก้ว และเจ้าโงนก็ถูกส่งมา เชียงขวางแต่ระหว่างเดินทางเจ้าอุ่นแก้วได้เสียชีวิตลง ฝรั่งเศสผู้หนึ่งชื่อเดอรีโนจึง ตั้งเจ้าคำเอื่องบุตรเจ้าอังขันเป็นเจ้าเมืองเชียงขวาง และให้บรรดาศักดิ์ว่า กวานด้าว เสนาและท้าวขุนพวณเวลานั้นมีนามยศแกวเพราะฝรั่งเศสว่าพวณขึ้นต่อแกว แม้ก่อนการกบฏและบอกว่าเจ้าคำเอื่องเป็นผู้บงการ อธิบดีฝรั่งเศสชื่อท่านกะลอง จึงจับเจ้าคำเอื่องไปขังไว้ที่หลวงพระบางได้ 5 ปี แล้วปล่อยตัวมาอยู่เชียงขวาง ฝรั่งเศสให้เจ้าคำโงนบุตรเจ้าเก่า ซึ่งไปอาศัยแกวมาเป็นเจ้าเมืองเวียงจันทน์ได้

1 ปี แล้วก็ให้ไปเป็นเจ้าเมืองเชียงขวางได้ 16 ปี อธิบติฝรั่งเศสขึ้นเฆรอง-
 กะเลาสะก็ ตั้งให้เจ้าไชวงศาบุตรเจ้าก้านองเจ้าคำโงนเป็นเจ้าเมืองเชียงขวาง
 ให้เจ้าพรหมดิบุตรเจ้าก้านองเจ้าคำโงนเป็นอุปราชรวมทั้งเป็นนายศาลที่เชียงขวาง
 เมื่อป่าวิคครอบครองเมืองพวน ข้าหลวงไทยซื้อพระนิเวศน์ก็ให้ทหารไทยยิงปืน
 ใส่พวนผู้หนึ่งชื่อท้าวพาน ซึ่งฝรั่งเศสให้ตั้งค่ายอยู่เวียงค่านันนบาดเจ็บ ไทยจับท้าวพาน
 ขังที่หนองคายได้ 2 ปี พอฝรั่งเศสครอบครองอาณาจักรลาวไทยจึงได้ปล่อยท้าวพาน
 มาเชียงขวาง ฝรั่งเศสให้ไทยทำขวัญท้าวพาน 7,400 หมัน (หมัน คือเงินกีบของ
 ลาวสมัยก่อน 1 หมันเท่ากับ 3,600 กีบ) (จารุวรรณ ธรรมวัตร. ม.ป.ป.
 26-34, คำแปลง เกิดตะวง. ม.ป.ป. : 41-54) พงศาวดารพวนหรือ
 เรื่องราวความเป็นมาของชาวพวนในเชียงขวางได้กล่าวถึงเพียงเท่านี้

3. ประวัติจากหนังสือประวัติศาสตร์เมืองพวน

ประวัติความเป็นมาของชาวพวนนี้ มีเอกสารที่น่าเชื่อถืออีกฉบับหนึ่งเรียบเรียงโดย
 ท่านประธานประเทศ พูมี วงวิจิต ในหนังสือประวัติศาสตร์เมืองพวน พิมพ์ในปี ค.ศ. 1990
 (พ.ศ. 2533) มีรายละเอียดดังนี้

ขุนเจ็ดเจือง	กษัตริย์องค์แรกเป็นโอรสของขุนปลุมราชาธิลาด
เจ้าเจ็ดจอน	เป็นโอรสของขุนเจือง
เจ้าเจ็ดจอต	เป็นโอรสของเจ้าเจ็ดจอน
เจ้าเจ็ดจิว	เป็นโอรสของเจ้าเจ็ดจอต
เจ้าเจ็ดจัน	เป็นโอรสของเจ้าเจ็ดจิว
เจ้าเจ็ดยอดยอคำ	เป็นโอรสของเจ้าเจ็ดจัน
เจ้ายี่	เป็นโอรสของเจ้าเจ็ดยอดยอคำ

เจ้าพระคิ	เป็นโอรสของเจ้ายี่
เจ้าคำลุน	เป็นโอรสของเจ้าพระคิ
เจ้าคำเพ็ง	เป็นโอรสของเจ้าคำลุน
เจ้าคำฮวง	เป็นโอรสของเจ้าคำฮวด
เจ้าคำแลด	เป็นโอรสของเจ้าคำฮวง
เจ้าคำผืน	เป็นโอรสของเจ้าคำแลด
เจ้าคำเฮื้อ	เป็นโอรสของเจ้าคำแลด (ว่าราชการชั่วครว)
เจ้าคำพิน	เป็นโอรสของเจ้าคำแลด
เจ้าคำทน	เป็นโอรสของเจ้าคำพิน
เจ้าคำติดสาก	เป็นโอรสของเจ้าคำทน
เจ้าคำควน	เป็นโอรสของเจ้าคำติดสาก
เจ้าล้วน	เป็นโอรสของเจ้าคำควน
เจ้าคำหล้า	เป็นโอรสของเจ้าของเจ้าคำล้วน
เจ้าคำท้าว	เป็นโอรสของเจ้าคำหล้า
เจ้าคำเค้า	เป็นโอรสของเจ้าคำท้าว
เจ้าคำผง	เป็นโอรสของเจ้าคำเค้าขึ้นครองราชสมบัติเมื่อจุลศักราช 651 ตรงกับคริสต์ศักราช 1239)

ในสมัยเจ้าคำผงนี้ ทางเมืองแกวเกิดการชิงราชสมบัติ ทำให้เลื่อยมัดหนีมา กับน้องสาวชื่อบาบาโก หนีมาอยู่เมืองพวน แล้วยกให้น้องสาวเป็นมเหสีของเจ้าคำผง ต่อมาเจ้าคำยกโอรสของเจ้าคำผงคบชู้กับนางบาบาโก จึงถูกขับไล่ไปอยู่ที่บอลิคำไซโดยอาศัยการช่วยเหลือของประชาชนเมื่อคำม่วน เมืองจำพอน และเมืองเซโปน มาเป็นผู้พิทักษ์รักษาจนกระทั่งมีจุลศักราช 711 ตรงกับคริสต์ศักราช 1299 เจ้าคำยกกลับคืนมาเมืองพวนพร้อมกับกองทัพของเจ้าฟ้าร่มติเมืองพวนชนะ

เจ้าคำผางผู้เป็นพ่อจึงยกราชสมบัติให้

เจ้าคำยอก เป็นโอรสของเจ้าคำผาง ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อจุลศักราช 712 ตรงกับคริสต์ศักราช 1300 ทรงเปลี่ยนพระนามเป็น เจ้าเชี้ยวคำยอก

เจ้าล้านคำกอง เป็นโอรสของเจ้าเชี้ยวคำยอก ขึ้นครองราชสมบัติในปี จุลศักราช 734 ตรงกับคริสต์ศักราช 1322

เจ้าล้านคำกองเป็นกษัตริย์ที่ตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรม มีเดชานุภาพ ประชาชน มีความจงรักภักดีพระองค์ได้ปรับปรุงกฎหมายเก่าเรียกว่า "กฎหมายล้านคำกอง" และยังได้ส่งเสริมพระพุทธศาสนา ได้อัญเชิญพระพุทธรูปทองจากหงสาวดี ส่งคน ไปศึกษาเกี่ยวกับศาสนา การก่อสร้างวัดวาอารามที่เมืองอินทปถานนคร วัดที่สร้าง ในสมัยเจ้าล้านคำกอง ได้แก่ วัดสี่พรหม วัดเพี้ยวัด วัดบุญกอง วัดจอมเพชรและ วัดธาตุฝุ่น มีการสร้างกฏิ สร้างมเหศักดิ์หลักเมืองอีก 12 แห่ง พระองค์ได้รับการถวายพระนามว่า "พระเจ้าอิดสะหละเสดถา" และตั้งชื่อเมืองเชียงใหม่ว่า "มหานครเชียงใหม่ราชธานี" สมัยนี้เมืองพวนเจริญรุ่งเรืองมาก

เจ้าคำอ่อนเมืองเป็นโอรสของเจ้าล้านคำกอง ขึ้นครองราชสมบัติในปีจุลศักราช 784 หรือตรงกับ คริสต์ศักราช 1372 ประชาชนถวายพระนามว่า เจ้าผ้าขาว เนื่องจากพระองค์ชอบทรงผ้าสีขาว

เจ้าคำอ่อนเป็นราชบิดาของเจ้าคำอ่อนเมืองขึ้นครองราชสมบัติ เมื่อจุลศักราช 988 เจ้าคำอ่อนเป็นโอรสของเจ้าผ้าขาว และเป็นน้องของเจ้าคำอ่อน ขึ้น ครองราชสมบัติเมื่อจุลศักราช 1012 ตรงกับคริสต์ศักราช 1600

เจ้าคำสัน เป็นราชโอรสของเจ้าคำอ่อน ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อจุลศักราช 1012 ตรงกับ คริสต์ศักราช 1600

เจ้าคำทอง เป็นน้องชายเจ้าคำสัน

เจ้าคำก๊วง เป็นโอรสของเจ้าคำสัน

เจ้าคำล้อม เป็นโอรสของเจ้าคำกวัง ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อจุลศักราช 1049
ตรงกับ คริสตศักราช 1637

เจ้าคำพุดตา เป็นโอรสของเจ้าคำล้อม

เจ้าคำสัตตา เป็นโอรสของเจ้าคำพุดตา

เจ้าบุญลังไท เป็นโอรสของเจ้าคำสัตตา

เจ้าบุญลุด เป็นโอรสของเจ้าคำสัตตาและเป็นน้องชายเจ้าบุญลังไท

เจ้าบุญคง เป็นโอรสของเจ้าบุญลังไท

เจ้าบุญจัน เป็นโอรสของเจ้าบุญคง เมื่อเจ้าบุญจันยังเยาว์วัย พระยาธรรม-
เทโว ได้เป็นผู้ว่าราชการแทน

เจ้าคำอุ่นเมือง เป็นโอรสของเจ้าบุญจัน

เจ้าองหล่อ เป็นโอรสของเจ้าคำอุ่นเมือง ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อจุลศักราช
1113 ตรงกับคริสตศักราช 1701

เจ้าองสีพรหม เป็นโอรสของเจ้าคำอุ่นเมือง และเป็นน้องชายเจ้าองหล่อ ขึ้น
ครองราชสมบัติในปี จุลศักราช 1141 ตรงกับคริสตศักราช 1729

เจ้าหน่อเมือง เป็นโอรสของเจ้าคำเหม็นและเป็นหลานของเจ้าองหล่อ

เจ้าสมพู่ เป็นโอรสของเจ้าองหล่อ ขึ้นครองราชสมบัติเมื่อปีจุลศักราช 1144
ตรงกับคริสตศักราช 1732

เจ้าเชียง เป็นโอรสของเจ้าองหล่อ และเป็นน้องเจ้าสมาย

เจ้าน้อย หรือเจ้าสุทะกะสัวันหะกุมาน เป็นโอรสของเจ้าเชียง ขึ้นครอง
ราชสมบัติในปีจุลศักราช 1165 ตรงกับคริสตศักราช 1753

สมัยเจ้าน้อยนี้บ้านเมืองมีความระส่ำระสาย มีศัตรูหลายพวก เจ้าน้อยถูก
ประหารชีวิต พอหมดอายุเจ้าน้อยเมืองพวนก็ไม่มียกฉัตรปกครองถึง 2 ปี มีพวก
กวานพู่แกว่นากหาร 200 คนมาตั้งทัพอยู่ที่ทุ่งนาควาเพื่อรักษาเชียงขวางเจ้าसान

เป็นกษัตริย์เมืองพวนที่อยู่ภายใต้การควบคุมของแกว ขึ้นครองราชย์ในปีจุลศักราช 1193 ตรงกับ คริสตศักราช 1781 เจ้าสานปกรองเมืองพวน 4 ปี ก็ถูกประเทศสยาม (ไทย) จับตัวไป เมืองพวนจึงไม่มีกษัตริย์ปกครองประชาชนได้รับความลำบากแสนหนัไปอยู่ตามป่าเขา พวกกวนพม่าตั้งมั่นอยู่ที่บ้านบานเมืองคำ ได้เปลี่ยนชื่อเมืองพวนเป็น "พุดะลันนิน" แล้วแบ่งออกเป็น 8 เวียน (เหวียน) ต่าง ๆ โดยมีท้าวเพีย 8 คน เป็นผู้ดูแลแต่ละเวียน เวียนต่าง ๆ นี้ได้กล่าวรายละเอียดไว้ในประวัติเมืองพวนตอนแรก

ปีจุลศักราช 1255 ฝรั่งเศสได้เข้าปกครองประเทศลาว (Fom.1950 : 210 - 215) เดอร์ลีโน เป็นผู้ดูแลเชียงขวาง เดอร์ลีโนได้ตั้งให้เจ้าคำเอื่องเป็นเจ้าแขวงพวน เจ้าคำเอื่อง เป็นโอรสเจ้าคำอั้ง ขึ้นครองเมืองพวนแต่อยู่ภายใต้การดูแลของฝรั่งเศส หลังจากไทยสยาม มอบฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงให้แก่ฝรั่งเศสแล้วฝรั่งเศสได้เข้าปกครองลาว และส่งผู้สำเร็จราชการไปปกครองเมืองพวน เรียกเมืองพวนว่าแขวงตะลันนิน แต่ยังให้ 8 เวียนปกครองกันเองดังเดิมชาวฝรั่งเศสที่มาดูแลเมืองพวนมีดังต่อไปนี้

1. เดอร์ลีโน	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1900
2. กะลัง	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1902
3. เลอร์เชอน	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1904
4. ปีแอร์เลอว์มอแรงค์	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1906
5. แอนเมลิคค์	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1909
6. ซาลาแบน	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1910
7. เมลู	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1912
8. เขว้างกะรุตสกาอี	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1914
9. บักเตเลน	ปกครองเมืองพวนเมื่อ	คริสตศักราช 1916

ในสมัยบักเตเลนนี้ เมืองพวนมีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง คือ ได้รวม 8 เวียน เหลือ 5 เวียน คือ เมืองคำ เมืองคณ เมืองแปก เมืองหมอก และเมืองส่วย ในปี คริสตศักราช 1918 เจ้าฟ้าปัตใจได้นำพาเผ่าม้ง (มั่ว) ต่อสู้กับฝรั่งเศส

10. แดนมัต ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1920 ได้ทำศึกสงคราม กับขบวนการต่อสู้ของเจ้าฟ้าปัตใจ

11. ชีลง ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1922

12. กมมีแซโคซา ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1924

13. อาตะเคียงรล (เรซิดังเดอฝรั่งเซอ) ปกครองเมืองพวนเมื่อ

คริสตศักราช 1930

14. ฟอกตยูเน ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1932

15. ลูบี่ ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1933

16. เดอแมสเดีย ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1934

17. แอมมานูชแอนรี ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1935

18. ปารี ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1936

19. ดารวิสโปลีเออร์ ปกครองเมืองพวนเมื่อ คริสตศักราช 1937

เจ้าคำเหล็ก เป็นเจ้าแขวงเชียงขวางในปีคริสตศักราช 1945

ในปลายปี คริสตศักราช 1944-1945 กองทัพญี่ปุ่นได้ขับไล่ฝรั่งเศสออกจาก อินโดจีน ลาวได้ก่อตั้งรัฐบาลลาวอิสระขึ้นที่เวียงจันทน์ เรียกร้องให้ประชาชนทุก แขวงลุกขึ้นต่อต้านฝรั่งเศส โดยร่วมมือกับประชาชนเวียดนาม และเขมร เจ้าพระยาหลวงเมืองขวาของราชอาณาจักรหลวงพระบาง (ท้าวเหล็ก) ได้ร่วมกับ ประชาชนชาวหลวงพระบางลุกขึ้นต่อสู้ แล้วปลดเจ้ามหาชีวิตของหลวงพระบาง และตั้งกองทัพลาวอิสระขึ้น ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐบาลลาวอิสระที่เวียงจันทน์

ให้นำทหารไปยึดเอาเชียงขวาง แล้วได้เป็นเจ้าแขวงเชียงขวางจนกระทั่งถึง
ต้นปีคริสต์ศักราช 1946

เจ้าสาย เป็นเจ้าแขวงเชียงขวางต่อจากเจ้าคำเหล็ก

ต่อมาญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกครั้งที่ 2 ฝรั่งเศสได้จับเจ้าคำเหล็กและรัฐบาลลาว-
อิสระไปขังที่เมืองคุน แล้วแต่งตั้งให้คนลาวที่นิยมฝรั่งเศสคือเจ้าสายเป็นเจ้า
แขวงเชียงขวาง และแต่งตั้งตูบิลิฟง ซึ่งเป็นชนเผ่าม้งเป็นรองเจ้าแขวงปกครอง
แบบเผด็จการ เป็นเวลาที่ประชาชนชาวเชียงขวางมีความทุกข์ยากแสนสาหัส อีกทั้ง
ยังเสียค่าภาษีที่เพิ่มขึ้นหลายเท่า และแขวงเชียงขวางจึงได้ตกอยู่ภายใต้การ
ควบคุมของฝรั่งเศสเรื่อยมา

ในปีคริสต์ศักราช 1954 ฝรั่งเศสแพ้สงครามอินโดจีน ที่สนามรบเดียนเบียนฟู
ฝรั่งเศสได้ถอนทหารออกจากลาว เวียดนาม และกัมพูชา ลาวปกครองตนเองโดย
มีคณะรัฐบาลต่อต้านร่วมกับรัฐบาลของเจ้ามหาชีวิตศรีสว่างวงศ์

ในปีคริสต์ศักราช 1955 สหรัฐอเมริกาได้เข้ามามีบทบาททางการเมืองใน
ลาว โดยร่วมมือกับรัฐบาลลาวเพื่อปกป้องรักษาสันติภาพในลาว

ปีคริสต์ศักราช 1958 ผู้นำคณะประเทศลาวถูกจับไปขังที่ค่ายโพนเค็งและ
บุคคลผู้รักชาติได้ถูกประหารชีวิตเป็นจำนวนมาก โดยรัฐบาลของเจ้ามหาชีวิต
ศรีสว่างวงศ์ กับทหารอเมริกัน

วันที่ 9 เดือนสิงหาคม คริสต์ศักราช 1960 ทหารลาวในสังกัดกองพัน
ทหารราบอากาศที่ 2 ซึ่งเคยเป็นกำลังสำคัญของรัฐบาลหุ่นเวียงจันทน์ได้ลุกขึ้นก่อ
รัฐประหาร โค่นล้มรัฐบาลเผด็จการของสหรัฐอเมริกา

วันที่ 1 เดือนมกราคมคริสต์ศักราช 1961 กองทหารลาวอิสระได้สมทบกอง
ทหารที่ทำการรัฐประหาร ภายหลังคือกำลังเป็นกลางรักชาติ ได้ปลดปล่อย
สามแยกศาลาลูคุณ เมืองกาสิ เชียงเงิน ท่งไหหิน เชียงขวาง เจ้าแขวง

เชียงขวาง และเจ้าเมืองทุกเมืองที่เป็นลาวอิสระ และกำลังเป็นกลางรักชาติได้
เปลี่ยนเจ้าแขวงและเจ้าเมืองเก่า ให้ท่านจวนปาว เป็นเจ้าแขวงเชียงขวาง
จนถึงปีคริสต์ศักราช 1963 จึงแต่งตั้งเจ้าแขวงสมหวังขึ้นแทนจนถึงปีคริสต์ศักราช
1974 ในปี 1975 ท่านยงเยียซา ขึ้นเป็นเจ้าแขวง ในปีคริสต์ศักราช 1988
ท่านคำปาน พิลาว เป็นเจ้าแขวงและเป็นเลขาธิการแขวง ปีคริสต์ศักราช 1990
ท่านพุมิ ทิพพะวอนขึ้นเป็นผู้ว่าการเจ้าแขวงและเป็นเลขาธิการแขวงจนถึงปัจจุบัน
(คำสิง ดาชาวพวน และ ดวงจิต ไชหวาง. 2537 : สัมภาษณ์)

สภาพทั่วไปของแขวงเชียงขวาง

สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 17 แขวง
กับอีก 1 เขตพิเศษได้แก่

1. กำแพงนครเวียงจันทน์ (กำแพงนະຄອນເວียงຈັນ)
2. แขวงพงสาสี (ພິງສາສີ)
3. แขวงเวียงจันทน์ (ເວียงຈັນ)
4. แขวงหลวงน้ำทา (หลวงນ້າทา)
5. แขวงอุดมไซ (ອຸດມໄສ)
6. แขวงบ่อแก้ว (ບໍ່ແກ້ວ)
7. แขวงหลวงพระบาง (หลวงພະບາງ)
8. แขวงห้วยพัน (ห้วยພັນ 5 ทั้ง 6)
9. แขวงไชยบุรี (ໄສຍະບຸລີ)
10. แขวงบอลิคำไซ (บอลิคำໄສ)
11. แขวงคำม่วน (คำມຸ່ວນ)

12. แขวงสุวรรณเขต (สะหวันนะเขต)
13. แขวงสาละวัน (สาละวัน)
14. แขวงเซกอง (เซกอง)
15. แขวงจำปาสัก (จำปาสัก)
16. แขวงอัตตะปือ (อัตตะปือ)
17. แขวงเชียงขวาง (เชียงขวาง)

และเขตพิเศษ ได้แก่ เขตเชียงฮ่อน กับ หงสา (กระทรวงเศรษฐกิจและการเงิน
ศูนย์เศรษฐกิจแห่งรัฐ. 2535 : 6)

ภาพประกอบ 5 ลูกกระเบิด B 52

ภาพประกอบ 6 เศษอาวุธสงคราม

แขวงเชียงขวาง อยู่ทางภาคเหนือของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว
แบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตัวเมือง 611 หมู่บ้าน 244,436 หลังคาเรือน

1. เมืองปาก (เป็นที่ตั้งของที่ว่าการแขวง)
2. เมืองคำ
3. เมืองหนองแฮด
4. เมืองหมอก
5. เมืองท่าโหม
6. เมืองคูณ
7. เมืองภูด
8. เมืองผาไซ

(พรมมา เดตวงสา. 2537 : 11-12, คำดี ดวงทะนุสน. 2536 : 44)

ด้านภูมิศาสตร์

แขวงเชียงขวางมีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับ แขวงหัวพัน

ทิศใต้ ติดต่อกับ แขวงบอลิคำไซ

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ แขวงเงอาน หรือเห่งตัง ประเทศเวียดนาม

ทิศตะวันตก ติดต่อกับ แขวงเวียงจันทน์ และแขวงหลวงพระบาง

(คำดี ดวงทะนุสอน. 2536, 9993 : 45)

เชียงขวางมีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1.3 ล้านเฮกตาร์ หรือประมาณ

8,125,000 ไร่ พื้นที่ส่วนใหญ่ คือประมาณ 80 เปอร์เซ็นต์ เป็นเทือกเขาน้อยใหญ่ อีกประมาณ 20 เปอร์เซ็นต์ เป็นที่ราบ เทือกเขาที่สำคัญ เช่น ภูเขา ภูเขา ภูผาวี ภูเล็ง ภูแสน ภูกุด ภูหลวง เป็นต้น ส่วนที่ราบ เช่น ที่ราบเขตเมืองโพนสวรรค์ ท่งไหหิน ท่งเมืองคำ ท่งลาดแสนแตเมืองผาไซ ท่งเมืองเค็งและที่ราบทุ่งนาค่า เป็นต้น แม่น้ำที่สำคัญ เช่น แม่น้ำหมัด แม่น้ำเตียน แม่น้ำกั้ แม่น้ำเคียน แม่น้ำยวน แม่น้ำโค้ แม่น้ำเจียบ และแม่น้ำงึม เป็นต้น (พุมิ ทิพพะวอน. 2537 : สัมภาษณ์)

ภูมิอากาศที่แขวงเชียงขวางมี 4 ฤดู ได้แก่ฤดูแล้งเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนกุมภาพันธ์ ในบางปีอาจนานถึงเดือนเมษายน ฤดูเก็บเกี่ยวเริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายนถึงเดือนมกราคม ฤดูหนาวเริ่มตั้งแต่ปลายเดือนมกราคม ถึงต้นเดือนเมษายน ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงตุลาคม หรือบางปีจะยาวนานถึงต้นเดือนพฤศจิกายน ที่ถือว่าภูมิอากาศร้อนคือตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกรกฎาคม และในเดือนตุลาคมเป็นช่วงที่มีฝนตกชุก เกิดน้ำท่วมบ่อย ๆ เมื่อเกิดน้ำท่วมระดับของน้ำจะลดลงอย่างรวดเร็ว ทั้งนี้เพราะมีพื้นที่ป่าที่ช่วยดูดซับน้ำได้มาก เมืองที่มีความแตกต่างกันทางภูมิอากาศตามธรรมชาติ เช่น เมืองหนองแฮดมีอากาศหนาวจัดและมีฝนตกตลอดปี มีเมฆหมอกปกคลุมทั่วไปเหมาะแก่การปลูกพืชเมืองหนาว แอ่งเมืองคำมีอากาศร้อนมากถึงจะติดต่อกับเมืองหนองแฮดก็ตาม ที่

เมืองคุณเขตท่าเวียง เชียงคองและท่าโหม มีอากาศอบอุ่น แทบจะไม่มีฤดูหนาว ส่วนเมืองอื่นที่แขวงเชียงขวางนี้สภาพดินฟ้าอากาศจะเป็นปกติและเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลดังที่กล่าวมาแล้ว

ทรัพยากรธรรมชาติของเชียงขวางมีความอุดมสมบูรณ์ มีพื้นที่ป่าไม้ 68 เปอร์เซ็นต์ ของพื้นที่ทั้งหมด อีกประมาณ 32 เปอร์เซ็นต์ เป็นทุ่งหญ้า พันธุ์ไม้ที่มีค่าทางอุตสาหกรรมที่มีราคาสูง เช่น ไม้โลงเลง ไม้เลนเล่ ไม้แปก ไม้หิ้ง ไม้ก่อ และ ไม้ประดู่ เป็นต้น แร่ธาตุที่สำคัญ เช่น แร่เหล็ก น้ำมัน ทองคำ เป็นต้น

การคมนาคม

เส้นทางการคมนาคมที่สำคัญมี 2 ทาง ได้แก่ ทางอากาศและทางบก

หลังปี ค.ศ. 1975 หรือปี พ.ศ. 2517 เชียงขวางมีสนามบินถึง 10 แห่ง เนื่องจากเขตนี้เป็นแนวรบเมื่อครั้งสงครามอินโดจีนโดยเฉพาะสมรภูมิทุ่งไหหิน สนามบินที่ยังคงใช้อยู่เป็นประจำมี 2 แห่ง คือ สนามบินโพนสวรรค์ และสนามบินทุ่งไหหิน มีเส้นทางบินที่ติดต่อได้กับแขวงต่าง ๆ แขวงหัวพัน แขวงหลวงพระบาง แขวงอุดมไซ แขวงหลวงน้ำทา และนครหลวงเวียงจันทน์

การคมนาคมทางบกเรียกว่าเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ 3 สายคือ ทางหมายเลข 7 A จากภูคูน ถึงเมืองวังประเทศเวียดนาม ทางหลวงหมายเลข 7 B เริ่มจากเมืองคูน ถึงเมืองแสนประเทศเวียดนาม ทางหลวงหมายเลข 6 เริ่มจากเมืองคำถึงเมืองข้าเหนือ แขวงหัวพัน ดังนั้นเส้นทางคมนาคมของแขวงเชียงขวาง จึงสามารถเดินทางไปยังแขวงที่ใกล้เคียงได้ทุกแขวง โดยเฉพาะในฤดูแล้ง แต่ถ้าเป็นฤดูฝนการคมนาคมจะลำบากอย่างยิ่ง ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญอันหนึ่งในปัจจุบัน (กงไซ. 2537 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 7 ไม้โลงเลง สินค้าส่งออก

ภาพประกอบ 8 การทำนา

ภาพประกอบ 9 การเลี้ยงสัตว์

ภาพประกอบที่ 10 ตลาดบ้านดงไธ

ประชากร

ประชากรของแขวงเชียงขวาง มีประมาณ 182,000 คน มีหลายเผ่าพันธุ์
เผ่าพันธุ์ที่จัดว่าเป็นกลุ่มใหญ่มีดังนี้

1. เผ่าลาวลุ่ม ได้แก่ ไทพวน ลาวไทเหนือ ไทดำไทแดง ไทขาว
ไทเม้ย ลาวพ็อง มีประมาณ 60 เปอร์เซนต์
2. เผ่าลาวสูง ได้แก่ เผ่าม้ง คือ ม้งขาว ม้งดำ ม้งลาย ซึ่งมีประมาณ
30 เปอร์เซนต์
3. เผ่าลาวเทิง ได้แก่ เผ่าขมุ ภูไทเงิ ละแว อาล็ก มีประมาณ 10
เปอร์เซนต์ (คำดี ดวงทะนุสอน. 2536 : 45, ดวงไช หลวงพะสี. 2534 : 8)

เศรษฐกิจ

เนื่องจากเชียงขวางมีพื้นที่ป่าไม้ถึง 68 เปอร์เซนต์ ของพื้นที่ทั้งหมด พืช
เศรษฐกิจที่สำคัญอย่างหนึ่งคือป่าไม้ นั่นเอง ไม้ที่สำคัญคือไม้โลงเลง ซึ่งเป็นไม้ที่มีราคาและ
เป็นที่ต้องการของตลาดโลก ไม้โลงเลงนี้มีการนำไปเป็นส่วนประกอบในการต่อเรือ และ
เฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ นอกจากนี้รายได้ของประชากรยังขึ้นอยู่กับทรัพยากร เช่น บ่อเหล็ก
และบ่อถ่านหินต่าง ๆ เป็นต้น

อาชีพที่สำคัญของประชาชนชาวเชียงขวางอีกอย่างคือ การปลูกข้าว และ
เลี้ยงสัตว์ และยังมีการทำไร่ข้าวโพด ไร่มัน ไร่ยาสูบ ไร่เงาะ ถั่ว ปลูกพืชผักต่าง ๆ พื้นที่
เชียงขวางมีทุ่งหญ้าเหมาะสำหรับการเลี้ยงสัตว์ เช่น แพะ แกะ วัว ควาย นอกจากนี้ยัง
เลี้ยงเป็ด ไก่ และ หมู เป็นต้น ปัจจุบันนี้มีวัว ควาย ประมาณ 170,000 ตัว และได้เป็น
แขวงขายสัตว์ของตลาดเวียงจันทน์ ส่งขายปีละประมาณ 2,000 - 3,000 ตัว ส่วนสินค้า
ขาเข้าเป็นจำพวกเครื่องอุปโภคบริโภคต่าง ๆ เช่น เกลือ น้ำตาล ยารักษาโรค เสื้อผ้า
วิทยุ สังกะสี รถจักรยาน เป็นต้น

ปัจจุบันรายได้ส่วนหนึ่ง มาจากการเปิดให้เชียงขวางเป็นเมืองท่องเที่ยว

เนื่องจากเชียงขวางเคยเป็นเมืองยุทธศาสตร์ที่ได้รับชัยชนะ ที่สำคัญคือสมรภูมิแนวรบทุ่งไหหินและทุ่งไหหินนี้เต็มไปด้วยไหหินหลายร้อยใบ เป็นแหล่งวัฒนธรรมที่สำคัญแห่งหนึ่งของสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว นักท่องเที่ยวจากต่างชาติ เริ่มเข้าไปเที่ยวในเชียงขวางมากขึ้น ทำให้เกิดร้านค้าในเชียงขวาง และธุรกิจโรงแรม และที่พักเพิ่มมากขึ้นอีกด้วย (สมแพง วิไลสาร. 2537 : สัมภาษณ์)

สังคมและวัฒนธรรม

ชนเผ่าพวนเป็นเผ่าที่ยืนต้นแข็ง รู้จักคิดประดิษฐ์เครื่องนุ่งห่มตามบรรพบุรุษ รู้จักนำเอาเหล็กมาประดิษฐ์เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ รู้จักนำเอาไม้มาทำเป็นเครื่องจักสาน เพื่อใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน รู้จักประดิษฐ์มวยลายเพื่อป้องกันตัว (ศิลปะการต่อสู้ชนิดหนึ่ง) ตลอดทั้งรู้จักคิดประดิษฐ์เครื่องดนตรีต่าง ๆ เช่น แคน กลอง ปี่ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความสามารถในการทำเครื่องประดับด้วยเงิน และทองคำมีความสามารถในเรื่องของภาษาบาลี ภาษาสันสกฤตและยังมีความสามารถด้านอื่น ๆ อีก เอกลักษณะอย่างหนึ่งของเผ่าไทพวน คือ มีจิตใจกล้าหาญ อดทน หนักแน่น จิตใจกว้างขวาง ช่วยเหลือเผ่ากันและกัน (พรมมา เดดวงสา. 2537 : สัมภาษณ์)

1. การศึกษา ในสมัยที่ประเทศลาวตกเป็นเมืองขึ้นของต่างชาติ ประชาชนไม่มีโอกาสเล่าเรียน ส่วนมากจะถูกเกณฑ์ไปเป็นแรงงาน และทหารผู้ที่ได้ศึกษาเล่าเรียนจะเป็นลูกเจ้านาย ประชาชนถูกดูหมิ่นเหยียดหยามว่า "ไทพวนหัวป้อมกินน้ำบั้งทิง ทั้งชายหญิงขาลายตีนแตก" พวกที่ถูกคือพวกขุนนางเจ้านายและเนื่องจากการขาดการศึกษา ไทพวนจึงถูกขูดรีดภาษีที่ดิน สัตว์เลี้ยงภาษีทุ่งนา และไร่สวน อำนาจศักดิ์นาจบลงเมื่อคริสต์ศักราช 1961 (พ.ศ. 2504) จนกระทั่งในปีคริสต์ศักราช 1975 (2517) เป็นต้นมา พรรคและรัฐบาลมีนโยบายขยายการศึกษาไปทุกอำเภอ เพื่อให้เด็ก และผู้ใหญ่ได้มีโอกาสเล่าเรียนหนังสือดังปรากฏตามสถิติการศึกษาของแขวงเมื่อคริสต์ศักราช 1994 ดังนี้

ตารางที่ 1 สถิติการศึกษา พ.ศ. 2537

ชั้นเรียน ชั้นเลี้ยงเด็ก	แห่ง	ห้อง	นักเรียน ทั้งหมด	เพศหญิง	ครูสอน	ชั้นต้น	ชั้นกลาง	ชั้นสูง
ชั้นเลี้ยงเด็ก	10	10	180	110	10	10	-	-
โรงเรียนอนุบาล	13	43	1,174	670	49	20	17	1
ชั้นประถมศึกษา	383	1,025	39,189	15,909	1,325	663	226	3
ชั้นมัธยมศึกษา	38	136	4,433	1,800	360	10	317	28
ชั้นอุดมศึกษา	4	20	687	148	52	-	12	40
โรงเรียนสงฆ์	1	3	40	-	7	-	7	-
ชั้นวิทยาลัย	-	-	-	-	-	-	-	-
รวม	497	1,437	45,713	18,637	1,803	703	579	88

(ค่าเปลี่ยน สีนวนทอง. 2537: 2)

2. ศาสนา เขียงขวางเป็นที่อยู่อาศัยของชนหลายเผ่าพันธุ์ แต่ละกลุ่มมีคติความเชื่อแตกต่างกันแต่ชนกลุ่มใหญ่ที่สุดในเขียงขวางคือ กลุ่มไทพวน ไทพวนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีบางส่วนที่ยังคงนับถือผีพ่อผีแม่ปู่ย่าบรรพบุรุษเทวดาฟ้าดินส่วนชนเผ่าอื่น เช่น เผ่าม้ง เผ่าขมุส่วนมากนับถือผี เขียงขวางมีวัดทางพุทธศาสนาหลายแห่ง เช่น วัดบ้านพ้อง ที่เมืองอาสุย วัดบ้านไต้ และวัดศรีพรหม ที่เมืองคูน วัดบ้านนาแพง ที่เมืองแบก เป็นต้น

และยังมีหอมเห็ดกดี ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเชื่อเรื่องผีอีกด้วย (หลวงพ่ोजอม. 2537 : สัมภาษณ์)

3. อาหาร อาหารหลักของชาวเขียงขวาง ได้แก่ ข้าวเหนียว อาหารจำพวกผัก โดยเฉพาะผักกาดตอง หน่อจาน (หน่อไม้ตอง) แตงค่าง มะเขือ สัตว์ป่าต่าง ๆ เช่น นก กระรอก ไก่ป่า กวาง เม่น เป็นต้น จำพวกปลา เช่น ปลาไน ปลาแผลก ปลากั้ง ปลาดุก ปลาพื้น เป็นต้น ผลไม้ที่แตกต่างจากของอื่น คือ หมากจอบบ้าน หมากจอบป่า หมากคาย (ลูกท้อ) หมากมันและหมากเล้ง

อาหารในโอกาสพิเศษ คือ อาหารที่ปรุงขึ้นเพื่อต้อนรับแขกเพื่อรับประทานในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ได้แก่ ลาบเนื้อควาย ไช้ต้ม ต้มไก่ ผอนก แอนตุง ปลาเต็น ปลาเค็ม (วิธีการถนอมอาหารแบบหนึ่งของชาวไทพวน) ในโอกาสพิเศษจะมีเครื่องต้ม ได้แก่ เหล้าไห (เหล้าที่หมักด้วยข้าวเหนียว และกลบ) เหล้าข้าวเหนียว (เหล้าที่หมักด้วยข้าวเหนียว) เหล้าข้าวหมาก (เหล้าที่หมักด้วยข้าวเหนียว มีรสหวาน)

การปรุงอาหารของชาวเขียงขวางมีหลายวิธี เช่น การต้ม การแกง การนึ่ง การปิ้ง การจี่ การหมก การย่าง การลาบ เป็นต้น ชาวพวน มีวิธีการปรุงและถนอมอาหารที่แตกต่างจากกลุ่มอื่น ๆ เช่น การผอ (คล้ายกับการอ่อมของภาคอีสาน แต่มีน้ำน้อย มีรสเผ็ด และใส่เครื่องเทศหลายอย่าง) การตุ๋น (ตุ๋น แปลว่า เหม็น การตุ๋นเป็นการถนอมอาหารชนิดหนึ่ง ซึ่งมีกลิ่นค่อนข้างฉุน) อาหารที่นำมาตุ๋นมีเพียงชนิดเดียวคือนกแอ่น มีวิธีการทำคือเมื่อถอดขนนกแล้วนำนกไปลนไฟให้ขนออกแล้วนำไปล้างผ่าหลังไม่เอาเครื่องในออกแล้วนำไปปิ้งไฟอ่อน ๆ ให้สุก จึงนำไปใส่อ่อม (ไหใบเล็ก) แล้วใส่เครื่องปรุง ได้แก่ น้ำปลาแดก มะเขือผ่าเป็นแฉก ๆ พริกเม็ดใหญ่ที่ปิ้งสุกแล้วผ่าเป็นซีก กระเทียมสดมัดเป็นกระจุกพร้อมใบ ถั่วเน่า (การถนอมอาหารจำพวกถั่วเหลือง) อ้อยดำเกลือ หมากมอด หมากแซ่น ข้าวจี สิ่งเหล่านี้คลุกเคล้าให้เข้ากันแล้วใช้จุกไม้ปิดปากอ่อม และนำเอาซี่ไถผ่าสมน้ำปิดตามรูรั่วตามปากอ่อม ทิ้งไว้ประมาณ 1 ปี จึงนำมารับประทาน

ถือว่า เป็นอาหารพิเศษสุดของชาวเชียงขวางใช้ต้อนรับแขกพิเศษ และคนเฒ่าคนแก่
 รับประทาน เชื่อว่าบำรุงสุขภาพให้แข็งแรง (กอง พรหมี. 2537 : สัมภาษณ์)

4. ที่อยู่อาศัย พื้นที่เชียงขวางประมาณ 80 เปอร์เซนต์ เป็นภูเขา พื้นที่ราบ
 มีเพียงประมาณ 20 เปอร์เซนต์เท่านั้น ที่ราบนี้มีอยู่ตั้งแต่โพนสวรรค์ถึงทุ่งไหหิน และตาแสง
 เคิง ส่วนเมืองอื่น ๆ นั้นมีที่ราบเพียงน้อยนิดเท่านั้น (กระทรวงแถลงข่าว และวัฒนธรรม.
 2536 : 1) ดังนั้นบ้านเรือนของชาวเชียงขวางส่วนหนึ่งจึงอยู่ตามภูเขา เช่นเผ่าที่อาศัย
 ตามเทือกเขาต่าง ๆ ได้แก่ พวกลาวสูง ลาวเทิง บ้านของพวกลาวสูงจะเป็นบ้านที่มีลักษณะ
 ติดกับพื้นดิน พื้นบ้านคือพื้นดิน หลังคามุงด้วยหญ้าคา ฝาทำด้วยไม้เลี่ยนล่า (ท่อนไม้ทั้งลำไม้
 ผ่าซีก ไม้ผ่า (ท่อนไม้ที่ผ่าซีก) ไม้ถาก (ไม้กระดาน) มีรั้วล้อมรอบหมู่บ้าน เพื่อป้องกันสัตว์
 เข้ามาในหมู่บ้าน บ้านของลาวเทิง (ขมุ) จะปลูกบ้านอยู่ตามลำธารเล็ก ๆ บริเวณเนินเขา
 มี 3 แบบ แบบที่ 1 ใต้ถุนสูงฝาทำด้วยไม้กระดาน หลังคามุงด้วยไม้เก็ด (ไม้กระดานขนาด
 เล็ก) แบบที่ 2 เป็นบ้านสูงประมาณระดับอก พื้นกระดาน ฝาไม้เอี้ย ไม้ซอด หรือไม้พาง
 หลังคามุงด้วยหญ้าคาแบบที่ 3 เป็นบ้านติดพื้นดิน บริเวณที่พักผ่อนยกพื้นสูง ฝาทำด้วยไม้
 กระดาน หลังคามุงด้วยหญ้าคาหรือไม้เก็ด ส่วนบ้านของไทพวน ส่วนมากจะเป็นบ้านใต้ถุนสูง
 อย่างน้อยมีประมาณ 5 ห้อง 7 ห้อง หรือ 9 ห้อง ไม้เก็ดเรียกว่าเอือนทูน หรือเอือนทูป
 บ้านเรือนอีกลักษณะหนึ่งของชาวไทพวน เรียกว่า เอือนซ้าม เป็นบ้านสูงระดับอก ฝาทำด้วย
 พาก หรือไม้กระดาน พื้นทำด้วยพากหรือแผ่นไม้กระดาน หลังคามุงด้วยหญ้าคามีประมาณ 3-5
 ห้อง นอกจากนี้บ้านของไทพวนยังมีอีกชนิดหนึ่งเรียกว่าเอือนหน้ากลอง พื้นทำด้วยไม้กระดาน
 ฝาผนังทำด้วยแผ่นไม้ มุงด้วยหญ้าคาหรือไม้เก็ด มี 5 ห้อง 7 ห้อง หรือ 9 ห้อง (สวน.
 2537 : สัมภาษณ์)

5. เครื่องนุ่งห่ม ไทพวนมีศิลปะในการเย็บ ถัก ปัก แล่ว ทอผ้า รู้จักวิถี
 การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย ขึ้นฝ้าย สาวไหม เครื่องนุ่งห่มจะทอเองเป็นส่วนใหญ่
 ชาวไทพวนมีความสามารถในการมัดหมี่เก็บขีดที่มีลวดลายอันเป็นลักษณะของตน รู้จักนำส่วน

ต่าง ๆ ของต้นไม้มากำเป็นสีย้อมผ้า ชื่นชมของชาวไทพวนที่เขียงขวางนั้นนับได้ว่ามีความสวยงามไม่แพ้ชื่นชมของชนเผ่าอื่น ๆ

หญิงชาวไทพวนจะนุ่งชื่นหมี่ เสื้อคอกลมแขนยาว มีผ้าโพกหัว ในงานพิธีสำคัญ จะสวมเสื้อปั้ว (เป็นเสื้อผ่าเฉียงด้านหน้า) ไว้ข้างนอก 1 ตัว ส่วนข้างในสวมเสื้อเอี่ยม นุ่งชื่นหมี่ลายล่อง ส่วนผู้ชายสวมเกงเกง ปองขาใหญ่เป็นกางเกงขายาว เหน็บเอาตรงหน้าท้อง สวมเสื้อเชิ้ตแขนสั้นและยาว ผู้หญิงจะเกล้าผม ผู้ชายตัดผมเปิด ถ้าเป็นคนแก่ เปิดขรรดาคัดเปิดดอกโทม คือ พวงห่อ ๆ และพ้อหม้าย (กระทรงแกลงข้าวและวัฒนธรรม. 2536 : 4) ผู้ชายสูงอายุมักจะใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่ ไม่ชอบสวมรองเท้า

6. ยารักษาโรค ยึดคงเกี่ยวกับการเจ็บป่วยนั้น ชาวไทพวนมีวิธีการรักษาหลายวิธี เช่น การเขา หรือเหยา จุดประสงค์ของการทำพิธีนี้เพื่อเป็นการเสาะแสวงหาผีพ่อผีแม่เชื้อของผู้ใดมากระทำต่อคนเจ็บป่วย โดยให้หมอมนต์เป็นผู้ทำพิธีเจรจากับผี เชื่อว่าผีเชื้ออยากกินไก่ หมู พาช้าว (สำหรับข้าว) อยากได้ทุ่งเหล็ก ทุ่งทอง จะต้องจัดหาให้ จึงจะทำให้การป่วยทุเลาและหายได้ (กระทรงแกลงข้าวและวัฒนธรรม. 2536 : 2)

ชาวเมืองพวนหรือเขียงขวางยังรู้จักใช้ยาสมุนไพร เพื่อรักษาโรคมาเป็นเวลานานอีกด้วย ยารักษาโรคต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น

ยาแก้ท้องอืด ท้องเฟ้อ และโรคลำไส้ ใช้หัวว่านอุดฟันแล้วเคี้ยวกินทุกวัน
ยาแก้ลงแดง (ถ่ายเป็นเลือด) ใช้ยาฝิ่นใส่ในกระเทียมแดง (หัวหอมแดง) นำไปจี่ (เผา) ไฟ แล้วนำมาแช่น้ำดื่ม (คำเพ็ด. 2537 : สัมภาษณ์)

ยาทำให้มีน้ำนม และเพิ่มเลือด ในกรณีที่แม่ลูกอ่อนคลอดลูกใหม่ ๆ ทำให้เสียเลือดมาก และจำต้องมีน้ำนมให้ลูกดื่มกิน ใช้ต้นข้างนาว มาต้มดื่ม

ยาแก้ผดผื่นคัน ใช้ต้นก้างปลา นำมาต้มอาบสำหรับเด็กทารกแก้ผดผื่นคัน

ยาแก้หวัด ให้นำกระเทียมโทนทุบให้แตกแล้วแช่น้ำใช้สำลีจุ่มน้ำหยอดใส่จมูก ทำให้หายใจโล่งจมูก และอาการเป็นไข้หวัดหายไป (คำปาน. 2537 : สัมภาษณ์)

สภาพทางวัฒนธรรมของชาวไทพวน

ไทพวนเป็นชนกลุ่มหนึ่งในพลเมืองลาว ที่อาศัยอยู่บริเวณอันกว้างใหญ่ไพศาลที่แขวงเชียงขวาง แถบภาคเหนือของประเทศไทย (กระทรวงศึกษา. 2532 : 209-210) ชาวไทพวน มีเชื้อชาติลาว และสัญชาติลาว ดังที่พระยาอนุมานราชชน กล่าวว่่าเชื้อชาติ (Rece) หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งพวกหนึ่ง ซึ่งมีลักษณะอาจผิดแปลกไปจากคนกลุ่มอื่น พวกอื่น เชื้อชาติเป็นธรรมชาติที่เป็นตัวบ่งชี้สัญชาติ (อนุมานราชชน. 2515 : 162) หรือถ้าพิจารณาตามกลุ่มมนุษย์ที่มีลักษณะร่างกายคล้ายคลึงกันว่าเป็นพวกเดียวกันเช่น อาจพิจารณาสีผิว หน้า สีตา ลักษณะเส้นผม ทรวดทรง หัวกะโหลกศีรษะลักษณะจมูกริมฝีปากรูปลักษณะของคาง เป็นต้น (อานนท์ อาภาภิรมย์. 2510 : 36) ชาวไทพวนมีลักษณะคล้ายคลึงกับลาวไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางด้านกายภาพและวัฒนธรรมประเพณี ชาวไทพวนจัดได้ว่าเป็นเผ่าชนไท-ลาวซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่มใหญ่คือ

1. ลาวเวียงลาวเวียงจันทน์ (Laowiang Laowiangchan) อยู่ทางตอนใต้ของจังหวัดอุดรธานี จังหวัดชัยภูมิ และในบางส่วนของจังหวัดนครราชสีมา ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี และอำเภออุบลรัตน์ จังหวัดศรีสะเกษ

2. ลาวกาว (Laokao) อยู่ในจังหวัดอุดรธานี ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี และต่อลงไปทางตะวันออกเฉียงใต้ และยังมีบางกลุ่ม ที่ตั้งถิ่นฐานในภาคอื่น เช่น ปราจีนบุรี เพชรบุรี สระบุรี เป็นต้น

3. ลาวพวน (LaoPoan) เป็นกลุ่มที่มาจากฝั่งแม่น้ำโขงที่แขวงเชียงขวาง ประเทศไทย ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดอุดรธานี จังหวัดเลย หนองคาย สกลนคร ลพบุรี นครพนม เป็นบางส่วน พวนมีรูปร่างลักษณะเด่น นิยมแต่งตัวนิยมนุ่งผ้าทอด้วยมือที่มีลวดลายแบบไทพวน รักพวกพ้อง และมีความขยันขันแข็ง

4. ลาวโคราช หรืออาจเรียกว่า ลาว-ไทยโคราช เป็นชาติพันธุ์ลาว-ไท

กลุ่มหนึ่งที่พูดและมีความเป็นอยู่ต่างกับประชากรกลุ่มอื่น (อุดม บัวศรี. 2523 : 18)

โดยภาพรวมแล้วแขวงเชียงขวางเป็นแขวงที่มีชาวไทพวนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก จนมีชื่อเรียกอีกอย่างว่า เมืองพวน โดยอาศัยอยู่ปะปนกับชนเผ่าม้งซึ่งเป็นเจ้าของดินแดนแห่งนี้ และชนเผ่าม้งที่เพิ่งเข้ามาอาศัยในทศวรรษที่ 19 นี้ ชนเผ่าพวนได้เคยถูกพวกไทสยาม (ประเทศไทย) กวาดต้อนไปอยู่ประเทศไทยหลายครั้ง และยังคงถูกกวาดต้อนเข้าไประหว่างจีนกับพม่า บอริคาไซและที่อื่น ๆ ด้วยเหตุนี้ชนเผ่าพวนที่เป็นชนเผ่าใหญ่ที่ส่งร่องลงมาจากชนเผ่าอ้ายลาวเมื่อครั้งอยู่นครน่าน เจ้านั้นจึงยังเหลืออยู่แขวงเชียงขวางไม่ถึง สองแสนคนผลร้ายจากสงครามยังคงหลงเหลืออยู่เป็นสิ่งที่ฟื้นฟูได้ยาก ตามปกติแล้วชาวไทพวนเป็นชนเผ่าที่รักความสงบสุข แต่เมื่อถูกศัตรูบังคับจึงจำเป็นต้องทำสงครามสู้รบเพื่อป้องกันบ้านเมือง ทำให้ชาวไทพวนที่เหลืออยู่มีจำนวนน้อยกว่าที่เสียชีวิตไป (พรมมา เดดวงสา 2537 : 14)

เรื่องราวความเป็นมาของชาวไทพวน ที่มีการบันทึกไว้นั้นจะเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์เมืองพวน หรือพงศาวดารพวนและประวัติเมืองเชียงขวาง เอกสารสำคัญต่าง ๆ ส่วนหนึ่งได้ถูกทำลายเนื่องจากสงคราม นักวิชาการในสมัยต่อมาจึงอาศัยข้อมูลจากเอกสารของประเทศเวียดนาม จากเอกสารที่ยังหลงเหลืออยู่ในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และสำหรับเรื่องราวความเป็นมาของชาวไทพวนนั้น มีการกล่าวไว้ในประวัติศาสตร์เกี่ยวกับแขวงเชียงของหรือเมืองพวน ดังรายละเอียด ที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องประวัติศาสตร์แขวงเชียงขวาง อย่างไรก็ตามชาวไทพวนก็มีเอกลักษณ์ทางด้านภาษาวรรณกรรม ด้านศิลปกรรม ขนบประเพณี ดนตรีและการละเล่น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. ภาษาวรรณกรรม

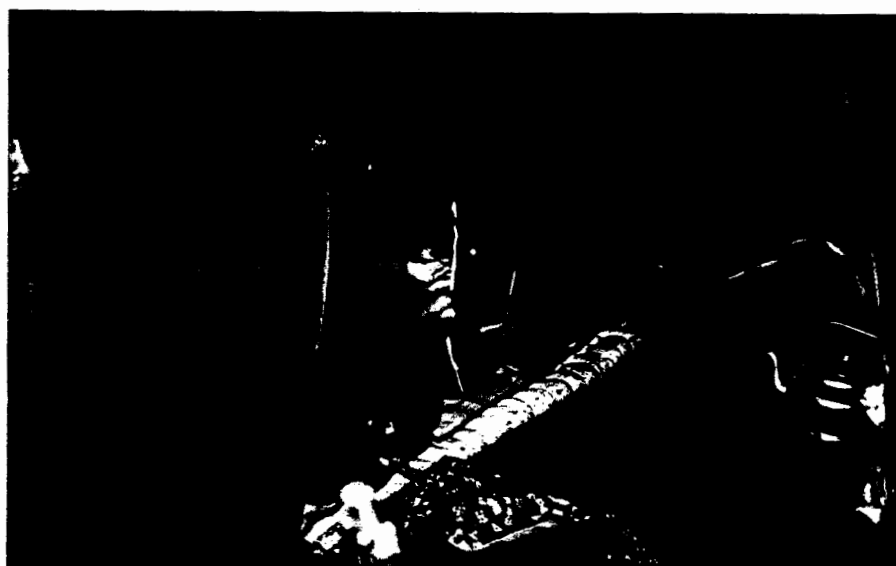
ภาษาของชาวไทพวน จัดเป็นภาษาในกลุ่มไท-ลาว (กระทรวงเศรษฐกิจ แผนการฯ และการเงิน. 2535 : 17) ชาวไทพวนเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีความเจริญรุ่งเรือง

มาช้านาน มีวรรณกรรมหลายเรื่องที่แสดงให้เห็นถึงความยิ่งใหญ่ของบรรพบุรุษโดยเฉพาะ วรรณกรรมที่ยิ่งใหญ่เรื่องท้าวอู่ ท้าวเจือง ได้รับการยกย่องให้เป็นมหากาพย์ เพราะมีความยิ่งใหญ่ มหัศจรรย์ทางด้านศิลปะ การประพันธ์ คือเป็นลักษณะการประพันธ์กลอนแบบ กลอนลายฟ้าแลบ (กลอนวิชุดาลี) เป็นส่วนใหญ่แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ (โคลงวิชุดาลี) และมีโคลง 5 ประเภทย่อยด้วย มีความยิ่งใหญ่ทางด้านภาษา พรรณนา แสดงออกอยู่ทุกวัน ถ้อยคำที่บรรยายทำให้เห็นภาพพจน์ความเป็นจริง มีการพรรณนาแบบเปรียบเทียบ เป็นต้น มีความยิ่งใหญ่ทางด้านวัฒนธรรมประเพณี นอกจากนี้ยังมีความยิ่งใหญ่ทางด้านข้อมูลประวัติศาสตร์อีกด้วย (ดวงเดือน บุญขาว และโอทอง คำอินธุ. 2533 : 23-26)

นอกจากมหากาพย์ท้าวอู่ท้าวเจืองแล้ว ยังมีวรรณกรรมที่มีการบันทึกไว้ เช่น ตำนานขุนบรมราชาธิราช ซึ่งกล่าวถึงพระยาเวสสุวรรณผู้เป็นเจ้าของแห่งแดน ได้ส่งให้ขุนบรมลงมายังโลกมนุษย์เพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ และปกครองเมืองโดยได้สร้างเมืองขึ้นที่นาน้อยอ้อยหนู และได้นำเอาศาสตราวุธ เครื่องดนตรี อุปกรณ์ การทำนมาแจกจ่ายให้ประชาชน ต่อมาได้ส่งให้บุตรชาย 7 คน ไปปกครองหัวเมืองต่าง ๆ 7 เมือง โดยให้ขุนเจ็ดเจือง ปกครองเมืองเชียงขวาง (กรมการศึกษานอกกระบบโรงเรียน. ม.ป.ป. 3-14) ชาวไทพวนยังมีวรรณกรรมที่เป็นมุขปาฐะอีกหลายเรื่อง เช่น ตำนานทุ่งไหหิน ตำนานพระธาตุพุดา ธาตุฝุ่น ภูจอมเพชร ภูจองว่อง ตำนานทุ่งไหหิน มีเรื่องราวว่าพระยาเจืองปกครองเมืองพวน อยู่อย่างมีความสุข ต่อมาเมื่อพวกข้าศึกบุกรุกเมืองพวน พระยาเจืองจึงได้พาราษฎรต่อสู้อย่างอาภัพทำให้พวกศัตรูล้มตายและพ่ายแพ้ เมื่อได้รับชัยชนะพระยาเจืองจึงจัดงานฉลองอย่างยิ่งใหญ่ที่ทุ่งหญ้าแห่งหนึ่งชื่อว่า คังม้าแล่น ด้วยการดื่มฉลองเหล้าจากไหที่หมักไว้ ไวน์ทำด้วยหิน ดื่มฉลองกันนานถึง 7 เดือนจึงเลิกராปัจจุบัน ไหหินยังคงมีอยู่เรียกว่า ไหเล่าเจือง หรือทุ่งไหหิน (หลวงพ่อน. 2537 : สัมภาษณ์)

ตำนานธาตุพุดา ธาตุฝุ่น ภูจอมเพชร และภูจองว่อง มีเรื่องราวว่าเมื่อสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้นิพพานแล้ว บรรดาสาวกได้นำเอาฝุ่น (ขี้เถ้า) ไปสร้าง

ด้วยกันคือ ชาตุมุณ ที่ในเมืองเชียงขวาง เชื่อว่าเป็นฝืนจำนวนสุดท้ายที่นำมาสร้างพวกแขก
ที่นำฝืนเข้ามาเมืองพวน ได้ร่วมกันกับชาวพวน สร้างธาตุภูค่าขึ้น มีการบรรจุสรีระยวณ
เครื่องประดับที่เป็นเงินทองจำนวนมาก ที่ภูค่า เรียกว่า ธาตุภูค่า ชาวพวนและสาวกยังได้
สร้างธาตุขึ้นที่ ภูจอมเพชร โดยบรรจุเพชร 7 สี บนยอดพระธาตุส่วนภูจอมนั้นเป็นที่พำนัก
ของบรรดาสาวกชาวอินเดียมาเผยแผ่ศาสนาเหล่าสาวก ชอบเลี้ยงสุนัขไว้บนภูจอมของตัวเอง
พอค่าอากาศหนาวเย็นสุนัขเห่าหอนเสียงดังก้องไปตามภูเขา ชาวบ้านได้ยินเป็นนวง ๆ
ชาวบ้านจึงเรียกว่า ภูหมาวอง ต่อมาพูดผิดเพี้ยนไปจึงกลายเป็นภูจอมวองทุกวันนี้ สิ่งเหล่านี้
แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมมุขปาฐะของชาวพวนได้มีมานานแล้ว (ทิดแดง และเชียงจันทา.
2537 : สัมภาษณ์) นอกจากวรรณกรรมมุขปาฐะแล้วยังมีกาพย์ กลอน ฃญาอ้อย กลอนลำ
และบทเพลงต่าง ๆ ที่แสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองเรื่องทางด้านภาษาวรรณกรรมของชาวไทพวน
อีกมากมาย ในด้านภาษานั้น ชาวไทพวนมีภาษาพูดเป็นของตนเอง ดังตัวอย่างนี้

ภาพประกอบ 11 พระสงฆ์อ่านหนังสือใบลาน

ตารางที่ 2 เทียบภาษาแบบภาษาไทพวน ภาษาลาวเวียง และภาษาไทยกลาง

ภาษาไทพวน	ภาษาลาวเวียง	ภาษาไทยกลาง
อ้อพ่อ	อ้อพ่อ	พ่อ
พ่ออาว (น้องชายของพ่อ)	อาว	อา
พ่อน้ำ	น้ำ	น้ำ
น้ำเก้อ	น้ำไก่	น้ำสะไก่
เอ้อยเก้อ	เอ้อยไก่	พี่สะไก่
อ้อตัว (น้องสาวของพ่อ)	อา	อา
อื่อน้ำ (น้องสาวของแม่)	น้ำสาว	น้ำ
ดื่มน้ำ ดื่มหเล้า	กินเหล้า กินน้ำ	ดื่มน้ำ ดื่มหเล้า
กุนชายาง	กินชาผืน	สูบผืน
เทินชายาง	อมชาผืน	อมก้อนผืนไว้ในปาก
กินดอง	แต่งดอง	แต่งงาน
โซ	ป่วย	ป่วย
ดู	เบิ่ง	มองดู
ไปกุน	ไปพัน	ไปทางโน้น
มา ^ข ก	มา ^ข พ	มาทาง ^ข นี้
เจีบอาก	เจีบเอือก	เจีบหน้าอก

ตารางที่ 2 เทียบภาษาแบบภาษาไทพวน ภาษาลาวเวียง และภาษาไทยกลาง

ภาษาไทพวน	ภาษาลาวเวียง	ภาษาไทยกลาง
สื้อโต	พวกเจ้า	พวกท่าน, พวกคุณ
วันหน้า	มื่อ ^๕ น	พรุ่งนี้ ^๕
วันเนา	มื่อ ^๕ ฮือ	วันมะรืน
ไก่ตัวตั้ง	ไก่ตัวหนึ่ง	ไก่หนึ่งตัว
โตเตว	ตัวเดียว	ตัวเดียว
โตตโตตัน	โต ^๕ นโต ^๕ น	ตัว ^๕ นี้ตัว ^๕ นั้น
ไปกะเลออ	ไปไสมา	ไปที่ไหนมา
ขอบเจอ	ขอบใจ	ขอบใจ
หม่า ^๕ มี	หมากมี	ขน
หม่าคาย	หมากคาย	ลูกท้อ
ผักเน่า	ผักชะ	ผักชะอม
เจ้าหัวพ่อ	ยาท่าน	หลวงพ่อ

สำนวนภาษาของชาวไทพวน เช่น เพ็นฮักโตอย่างงออย่างั้น หมายความว่า ถ้ามีคนมารักแล้วอย่าเล่นตัว หรืออย่าทำเป็นหยิ่ง หรือควรประพฤติตัวให้เหมาะสมกับที่มีคนมารัก สำนวนทุกซ์เพ็นบ่เหลียวเบ้งหน้า นำผู้เดียวกลายเป็นอื่น หมายความว่า ขามตกทุกซ์ได้ยากขาดคนเหลียวแล แม้แต่น้ำของตนเองยังกลายเป็นคนอื่นไป สำนวนหมั่นเพ็นเอิ้น

ว่าดี มีเพื่อนจึงเอ็นดูพี่น้อง ลุงป้าก็ว่าหลาน หมายความว่า คนชยันนั้นเรียกได้ว่าเป็นคนดี ยามมั่งมีใคร ๆ ก็เป็นญาติมิตร เพื่อนบ้านเอ็นดูอย่าขาด เพื่อนบ้านอย่าช้อย คั่นลิ้นช้อยแท้ ๆ ขอให้อ้าฮ้อน หมายความว่า ไม่ใช่เรื่องของตัวเองอย่าเข้าไปยุ่งเกี่ยว ควรจะช้อยก็ต่อเมื่อได้รับการขอร้อง (ลิ้มมา ทิพย์วงษ์. 2537 : สัมภาษณ์)

2. ด้านศิลปกรรม

ศิลปกรรม หมายถึง ความดี ความงาม ความฉลาดมีไหวพริบของผู้เป็นช่างทางศิลปะทั้งด้านการประพันธ์ด้วย รวมความแล้วหมายถึงศิลปิน และนายช่างผู้มีฝีมือที่ได้คิดประดิษฐ์สร้างขึ้น เพื่อความพอใจและน่าประทับใจนั่นเอง (บัวลี แสงประเสริฐ. 2533 : 1-5)

ศิลปกรรมของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางไม่ว่าจะเป็นทางด้านสถาปัตยกรรมวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้ถูกทำลายลงเป็นอันมากเนื่องจากสงครามอินโดจีน แต่ก็มีบางส่วนที่หลงเหลืออยู่ และที่ชาวไทพวนได้สร้างขึ้นใหม่ ศิลปกรรมที่สำคัญได้แก่

2.1 ด้านสถาปัตยกรรม จะเห็นได้จากวัดที่สร้างขึ้นล้วนมีความงามทางด้านรูปแบบสวยงาม เช่น วัดศรีพรหม ที่เมืองเชียงขวาง วัดเพี้ยวัดที่บ้านใต้ พระธาตุภูค่า พระธาตุจอมเพชร และพระธาตุฝุ่นเชียงขวาง เป็นต้น

2.2 ด้านวัตถุโบราณ วัตถุโบราณที่สำคัญ ได้แก่ ไหหินที่ทุ่งไหหิน ไหหินที่บ้านลาดแสน และไหหินที่อื่น ๆ อีกเป็นจำนวนมาก และพระพุทธรูปต่าง ๆ

2.3 ด้านศิลปะภาพวาด ภาพวาดที่สำคัญปรากฏอยู่ที่วิหารวัดบ้านนาแพง เมืองปาก เป็นภาพเกี่ยวกับความเชื่อศาสนาพุทธ ที่วัดบ้านเกิน โพนสวรรค์ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับความเชื่อเรื่องพระเวสสันดร และที่เด่นที่สุดคือ ภาพเขียนที่ฝาผนังวิหารวัดบ้านพ้องเมืองสุข เป็นภาพเกี่ยวกับพระพุทธรองค์ เป็นภาพที่สวยงามที่สุดในอดีต แต่ปัจจุบันเหลือบางส่วน (ทา. 2537 : สัมภาษณ์)

2.4 ด้านศิลปหัตถกรรม ชาวไทพวนนับว่าเป็นผู้ที่สืบทอดในการทำหูก

ทองไหม ลวดลายบนพื้นผ้ามีความหลากหลาย มีการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น เครื่องมือตัด-จับสัตว์ เครื่องมือทำการเกษตร เครื่องมือที่เกี่ยวกับการทอผ้า เป็นต้น

2.5 ศิลปะเกี่ยวกับเครื่องประดับตกแต่ง ชาวพวนรู้จักทำเครื่องประดับตกแต่งมาช้านาน เป็นจำพวกทองคำ เครื่องเงิน แม้เครื่องประดับตกแต่งที่ทำขึ้น เช่น ตุ่มหู สร้อย แหวน สายแอม (เข็มขัด) ปลอกแขน (กำไล) ปลอกขา (กำไลขา) เป็นต้น แม้รูปแบบสิ่งเหล่านี้เป็นแบบเรียบ ๆ แต่ก็มีความสำคัญกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนอยู่ตลอดเวลา (มน. 2537 : สัมภาษณ์)

3. ด้านขนบประเพณี

3.1 ประเพณีในรอบ 12 เดือน

คำบาง จันนิยาวง (2517 : 1-38) ได้ศึกษาขนบธรรมเนียมลาว ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ไว้ว่า ฮีตสิบสอง หมายถึง เดือนทั้งสิบสองเดือนในหนึ่งปี คือนับแต่ เดือนเจียง (1) เป็นต้นปีจนถึงเดือนสิบสองคือสิ้นปีหนึ่ง ขนบธรรมเนียม ฮีต หรือจารีต คือ หลักแห่งวิธีการของการปฏิบัติ เมื่อเอาค่าทั้งสองนี้มารวมกันเข้าจึงเป็นฮีตทั้งสิบสอง หรือเรียกว่า ฮีตสิบสอง เช่น

เดือนเจียง ทำบุญ เลี้ยงผี ผีผอบ ผีฟ้า ผีแกนและ นิมนต์พระสังฆเจ้า เข้าปริวาสกรรม หรือเรียกว่า เอาบุญเดือนเจียง

เดือนยี่ ทำบุญ คุ้มข้าว นิมนต์พระสังฆเจ้ามาสูตรชัยมงคล หรือเรียกว่า เอาบุญเดือนยี่

เดือนสามเพ็ง ทำบุญข้าวจี และ บุญมาฆบูชา หรือเรียกว่า เอาบุญเดือนสาม)

เดือนสี่ ทำบุญ มหาชาติและทำพิธีไหว้สิ่งที่สักการบูชา หรือเรียกว่า เอาบุญมหาชาติ

เดือนห้า สังขารปีใหม่นิมนต์พระสังฆเจ้าตั้งสูตรชัยมงคล 7 วัน 7 คืน

วันเนาตอนเช้าทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์และผู้ทรงศีล รดน้ำพุทธรณ์แก่ปีศาจ สรงน้ำและขอ
 คารวะสมมาพ่อแม่เฒ่าแก่และญาติมิตรสหาย ภายใน 3-7 วัน คนในไม้อ้อให้ออกคนนอกไม้อ้อให้
 เข้าเมื่อมีคนนอกเข้ามาในหมู่บ้าน ถ้ามีการซื้อหรือขายของก็ให้ซื้อ-ขายกันที่ข้างนอกหมู่บ้าน
 หรือเรียกว่าเอาบุญปีใหม่หรือเอาบุญเดือนห้า

เดือนหก ทำบุญพุทธรูปและพระสงฆ์สามเณรและผู้ทรงศีล สรงน้ำ
 พระพุทธรูปและอัญเชิญประทับแท่น และจุดบั้งไฟไปถวายถนเพื่อขอน้ำฝนหรือเรียกว่าเอา
 บุญบั้งไฟ

เดือนเจ็ด ทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์ เลี้ยงผีมหีเทศักดิ์หลักเมือง และ
 ผีตาแฮกตามหัวไร่ปลายนา หรือเรียกว่าบุญหลักเมือง

เดือนแปด ทำบุญข้าววัดสาฬหเทศนาถวายข้าวตอกดอกไม้ ชูบเทียน
 โภชนาและผ้าอาบน้าฝน หรือเรียกว่าบุญเข้าพรรษา

เดือนเก้าดับ ทำบุญข้าวประดับดิน ตอนเข้ามาฟังเทศนา แล้วเอา
 โภชนาอาหารไปวางไว้ที่ 4 มุมวัดและ 4 มุมของหมู่บ้าน เพื่ออุทิศ แก่พ่อแม่ ญาติมิตรที่
 ล่วงลับไปแล้ว หรือเรียกว่าเอาบุญข้าวประดับดิน

เดือนสิบเพ็ง ทำบุญข้าวสาก เพื่อฝากไปให้พ่อแม่ญาติมิตรที่ตายไปแล้ว
 และถวายเทวดาฟ้าดินเจ้าอารักษ์หลักเมืองตลอดฤดูผีปีศาจที่ตายอดตายซากทั้งปวงโดยการ
 หยาดน้ำให้ด้วย หรือเรียกว่าเอาบุญข้าวสาก

เดือนสิบเอ็ดเพ็ง ทำบุญออกวัสสาบาศศวิพระภิกษุสามเณรถวายโภชนา
 ข้าวปลาอาหารวัตถุปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้มาจำวัสสาอีกในปีต่อไป หรือเรียกว่า เอาบุญ
 ออกพรรษา

เดือนสิบเอ็ดแรม 1 ค่ำ ถึงเดือนสิบสองเพ็ง ทำบุญกฐิน ลอยกระทง
 และงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น บุญแข่งเรือ งานแข่งม้างานตี่ลื้อ ฯลฯ หรือเรียกว่า เอาบุญ
 กฐินและเอาบุญสว่างเอื้อ เป็นต้น

สำหรับชนบประเพณีของชาวไทพวนแขวงเชียงขวางมีทั้งที่เหมือนและแตกต่างจากที่กล่าวมาแตกต่างได้แก่

เดือนสี่ แรม 4 ค่ำ แรม 5 ค่ำ ทำบุญกองฮัด และทำบุญกองทาน บุญกองฮัดเป็นการทำพิธีฮัดสร่ง พระผู้มีคุณงามความดี ที่ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์สูงขึ้น เช่น จากครูบาเป็นชาครูจากชาครูเป็นยาชา เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำบุญมหาชาติ เช่นกัน

เดือนหก นอกจากจะเอาบุญบั้งไฟแล้ว ยังทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้พระภิกษุสามเณร พิธีลงอุโบสถ เพื่อจำศีลภาวนา ทำสมาธิ และพิธีตบประทาย หรือก่อเจดีย์ทรายอีกด้วย

เดือนเจ็ด ชาวไทพวนทำพิธีบูชาเทวดาอารักษ์ มเหศักดิ์ และผีตาแฮก แล้วยังมีประเพณีเฮววน คือการลงแขกในการทำนาซึ่งชาวพวนถือว่ามีความสำคัญมากถ้าผู้ใดไม่ไปเฮววนผู้อื่นเชื่อว่านาของตนเองจะไม่งอกงามดี และไม่ได้ผลเท่าที่ควร

เดือนเก้า นอกจากทำบุญข้าวประดับดินแล้วชาวพวน จะมีประเพณีเลี้ยงกลองเพราะมีความเชื่อว่า เป็นการตบอภินิหารผีสาง ผีตาแฮก ผีมเหศักดิ์หลักเมืองว่าข้าวใหม่กำลังตั้งท้องแล้วต่อไปจะได้ทำบุญข้าวประดับดินให้ และยังเชื่อว่าเป็นการขับไล่ภูตผีปีศาจที่จะมารบกวนชาวบ้านในฤดูเก็บเกี่ยวด้วย (เชียงบุตดี และจารย์บัววัน. 2537 : สัมภาษณ์)

3.2 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิต

3.2.1 การเกิด เมื่อเด็กทารกคลอดออกมาแล้ว แม่ตำแยจะใช้ผิวไม้ไผ่ตัดสายสะดืออุ้มเด็กทารกไปอาบน้ำอุ่นแล้วใช้เศษผ้าถุงของแม่ทำผ้าอ้อม มีการทำพิธีให้ผู้เป็นแม่โดยใช้ด้ายสีแดง สีดำ สีขาว เสกคาถาใส่เพื่อกันผีร้ายต่าง ๆ ผูกใส่คอ ข้อมือ และข้อเท้า แล้วเสกข้าวสารหว่านรอบบริเวณเพื่อกันผีร้าย เรียกพิธีนี้ว่า พิธีผาบผี เสร็จแล้วแม่จะขึ้นนอนอย่างไฟบนสะแนน (แคร่สำหรับนอนอยู่ไฟ) ส่วนแม่ตำแยและหมอผีจะทำพิธี ทั้งให้โตษอุ้มเด็กนอนในกระด้งแล้วนำมาวางข้างไหเปล่า ๆ 1 ใบ แล้วนำมิดพร้าว เงินสด หนังสือใบลาน เสื้อผ้า ถ้วย จาน วางลงในกระด้ง แล้วหมอผีจะกล่าวว่า "เอือนคำเหือลูกฮู้ไป

เอียนใหญ่ให้ลูกรู้ขึ้น ให้ลูกยั้คำยั้ชายยั้ลิงลายสรพดอกพ่อแม่เจ้าบอกอย่าสะลั้งหลงลืม
มึงแม่นลูกนกคู้หรือว่านกเขา ลูกนกกาเหว่า หรือนกเค้า คั้นแม่นลูกเจ้าแท้เห้อมาเอา
เดี๋ยวนี ก้ายกว่านั้ไปแม่นลูกกู" แล้วหมอผีจึงเสกสาครอ กระแทกลงในไห 3 ครั้ง หรือ
จับไหยกขึ้นกระแทก 3 ครั้ง

สำหรับแม่ที่เพิ่งคลอดลูกจะมีการอยู่กรรม (อยู่ไฟ) โดยอยู่กรรม
ลูกคนแรกประมาณ 30 วัน ลูกคนถัดไปจะอยู่ไม่ถึง 30 วัน ก็ได้แต่จำนวนวันที่ลดลงไม่ควร
เกิน 15 วันในเรื่องอาหารการกินของแม่ลูกอ่อนมีการถือกรรมเดือน (ชะล่า หรือข้อห้าม)
เป็นการกำหนดอย่าง อาหารที่รับประทานได้ คือ ข้าว เกลือ ชিং ข่าและพริกอ่อน ๆ มี
วิธีการอบแผลโดยการนั่งบนตั่งหวาย แล้วใช้ก้อนถ่านวางใต้ตั่งแม่อยู่กรรมจะต้องอาบน้ำ
บ่อย ๆ เมื่ออยู่กรรมครบกำหนดจะออกกรรมแต่เช้าตรู่ มีการทำพิธีสู่ขวัญให้แม่ลูกอ่อนเด็ก
ทารก และสามี พร้อมทั้งแม่ตาแยะ และหมอผี

เด็กทารกคลอดใหม่จะตูดนมจากแม่ จนกระทั่งอายุได้ 9 เดือนจึงจะ
ให้รับประทานอาหารอย่างอื่น ถ้าหากเด็กทารกท้องอืดใช้ว่านไฟ ทูปพอแตกแล้วชุบน้ำทาท้อง
และหยดใส่ปาก ถ้าเป็นไข้ ใช้ขมิ้นชัน และใบยอมาโขลกปนกันแล้วโปะที่อุ้งมือ อุ้งเท้า
และโปะที่ศรีษะของเด็ก (มา. 2537 : สัมภาษณ์)

3.2.2 การกินดองหรือแต่งงานหลังจากที่บ่าวสาวรักกันแล้ว (เป็นแก่น
กันแล้ว) ผู้บ่าวจะไปหาผู้สาวเพื่อลอม (คุย) กัน ผู้บ่าวจะไปวันไหนต้องบอกผู้สาวไว้ล่วงหน้า
ก่อน 1 วัน ผู้สาวจะออกมาอยู่เขีย (ระเบียบบ้าน) เพื่อรอผู้บ่าวของตน ปกติแล้วผู้บ่าวผู้ใด
ที่จะแต่งงานกันแล้วจะไม่ไปมาหาสู่กับคนอื่น (คู่รัก) ของตนแต่หิวคำต้องรอเวลาให้ติกก่อน
จึงจะไปเพราะ ต้องการให้ผู้อื่นไปคุยก่อน จะได้รู้ว่าผู้สาวของตนนั้นจะดีหรือชั่ว ผู้บ่าวจะแอบ
ดูว่าผู้สาวมีความซื่อสัตย์ต่อตนเองเพียงใดอีกอย่างหนึ่งที่ต้องไปติกเพราะ อยากให้พ่อแม่ของ
ผู้สาวหลับพักผ่อนก่อนไม่อยากจะให้เห็นหน้าของตนเพราะตนเองอาย วิธีหนึ่งอีกที่ผู้บ่าวไปลอม
ผู้สาวตอนติกโดยการไปปลุกผู้สาวทางป่องจกสาวหวนอนใช้ไม้ยาวประมาณ 40 เซนติเมตร

ปลุกผู้สาวผู้สาวจะเปิดปองผ้าบ้านด้านบนเพื่อคุยกันผู้สาว จะจับมือผู้บ่าวถ้าเป็นมือผู้บ่าวของตนจะคุยกันต่อไป แต่ถ้าไม่ใช่มือของผู้บ่าวตนผู้สาวจะปิดปองนั้นแล้วย้ายไปนอนที่อื่น

เมื่อหนุ่มสาวอีกกันและจะแต่งงานกัน ญาติผู้ใหญ่จะปรึกษากันพอถึงเวลา ฝ่ายชายจะไปขอสาว จะมีพ่อเชื้อแม่เชื้อ (ญาติทางฝ่ายเจ้าบ่าว) ที่เป็นตัวแทนเจรจาสู่ขอ หลังจากตกลงกันแล้ว จะนัดวันให้ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายไปคุยกันเพื่อหาวันดี ซึ่งเป็นวันออกใหม่ (วันข้างขึ้น) ในเดือนที่เป็นเดือนคู่ คือ เดือน 2 4 6 8 และเดือน 12

พิธีขอมีวัตถุสิ่งของดังนี้

1. หมากร้อยเป็นพวง 1 คู่
2. แกนไม้แปก 2 มัด
3. ผักก้าน (ดอกผักกาด) 2 มัด
4. ห่อชาเส้น 2 ห่อ

ในวันแต่งงานหรือกินดอง จะมีค่าดองซึ่งประกอบด้วย

1. ก້องแขน (กำไลข้อมือ) 1 คู่
2. เงินเส้นขน (เงินฮ้าง) 1 คู่
3. แขนง้านนมแม่ (ค่าน้านม) 1 ปี (เงินกับสมัยก่อน) ถ้าหากผู้สาวมีอาย (พี่) มีเอ้อย (พี่สาว) ที่ยังไม่ได้แต่งงานจะมีเงินแขนง้านนมแม่เอ้อยอีกคนละ 1 ปี (กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม. 2536 : 2-4)

3.2.3 การบวช การบวชของชาวไทพวนมีหลายอย่างเช่น บวชจ้าว เป็นการบวชของชายชาวพวนที่อายุยังไม่ถึง 20 ปี และบวชพระคนที่บวชพระต้องมีอายุ 20 ปี ขึ้นไป การบวชจ้าวจะมีพ่อยกแม่ยก คือผู้คนที่รับภาระเป็นผู้จัดการเรื่องบวชให้ พ่อยกแม่ยกจะต้องได้รับอนุญาตจากพ่อแม่เกิดก่อน (พ่อแม่ของผู้ที่จะบวช) โดยพ่อยกแม่ยกจะนำเทียน 1 เล่ม ขึ้น 5 และเงินปี 1 บาท (5 ปี) แพน 1 ผืน สำหรับห่อเงินและดอกไม้ 1 คู่สำหรับบวช พระก็มีพ่อยกแม่ยกเช่นเดียวกัน แต่พ่อยกแม่ยก ที่จะบวชพระนี้จะต้องไปขออนุญาตจากพ่อแม่ยก

เก่าที่เคยบวชจำมาแล้ว โดยมี ชัน 5 ชัน 8 เงิน 3 ปี แพน 1 ผืน ดอกไม้ 1 คู่ เทียน 1 เล่ม เมื่อตกลงกันแล้วจึงปรึกษากับพ่อเกิดแม่เกิด ถ้าหากจำยังไม่ลาสิกขาบทในตอนนี้จะทำพิธีให้จำลาสิกขาบทก่อน เมื่อสึกออกมาแล้วเรียกว่า เขียงนาค เมื่อลาสิกขาบทออกมาได้ครบ 7 วัน จึงทำพิธีบวชพระ

พิธีบวชพระจะมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี 20 รูป จึงจะบวชได้ ถ้าวัดไหนไม่มีสิม จะต้องไปทำพิธีบวชที่สิมน้ำ (เกาะกลางแม่น้ำ) นาคจะครองผ้าสีขาว ยืนอยู่ตรงหน้าพระภิกษุสงฆ์ แล้วมีการชานนาค เสร็จแล้วจึงบวชนาคโดยเริ่มตีฆ้อง 3 ที่ แล้วมีภาพแต่งตั้งนาคด้วยผ้าไตรแล้วทำพิธีสาวยกมพนคือนำเส้นฟ้ายมาคล้องคอ พระก็จะสูตรอรรถาจบแล้วพระผู้บวชใหม่ก็กล่าว "เอตังวะ ลิงปะติ คันหามิ" 3 จบ กราบ 3 ครั้ง พระอุปัชฌาย์จะตั้งคำถาม 4 คำถามให้พระผู้บวชใหม่ตอบว่า "นัตติ ภันเต อามะภันเต" แล้วพระสงฆ์ ทั้งหมดก็จะสาธุโมทนา กับพระภิกษุใหม่การบวชพระนี้จะอยู่จำพรรษาอย่างน้อย 1 พรรษาจึงลาสิกขาบทได้ (จารย์สิมมา ทิปปะวงไซ. 2537 : สัมภาษณ์)

3.2.4 การตาย อีตคองการตายของไทพวนนั้นไม่ว่าผู้เฒ่า หรือเด็กเมื่อเสียชีวิตแล้วจะมีการทำพิธีฝัง โดยจะฝังในป่าสงวนไว้ เรียกว่า ป่าแฮ้ว แต่ถ้าผู้ใดตายโหงหรือเป็นฆาต (โรคเรื้อน) จะนำไปฝังที่อื่น แต่ปัจจุบันนิยมเผาศพอีกด้วย

เมื่อคนเสียชีวิตได้ 7 วันจะมีพิธีแจกทานหาผู้ตาย โดยมีพระสงฆ์มาสูตรเพื่อให้ได้ทราบว่าได้ตายหรือเสียชีวิตแล้ว และยังเชื่อว่าเป็นการทำพิธีตัดร่างตัดหม้ายกัน พิธีสำหรับคนที่เป็นสามีหรือภรรยาแล้วถ้าหากตายโหงเมื่อครบ 3 ปี จะทำทานครั้งใหญ่ให้ครั้งหนึ่ง (หลวงพ่อด. 2537 : สัมภาษณ์)

4. ด้านดนตรีและการละเล่น

4.1 ด้านดนตรี ชาวไทพวนเป็นชนเผ่าที่มีดนตรีมาช้านาน ทั้งยังรู้จักการประดิษฐ์หรือสร้างเครื่องดนตรีเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย ดนตรีของชาวไทพวนมีทั้งเครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี และเครื่องเป่า มีทั้งที่เกี่ยวกับความเชื่อทางศาสนาและการ

ดำรงชีวิตประจำวันของชาวไทพวนเครื่องดนตรีที่มีการเล่นอย่างแพร่หลายและได้รับความนิยม ได้แก่ แคน กลองเล็ง และกลองหาง ไทพวนยังได้รับอิทธิพลเกี่ยวกับดนตรีจากภาคอื่น ๆ อีกด้วย

นอกจากชาวไทพวนจะมีเครื่องดนตรีบรรเลงเพื่อความสนุกสนานแล้วยังมีการขับลำ การพ้อน การแสดงอื่น ๆ อีก เช่น ลำพวนตอบพะหย้า ลำพระเหวด ขับสารภัญญ์ การเซิ้ง และยังมีการแสดงแบบสมัยใหม่ ได้แก่ ละครพ้อน ละครลำ ละครเพลง และขับลำที่ได้รับอิทธิพลจากท้องถิ่นอื่น (คำสอน สุวันนะลัก. 2537 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่างกลอนลำพวนของไทพวนแขวงเชียงขวาง

"อ้ายจะกลับเมื่อบ้านไปหาม้าบาคอกใส่หมอนดอกคำ

ไปหาม้านอบาดำ

ใส่หมอนสังกาส

อ้ายจะแสร้งฟัดม้า

ให้เล่นซ้ำซ้ำ

อ้ายจะนำไปถึงห้อง

เขื่อนชานบ่อน้องอยู่..."

"อ้ายจะค่อยเขาะหย่องยั่ว

ถึงหัวถื่นลมหน้า

ไม้น้อยอ้ายจะนำไปต่อยฝ

กำชาชายจะนำเมื่อต่อยป้อง

ความลมสองเฮ้านั้น

ให้คั่นกันแต่ต่อยฝ

กรรมเวรเข้าให้คั่นกันแต่ทอป้อง

คั่นมาบ่อทอไม่ต่อนั้น

เข้าจะส่องเห็นเดว

น้อหล้าเอช

(ทิศบัววัน อินทะวง. 2537 : สัมภาษณ์)

4.2 การละเล่น ชาวไทพวนแขวงเชียงขวาง มีประเพณีการละเล่นทั้งแบบดั้งเดิมและที่ได้รับอิทธิพลจากแห่งอื่นอีกหลายอย่าง แต่ชาวเชียงขวางก็สามารถนำมาปรับให้เข้ากับวิถีชีวิตของตนเองได้อย่างเหมาะสม การละเล่นของชาวไทพวนนี้มีปรากฏในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ทั้งประเพณีตามฮีต 12 ประเพณีเกี่ยวกับชีวิตบุญประเพณีเนื่องในโอกาส

พิเศษ และในชีวิตประจำวันโดยเฉพาะการเล่นของเด็ก ๆ การเล่นต่าง ๆ เหล่านี้ เช่น การเล่นในงานบุญประเพณีตามฮีต 12 เช่น เดือน 4 บุญกองฮัด มีการเล่นลำพวน การเว้าชะงญา การชนวัวควาย เดือน 5 บุญสงกรานต์ มีการแข่ง และการพ้อนร้าว การแสดงละครก้อม (ละครสั้น) ยู้สาว (คล้ายชักเย่อแต่ใช้ลำไม้ไผ่แทนเชือกและดันไปข้างหน้า) เตะหมากพุก (คล้ายการเล่นฟุตบอลแต่ไม่มีประตู ใช้ผลส้มโอห่อด้วยผ้าแทนฟุตบอล) เดือน 6 บุญบั้งไฟ มีการพ้อนคาบ พ้อนจ้าว แข่งม้า พ้อนมวยลาย หัวล้านชนเดว (กัน) การเล่นในประเพณีที่เกี่ยวกับชีวิต เช่น ประเพณีแต่งงานเล่นข้าวติดมือ เล่นเบี้ย เล่นหัวไก่ต้ม ประเพณีการบวช มีการขับลำ การแข่ง ประเพณีการตาย มีการเล่นหัวไก่ต้ม เล่นเบี้ย เป็นต้น

การเล่นในโอกาสพิเศษ เช่น ในงานทำบุญขึ้นบ้านใหม่ มีการขับลำ การเว้าชะงญา ค่ำทวย (ค่ำทาย) ในวันชาติที่ 2 ธันวาคมของทุก ๆ ปี มีการเล่นกีฬาต่าง ๆ เช่น การแข่งม้า เลี้ยงกลอง การขับลำ การจุดบั้งไฟ ชนวัว ชนควาย การชนไก่

ในชีวิตประจำวันพวกเด็ก ๆ มีการเล่นหลายอย่าง เช่น เล่นเสียงแพมพ่น เล่นเตะหมากพุก เล่นโยนน้ำ เล่นแล่นสิ่งกัน เล่นต่อแมงแฉะ เล่นม้าก้านกล้วย เล่นหมากไล่ เล่นหมากตี เล่นหมากฟาด เล่นตีหัวไก่ เล่นหมากบ้า เล่นหมากข้าง เล่นก้องทบ เป็นต้น (จารย์สีทน. 2537 : สัมภาษณ์)

จากการศึกษาหารายละเอียดความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับแขวงเชียงขวางและชาวไทพวน จะเห็นได้ว่าแขวงเชียงขวางมีประวัติความเป็นมาอันยาวนาน ผ่านกระบวนการวิวัฒนาการหลายอย่าง โดยเฉพาะสงครามต่อต้านจักรวรรดินิยมล่าเมืองขึ้นแบบเก่าและแบบใหม่ จนสามารถปลดปล่อยตนเองออกจากการปกครองของพวกต่างชาติ ชาวเชียงขวางส่วนใหญ่คือ ไทพวน จนเชียงขวางมีชื่อเรียกว่า เมืองพวน ชาวพวนนี้มีความสัมพันธ์กับเวียดนามมาช้านานมีการช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน นอกจากนี้ยังมีเวียงจันทน์และหลวงพระบางเป็นเพื่อนบ้านที่ดี

เชียงใหม่มีประชากรหลายเผ่าพันธุ์ เช่น เผ่าไทพวน ไทดำ ชมุ ม้ง เป็นต้น ทำให้มีภาษาถิ่นหลายภาษา แต่ใช้ภาษาลาว หรือภาษาพวน เป็นภาษากลางในการสื่อสาร เชียงใหม่นับเป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลายอย่าง ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำหลายสายโดยเฉพาะแม่น้ำจิม และแม่น้ำลิกซึ่งเป็นเสมือนเส้นชีวิตของชาวเชียงใหม่ นอกจากนี้ยังมีแร่ธาตุใต้ดินที่อุดมสมบูรณ์อีกจำนวนมาก

ชาวพวนเป็นชนเผ่าที่พูดภาษาไท-ลาวมีชนบะประเพณีและวิถีการดำรงชีวิตที่เรียบง่าย มีความผูกพันและช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีความนอบน้อมอ่อนหวาน ชยันตังแข็ง ประเพณีของชาวไทพวนมีทั้งที่คล้ายคลึงหรือเหมือนกับลาวเวียง (เวียงจันทน์) และลาวหลวงพระบางแต่ก็มีประเพณีบางอย่างที่แสดงถึงเอกลักษณ์ของชาวพวนเอง เช่น การละเล่น และดนตรี เป็นต้น

บทที่ 3

เครื่องดนตรีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

ดนตรีเกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์ได้สร้างขึ้นโดยการเลียนเสียงจากธรรมชาติ เช่น

เสียงน้ำตก เสียงนกร้อง เสียงลมพัด เสียงภูเขาไฟระเบิด เสียงฟ้าร้อง ฟ้าผ่า เป็นต้น เมื่อสังคมมนุษย์เจริญขึ้นมนุษย์ได้จัดเสียงต่าง ๆ เหล่านั้น รวบรวมกันเข้าให้เป็นระเบียบ และมีจังหวะบังคับแน่นอน เช่น เสียงกลองใหญ่ ใช้ตีเลียนเสียงฟ้าร้อง เสียงเคาะไม้ แทนเสียงนกร้อง เสียงขลุ่ย เลียนเสียงนกร้อง เสียงจักจั่นเรไร และแมลงต่าง ๆ กล่าวได้ว่า ดนตรีเกิดขึ้นจากธรรมชาติก่อน และมนุษย์นำเสียงต่างมาเรียบเรียงให้ได้ระดับ มีจังหวะวิธีประกอบและบังคับ จนกลายเป็นเพลงมาจนถึงปัจจุบันนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2521 : 3-4)

ดนตรีเป็นเรื่องของเสียง ที่อาศัยสัทประสาทเป็นเครื่องรับรู้ และแปลความหมายโดยอาศัยวิธีจินตนาการ หรือความคิดคำนึงอันละเอียดอ่อนอย่างยิ่ง และเสียงที่ได้ยินนั้นอาจมีความหมายหรือไม่ก็ได้ ดุจเดียวกับเสียงของภาษาพูดซึ่งในการตีความหมายอาจจะแตกต่างกันไปตามความคิดของแต่ละคนหรือรับรู้ไปคนละอารมณ์ก็ได้ (สังัด ภูเขาทอง. 2532 : 9)

คำว่าดนตรี เป็นคำเก่าที่มีรากศัพท์มาจากภาษาบาลี สันสกฤตโบราณมักใช้ควบคู่กับคำว่า "ดุริยะ" คือ "ดุริยดนตรี" แต่ในกฎหมายเทียรบาลใช้คำว่าดนตรี อย่างหลากหลาย เช่น เรียกวงบรรเลงอย่างหนึ่งที่ทำหน้าที่ บำเรอถวายงานคู่กับมโหรีว่า "ดนตรี" และเรียกพนักงานผู้บรรเลงว่า "ช่างดนตรี" หรือ "เสภาดนตรี" เรียกตำแหน่งคนตีกลองมโหรีว่า "ขุนดนตรี" เป็นต้น ปัจจุบันดนตรีมีความหมายกว้าง เช่น เรียกวงบรรเลงทุกชนิดว่า "วงดนตรี" เรียกเครื่องมือบรรเลงเพลงทุกอย่างว่า

"เครื่องดนตรี และเรียกผู้ทำหน้าที่บรรเลงเครื่องมือทำเพลงทั้งหมดว่า "นักดนตรี" เป็นต้น (มติชน. 2532 : 1)

ดนตรี หมายถึง เสียงที่ทำให้เกิดเป็นทำนองเพลง มีเสียงสูง ๆ ต่ำ ๆ ลั่น ๆ ยาว ๆ และหนัก ๆ เบา ๆ โดยมีจังหวะบังคับ เป็นไปตามความต้องการของมนุษย์ แต่ละกลุ่ม หรือสังคมใดสังคมหนึ่ง และต้องสอดคล้องกับวัตถุหรืออุปกรณ์ที่จะนำมาเป็นเครื่องดนตรีได้ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2537 : 3-4, ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง. 2530 : 190) รวมความแล้วดนตรี หมายถึง ทำนองเพลง และเครื่องใช้บรรเลงที่เรียกว่า เครื่องดนตรี

เครื่องดนตรี คือ วัตถุนิยมชนิดหนึ่งที่มนุษย์คิดค้น สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้บรรเลงกลม่อารมณ์ ให้มีความรื่นเริง ในโอกาสต่าง ๆ (Hong Dang. 2515 : บทนำ)

ดนตรีของชาวลาว มีมาตั้งแต่ครั้งโบราณกาลมีลักษณะเป็นการบรรเลงประกอบการฟ้อนถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือ เพื่อขับไล่ภูติผีปีศาจ ไม่ให้น่าโรคร้ายไข้เจ็บมาสู่ท้องถิ่นสิ่งสำคัญก็เพื่อความสดชื่น รื่นรมย์ เมื่อทำบุญตามหมู่บ้านก็มีการฟ้อน การเซิ้ง ตามเสียง เครื่องดนตรี เช่น แคน กลอง พ้อง จึง ฉาบบรรเลงไปตามจังหวะและท่วงทำนองต่าง ๆ เครื่องดนตรีลาวเดิมแบ่งออกเป็น 4 ประเภทได้แก่

1. เครื่องดีด เช่น พิณ อื่น กระจับปี เป็นต้น
2. เครื่องสี เช่น ซอประเภทต่าง ๆ เป็นต้น
3. เครื่องตี เช่น กลอง พ้อง ระนาด โปง เป็นต้น
4. เครื่องเป่า เช่น แคน โหวด ขลุ่ย และปี่ เป็นต้น

เครื่องเสพหรือเครื่องดนตรีพื้นบ้านพื้นเมืองลาวยังมีผู้ศึกษาและแบ่งออกเป็น 3 หมวด

ได้แก่

1. หมวดเครื่องเป่า ได้แก่ จูแคน โหวด จูปี จูขลุ่ย สะโน ใบไม้ และอื่น ๆ

2. หมวดเครื่องตี เคาะ ได้แก่ จุกลอง จุ่มอง จุระนาด ทั้งบั้ง โปง กะลอ จิ้ง

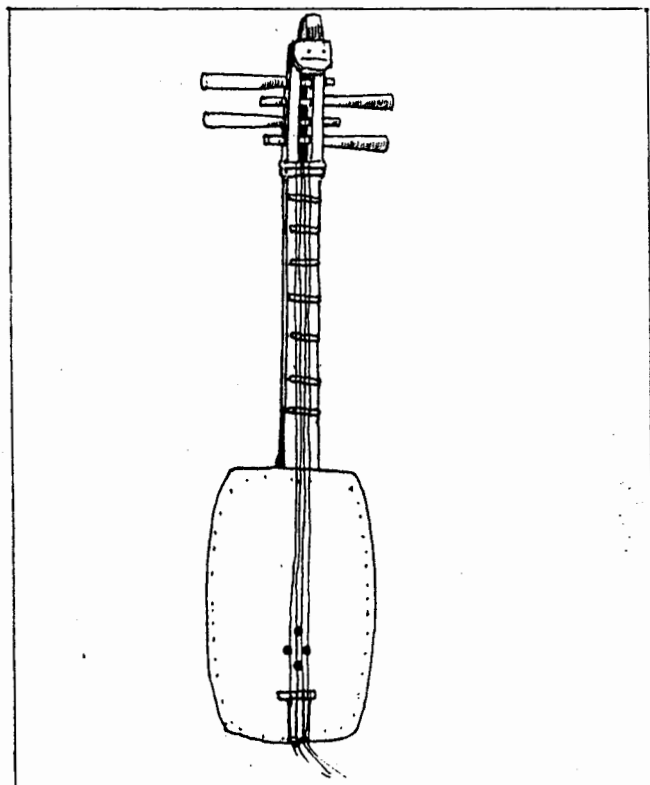
3. หมวดเครื่องสาย ได้แก่ จุกระจับปี ชักเดิบ จุซอ แดวแดว สะนู และดีดไท

สำหรับเครื่องดนตรีพื้นบ้านของไทยวนแขวงเชียงขวาง สาธารณรัฐประชาธิปไตย

ประชาชนลาว แบ่งได้เป็น 4 ประเภท ได้แก่ ประเภทเครื่องดีด ประเภทเครื่องสี ประเภทเครื่องตี และประเภทเครื่องเป่า ดังรายละเอียดต่อไปนี้

เครื่องดนตรีประเภทดีด

เครื่องดนตรีพื้นบ้านของไทยวนแขวงเชียงขวาง ประเภทดีด ได้แก่ กระຈັບປີ

ภาพประกอบที่ 12 กระຈັບປີ 3 สาย

ชนิดและขนาด

กระຈັบປີมี 7 ชนิด ได้แก่ กระຈັบປີ 2 สายเดี่ยว กระຈັบປີ 2 สายคู่ กระຈັบປີ 3

สายเดี่ยว กระจับปี 3 สายคู่ กระจับปีสี่สายเดี่ยว กระจับปีสี่สายคู่ และกระจับปี 1สายเดี่ยว
ผสม 2 สายคู่

กระจับปีมี 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก

ขนาดใหญ่ มีความยาวประมาณ 80 เซนติเมตร หน้ากว้างประมาณ 35 เซนติเมตร

ขนาดกลางมีความยาวประมาณ 60 เซนติเมตร หน้ากว้างประมาณ 25 เซนติเมตร

ขนาดเล็กมีความยาวประมาณ 45 เซนติเมตร หน้ากว้างประมาณ 18 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

กระจับปีแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. อัง และหน้า (กะโหลก) ทำหน้าที่ ขยายเสียง
2. คันกระจับปี ทำหน้าที่ เป็นฐานของชั้นนับ (ที่กดเสียง)
3. ส่วนหัว ทำหน้าที่เป็นสอดลูกบิด
4. สายและเกิด ทำหน้าที่เป็นที่ต่อยให้สั่นสะเทือนออกเป็นเสียงแต่ละส่วนมีส่วน

ประกอบย่อยดังนี้

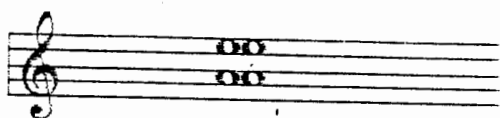
1. อัง ประกอบด้วย ร่องม้า และจุกสาย หน้าเป็นส่วนปิดโพรงเสียง และเป็นฐานสำหรับร่องม้า ม้าเป็นที่รองสายกระจับปีและเป็นที่จัดความห่าง ถี่ ของสายแต่ละสาย ส่วนจุกสาย เป็นที่สำหรับมัดสายกระจับปีให้ติดกับอัง

2. คันจะจับปี ประกอบด้วย ชั้นนับ และเป็นที่จับเพื่อนับเสียง

3. ส่วนหัว ประกอบด้วย ม้ารองสายบน และลูกบิด ม้ารองสายบนสำหรับรองสายกระจับปีและรักษาระดับความถี่ห่างของสาย ส่วนลูกบิด มีหน้าที่ปรับและควบคุมความตึงของสายให้ได้ตามระดับเสียงที่ต้องการกระจับปีมีสายเป็นส่วนประกอบที่สำคัญและมีเกิด (อุปกรณ์สำหรับดีด) ใช้ดีดสายระบบเสียง

กระจับปี่ชนิด 2 สายเดี่ยว สายที่ 1 จะเป็นเสียง มี (e) เรียกว่า สายมีน้อย
สายที่ 2 จะเป็นเสียง ลา (a) เรียกว่าสายกลาง

กระจับปี่ชนิด 2 สายคู่ สายคู่ที่ 1 จะเป็นเสียง มี + มี (e e) เรียกว่าสาย
มีคู่ สายคู่ที่ 2 จะเป็นเสียง ลา + ลา (a a) เรียกว่า สายลาคู่

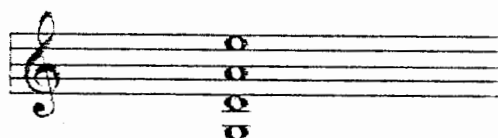
กระจับปี่ชนิด 3 สายเดี่ยว สายที่ 1 จะเป็นเสียง มี (e) เรียกว่า สายมีน้อย
สายที่ 2 จะเป็นเสียง ลา (a) เรียกว่า สายลากกลาง สายที่ 3 จะเป็นเสียง เร (d)
เรียกว่า สายเรกลาง

กระจับปี่ชนิด 3 สายคู่ สายคู่ที่ 1 จะเป็นเสียง มี + มี (e e) เรียกว่า
สายมีคู่ สายคู่ที่ 2 จะเป็นเสียง ลา + ลา (a a) เรียกว่า สายลาคู่ สายคู่ที่ 3 จะเป็น
เสียง เร + เร (d d) เรียกว่า เรคู่

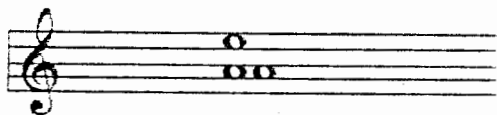
กระจับปีชนิด 4 สายเดี่ยว สายที่ 1 จะเป็นเสียงมี (e) เรียกว่า สายมี
สายที่ 2 จะเป็นเสียง ลา (a) เรียกว่าสายลา สายที่ 3 จะเป็นเสียง เร (d) เรียกว่า
สายเร สายที่ 4 จะเป็นเสียงซอล (g) เรียกว่า สายซอล

กระจับปีชนิด 4 สายคู่ สายคู่ที่ 1 จะเป็นเสียง มี + มี (e e) สายคู่ที่ 2
จะเป็นเสียง ลา + ลา (a a) สายคู่ที่ 3 จะเป็นเสียงเร + เร (d d) เรียกว่า สาย
เรคู่ สายคู่ที่ 4 จะเป็นเสียง ซอล+ซอล (g g) เรียกว่า สายซอลต่ำหรือสายซอลคู่ใหญ่

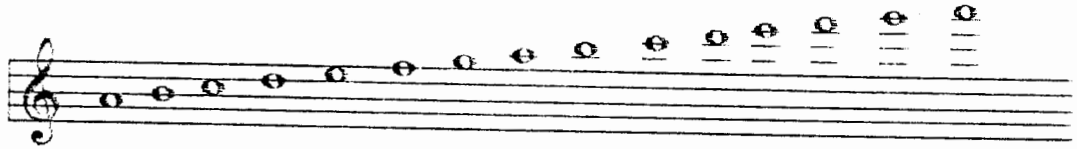

กระจับปีชนิด 1 สายเดี่ยวผสม 2 สายคู่ สายที่ 1 จะเป็นเสียง มี (e)
เรียกว่า สายมีน้อย สายที่ 2 จะเป็นเสียง ลาลา (a a) เรียกว่า สายลาคู่

บันไดเสียงของกระจับปี่ชนิดสายคู่และสายเดี่ยวที่มีเสียงต่ำสุดเป็นเสียงกลาง

(a) คือ กระจับปี่ชนิด 2 สายเดี่ยว และชนิด 2 สายคู่ มีบันไดเสียงดังนี้

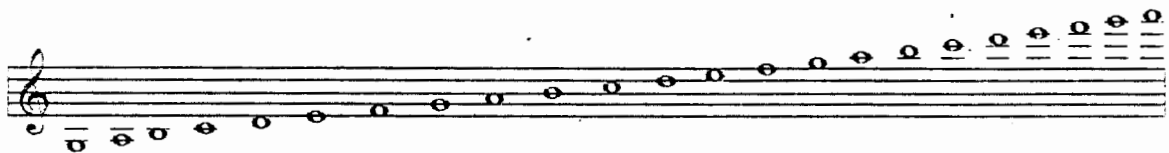
บันไดเสียงของกระจับปี่ชนิดสายคู่ และสายเดี่ยวที่มีเสียงต่ำสุดเป็นเสียงเร (d)

คือ กระจับปี่ชนิด 3 สายเดี่ยว และ 3 สายคู่

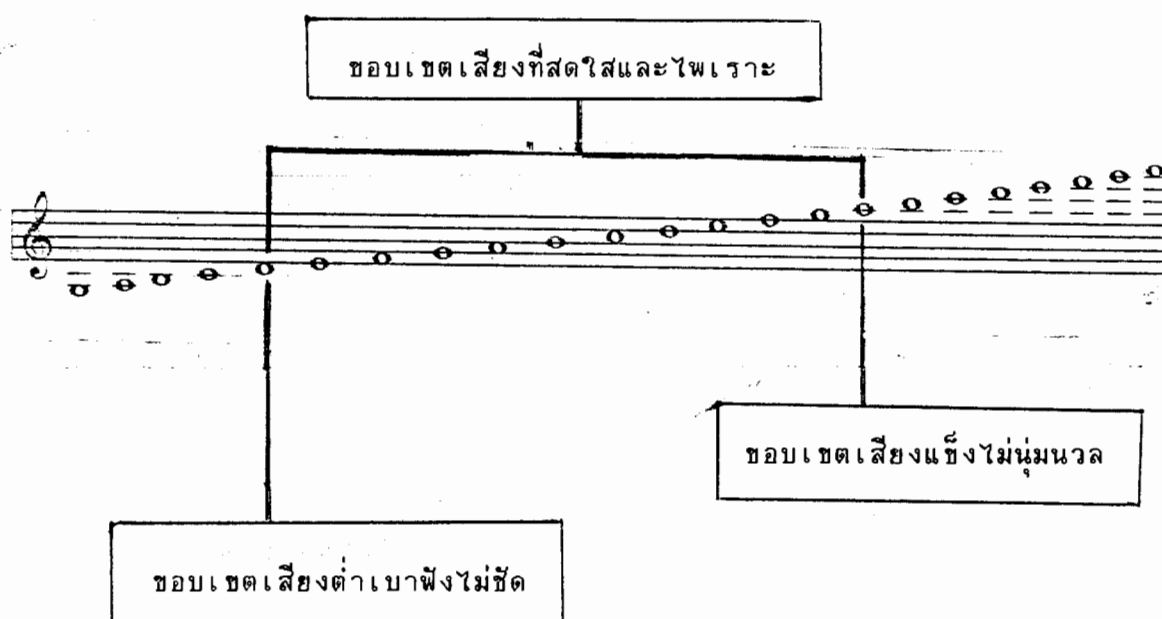
บันไดเสียงของกระจับปี่ทั้งชนิดสายเดี่ยว และสายคู่ที่มีเสียงต่ำสุดเป็นเสียงซอล

(g) คือ กระจับปี่ชนิด 4 สายเดี่ยว และ 4 สายคู่

โน้ตดนตรี

การเขียนโน้ตซอลแฟร์ แบบสากลเพื่อให้กระຈပ်ປီบรรเลง คือเขียนหัวกุญแจซอลลง
ในบรรทัด 5 เส้น แล้วเขียนประโยคดนตรีต่าง ๆ ไปตามความต้องการของประพันธ์ แต่ควร
รู้ว่าขอบเขตของเสียงที่ไพเราะที่สุดของกระຈပ်ປီอยู่ที่ เรกกลาง ถึง ลาชั้นที่ 2 บนสายมีน้อย
ถ้าเสียงอยู่ต่ำกว่าเรลงไปจะเป็นเสียงต่ำฟังไม่ชัดถ้าสูงกว่าเสียงลาชั้นที่ 2 ขึ้นไป ไม่นุ่มนวล
ยากต่อการบรรเลง

เทคนิคการบรรเลง

กระຈပ်ປီ เป็นเครื่องดนตรีที่ทำด้วยไม้ มีสาย เวลาดีดใช้เกิด (อุปกรณ์สำหรับดีด)
ที่ทำด้วยเขาวัว เขาควาย หรือผิวไม้ไผ่ จัดว่าเป็นเครื่องดนตรีประเภทเสียงสูง คุณสมบัติ
พิเศษของกระຈပ်ປີก็คือผู้บรรเลงสามารถบรรเลงทำนองซ้ำประโยคเดิมได้อย่างง่ายดายและ

ไพเราะ เนื่องจากกระจับปีใช้เกิดติดขึ้นลงได้สะดวก

สิ่งที่ควรทั้งตระหนัก คือ กระจับปีไม่สามารถบรรเลงเสียงยาวได้ ฉะนั้นผู้ประพันธ์ดนตรีเมื่อต้องการให้กระจับปีมีเสียงยาว ควรใช้เทคนิคการประพันธ์โดยให้มีการใช้เสียงสั้น สะท้อนซ้ำซ้อนในความถี่สูง หรือที่เรียกว่า (tre moro) เช่นตัวอย่างนี้

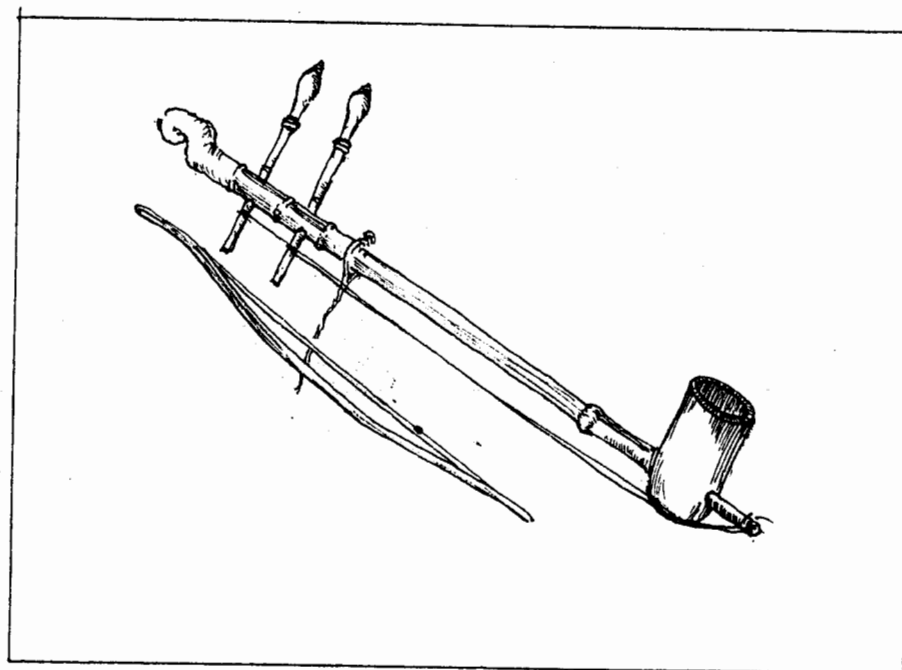
เสียงที่บรรเลงจะเป็นเสียงสั้นสะท้อน	การเขียนโน้ตให้มีเสียงยาว
ซ้ำซ้อน ถ้าต้องการเช่นนี้ควรเขียน	แบบ tre moro
แบบ toe moro	

นอกจาก tre moro เสียงดังข้างบนนั้นกระจับปียังสามารถบรรเลง tre moro ควบ 2-3 เสียงในเวลาเดียวกันได้อีกด้วยคือสามารถบรรเลงได้ทั้งเสียงเบาและเสียงดังในเวลาใกล้เคียงกันได้ โดยใช้เครื่องหมายบังคับดังนี้

เครื่องดนตรีประเภทสี

เครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทสีของชาวไทพวนที่เขียงขวางมีชนิดเดียว ได้แก่ ซอ

ภาพประกอบที่ 13 ซอ

ชนิดและขนาด

ซอมีเพียงชนิดเดียว คล้ายกับซออื่นของชาวลาวหรือซอด้วงของไทพวนที่เขียงขวางนี้ไม่ปรากฏว่ามีซออื่นแต่อย่างใด ซอของชาวพวนมี 2 ขนาด ขนาดใหญ่ยาวประมาณ 60 เซนติเมตร ขนาดเล็ก ยาวประมาณ 40 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

ข้อไทพวนแบ่งเป็น 5 ส่วน ได้แก่

1. กระบอก ทำหน้าที่ เป็นลำโพงเสียง
2. คันช้อ ทำหน้าที่ เป็นที่จับเวลาเล่นและเป็นที่ติดตั้งของรัดดอก
3. หัวช้อ ทำหน้าที่ เป็นฐานที่ติดลูกบิด
4. คันชัก ทำหน้าที่ใช้สีกับสายช้อให้เกิดเสียง
5. สายช้อ ทำหน้าที่ รับสะท้อนให้ออกเป็นเสียงต่าง ๆ

ส่วนประกอบทั้ง 4 ส่วนนี้มีส่วนประกอบย่อยดังนี้

กระบอก ประกอบด้วย หน้าช้อ ที่ปิดกระบอกเพื่อเป็นลำโพงเสียงและเป็นฐานรองหมอน หมอน ทำหน้าที่รองสายและเป็นที่จัดให้สายอยู่ในระยะที่ต้องการคันช้อ ประกอบด้วย รัดดอกซึ่งทำหน้าที่บังคับสายไม่ให้เคลื่อนเพื่อให้เสียงมีความชัดเจนแน่นอน หัวช้อ ประกอบด้วย ลูกบิด ซึ่งทำหน้าที่ปรับระดับเสียงของช้อสายเอ็นไขว้สังเคราะห์ คันชักจะใช้สีกับสายช้อเพื่อให้เกิดเสียงต่าง ๆ

ระบบเสียง

การขึ้นเสียงของช้อมี 3 วิธีด้วยกันคือ

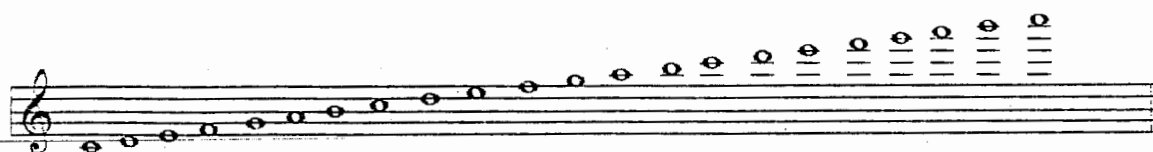
วิธีที่ 1 โดยการตั้งให้สายกล่อม (สายใหญ่) เป็นเสียงโด (c) สายไล่ (สายน้อย) เป็นเสียงซอล (g)

วิธีที่ 2 ตั้งให้สายกล่อมเป็นเสียง เร (d) สายไล่เป็นเสียงลา (a)

วิธีที่ 3 ตั้งให้สายกล่อมเป็นเสียง มี (e) สายไลเป็นเสียงซี (h)

ขอเป็นเครื่องดนตรีที่มีระบบเสียงสูง และเสียงมีความกว้าง เช่น

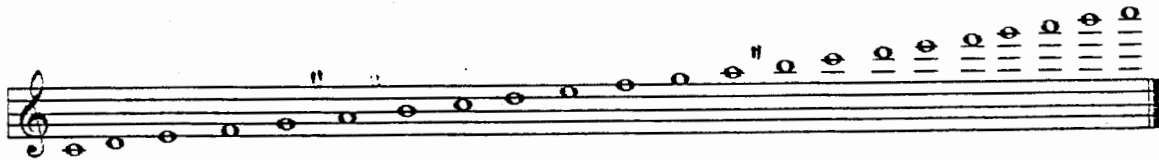
ตามความเป็นจริงแล้วคุณสมบัติของขอมีความหลากหลายในด้านเสียงและสามารถบรรเลงในทำนองรุนแรงและทำนองนุ่มนวลได้อย่างผสมกลมกลืนและสละสลวย

โน้ตดนตรี

ขอเป็นเครื่องดนตรีระบบเสียงสูง ดังนั้นการเขียนโน้ตดนตรีจะต้องใช้กุญแจซอล จึงจะเหมาะสมที่สุด บันไดเสียงของขอก็สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนคือ ส่วนล่างจะให้

เสียงนุ่มนวล โหยหวล เศร้าโศก ส่วนกลางเสียงซอจะสดใสให้ความรู้สึกรื่นเริง มีเส้นที่
ส่วนบน เสียงจะแข็งกระด้าง ให้ความรู้สึกอึดอัดและเสียงฟังไม่ชัด

เทคนิคการบรรเลง

ซอเป็นเครื่องดนตรีประเภทที่มีสายและมีคันชัก เวลาบรรเลงใช้คันชักสีกับสายซอ
จะเกิดการสั่นสะเทือนและมีเสียงดัง ถ้าสีซอในระดับความไว (allegro) เสียงซอจะรุนแรง
ถ้าสีในระดับ (legato) เสียงซอจะนุ่มนวล ถ้าสีในระดับ (tremolo) ผู้บรรเลงจะต้องมี
สมาธิสูงไม่เช่นนั้นการกดนิ้วเปลี่ยนเสียงและการเปลี่ยนทิศของคันชักจะทำให้หลายจังหวะและ
ทำนองเพลง

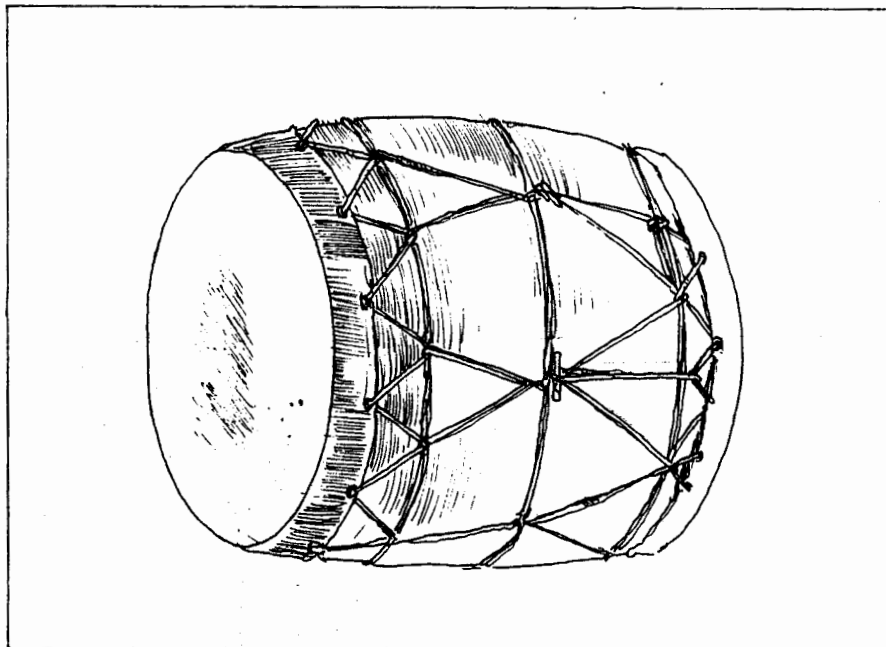
เครื่องดนตรีประเภทดี

เครื่องดนตรีพื้นบ้านประเภทดีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางมี 6 ชนิด ได้แก่

1. กลอง
 - 1.1 กลองเพล
 - 1.2 กลองร่ำวง
 - 1.3 กลองหาง
 - 1.4 กลองปัด
 - 1.5 กลองเส้หรือกลองคู่
2. ข้องจุม
3. หมากซึกแซก
4. หมากหึ่ง
5. กะลอ
6. แส้ง

1. กลอง

1.1 กลองเพล

ภาพประกอบ 14 กลองเพล

ชนิดและขนาด

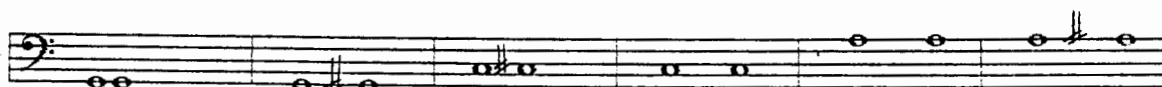
กลองเพลมี 3 ขนาด ได้แก่ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก
 ขนาดใหญ่ มีหน้ากว้างประมาณ 120 เซนติเมตร ยาวประมาณ 180-220 เซนติเมตร
 ขนาดเล็กมีหน้ากว้างประมาณ 60 เซนติเมตร ยาวประมาณ 100 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

1. หน้ากลอง หุ้มทำด้วยหนังควาย หน้ากลองมี 2 หน้า เรียกว่า หน้าดีและหน้าฮ่า (หน้าใหญ่และหน้าเล็ก)
2. หน่วยกลองหรือตัวกลองมีแซก (เชือกที่ทำด้วยหนังควาย) สำหรับผูกหนังหน้ากลองใช้ลั่นชิงอีกทีให้หน้ากลองตึง หน่วยกลองเป็นลำโพงเสียงอีกด้วย
3. กลองเพลมีอุปกรณ์สำหรับตี เรียกว่า ค้อนกลอง หรือค้อนกลองหรือค้อนตีกลองทำด้วยไม้ ยาวประมาณ 35-60 เซนติเมตร ด้ามไม้ กว้างประมาณ 3-5 เซนติเมตร

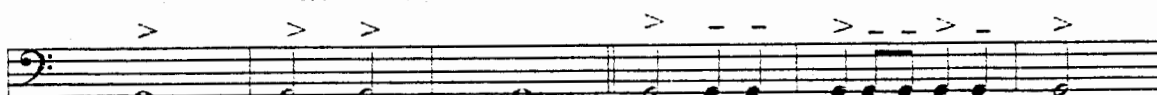
ระบบเสียง

กลองเพลเป็นเครื่องดนตรีที่มีระบบเสียงต่ำเสียงกลองก้องกังวานไปไกล เป็นเสียงใหญ่ทุ้ม ถ้าเทียบเสียงกลองกับเสียงโน้ตสากลแล้วกลอง 1 หน้าจะมีเพียง 1 เสียง และกลองทั้ง 2 หน้า ถ้าเสียงไม่อยู่ในระดับเดียวกันก็มีผิดเพี้ยนบ้างเล็กน้อยทั้ง 3 ขนาดดังนี้

โน้ตดนตรี

เนื่องจากกลองเพลเป็นเครื่องดนตรีที่มีระบบเสียงต่ำ ดังนั้นควรเขียนโน้ตโดยใช้กุญแจฟา (F) ในบรรทัด 5 เส้น ดังตัวอย่างนี้

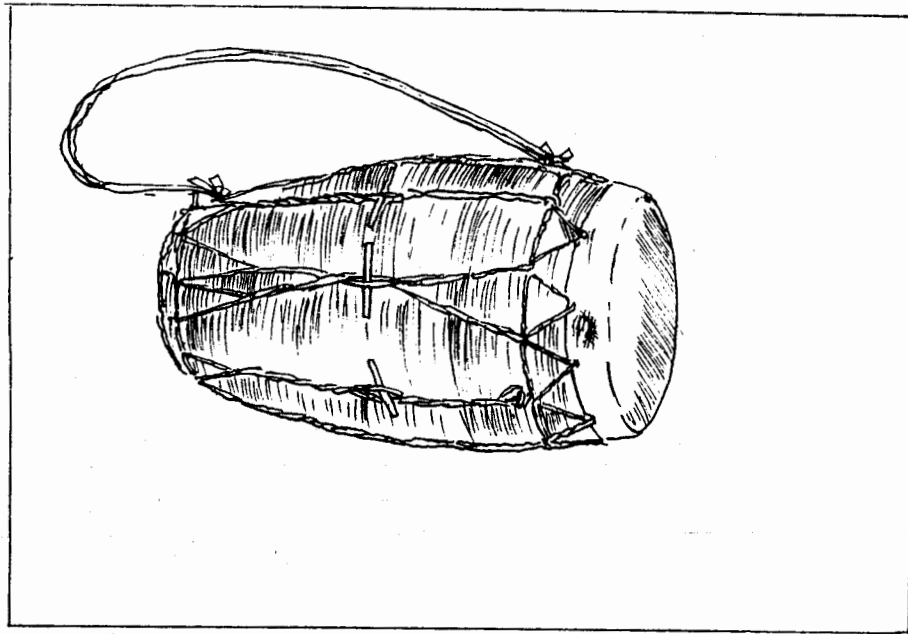
เทคนิคการบรรเลง

กลองเพลไม่ควรวีเร็วควรวีช้า ๆ โดยเน้นจังหวะหนักเบาสลับกันไป จึงทำให้เสียงเพราะ กังวานไกล ถ้าตีหนักโดยตลอดเสียงกลองจะแข็งและมีลักษณะเร่รุ่ม ถ้าตีลักษณะ (tremoro) จะต้องใช้ค้อนตีกลอง 2 อันแต่จะทำให้ผู้ตีเหนื่อยมากเนื่องจาก น้ำหนักของค้อนตีกลองมีมาก

กลองเพลส่วนมากจะใช้ตีร่วมกับ ม้องจุม 2 ใบ กับแสงใหญ่ (ฉาบ) และตีกันที่วัดเพราะเป็นเครื่องดนตรีเกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนา

1.2 กลองร่ำวง

ภาพประกอบที่ 15 กลองร่ำวง

ชนิดและขนาด

กลองร่ำวง มีเพียงชนิดเดียวแต่มีขนาดที่ผิวดมแตกต่างกันไปบ้าง เล็กน้อยทั้งความกว้าง และความยาว โดยทั่วไปแล้ว ความกว้าง และความยาว โดยทั่วไปแล้วจะมีความกว้างของหน้ากลองด้านใหญ่ประมาณ 25-30 เซนติเมตร ส่วนหน้า小有ีความกว้างประมาณ 36-45 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

กลองร่ำวงแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. หน้ากลองด้านใหญ่ สำหรับตีให้เกิดเสียง

2. หน่วยกลองหรือตัวกลองมีแขก สำหรับคล้องรูหนังหน้ากลองเพื่อใช้ลิ้มซึงช่วยซึงหน้ากลองให้ตึง หน่วยกลอง มีหน้าที่เป็นลำโพงเสียง

3. หน้ากลองด้านเล็ก มีไว้สำหรับตีสลับกับตีหน้ากลองใหญ่หน่วยกลองจะมีเชือกคล้องเชือกหนังควายทำเป็นสาย สำหรับใช้สะพายกลอง และมีข้าวเหนียวสำหรับติดหน้ากลองทั้งสองด้านหรือติดหน้าใดหน้าหนึ่ง

ระบบเสียง

กลองร่ำวงเป็นเครื่องดนตรีประเภทเสียงสูง และเป็นเครื่องกำกับจังหวะเสียงกลองร่ำวงเป็นเสียงก้องกังวานไกล มีลักษณะเร่รุ่ม ชักชวน ทำให้เกิดความรู้สึกสนุกสนาน ถ้าเทียบเสียงกลองกับตัวโน้ตสากล กลองร่ำวงจะมีอยู่ 2 เสียง คือ หน้าใหญ่ ถ้าเป็นเสียง โด (c) หน้ากลองเล็ก จะเป็นเสียงซอล (g) ถ้าหากหน้าใหญ่เป็นเสียงซอล (g) หน้ากลองเล็ก จะเป็นเสียง เร (d)

โน้ตดนตรี

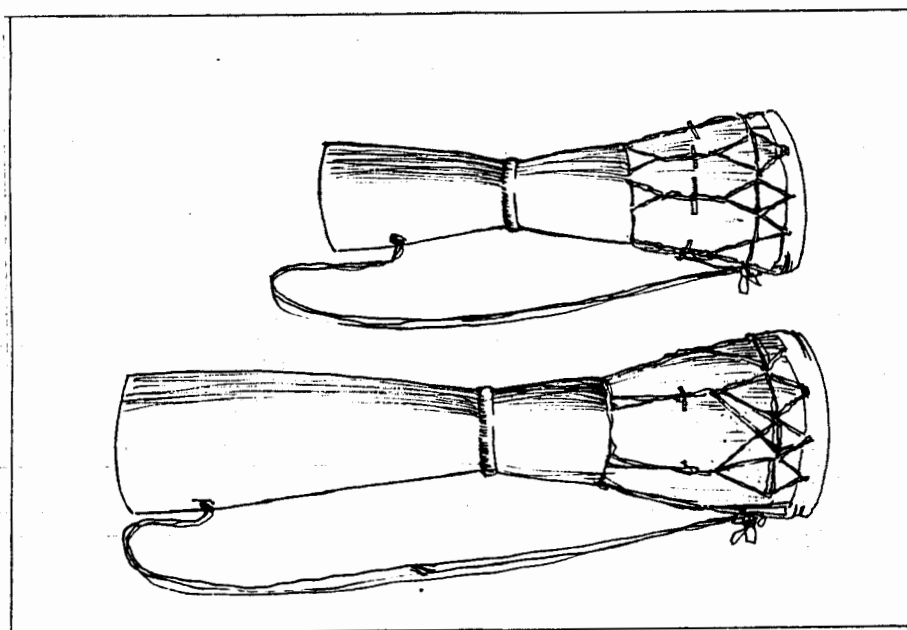
เนื่องจากกลองร่ำวงเป็นกลองที่มีเสียงสูง การเขียนโน้ตดนตรีควรเขียนให้อยู่ในหัวกุญแจซอล (g) และเพื่อไม่ให้มีความสับสนในเรื่องจังหวะและตัวโน้ต นักประพันธ์ดนตรีควรกำหนดให้ โน้ตหน้ากลองใหญ่มีหางยาวลง ส่วนโน้ตหน้ากลองเล็กมีหางยาวขึ้นบนดังตัวอย่างจังหวะร่ำวงลาว

เทคนิคการบรรเลง

กลองรำวงเป็นกลองที่ใช้ในงานรื่นเริงต่าง ๆ เพื่อตีประกอบจังหวะ รำวงให้สนุกสนาน การตีกลองจึงควรตีด้วยจังหวะที่เร่งเร้า ผู้บรรเลงจะต้องมีไหวพริบ ปฏิภาณและความสามารถในการตี จึงจะทำให้เสียงกลองสม่ำเสมอเป็นจังหวะ และมีลูกเล่น ที่สละสลวยสลับกันไป เพื่อประสานกับเสียงร้องทำนองเพลง และเครื่องดนตรีที่เล่นประกอบ จึงจะทำให้เกิดความสนุกสนานได้ ในบางครั้งอาจใช้กลองรำวง 2-5 ใบ บรรเลงพร้อม ๆ กัน กรณีนี้ไม่ค่อยเป็นที่นิยมกัน

1.3 กลองหาง

ภาพประกอบที่ 16 กลองหางตัวผู้และตัวเมีย

ชนิดและขนาด

กลองหางมี 2 ชนิด คือ กลองหางตัวผู้และกลองหางตัวเมีย กลองหางตัวผู้จะมีขนาดเล็กกว่าตัวเมีย คือ มีหน้ากลองกว้างประมาณ 20-22 เซนติเมตรสูงประมาณ 120-145 เซนติเมตร รูปร่างเรียวบางเล็กกว่า กลองหางตัวเมีย ส่วนตัวเมียมีหน้ากลองกว้างประมาณ 25-28 เซนติเมตร สูงประมาณ 80-110 เซนติเมตร มีลักษณะอ้วนและใหญ่กว่ากลองหางตัวผู้แต่ต่ำกว่า

ส่วนประกอบและหน้าที่

ส่วนประกอบและหน้าที่ของกลองหางแบ่งออกเป็น 3 ส่วนได้แก่

1. ส่วนหน้ากลอง หน้ากลองทำด้วยหนังวัว และเป็นที่สำหรับตี
2. ส่วนหน้ายกลอง หรือตัวกลอง ตัวกลองยังแบ่งได้อีกเป็น 3 ส่วน

ได้แก่ ปากกลอง เอวกลอง และหางกลอง

2.1 ขอบกลองและแซก ประกอบด้วย หนังที่หุ้มหน้ากลอง ส่วนหนึ่งและมีขอบปลอกสำหรับชิงหนังให้หน้ากลองตึง

2.2 เอวกลอง เป็นส่วนที่เล็กที่สุด และมีการแกะสลักลวดลาย เพื่อให้สวยงาม

2.3 หางกลอง เป็นส่วนที่ยาวที่สุด มีลำโพงซึ่งต่อจากปากกลอง ทำหน้าที่เป็นลำโพงกระจายเสียงจากการสั่นสะเทือนของหน้ากลอง กลองหางมีผ้าขาวม้า สำหรับทำเป็นสายสะพาย สายสะพายกลองหางไม่นิยมใช้ เชือกเพราะจะทำให้เจ็บไหล่เมื่อ สะพายกลอง สายสะพายนี้จะยึดตรงขอบปลอกสำหรับชิงหน้ากลอง กับรูที่หางกลอง

ระบบเสียง

กลองหางเป็นเครื่องดนตรีที่มีระบบเสียงสูง เสียงกลองหางจะดังก้อง กังวานไกล กลองหางตัวผู้จะมีเสียงสูงแหลมเสียงกลองตัวเมียจะเป็นเสียงทุ้มใหญ่ กลอง ตัวผู้จะใช้ตีขัดจังหวะ ส่วนตัวเมียใช้ตีกำกับจังหวะเสียงกลองหางจะให้ความรู้สึก เบิกบาน สนุกสนาน เร่งเร้า

โน้ตดนตรี

เนื่องจากกลองหางแต่ละใบจะมีเสียงเพียงเสียงเดียว ดังนั้นการเขียน โน้ตให้กลองหางบรรเลง ควรเขียนลักษณะ ที่ไม่ต้องเขียนหัวกุญแจใช้เพียงบรรทัดเส้นเดียว และเขียนตัวเลขกำกับจังหวะ พร้อมทั้งเครื่องหมายแสดงความเร็วและช้าของจังหวะ และ เขียนโน้ตไปตามจังหวะนั้น ๆ

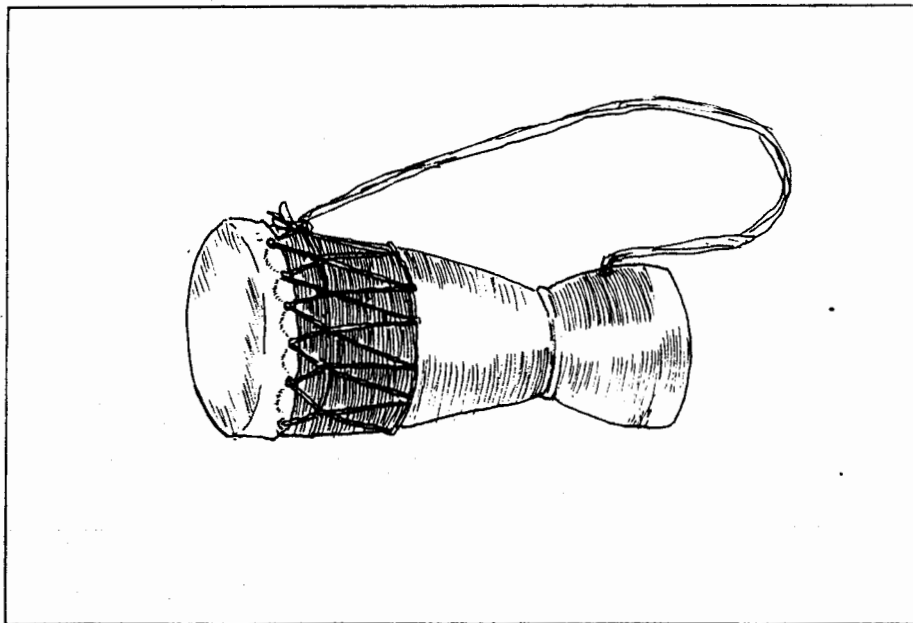

กลองหางสามารถบรรเลง tremolo ได้ ใช้ 2 มือสลับกันในระดับความถี่สูงหรือสูงมาก แล้วแต่นักประพันธ์ดนตรีจะต้องการให้บรรเลงอย่างไร

เทคนิคการบรรเลง

การบรรเลงกลองหางจะใช้มือทั้ง 2 ข้างเท่านั้นไม่มีการใช้อุปกรณ์ชนิดอื่น เช่น ไม้ หรือเหล็ก เป็นต้น การบรรเลงหรือตีจะใช้ส่วนต่าง ๆ ของมือ ได้แก่ ฝ่ามือ อุ้งมือ กำปั้นและในบางครั้งใช้ศอกตีสลับไปด้วย ในการบรรเลงกลองหางส่วนมากผู้บรรเลงจะเป็นผู้ที่มีความสามารถเป็นพิเศษจึงจะทำให้เสียงกลองมีจังหวะจะโคน เกิดความรู้สึกซาบซึ้งได้เป็นอย่างดี

1.4 กลองปัด

ภาพประกอบ 17 กลองปัด

ชนิดและขนาด

กลองปัดมี 3 ขนาดคือ ขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ขนาดเล็กมีหน้ากว้างประมาณ 16-18 เซนติเมตร ยาวประมาณ 35 เซนติเมตร ขนาดกลางมีหน้ากว้างประมาณ 20-22 เซนติเมตร ยาวประมาณ 45 เซนติเมตร ขนาดใหญ่มีหน้ากว้างประมาณ 22-24 เซนติเมตร ยาวประมาณ 65 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

กลองปัดแบ่งเป็น 3 ส่วน ได้แก่ ส่วนหน้ากลอง ส่วนตัวกลอง และส่วนก้นกลอง

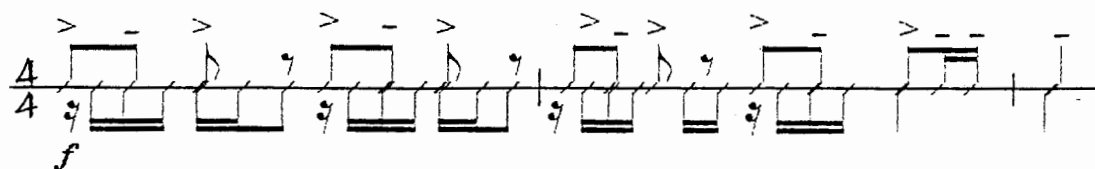
1. ส่วนหน้ากลอง ประกอบด้วยหนังวัว ใช้เป็นที่สำหรับตี
2. ส่วนตัวกลอง ประกอบด้วย แฉกที่ทำด้วยหนังวัว สำหรับตึงหน้ากลอง และมีลิ้มสำหรับปรับเสียงกลอง แฉกนี้อาจจะมีขนาดสั้นยาวต่างกัน กล่าวคือ บางหน่วย (ใบ) จะชิงแฉกจากขอบกลองจนถึงก้นกลอง บางหน่วย (ใบ) ชิงจากขอบปากถึงตรงกึ่งกลางหน่วยกลองเท่านั้น ตัวกลองนี้จะทำหน้าที่เป็นลำโพงเสียง
3. ส่วนก้นกลอง บ้างที่เรียกว่า ปากกลอง ทำหน้าที่เป็นปากของลำโพงเสียง กลองปิดจะมีสายสะพายที่ทำด้วยผ้าขาวม้า หรือชายผ้าเหลืองของพระภิกษุ ผูกจากขอบหน้ากลองถึงส่วนก้นกลอง

ระบบเสียง

ระบบเสียงของกลองปิดจะมีลักษณะใกล้เคียงกับเสียงกลองหางตัวเมีย คือ มีเสียงทุ้มใหญ่ แต่เสียงจะไม่ก้องกังวานไกลเหมือนเสียงกลองหางเพราะขนาดของลำโพงสั้นกว่ากลองหาง

โน้ตดนตรี

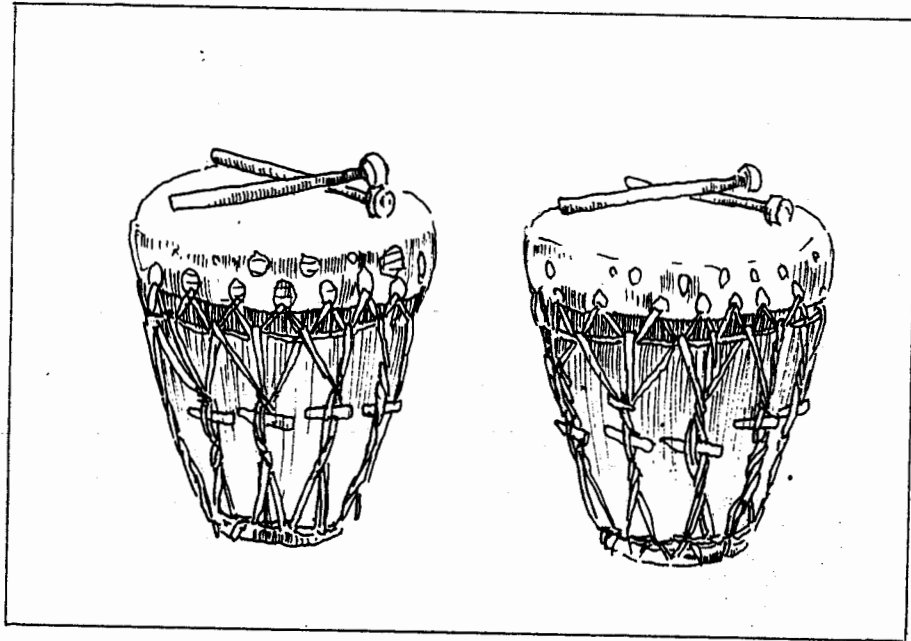
กลองปิดเป็นกลองที่บรรเลงได้เพียงเสียงเดียว (โน้ตตัวเดียว) ดังนั้น การเขียนโน้ตจะใช้บรรทัดเพียงเส้นเดียว ใส่จังหวะ การเขียนโน้ตมือขวาควรเขียนหางตัวโน้ตให้ขึ้นข้างบน ส่วนมือซ้าย ควรเขียนหางตัวโน้ตลงทั้งนี้เพื่อความสะดวกของการดูโน้ตและบรรเลงได้ถูกต้องตามจังหวะนั้น ๆ และเช่นเดียวกันกับกลองหางกลองปิดมีความสามารถบรรเลง tremolo ได้

เทคนิคการบรรเลง

เทคนิคการบรรเลงผู้บรรเลงควรมีความชำนาญในการตีชุดจังหวะ และตีตามจังหวะ เพราะจะทำให้การประสานเสียงของกลองและจังหวะมีความกลมกลืน ในบางครั้งอาจใช้กลองปิดบรรเลงพร้อมกัน 3 ใบ ผู้บรรเลงควรมีสมาธิในการบรรเลง จะได้ไม่สับสนจังหวะกลอง เทคนิคการทำให้เสียงเพราะยิ่งขึ้นคือการใช้ข้าวเหนียวสุก ประมาณเท่าไข่เป็ดบดให้เหนียวแล้วนำไปติดหน้ากลองจะทำให้เกิดการสั่นสะเทือนเป็น เสียงที่มีเสน่ห์มาก

1.5 กลองเล้งหรือกลองคู้

ภาพประกอบ 18 กลองเล้งหรือกลองคู้

ชนิดและขนาด

กลองเล้งหรือกลองคู้มี 3 ขนาดคือ ขนาดใหญ่ ขนาดกลาง และขนาดเล็ก ขนาดใหญ่มีหน้ากว้างหรือเส้นผ่าศูนย์กลางของหน้ากลองประมาณ 120 เซนติเมตร สูงประมาณ 100 เซนติเมตร และมีหน้ากลองอยู่อีกด้านหนึ่ง มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 45 เซนติเมตร เรียกว่า หน้าเล็ก

ขนาดกลางมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 96 เซนติเมตร สูงประมาณ 87 เซนติเมตร และมีหน้าน้อยประมาณ 35 เซนติเมตร

ขนาดเล็กมีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 75 เซนติเมตร สูงประมาณ 60 เซนติเมตร และมีหน้าน้อยประมาณ 22 เซนติเมตร

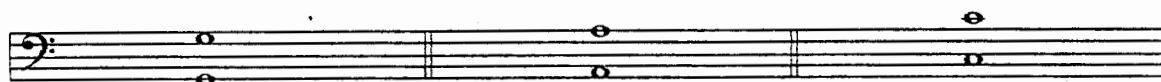
ส่วนประกอบและหน้าที่

ส่วนประกอบของกลองเสียงแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่

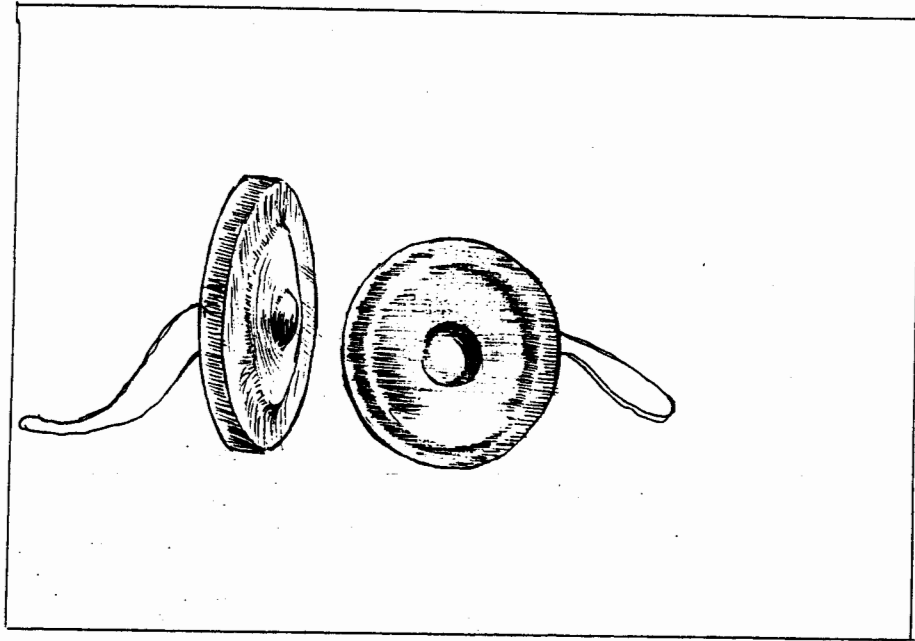
1. ส่วนหน้าใหญ่ หรือหน้ากลองด้านใหญ่ ทำด้วยหนังควายเป็นที่สำหรับตี โดยใช้ก้อนตีกลอง
2. ส่วนหน่วยกลอง มีแซกสำหรับตรึงหน้ากลอง ทำด้วยหนังควาย มีซี่ฟ้า (ลิ้ม) สำหรับปรับเสียงกลองตามความต้องการ เมียงกลอง (หมอนรอง) อยู่ระหว่างหนังควายกับขอบไม้ปากกลอง เพื่อป้องกันไม่ให้หนังกลองขาด หน่วยกลองนี้ทำหน้าที่เป็นลำโพงกระจายเสียง นอกจากนี้บริเวณหน่วยกลองยังมีรูเล็ก ๆ ประมาณ 3-4 รู เพื่อให้เป็นทางผ่านของเสียงกลอง
3. หน้าน้อย หรือหน้ากลองด้านเล็ก ทำด้วยหนังควายใช้สำหรับตีเพื่อปรับระดับเสียงเนื่องจากจะสะดวกกว่าการปรับหน้าใหญ่ และในขณะที่ปรับเสียงกลองนั้น หน้ากลองจะเป็ยกน้ำ หรือขึ้น จึงต้องปรับเทียบเสียงกลองหน้าน้อย

ระบบเสียง

กลองเสียงขนาดใหญ่ เมื่อเทียบกับเสียงตัวโน้ตสากล เสียงกลองทั้ง 2 หน้าจะเป็นคู่ 8 เช่น ซอล + ซอล (G + g) ขนาดกลางจะเป็นเสียงลา (A+a) ขนาดเล็กจะเป็นเสียงโด (C+c) เสียงกลองเสียงจะดังไปไกลประมาณ 6-12 กิโลเมตร เป็นเสียงทุ้มใหญ่และการสั่นสะเทือนของหน้ากลอง จะทำให้เกิดเสียงก้องกังวานไกลขึ้นคู่เสียงโน้ตกลองเสียงเพื่อเทียบให้เป็นคู่ 8 เสียงในบรรทัด 5 เส้น

2. พ้องจุม

ภาพประกอบที่ 19 พ้องจุม

ชนิดและขนาด

พ้องจุมมีหลายชนิด ได้แก่ ชนิด 1 จุม ชนิด 3 จุม ชนิด 5 จุม และ 9 จุม ชนิด 1 จุม หมายถึง พ้องที่มีจุม (กลม) ตรงกลาง 1 จุม (ปุม) ชนิด 3 จุม หมายถึง พ้องที่มีจุม 3 จุมตรงกลางพ้อง ชนิด 5 จุม หมายถึง พ้องที่มีจุม 5 จุมตรงกลางพ้อง ชนิด 9 จุม หมายถึง พ้องที่มีจุม 9 จุมตรงกลางพ้อง พ้องจุมแต่ละชนิดมี 4 ขนาด ได้แก่

1. ขนาดใหญ่สุด มีหน้ากว้างประมาณ 100-160 เซนติเมตร
2. ขนาดใหญ่ มีหน้ากว้างประมาณ 70-95 เซนติเมตร
3. ขนาดกลาง มีหน้ากว้างประมาณ 40-65 เซนติเมตร
4. ขนาดเล็ก มีหน้ากว้างประมาณ 12-35 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

ส่วนประกอบของฆ้องจุมแบ่งได้เป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. ด้านหน้าฆ้อง ประกอบด้วย ใบฆ้องและจุมฆ้อง ใบฆ้อง คือ บริเวณหน้าฆ้องที่อยู่รอบ ๆ จุมฆ้อง มีหน้าที่รับการสั่นสะเทือนต่อจากจุมฆ้อง ช่วยทำให้เสียงฆ้องดังมากขึ้น จุมฆ้องเป็นที่รองรับค้อนตี และกระจายความสั่นสะเทือนไปทั่วฆ้อง
2. ด้านหลังฆ้อง มีหลุมตรงศูนย์กลางอยู่ตรงกับจุมฆ้องด้านหน้าจากหลุมคือใบฆ้องด้านใน ตรงขอบฆ้องมีส่วนของหน้าฆ้องเป็นกรอบตั้งฉากกับหลังฆ้องรอบ ๆ ฆ้อง หลังฆ้องนี้ทำหน้าที่เป็นลำโพงเสียง
3. หูฆ้อง ผูกติดกับรูปบริเวณขอบฆ้อง เพื่อเป็นที่จับเวลาตีหรือสำหรับสอดไม้เมื่อต้องใช้วิธีตีฆ้องเพราะฆ้องใบใหญ่มีน้ำหนักมาก หรือเป็นที่แขวนไว้ในหอฆ้องหรือราวฆ้อง

ระบบเสียง

ฆ้องจัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทที่ไม่มีบันไดเสียง และจะเกิดเสียงเมื่อมีการใช้ไม้ค้อน (ไม้สำหรับตีฆ้อง) ตีลงบนจุมฆ้องทำให้เกิดการสั่นสะเทือนแล้วเกิดเสียงก้องกังวาน ฆ้อง 1 จุมจะมีระดับเสียงที่แตกต่างจากฆ้องหลายจุม คือจะมีเสียงกังวานยาวและเสียงแตก (เสียงไม่สดใส) ฆ้องยังมีหลายจุมเสียงยังจะสั้นห้วน และเสียงจะไม่สดใส คล้าย ๆ กับเสียงเคาะแท่งเหล็ก

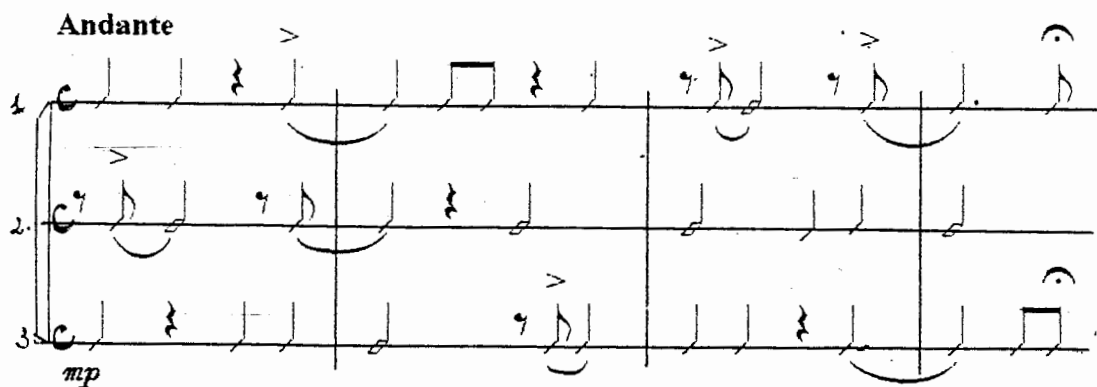
โน้ตดนตรี

ฆ้องจุมเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีบันไดเสียง การเขียนโน้ตให้ฆ้องจุมจึงต้องเขียนตัวโน้ตลงบนบรรทัดเส้นเดียวโดยเขียนเลขยกกำลังกับจังหวะ ตามทำนองที่มีจังหวะเร็วช้าของเพลงนั้น ๆ เพื่อให้ฆ้องบรรเลงบาดหนักบาดเบา (บรรเลงตามจังหวะและขัดจังหวะ) ในแต่ละวรรคตอนของบทเพลง

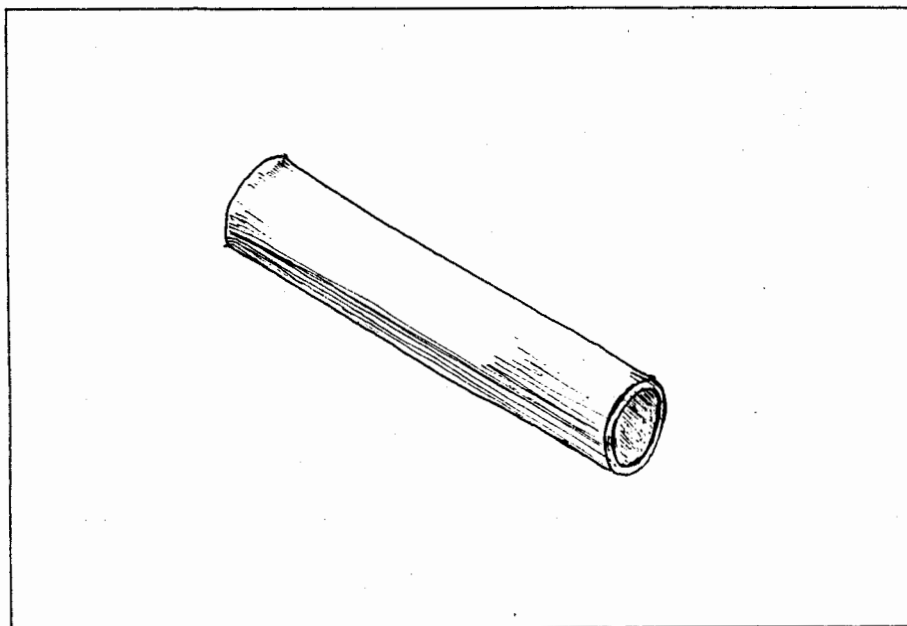
เทคนิคการบรรเลง

ฆ้องจุมมีหลายขนาด และบรรเลงด้วยการใช้ไม้ค้อนตี ฆ้องไม่สามารถ

บรรเลงตามโน้ตที่มีเสียงสั้นกว่า 1/4 ได้ ฉะนั้นควรจะให้ฆ้องตีในโน้ตที่ยาว และควรระวังอย่าตีเสียงดังและถี่เกินไป เพราะเสียงฆ้องจะรบกวนเสียงเครื่องดนตรีชนิดอื่น อย่างไรก็ตามควรคำนึงว่าฆ้องไม่สามารถบรรเลงตามทำนองเพลงได้ นอกจากจะเป็นเสียงประสานในจังหวะบาทหนักและบาทเบา หรือตีขัดจังหวะในบางช่วงเท่านั้นนอกจากนี้การบรรเลงฆ้องสามารถใช้ฆ้องหลายใบที่มีระบบเสียงแตกต่างกันบรรเลงไปพร้อม ๆ กันในบทเพลงเดียวได้อีกด้วย

3. หมากรุกแซก

ภาพประกอบ 20 หมากรุกแซก

ชนิดและขนาด

หมากรุกแซกเป็นเครื่องดนตรีชนิดเขย่า จำพวกเครื่องดี

มีความยาวประมาณ 35 เซนติเมตร

มีหน้าตัดประมาณ 8-10 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

หมากรุกแซกทำด้วยบั้ง (ปล้อง) ไม้ไผ่และมีส่วนประกอบ 3 ส่วนคือ

1. ข้อไม้ไผ่ที่เรียกว่าสันสุดของหมากรุกแซกทั้ง 2 ด้าน ทำหน้าที่กันมิให้เมล็ดที่เป็นลูก ๆ อยู่ด้านในหล่นออกมา
2. ปล้องไม้ไผ่เป็นท่อนบรรจุเมล็ดเล็ก ๆ ไว้ด้านในทำหน้าที่เป็นลำโพงเสียงของหมากรุกแซก

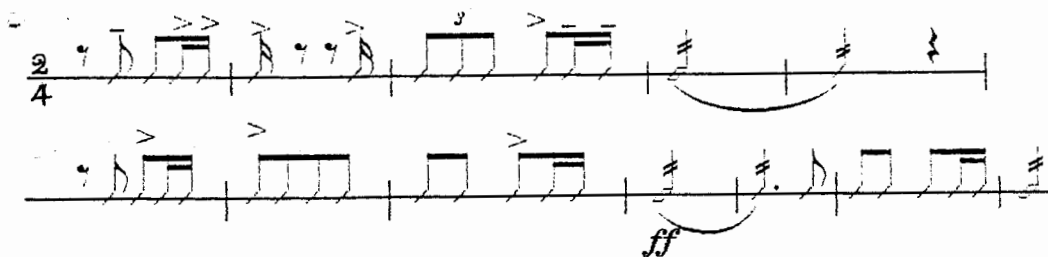
3. ลูกหมากซิกแซกทำด้วยเมล็ดถั่วเขียวรับหน้าที่กระเด็นกลับไปกลับมา อยู่ด้านในของลำโพงเมื่อถูกเขย่า

ระบบเสียง

หมากซิกแซกเป็นเครื่องดนตรีประเภทไม่มีบันไดเสียง เมื่อเขย่าผสมกับ เครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ เสียงซิกแซกมีความนิยมมากโดยเฉพาะเมื่อมีการร้องรำทำเพลง หรือแข่งแหต่าง ๆ เสียงซิกแซกจะล้อเลียนตอกย้ำเป็นจังหวะจะโคนให้หนักแน่น โดยทำ หน้าที่ส่งท้ายบทดนตรี แต่ละวรรค แต่ละตอนให้เพิ่มรสชาติของความรื่นเริงได้เสนาะ เพราะพริ้งเป็นอย่างยิ่ง

โน้ตดนตรี

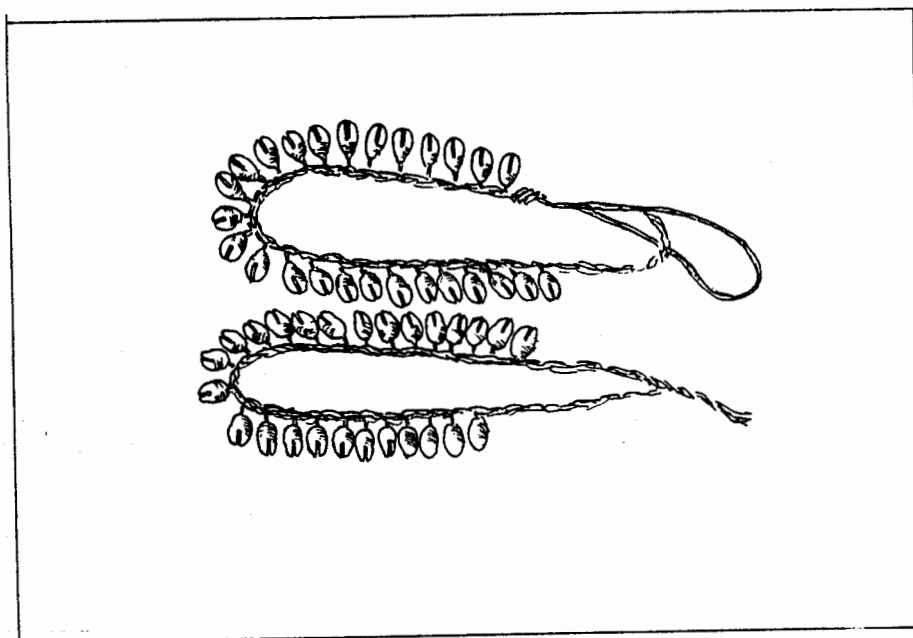
หมากซิกแซกเป็นเครื่องดนตรีชนิดเขย่าไม่มีบันไดเสียงสูงต่ำ แต่เพื่อความพร้อมเพรียงในเวลาบรรเลงผสมวง ควรที่จะขีดบรรทัด 1 เส้นเขียนเลขกำกับ จังหวะไล่ข้างแถวของบรรทัด แล้วก็เขียนโน้ตดนตรีที่ต้องการให้ซิกแซกบรรเลงลงไป ตามบทเพลงนั้น ๆ เช่น

เทคนิคการบรรเลง

ซิกแซกเป็นเครื่องดนตรี ที่บรรเลงโดยการใช้มือเขย่าผู้บรรเลงหมาก ซิกแซกส่วนมากจะเป็นคนมีสติอารมณ์ที่เฟลิดเฟลน เพราะซิกแซกสามารถบรรเลงได้ทั้งเสียง ลั่นและยาวถ้าผู้บรรเลงหมากซิกแซกจำจังหวะได้ดีแล้วยังสามารถเล่นลีลาเฮฮา อื่น ๆ ได้ อีกเยอะ เสียงซิกแซกมีความค่อยเบา แต่ P-PP เมื่อบรรเลงเสียงหนักและแรงจะทำได้ ในระดับ mf-f. จะดีที่สุด

4. หมากริ้ง

ภาพประกอบที่ 21 หมากริ้ง

ชนิดและขนาด

หมากริ้งเป็นเครื่องดนตรีประเภทเช่ย่าหล่อด้วยทองเหลืองเป็นลูกกลม ๆ

มี 3 ชนิด

1. ขนาดเป็นพวงยาวมีประมาณ 20-60 ลูก
2. ขนาดเป็นพวงสั้นมีประมาณ 3-4 ลูก
3. ขนาดเดี่ยวมีเพียง 1 ลูก

ส่วนประกอบและหน้าที่

หมากหึ่งมีส่วนประกอบและหน้าที่ซึ่งแบ่งออกได้เป็น 4 ส่วนเช่น

1. ส่วนเป็นพวง ทำด้วยแผ่นผ้าเย็บติดต่อกับหัวต่อของหมากหึ่ง
2. ตัวหมากหึ่งหล่อด้วยทองเหลืองทำหน้าที่เป็นลำโพงเสียงเป็นที่

บรรจุลูกหมากหึ่งไว้ด้านใน

3. ที่แหวกเป็นร่องเรียกว่าปากแวงทำหน้าที่เป็นปากลำโพงเพื่อขยายเสียง
4. ลูกหมากหึ่งเป็นลูกกลม ๆ เล็ก ๆ ทำด้วยลูกเหล็กทำหน้าที่กระเด็น

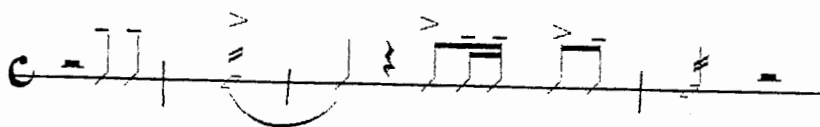
กลับไปกลับมาอยู่ด้านในของตัวหมากหึ่งเมื่อถูกเขย่าจะทำให้เกิดเสียงดัง

ระบบเสียง

ระบบเสียงของหมากหึ่งไม่มีบันไดเสียง เมื่อถูกเขย่าเสียงจะดังออกมาเหมือนเสียงกระดิ่งทองและเสียงหมากหึ่งก็ไม่ก้องกังวานเพราะเนื่องจากหมากหึ่งมีลำโพงเล็กแต่เป็นเสียงคลุ่มเครือ

โน้ตดนตรี

วิธีเขียนโน้ตให้หมากหึ่ง ควรจะใช้บรรทัดเส้นเดียวและเขียนเลขจังหวะไว้ข้างบรรทัดจากนั้นก็เขียนโน้ตต่าง ๆ ที่ต้องการให้หมากหึ่งบรรเลงลงในบรรทัดดังกล่าวก็เป็นที่ถูกต้องแล้วเช่น

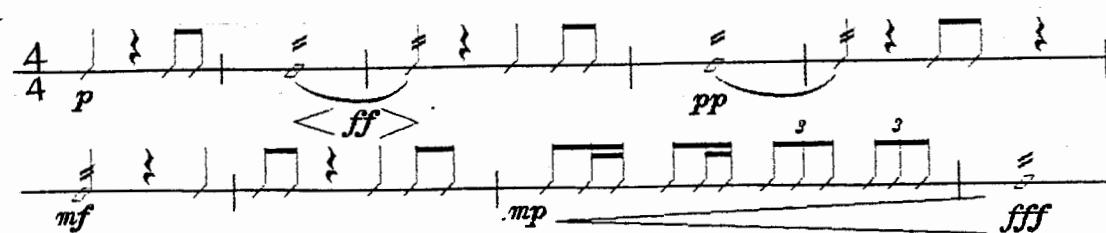

เทคนิคการบรรเลง

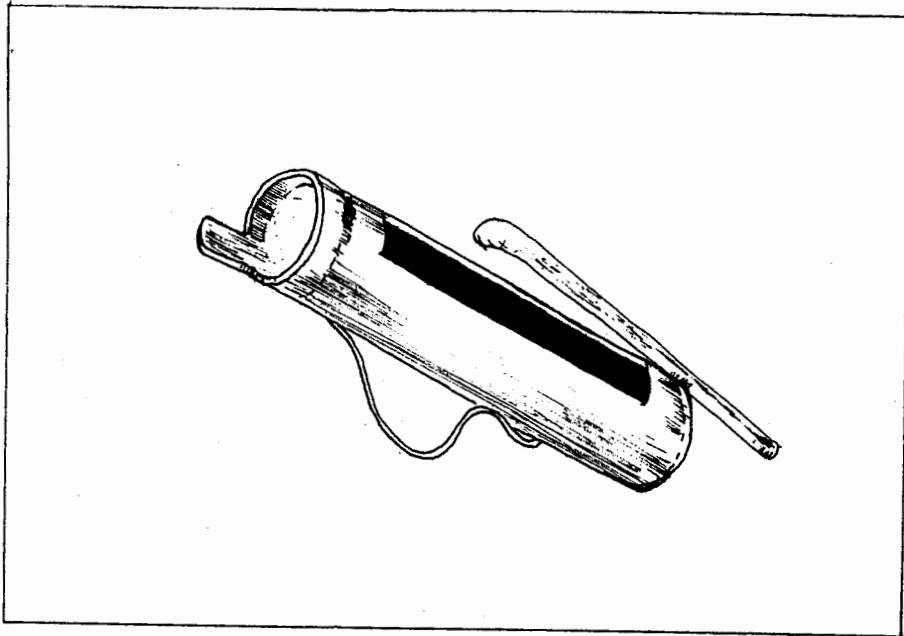
เทคนิคการบรรเลงหมากหึ่งเป็นความละเอียดอ่อนมาก สำหรับนักดนตรีผู้เล่นเครื่องดนตรีดังกล่าวเนื่องจากเสียงหมากหึ่งเป็นเสียงที่คลุ่มเครือและบรรเลงโน้ตที่มี

เสียงสั้นกว่า 1/4 ของโน้ตไม่ได้ การใช้หมากทั้งมีความสำคัญมากบางบรรทัดตีหนักและเบา โดยเฉพาะบรรเลงขัดจังหวะยังเรียกร้องให้ผู้ประพันธ์ดนตรีนึกถึงเสียงคลุ่มเครือเหมือน "tremoro และควรจะใช้ขนาดไหนของพวงหมากทั้ง ถ้าต้องการเสียงเบาควรใช้ลูกเดี่ยว แทนแก่ P. และ pp ถ้าต้องการเสียง mp-mf ควรจะใช้พวงกลาง ถ้าต้องการเสียงแรง ก็น่าจะเป็นพวงใหญ่หรือทั้งหมด 3 พวงในเวลาเดียวจะได้เสียงแรงระดับ ff-fff ได้ อย่างแน่นอน

ตัวอย่าง

5. กะลอ

ภาพประกอบ 22 กะลอ

ชนิดและขนาด

กะลอมีขนาดความยาวประมาณ 25-30 เซนติเมตร มีขนาดเส้นตัดความกว้างประมาณ 8-12 เซนติเมตร ค้อนตีกะลอ มีความยาวประมาณ 18-25 เซนติเมตร และมีเส้นตัดผ่านประมาณ 1.5-2 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

ส่วนประกอบและหน้าที่ของกะลอแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. ที่จับ ทำหน้าที่ยึดตัวกะลอไว้ในมือเมื่อเวลาบรรเลง

2. หลังกะลอ ทำหน้าที่รองรับไม้ค้อนตีกะลอ (เป็นที่ตีกะลอ)
3. ปากกะลอ ทำหน้าที่เป็นลำโพงขยายเสียง
4. ไม้ค้อนตีกะลอ ทำหน้าที่เป็นค้อนตีกะลอหน้าลงที่หลังของกะลอทำให้เกิดมีเสียงดังมาจากปากกะลอ

ระบบเสียง

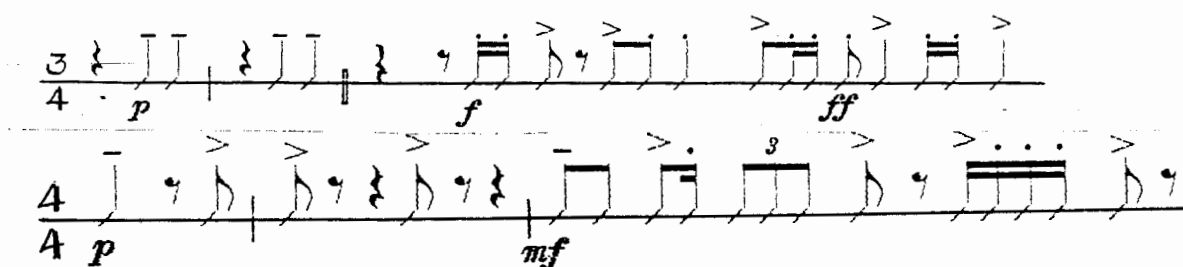
กะลอเป็นเครื่องดนตรีประเภทเสียงเดียวไม่มีบันไดเสียงแต่มีเสียงดังประเภทให้จังหวะ เสียงกะลอมีลักษณะแห้งแล้ง เสียงไม่ก้องกังวาน แต่เสียงกะลอมีเสน่ห์รุกร้าใจสร้างอารมณ์จิตใจให้เพลิดเพลิน

โน้ตดนตรี

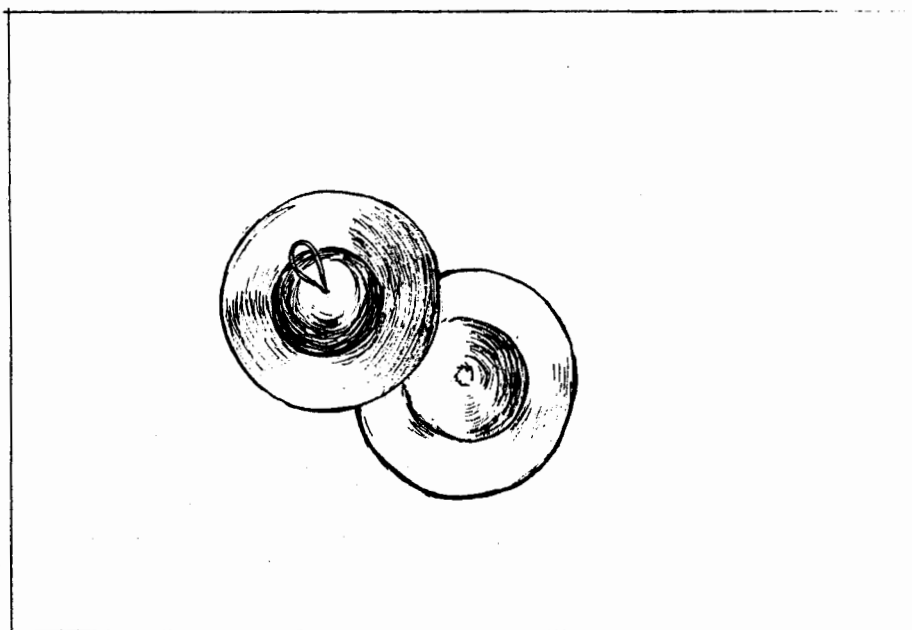
กะลอเป็นเครื่องดนตรีที่มีเสียงเดียวจึงไม่ยุ่งยากในการเขียนโน้ตให้กะลอบรรเลงอาจขีดเส้นชื่อ 1 เส้นเขียนเลขจังหวะบนข้างบรรทัดและเขียนโน้ตที่ต้องการให้กะลอบรรเลงลงในบรรทัดดังกล่าวก็ถือว่าครบถ้วนแล้ว

เทคนิคการบรรเลง

กะลอมีเทคนิคการบรรเลงโดยการใช้ค้อนตีและสามารถ บรรเลงโน้ตเสียงสั้น ๆ ได้ดีที่สุดในว่าจะตีขัดจังหวะหรือตีตามจังหวะกะลอก็ทำได้และทำได้ดีกะลอมีเสียงรุกร้าอารมณ์แบบธรรมชาติและสามารถบรรเลงค่อยได้แต่ p-ppp นอกนั้นก็ยังสามารถทำเสียงดังแรงได้แต่ f-ff. เช่น

6. แสง

ภาพประกอบที่ 23 แสง

ชนิดและขนาด

แสงเป็นเครื่องดนตรี ประเภทตีและมี 3 ขนาด

1. ขนาดใหญ่ มีความกว้างประมาณ 42 เซนติเมตร
2. ขนาดกลาง มีความกว้างประมาณ 25 เซนติเมตร
3. ขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 16 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

แสงหนึ่งชุดมี 2 ใบ และมีสายสำหรับห้อยไว้เป็นคู่โดยแบ่งส่วนประกอบต่าง ๆ ออกได้ 4 ส่วนได้แก่

1. ด้านหลังของแสงทำหน้าที่เป็นนูนจับไว้ในอุ้งมือมิให้หล่น
2. ด้านหน้าของแสงในส่วนที่เรียกว่า หลุมแสงทำหน้าที่เป็นลำโพงเสียง
3. ใบแสงทำหน้าที่กระทบเข้าหากันก็ให้เกิดเสียงดังออกมาด้วยการ

ใช้มือสองข้างตบเข้าและยกออก

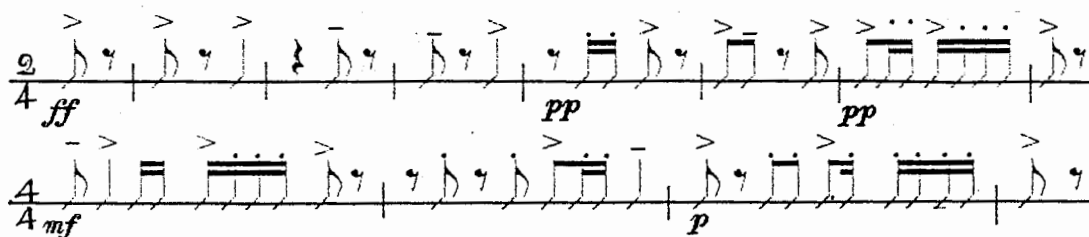
4. เชือกห้อยแสงทำด้วยเส้นฝ้ายปั่น(ลึง) เข้ากันทำหน้าที่ยึดใบแสง 2 ใบไว้มิให้จากกันทั้งเป็นสายห้อยคอเพื่อมิให้แสงหล่นมือในเวลาบรรเลง

ระบบเสียง

แสงเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีบันไดเสียง ระบบเสียงของแสงเกิดจากการสั่นสะเทือนอยู่ในตัวแสงมีลักษณะรุกรเร็ว ชัมแข็งกระดือหรือรันทักชวนใจเร็น เร็งและก้าวเดินด้วย จังหวะอัน ชัมแข็งแสงยังเป็นตัวกำกับจังหวะในวงดนตรีอีกด้วย

โน้ตดนตรี

แสงเป็นเครื่องดนตรีประเภทไม่มีบันไดเสียงจึงเหมาะสำหรับที่จะเขียนโน้ตในบรรทัดเส้นเดียวโดยมีเลขกำกับจังหวะที่ควรเขียนไว้ตรงหัวบรรทัดทุกเส้นที่จะเขียนโน้ตให้แสงบรรเลง เช่น

เทคนิคการบรรเลง

แสงมีเทคนิคการบรรเลง ด้วยการกระทบระหว่างใบแสง 2 ใบที่อยู่ในอุ้งมือซ้ายและขวา อาจจะบรรเลงตามจังหวะหรือตีขัดจังหวะก็ไม่มีปัญหา เทคนิคการตีแสงมี 3 วิธีเช่น

วิธี 1 ตีกระทบตรงกลางเสียงค่อนข้างแข็ง

วิธี 2 ตีเบียงค่อนข้างเียงไปเสียงแสงจะดังดีและมีลักษณะรุกเข้า

วิธี 3 ถ้าตีโดยใช้ขอบใบแสงเคาะลงตรงกลางใบที่ 2 เสียงแสงจะออกเสียงสั้น ๆ ตัด ๆ มีลักษณะคล้ายเสียงเคาะโลหะมากกว่าทั้ง 3 วิธีดังกล่าวควรจะเลือกใช้ได้อย่างสะดวกสบายข้อควรที่ต้องระวังคือไม่ควรใช้แสงเล่น "tremoro" มากเกินไป จะทำให้เกิดเสียงรบกวนเสียงของเครื่องดนตรีชนิดอื่นก็ได้

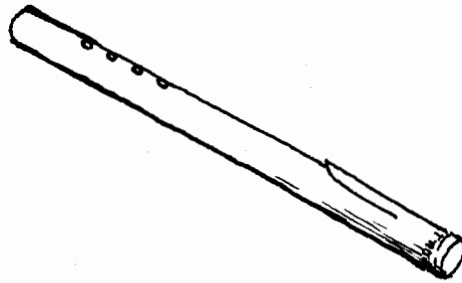
เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชาวไทพวนที่เชียงขวาง

เครื่องดนตรีประเภทเป่ามี 3 ชนิด เช่น

1. ปัดอเฟื่อง
2. ปี่ไม้คาง
3. แคน

แทรี มิลเลอร์ (tery E. Miller. 1991 : 48) ได้กล่าวว่าเครื่องดนตรีไทพวนที่แขวงเชียงขวางประเทศลาว คือ แคน กลอง และฆ้อง ทำนองดนตรี 5 เสียง ล่า ฟ้อน (รำ) เป็นบทเพลง อีกแบบหนึ่งของประชาชนท้องถิ่นนี้โดยเฉพาะ หนูไซ พุมมะจัน (1992 : 11-12) ได้กล่าวถึงดนตรีพื้นเมืองลาวว่า : แคน และปี่ เป็นเครื่องดนตรีของชนเผ่าอ้ายลาว เมื่อปลายศตวรรษที่ 6 สมัยเจ้าสุริยวงศธรรมมิกราช ปกครอง อาณาจักรล้านช้าง พระองค์กล่าวไว้ว่า "ที่ในมิดนเป่าปี่แคน อยู่บ้านหลังสูงรับประทานข้าวเหนียว จ้าปลา ร้า อยู่ที่นี่แม่น้ำชื่อชาติลาว" แคนเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติลาว แคนทำด้วยไม้ฮ้อ ไม้คาง ไม้เอี้ย ไม้ซาง ไม้ชอด และไม้ลัน

1. ปี่ตอเฟื่อง (ปี่ซังข้าว)

ภาพประกอบ 24 ปี่ตอเฟื่อง

ชนิดและขนาด

ปี่ตอเฟื่องมี 2 ชนิด คือ

1. ชนิดมีลิ้น
2. ชนิดไม่มีลิ้น

ปี่ตอเฟื่องมีขนาดใหญ่ ประมาณ 0.5-0.8 เส้นเซนติเมตรและมีความยาวประมาณ 5-18 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

ปี่ตอเฟื่องมีส่วนประกอบ 3 ส่วนได้แก่

1. เลापี่ (ลำตัวของปี่) ทำหน้าที่เป็นลำโพงของเสียง
2. ลิ้นปี่ ทำหน้าที่สั่นสะเทือนก่อให้เกิดเสียงดังเมื่อเป่าลมอัดเข้าไป

3. รุณิบ (รูกดเสียง) เป็นที่เปิดปิดของนิ้วมือทำหน้าที่ ปรับอากาศข้างในตัวทำให้เกิดเป็นเสียงสูงเสียงต่ำ

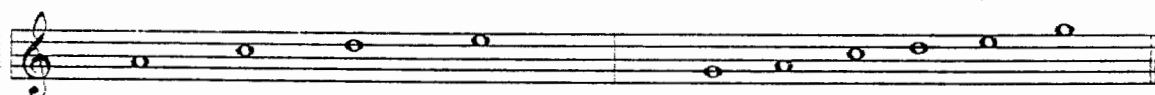
ระบบเสียง

ระบบเสียงของปี่ตอเฟื่อง มีส้อมเสียงค่อนข้างสูงและมีเสียงที่ไพเราะมาก เสียงปี่มีลักษณะ ออดอ้อนโหยหวนเคล้าคลอ ปลุกจิตสำนึกที่ดีต่อธรรมชาติแบบบ้านทุ่งบ้านนาได้เป็นอย่างดี

ปี่ตอเฟื่อง ชนิดไม่มีลิ้น มี 1 เสียง

ชนิดมีลิ้น มีรูกดเสียงตั้งแต่ 3-5 รู และมีเสียงดังตั้งแต่ 4-6 เสียง

ตัวอย่าง

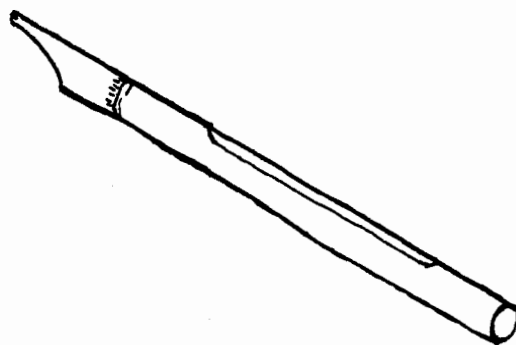
โน้ตดนตรี

ตามปกติแล้วปี่ตอเฟื่อง เป็นเครื่องดนตรีที่ชาวบ้านนิยมใช้ทำเป่ากันแบบเล่น ๆ กลางทุ่งนาเท่านั้น แม้ว่าปี่ตอเฟื่องจะมีบรรเลงกันทุกปีในฤดูเก็บเกี่ยวข้าว แต่ปี่ตอเฟื่องก็อาจจะนำมาประยุกต์ใช้ในวงดนตรีได้ในอนาคตเพราะปี่มีบันไดเสียงมากกว่า 5 เสียง เช่นที่ได้เสนอไว้ข้างต้นนั้น ปี่ตอเฟื่องสามารถใช้ห้วงทุญแจซอล ในบรรทัด 5 เส้น มีเลขกำกับจังหวะและใช้บรรเลงทำนองและประสานเสียงได้

เทคนิคการบรรเลง

ปี่ตอเฟื่องมีเทคนิคการบรรเลงคล้ายกันกับการเป่าขลุ่ย แต่มีความสามารถต่ำมากที่จะเก็บรักษาไว้ได้นานเหมือนขลุ่ย เพราะตัวปี่ถูกความร้อนนานเกินชั่วโมง ความชื้นในตัวปี่จะแห้งลง ลื่นแตกและใช้การไม่ได้ และทำเป่าเล่นกันอยู่ในช่วงเดือนตุลาคม-มกราคม

2. ปี่ไม้คาง

ภาพประกอบ 25 ปี่ไม้คาง

ชนิดและขนาด

ปี่ไม้คางทำด้วยไม้ไผ่ชนิดหนึ่ง และมีขนาดความใหญ่เท่าไม้ลูกแคนโดยความยาวประมาณ 8-20 เซนติเมตร

ส่วนประกอบและหน้าที่

ปี่ไม้คาง มีส่วนประกอบที่แบ่งออกได้เป็น 4 ส่วน ได้แก่

1. ตัวปี่ เป็นไม้ไผ่ชนิดมีเจ็ย (เขื่อ) กระจาดบางอยู่ด้านในทำหน้าที่เป็นลิ้นปี่และตัวปี่มีบ้องเป็นตัวลำโพงเสียง
2. ข้อปี่ ทำหน้าที่อุดลมให้ดันขึ้นข้างบนเพื่อกระทบกับเจ็ยปี่ (เขื่อปี่)

3. ปากปี ทำหน้าที่เป็นรูปเป่าโดยการอมเข้าปากและผู้บรรเลงก็จะส่งเสียงขับร้องของตัวเองเข้าไปเป็นทำนองเพลง ทำนองขับ-ล่า และภาษาพูดก็ได้

4. ลิ้นปี เหมือนผ้าปิดปากล่าโวง และทำหน้าที่สั่นสะเทือนในทำนองต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี

ระบบเสียง

ปีไม้ควางมีระบบบันไดเสียงสูงต่ำสามารถบรรเลงเป็นทำนองขับล่าบทเพลงต่าง ๆ ตลอดชีพุดเป็นภาษาคนได้ เสียงปีมีลักษณะพิเศษมาก ฟังแล้วก่อให้เกิดความรู้สึกเพลิดเพลินสนุกสนาน ปีไม้ควางมี 7 เสียง เมื่อเทียบกับตัวโน้ตสากล

ตัวอย่าง

โน้ตดนตรี

ปีไม้ควางเป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าที่มีบันไดเสียงครบ 7 เสียง มีลุ่มเสียงอยู่ในระบบเสียงสูง ถึงแม้ปีไม้ควางจะเป็นเครื่องดนตรีที่ทำขึ้นเพียงเล่น ๆ ก็จริง แต่ในอนาคตอาจสามารถนำปีไม้ควางมาประยุกต์ใช้ในวงดนตรีที่มีกฎเกณฑ์ได้ เพราะปี ดังกล่าวนี้นั้นมีขอบเขตเสียงกว้าง และไม่ยุ่งยากต่อการศึกษาแล้วเรียนแต่ประการใดปีไม้ควางน่าจะใช้บรรทัด 5 เส้นเสียงที่หัวกุญแจซอลมีเลขกำกับจังหวะก็สามารถเข้าเล่นผสมวงกับเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ได้ตัวอย่างการเขียนโน้ตให้ปีไม้ควาง

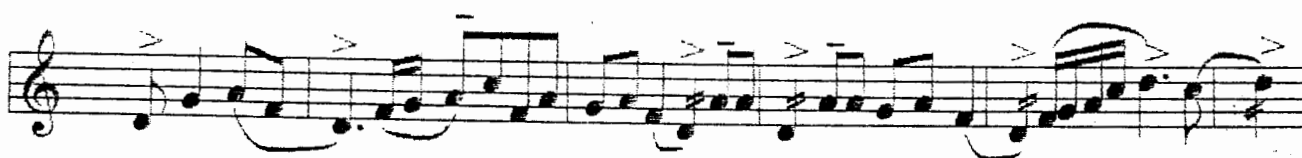
ตอนหนึ่งของเพลงทะเลไฟเขื่องขวาง แต่งโดยโพไซ สุนนะลาดเมื่อ

ค.ศ. 1970

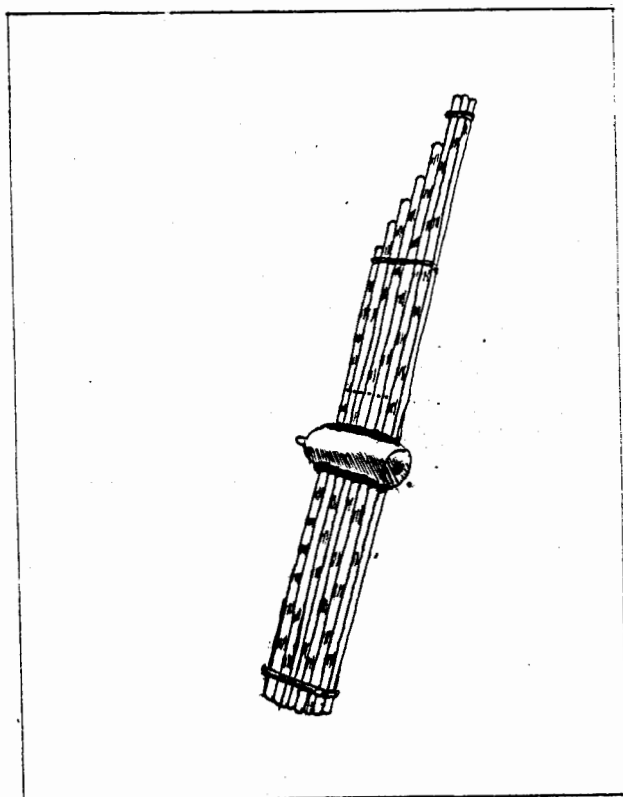

เทคนิคการบรรเลง

ปีไม้ควรมีเทคนิคการบรรเลง โดยการใช้ลมปากเป่าเป็นทำนองต่าง ๆ ผ่านเข้าไปด้านในของลำโพงเสียงเข็ญ (เจ็ญ) ปีจะทำหน้าที่กระจายเสียงออกมาเป็นเสียงทำนองขับ-ลำทำเพลงนั้น ๆ ปีไม้ควงสามารถบรรเลงเสียงดังได้ถึง *f* "forte" และสามารถบรรเลง ค่อยลงได้ถึง *p* "Pianess" ถ้าแรงกว่า "*f*" เข็ญปีจะแตกยับ และถ้าเป่าค่อนกว่า *p* เสียงปีจะไม่มีเสียง

3. แคนพวน (แคน 7)

ภาพประกอบที่ 26 รูปแคนพวน

ชนิดและขนาด

แคนของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางมีหนึ่งชนิด คือ แคน 7 และมี

3 ขนาด เช่น

1. ขนาดใหญ่ มีความกว้างประมาณ 12- 15 เซนติเมตร มีความยาวประมาณ 5-7 ศอก
2. ขนาดกลาง มีความกว้างประมาณ 10-12 เซนติเมตร มีความยาวประมาณ 3-5 ศอก
3. ขนาดเล็ก มีความกว้างประมาณ 8-10 เซนติเมตร มีความยาวประมาณ 1-3 ศอก

ส่วนประกอบและหน้าที่

แคนพวนมีส่วนประกอบอยู่ 4 ส่วน ได้แก่

1. ลูกแคน หรือตัวแคนทำหน้าที่เป็นลำโพงเสียงมีรูทศเสียงเป็นฐานประกอบลิ้นแคนและรูแพว
2. เต้าแคนหรือแม่แคน ทำหน้าที่จัดเสียงและยึดลูกแคนให้อยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับมีที่เป่าและเป็นที่จับยึดแคนไว้ในอุ้งมือ
3. ลิ้นแคน ทำหน้าที่สั่นสะเทือนให้เกิดเป็นเสียงต่าง ๆ
4. ขี้สูด ทำหน้าที่ติดลูกแคนให้อยู่ในเต้าตามลำดับและใช้ปิด (จิก) ไม่ให้ลมฟุ้ง (ไม่ให้ลมออกปิดสนิท)

ระบบเสียง

แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าลมเข้า และสูดลมออกได้ทั้ง 2 อย่าง เสียงแคนก็จะไม่ผิดเพี้ยนแต่ประการใด แคนไทพวนมี 14 ลูก เป็น 7 คู่ มี 6 เสียงบันไดเสียงของแคนจะเป็นอย่างนี้

โน้ตดนตรี

แคนเป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าที่มีระบบเสียงสูงแคนควรจะใช้กุญแจซอลเป็นหลักในบรรทัด 5 เส้น แล้วแต่ความสะดวกว่าจะใช้บรรทัด 5 เส้นคู่ หรือเดี่ยวส่วนนี้ผู้ประพันธ์ดนตรีควรจะนึกออกได้

ตัวอย่าง โน้ตดนตรีของแคนไทพวน

เทคนิคการบรรเลง

แคนมีเทคนิคการบรรเลงหลากหลายแต่เสียงของแคนก็มีลักษณะต้นต้น รื่นเรีง เมื่อเป่าในความไว อาน.เล็ก.โร "Allero" และในระดับความแรง f "forete" เสียงชัดเจนและเพราะมากถ้าเป่าในระดับความช้า อา.ดา.ย.โอ หรือ อังดังเต "Adageo and Andante" โดยเป่าที่ละลูกในความแผ่วเบาระดับ P "Piano" เสียงแคนจะมีลักษณะ โศกอาวรณ์ เสน่หา ยิ่งใช้เทคนิค เตเรโมโร "tremoro" เข้าอีกก็ยิ่งสร้างความคร่ำครวญเย็นซาพาใจวังเวง เมื่อครั้งอดีตคนเฒ่าคนแก่ถึงกับร้องไห้ร้องไห้

ตัวอย่างการใช้ tremore ของแคน

ตอนหนึ่งในเพลงเมืองพวนเราเฮย. โดย บุญลัด ทวีท่า เมื่อ ค.ศ. 1970

นอกจากบรรเลงเสียงสั่นสะเทือนแบบ "tremolo และ tree" แคนยังสามารถ
บรรเลงเป็น "acco" ได้อีกด้วย เช่น

acco napore

นคนมีความคล่องตัวได้ดีในการบรรเลงโน้ต "pedant & Merody" (โน้ตพื้นผสมทำนอง)
ตัวอย่าง

ตอนหนึ่งของ "DRap Sonige" เรื่องพระยาเจืองที่ทุ่งไหหิน โดยโพไซ สุพนะลาด
ค.ศ. 1982

เครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ

ที่เขียงขวางเขียงขวางนอกจากเครื่องดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม คือ กระจับปี ซอ กลอง ปี แคน ลำพวน ตอปปยา รำวง เป็นต้น

ที่เขียงขวางยังมีเครื่องดนตรีที่รับมาจากภายนอกอีกหลายอย่าง เช่น

เครื่องดีด มีกีตาร์โปร่ง (ไม้) บังโคลิน

เครื่องสี ซอฮู้ ซอปีบ ซอบังไม้ไผ่

เครื่องตี ระนาด จิงน้อย งอบแงบ กลองทัด

เครื่องเป่า แคนแปด แคนฝรั่ง ซลุ่ย

บรรดาเครื่องดนตรีดังกล่าวมานี้ได้มีในช่วงปี ค.ศ. 1961 โดยท่านสีชนะ สีสาน พร้อมด้วยคณะเป็นผู้นำเข้ามาครั้งแรกโดยมีท่านอุดมตะมะ จุลละมะณี ท่านอ่อนเรือน พูนสวัสดิ์ ท่านเจริญวงสว่าง เป็นต้น

เมื่อ ปี ค.ศ. 1964 วงดนตรี คลาสสิกแบบฝรั่งก่อตั้งเป็นครั้งแรกที่ เขียงขวางโดยคณะนักดนตรีลาวได้ไปเรียนมาจากสถาบันดนตรีฮานอย ประเทศเวียดนาม วงดนตรี ดังกล่าวมีสมาชิกในวง คือ

1. เดด จันทะลา
2. สันติ พิมสุวัน
3. วิเคียม
4. คำสอน สุวันนะลัก
5. ไผ่ พุ่มพลภักดิ์ดี
6. บุญทัน ดวงสวรรค์
7. วือ
8. บุญวัง
9. คำมะณี

10. อำคา
11. บัวลอย
12. จันลี
13. คำพุย
14. ล้อย

บรรดา เครื่องดนตรีที่คณะดังกล่าวนำเข้ามาในครั้งนี้มี

เครื่องดีด กีตาร์โปง (ไม้) บังโคลิน
 เครื่องสี ไวโอลิน แชนโล กงเตรอเบต
 เครื่องตี กลองลุมบาร์ ตามบูลิง
 เครื่องเป่า ฟริต ปิกโกโล คาลาลิเนท ตรอมเป็ต ตรอมโบล
 เครื่องผสม แคนลม เปียนโน ฮาฟบูนิยม เป็นต้น

คณะที่นำเอาการร้องเพลงลาวสมัยใหม่ เข้ามาเผยแพร่ครั้งแรกที่เมือง

ดงไซ โพนสวรรค์ และเมืองเชียงขวาง มี

1. ร.อ สุวันนะคำผง
2. ร.ต. อุ่นคำ บรรดาศักดิ์
3. ท่าน สุบัน สุวันนนะวง
4. ท่าน ส.ลี เมืองซอง

คณะดังกล่าวนี้ทั้งร้องและทั้งแต่งเพลงใหม่ออกมาเรื่อย ๆ โดยใช้สถานี

วิทยุกระจายเสียงที่ตั้งอยู่ร่วมหนองน้ำดงไซเป็นสื่อเมื่อ ค.ศ. 1965 สองภาคส่วนได้ร่วมกัน
 จัดตั้งกองแสดงขึ้นเป็นครั้งแรกโดย ท่านพันเอกเตือน สุนนะลาด อนุญาตให้ใช้โรงหมอ
 เสนารักษ์ (โรงพยาบาลทหาร) ในส่วนสโมสรเป็นสถานที่ฝึกซ้อม (ฝึกอบรม) อันมีคณะ
 ยุววันนาริพยาบาลเข้าร่วมเป็นสาวรำวงและนักแสดงการฟ้อนรำอาทิเช่น

1. นางสาว สะหงวน
2. นางสาว บุตสะยา
3. นางสาว วันดี
4. นางสาว ยก
5. นางสาว สงบ
6. นางสาวบุฤตา
7. นางสาวคำตา
8. นางสาวคำฟอง
9. นางสาวสีฟอง
10. นางสาวจันสอน

เมื่อ ค.ศ. 1968 ที่แขวงเชียงขวางก็ได้เกิดมีคณะศิลปากรคณะแรกโดย
ท่านพันเอกเดือน สุนะลาด เป็นผู้ให้การสนับสนุนทางด้านงบประมาณต่าง ๆ คณะศิลปากร
ดังกล่าวมีองค์ประกอบ 3 ส่วนคือ

1. ส่วนนักดนตรี
2. ส่วนนักร้องและหมอลำ
3. ส่วนนักฟ้อน (รำ)
 1. ส่วนนักดนตรีประกอบด้วย
 1. เดดจันทะลา
 - วิเคียม
 3. คำสอน สุวันนะลัก
 4. คำไพ ชุ่มพนพิภดี
 5. วือ
 6. บุญทัน ดวงสวัน

7. บุนว้าง
8. อำคา
9. บัวลอย
10. โพไซ สุนะลาด
11. บุนเรือง
12. ทองสวัสดี
13. เวียงไซ
14. ลีสะหวาด
15. นางสาว อ่อนจัน
16. นางสาว บุนรัก

2. ส่วนนักร้องและหมอลำประกอบด้วย

1. สubin สุวันนวง
2. บุนลัด ทะวิทัม
3. บุนเพ็ง
4. นางสาว ลัดรัมย์
5. นางสาว บุนจัน
6. นางสาว บุนนาลี
7. นางสาว เกดลำดวน

3. วงพ็อน (รำ) ประกอบด้วย

1. สมพันธ์ ใหญ่
2. สมพันธ์ น้อย
3. บุคดี
4. คำจัน

5. ลีจัน
6. นางสาว คำเพา
7. นางสาวใบลี
8. นางสาวสมลิต
9. นางสาวจันทมาลี
10. บุญฮ้าง

คณะศิลปากรคณะนี้มีรายการแสดงแบบฟ้อน ละคร ร้องเพลง และขับ-ลำ
ต่าง ๆ โดยได้ออกเคลื่อนไหวแสดงรับใช้พ่อแม่ประชาชนกรมกองทหารภายในแขวงเชียงขวาง
อย่างกว้างขวางจากนั้นก็ออกเคลื่อนไหวไปยังเมืองเวียงไซ ช่าเหนือ แขวงหัวพัน ประเทศ
เวียดนาม จีน มองโกเลีย รัสเซีย เยอรมัน และคิวบาในเวลาต่อมา เมื่อปี ค.ศ. 1974
เครื่องดนตรีแบบฝรั่งยังคงแพร่เข้ามาในแขวงเชียงขวางอีกเช่น

เครื่องดีด กีตาร์ไฟฟ้าครบชุด คือคอร์ด เบทส์ โซโล่

เครื่องสี ไม่มี

เครื่องตี กลองซุ่ม (กลองชุด) กระแซกบ่วง (กระแซกวงกลม) และ
tampanie

เครื่องเป่า แซกโซโฟน alto. tenor. ocnee และ cor

เครื่องผสม เช่น ออร์แกน เป็นต้น

วิธีทำเครื่องดนตรีและการได้มาของเครื่องดนตรี

กระทรวงศึกษาธิการ (2521 : 3-4) ได้ศึกษาเกี่ยวกับดนตรีและการละเล่น
ไว้ว่า ดนตรีเกิดขึ้นได้เพราะมนุษย์ ได้สร้างขึ้นโดยการเลียนเสียงจากธรรมชาติ
เช่น เสียงน้ำตก นกร้อง ลมพัด ภูเขาไฟระเบิด เสียงฟ้าร้องฟ้าผ่า เป็นต้น เมื่อ

สังคมมนุษย์เจริญขึ้นจึงเอาเสียงต่าง ๆ เหล่านี้มารวมกันเข้าให้เป็นระเบียบและมีจังหวะบังคับแน่นอน เช่น สร้างกลองใหญ่ไว้ตีเลียนเสียงฟ้าร้องชลุ่เลียนเสียงนกหรือเสียงเคาะไม้ เสียงกบร้อง และเสียงจักจั่นอะไร

ชนทอง ทับมะวง (1967 : 27-28) ได้ศึกษาวัฒนธรรมประจำชาติเอเซียและได้กล่าวถึงดนตรีลาวเดิมไว้ว่า การฟ้อนรำท่าเพลงของคนลาวเคยมีมาแต่ดึกดำบรรพ์อยู่ตามท้องถิ่นต่าง ๆ และในพระราชวังพระเจ้าแผ่นดิน การละเล่นและดนตรีแต่ครั้งโบราณนั้น มีลักษณะการฟ้อนถวายสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือเพื่อขับไล่ภูตผีปีศาจไม่ให้มาโรคภัยไข้เจ็บมาสู่ท้องถิ่นสิ่งสำคัญก็เพื่อความสุขชื่นรื่นรมย์ เมื่อทำบุญตามหมู่บ้านก็มีการฟ้อนการแข่งตามเสียงดนตรี เช่น แคน ปี่ กลอง ช้อน ฉิ่ง ฉาบ บรรเลงไปตามจังหวะและท่วงทำนองต่าง ๆ

ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางได้เครื่องดนตรีด้วยการสืบทอดและเล่าเรียนจากบรรพบุรุษของเขา ด้วยการเรียนและการสอน วิธีการบรรเลงวิธีเก็บรักษาเป็นต้น

ชาวไทพวนจะไม่มีสถาบันการศึกษาทางด้านดนตรีที่เป็นหลักฐานในครั้งอดีตเหมือนปัจจุบัน แต่ความสงวนรัก ความชอบประกอบความเชื่อทางศาสนา และยึดครองประเพณีเครื่องดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนจึงขาดเสียมิได้ ในการดำเนินชีวิตและพฤติกรรมประจำแควดวงสังคมของชาวไทพวนนับแต่แรกเกิดจนตาย

การได้มาของเครื่องดนตรีแต่ละชิ้น เกิดจากความรัก ความชอบของบรรดานักดนตรีรุ่นปู่ รุ่นพ่อ ต่อ รุ่นลูก และรุ่นหลาน ด้วยการถ่ายทอดและเล่าเรียนผู้สอนก็สอนด้วยปากเปล่าผู้เรียนก็เรียนด้วยความจำทำด้วยมืออย่างอดสาหัส

วิธีทำเครื่องดนตรี และการได้มาของเครื่องดนตรีของชาวไทพวน ถึงแม้จะมีการศึกษาและเรียนวิธีทำเครื่องดนตรีแบบพื้นฐาน ฝีมือค่อนข้างหยาบแต่ก็สามารถอนุรักษ์เครื่องดนตรีที่มีรูปแบบดั้งเดิม คุณค่าแห่งภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นนี้ไว้ได้

การได้มาของเครื่องดนตรีของชาวไทพวน

ชาวไทพวนเป็นชุมชนหนึ่งที่ ชัยนในการประกอบอาชีพ มีสติปัญญาที่ดีเลิศ ในทาง สร้างสรรค์ชีวิตสังคม ศิลปวัฒนธรรม โดยเฉพาะทางด้านศิลปกรรมการเล่นและดนตรี สืบทอดกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษมาช้านาน เช่น เรื่องเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องดีด สี ตี เป่า การได้มาของเครื่องดนตรี โดยการอนุรักษ์ สืบทอดและเผยแพร่มา ถึงปัจจุบันมีอยู่หลายวิธี เช่น สืบทอดมาโดยการเรียนและการสอน คือ ผู้สอนก็สอนด้วย ปากเปล่า ผู้เรียนก็เรียนด้วยความจำและโดยการปฏิบัติตัวจริงเป็นส่วนใหญ่ และใช้เวลา เล่าเรียนนับหลายปีจึงสามารถเป็นนักดนตรีที่ออกแสดงได้และต้องใช้เวลาานพอสมควร จึงสามารถเป็นช่างซ่อมช่างทำเครื่องดนตรี

ผู้สอนไม่มีตำราไม่มีลายลักษณ์อักษร สอนโดยประสบการณ์และก็แล้วแต่ว่างจึงได้ เรียนได้สอน สถานที่การเรียนการสอนไม่มีเป็นที่กำหนด บ้างก็สอนที่วัด บ้างก็สอนเกียงนา บ้างสอนที่ป่า สวน บ้างก็สอนที่บ้านแล้วแต่โอกาสไม่มีโรงเรียนสอน คนที่เรียนส่วนมากก็เป็น เรื่องสายตระกูลเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ เช่น พ่อเป็นนักดนตรี และก็สืบสานมาสู่ลูก และ หลานเหลน

คนอื่นบอกตระกูลถึงแม้จะมีการมาเรียนโดยขอเป็นลูกศิษย์ลูกหาตั้งครูตั้งคาช หมด วัว ควาย และเงินเลี้ยงเงินกับเก๋ากันเป็นจำนวนมาก็ดี แต่ก็ต้องได้มาอยู่ท่าไร่ ทำนา เลี้ยงพ่อครูไม่ต่ำกว่า 2-3 ปี จึงจะสามารถเป็นนักดนตรีได้

การสืบทอด และการพัฒนาเครื่องดนตรีดังกล่าวชาวไทพวนใช้ ภูมิปัญญาความคิด สร้างเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นโดยค่อย ๆ มีการพัฒนาขึ้นมาเรื่อย ๆ จึงทำให้รูปแบบเสียง และการบรรเลงต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง การเปลี่ยนแปลงรูปแบบของเครื่องดนตรี บางอย่าง เช่น

เครื่องดีด

1. หมากกระจับปี แบบดั้งเดิมใช้ไม้เป็นลำมาทำโดยวิธีเจาะใช้ฝ่าตาก และมีรู 2 สายปัจจุบันทำด้วยไม้แป้นตีประกอบเป็นอุ้งกระจับปี หน้าจัดกระจับปีก็ใช้ไม้แป้นอัดส่วนสายเดิมทำด้วยสายไหมหรือสายป่านปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสายทองโทรศัพท์ เฉพาะเกิดต่อยก่อนนี้เป็นเขาหัวหรือเขาควาย ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นเก็ดพลาสติกเสียงที่นุ่มนวลในเมื่อก่อนปัจจุบันกลายเป็นเสียงแข็งแต่สดใสและดังก้องไปไกลกว่าแต่เดิม

เครื่องสี่

1. ซอ อี รูปแบบดั้งเดิมมีความประณีตมีการขัดเงาให้ดูดีชิ้น สายซอ ในอดีตเป็นสายป่านสายฝ้าย ปัจจุบันเปลี่ยนเป็นสายเอ็นสายไนลอนเสียงมีการเปลี่ยนแปลงจากเสียงนุ่มนวล มาเป็นเสียงแข็งเสียงแตกแต่ดังก้องกังวานกว่าเมื่อก่อน คันชักหรือคันสีซอเมื่อก่อนเป็นขนหางม้า ปัจจุบันเป็นสายเอ็นขนาดเล็กแล้ว

เครื่องตี

ตัวอย่างกลอง รูปแบบรูปประพจน์ดั้งเดิมสายชักกลองเปลี่ยนจากหนังวัวควายแห้ง มาเป็นสายโทรศัพท์บ้าง เป็นสายเชือกไนลอน ใยสังเคราะห์บ้าง ส่วนเสียงยังคงเดิม

เครื่องเป่า

1. แคน รูปแบบ รูปพจน์คงเดิม แต่ศิลปะลวดลายในเต้าแคนและลูกแคนมีการทำให้เป็นลายต่าง ๆ ทำให้ดูดีชิ้นเสียงยังคงเดิมแต่ก่อนเครื่องดนตรีแต่ละชิ้นทำเองในท้องถิ่น แต่ปัจจุบันมีบางอย่างต้องสั่งซื้อจากที่อื่น เช่น แคน ซอ กระจับปี ฉิ่งแสง เป็นต้น

สำหรับผู้เล่นผู้บรรเลง

ผู้เล่นผู้บรรเลงเครื่องดนตรี บางชนิดแต่เดิม มีเพียงผู้ชายเป็นคนเล่นคนบรรเลง มาถึงปัจจุบันเครื่องดนตรีบางอย่างก็มีทั้งผู้หญิงเข้ามาเล่นด้วย เช่น สีซอ เล่น

กระจับปี สั้นหมากกะแซ็ก ตีกลอง และกะลอ เป็นต้น

เครื่องดนตรีบางอย่างเดิมเคยบรรเลงเดี่ยว ปัจจุบันก็จะมาบรรเลงเป็นการผสมวง เช่น กลองเลิ้ง ปัจจุบันมีผู้เล่นกลอง ผู้เล่นกลองร่ำวง แล้ง กะลอ ซอ และเครื่องดนตรีอื่นรวมทั้งเครื่องดนตรีแบบฝรั่งก็ผสมผสานกันได้อย่างกลมกลืนตลอดถึงสถานที่บรรเลงส่วนมากจะบรรเลงที่ลานวัดเมื่อก่อน ปัจจุบันน่าจะออกไปบรรเลงกันได้ในสนามกีฬา บนเวทีแสดงโอกาสและเวลาก็ไม่ได้จำกัด

สรุปได้ว่า เครื่องดนตรีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางในขณะนี้มีทั้งที่ทำขึ้นเอง ทำขาย-ซื้อจากที่อื่นมาใช้เป็นบางส่วน ทั้งหมดนี้ก็เป็น การสืบทอดอนุรักษ์และยังนำออกมาเผยแพร่ได้อย่างกว้างขวางเป็นผลดีที่ทำให้เครื่องดนตรีของไทพวนยังคงอยู่คู่กับชุมชนคนท้องถิ่น เชื่อว่าพวนตลอดมาเท่าทุกวันนี้

วิธีทำเครื่องดนตรี

ส่วนมาก ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางจะใช้วิธีทำเครื่องดนตรียังเป็นแบบผสมผสาน เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องดนตรี ประเภทต่าง ๆ

อุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องดนตรี

ขวาน พั่ว มีดแหลม ลิว ค้อนตอกลิว เหล็กชี หินชา ค้อนตีตะปู กบเซาะไม้ เลื่อย เป็นต้น

วัสดุที่นำมาทำเครื่องดนตรี

1. ไม้แก่น ไม้จริง ไม้ปอง (ไม้ไผ่) ที่ตัดมาจากป่าดง
2. สายฝ้าย สายลวด ขี้สูด ขี้ครั่ง และยางแปก (ยางไม้)
3. หนังสัตว์ ผ้าขาว เชือกไนลอน ตะปู
4. ใบไม้ ต้นฟาง เขาสัตว์ ทองเหลือง เมล็ดพืช

แหล่งที่มาของอุปกรณ์และวัสดุที่ใช้ทำเครื่องดนตรีชนิดต่าง ๆ ของชาวไทพวน มีแหล่งที่มาอยู่ 3 ทาง คือ

1. นำมาจากป้าธรรมชาติเป็นวัตถุดิบ เช่น ไม้ ตันลัก ยางไม้ ชีสูด
2. ทำขึ้นมาเอง เช่น พรำ มีด ขวาน สิว ค้อนตอกสิว เหล็กชี ตะไบ
3. ซื้อมาจากที่อื่น เช่น สายทอง เชือกไนลอน ตะปู และกระดาษทราย

สถานที่ทำเครื่องดนตรี

ตามปกติชาวไทพวนจะไม่มีสถานที่ทำเครื่องดนตรี เป็นหลักเป็นฐานแน่นอน หรือเป็นสำนักงาน ห้างร้าน เพราะการทำเครื่องดนตรีแต่ละครั้งนั้นจะเปลี่ยนไปเรื่อย ๆ แล้วแต่เห็นเหมาะสมที่ไหนก็จะทำที่นั่น แต่ก็พอสังเกตเห็นได้ว่า ชาวบ้านส่วนมาก ที่ทำอยู่ เป็นส่วนใหญ่ ก็มีอยู่ 5 ที่ เช่น

1. ทำกันที่ลานวัด
2. ทำกันที่ลานบ้าน
3. ทำกันที่ป่าดง
4. ทำกันที่ทุ่งนา
5. ทำกันที่บ้านของนายช่าง

วัสดุที่ชาวไทพวนแขวงเชียงขวางใช้ทำเครื่องดนตรี ประเภท ดัด ลิ้ ตี

เป่า มีดังนี้

เครื่องดัด

เครื่องดัดของชาวไทยมี 1 ชนิด คือ กระจับปี่

วัสดุที่ใช้ทำกระจับปี่

กระจับปี่ แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ใหญ่ ๆ ได้แก่

1. อังและหน้า (กะโหลก) ทำหน้าที่ขยายเสียง
2. คันกระจับปี่ ทำหน้าที่เป็นฐานของชั้นนับ (ที่กดเสียง)
3. ส่วนหัว ทำหน้าที่เป็นสอดลูกบิด
4. สายและเกิด (ไม้ดัด) ทำหน้าที่ด้อยให้สิ้นสะเทือนออกเป็นเสียงยาว

ไทพวนแขวงเชียงขวางนิยมใช้ไม้ ตีนเป็ดหรือไม้แปก (สน 3 ใบ) โดยตัดมาเป็นท่อนจาก ป่าเขา มาทำกระຈັບປີ ด้วยวิธีใช้พัว และมัดแหลมตากให้เป็นรูปกระຈັບປີ ในส่วนที่เป็นอังกะโหลก) และคัน ใช้ลี้วจะลงไปให้เป็นโพรงลึกแล้วตากไม้ให้บางเหมือนแป้นเป็นแผ่น เพื่อประกอบปิดประกบเป็นฝาหน้ากะโหลก

ส่วนคันใช้พัวตากให้ด้านติดขึ้นกดเสียง ถากด้านหลังจะเกลาให้สั้นกลมเหมาะจะกลับเป็นที่ຈັບ เรียกว่าคันกระຈັບປີ ส่วนตอนบน เรียกว่า หัวกระຈັບປີก็จะเป็นร่องลึกสำหรับสอดสายผ่านไปผูกติดกับลูกบิดซึ่งสายนั้นจะผ่านจากหัวลูกบิดผ่านลงไปหากะโหลกท้าย อังตรงกับตะปูที่ตอกไว้สำหรับเกาะสายโดยพาดกับม้า (ของ) ล่างและบนเสร็จแล้วก็ติดขึ้นที่ก้นวนลงล่างไม้ที่ใช้ทำขึ้นและม้าบนม้าล่างส่วนมากจะเป็นกิ่งไม้ไผ่แห้งและติดด้วยขี้สูด

เกิดไม้ดีดนิยมใช้เขาวัวหรือเขาควายเป็นใช้ตีว (เปลือก) ไม้ไผ่แห้ง ทำเป็นเกิดดีดก็ได้ ในเรื่องของเสียงส่วนมากเทียบเสียง a (ลา) ของแคนเป็นหลักจากนั้นก็ขึ้นเสียงอื่น ๆ ไปตามลำดับแล้วแต่ว่ากระຈັບປີนั้นจะมีกี่สายแต่ที่หลัก ๆ แล้วก็จะนับเสียง a (ลา) เป็น 1 นับขึ้น 4 เป็นเสียงสายบนนับลง 4 เป็นเสียงสายล่างจะขึ้นบนหรือลงสายก็สายให้นับ 1 เสียงเดิมต่อไปเรื่อย ๆ จนครบจำนวนสายที่มีในกระຈັບປີหน่วยนั้น

เครื่องสี

เครื่องสี ของชาวไทพวนมีชนิดคือขอ

วัสดุที่ใช้ทำขอ

ขอของชาวไทพวนแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ได้แก่

1. กระบอก ทำหน้าที่เป็นลำโพงเสียง
2. คันขอ ทำหน้าที่รับ
3. หัวขอ ทำหน้าที่เป็นฐานติดสอดลูกบิด
4. คันชัก (คันสี) ทำหน้าที่ใช้สีกับสายขอให้เกิดเสียง
5. สายขอ ทำหน้าที่สะลั่นสะเทือนให้ออกเป็นเสียงต่าง ๆ

ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางนิยมทำช่อด้วยไม้ปอง (ไม้ไผ่) และไม้จริง (ไม้เนื้อแข็ง)

กระบอกช่อ ทำด้วยไม้ปอง

หน้าช่อหรือหลังปากหน้าช่อทำด้วยหนังงูเหลือมและหนังคันทาก (คางคก)

คันช่อทำด้วยไม้แก่นและ (เกลา) ให้เกลี้ยงกลมกลื่นตอนบนเจาะรู 2 รู สำหรับใส่ลูกบิดเรียกว่า หัวช่ออาจเป็นหัวนาค หัวงู หรือดักให้ตรงเป็นหัวช่อธรรมดาก็มี

คันชักนิยมทำด้วยเฮียงไม้ไผ่ (แห้งหรืองาไม้ไผ่) โดยผูกขนหางม้าหรือสายไนลอนใส่ปลายคันช่อดึงให้ตึงและอีกด้านหนึ่งก็นำมาผูกติดกับสันด้านคันช่อ (คันสี) เพื่อสีกับสายช่อให้เกิดเสียงและยังใช้ขยำไม้ขานหรือขยำแปกฏให้เหนียวเพื่อสีกับสายช่อจะไม่ลื่นและจะก่อให้เกิดเสียงดัง

สายช่อแต่เดิมทำด้วยสายไหม (ลึง) แต่ปัจจุบันใช้ในลอนหรือสายทองสายลวด โดยการผูกติดด้านล่างของกระบอกช่ออีกด้านหนึ่งโยงผ่านหน้าช่อขึ้นไปใส่ลูกบิดตอนบน เพื่อขึ้นเสียงหรือเรียกว่าขึ้นสาย เทียบเสียงกับเสียงแคน ถ้าเสียงไม่ชัดก็รูดสายรัดอกที่ผูกสายช่อติดกับหัวช่อนั้น ขึ้นหรือลงแล้วแต่กรณี เสียงช่อระหว่างสายใหญ่และสายน้อยจะห่างกันอยู่ห้าเสียง

เครื่องดี

เครื่องดนตรีประเภทดีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง มี 6 ชนิด

ได้แก่

1. กลอง

1.1 กลองเพลง

1.2. กลองร่ำวง

1.3 กลองหาง

1.4 กลองปัด

- 1.5 กลองเสียงหรือกลองคู่
2. น้องจุม
3. หมากชีกแซก
4. หมากหึ่ง
5. กะลอ
6. แสง

ดังได้กล่าวแล้วว่า กลองของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง มีอยู่ 5 แบบ คือ กลองเพล กลองร้าวว กลองหาง กลองปัด กลองเสียงหรือกลองคู่

วัสดุที่ใช้ทำกลองเพล

กลองเพล มีส่วนประกอบ 3 ส่วน

1 หน้ากลอง หุ้ม (ทำ) ด้วยหนังควาย หน้ากลองมี 2 หน้า เรียกว่าหน้าตีและหน้าย่ำ (หน้าใหญ่ และหน้าเล็ก) ใช้หนังวัว (หนังเป็นเส้น) เพื่อสอด บัวงตรึงหน้ากลองให้มีเสียงได้ระดับตามต้องการ

2 หน่วยกลองหรือตัวกลอง ทำด้วยไม้ส้มขวย (ชื่อพรรณไม้ ชนิดหนึ่งที่มีเฉพาะที่เชียงขวาง) เป็นพันธุ์ไม้เนื้อเหนียวและเวลาแห้งแล้วจะเบา ที่ด้าน ข้างตัวกลองจะมีรูแพว 4 รูเล็ก ๆ เพื่อกระจายเสียงกลองจากด้านในออกมารอบ ๆ ตัว กลองด้านนอก

3 ค้อนตีกลอง ทำด้วยแกนไม้แก่น และหุ้มหรือพันด้วยผ้า เพื่อทำ เป็นหัวค้อนตีกลอง

วัสดุที่ใช้ทำกลองร้าวว

กลองร้าววมีส่วนประกอบ 3 ส่วน

1 หน้ากลองทำด้วยหนังวัว กลองร้าววมี 2 หน้า คือ หน้าใหญ่และ

หน้าเล็ก ตรึงหน้ากลองทั้ง 2 หน้า ด้วยหนังวัว (หนังเป็นเส้นขาว) และใช้ลิ่มไม้ไผ่เพื่อ
ปรับเสียงให้ได้ระดับ

2 หน่วยกลองหรือตัวกลอง ทำด้วยไม้ตีนเป็ด หรือ ไม้ก่อหนาม

3 สายพายกลองทำด้วยผ้าอีโป้ หรือผ้าจัวร์เก่าของพระโดยผูกใส่

ขอบกลองทั้ง 2 ด้าน

วัสดุที่ใช้ทำกลองหาง (กลองยาว)

กลองหางมีส่วนประกอบ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน

1 หน้ากลองทำด้วยหนังวัว และตรึงหน้ากลองด้วยหนังวัว (หนังเป็น
เส้นขาว)

2 หน่วยกลองหรือตัวกลองทำด้วยไม้ก่อหรือไม้ตีนเป็ด

3 สายสะพายทำด้วยผ้าอีโป้หรือผ้าจัวร์เก่าของพระโดยผูกใส่ขอบ

กลองทางด้านบนด้านล่าง

วัสดุที่ใช้ทำกลองปัด

กลองปัดมีส่วนประกอบแบ่งออกเป็น 3 ส่วน

1 หน้ากลองทำด้วยหนังวัว และตึงหน้ากลองด้วยหนังวัว

2 หน่วยกลองทำด้วยไม้ก่อหรือไม้ตีนเป็ด

3 สายสะพายทำด้วยผ้าโดยผูกติดกับขอบด้านล่างและด้านบน

วัสดุที่ใช้ทำกลองเส็งหรือกลองคู่

กลองเส็งหรือกลองคู่มีส่วนประกอบอยู่ 3 ส่วนคือ

1 หน้ากลองใหญ่และหน้ากลองเล็กทำด้วยหนังควาย (กระบือ)

ตึงหน้ากลองทั้งสองด้านด้วยหนังวัว (หนังเป็นเส้นขาว) และเทียบเสียงให้ได้ระดับด้วยลิ่ม
ไม้ไผ่

2 หน่วยกลองหรือตัวกลองทำด้วยไม้ส้มชวาย (เป็นไม้พันธุ์หนึ่งที่มี

เฉพาะที่เชิงขวาง) ด้านข้างของตัวกล่องมีรูแป้ว 4 รู เพื่อขยายเสียงออกมาจากลำโพงข้างใน

3 ค้อนตีกล่องทำด้วย แก้วไม้ประดู่หิน และหัวของค้อนตีกล่องจะหุ้มด้วยยาง (ยางเป็นโลหะชนิดหนึ่งกึ่งเหล็กกึ่งตะกั่ว)

วัสดุที่ใช้ทำฆ้องจุม (ปุม)

ฆ้องจุม มีส่วนประกอบอยู่ 4 ส่วน

- 1 ตัวฆ้องทำด้วยทองเหลืองโดยการหล่อให้เป็นใบแล้วแต่จะหล่อขนาดใหญ่เล็กตามความต้องการ ด้านมีจุม (ปุม) เรียกว่า หน้าฆ้องด้านที่เป็นหลุมเรียกว่า หลังฆ้อง
 2. หูฆ้องทำด้วยเชือกสนิทธิ สำหรับใช้หิ้ว (ยกและจับ)
 3. ค้อนตีฆ้องทำด้วยลวดด้วยไม้ขนาดเล็กหรืออาจเป็นแขนงของไม้ไผ่ก็ได้
- ส่วนหัวฆ้องตีค้อนหุ้มด้วยเศษผ้าเก่า ๆ หรือไหม ๆ ก็ได้

วัสดุที่ใช้ทำหมากซิกแซ็ก

หมากซิกแซ็กประกอบด้วย 2 ส่วนคือ

1. ตัวหมากซิกแซ็กทำด้วยปล้องไม้ไผ่ ตัดลัดปล้อง ด้านหนึ่งเป็นข้อตัน (ปล้องตัน) อีกด้านหนึ่งโปร่ง ภายหลังเอาลูกเข้าไปข้างในแล้วก็อุดด้วยท่อนไม้หรือดินเหนียว
 2. ลูกหมากซิกแซ็กข้างในทำด้วยเมล็ดพืช เช่น ข้าวโพดแห้ง และ
- ถั่วเหลือง

วัสดุที่ใช้ทำหมากหิง

หมากหิงมีส่วนประกอบอยู่ 3 ส่วน

1. หมากหิงหล่อด้วยทองเหลือง
2. ลูกหมากหิงทำด้วยทองเหลืองหรือตะกั่วหล่อให้เป็นลูกกลม ๆ แล้วสอดเข้าไว้ด้านใน
3. ต่อกหมากหิงหรือคว้นหมากหิง (หู) สำหรับร้อยเชือกแขวนขึ้นหรือ

เย็บติดเป็นแผ่นรวมลูกหน่วยใส่แผ่นผ้าและแผ่นหนัง

วัสดุที่ใช้ทำกะลอ

กะลอมีส่วนประกอบอยู่ 2 ส่วนคือ

1. กะลอทำด้วยปล้องไม้ไผ่ตัดขังข้อ (ตัดแล้วเหลือข้อทั้งสองด้าน) และมีที่จับซึ่งยื่นออกมาจากหน่วยกะลอ

2. ไม้ตีกะลอทำด้วยไม้แก่น ใช้สำหรับตีกะลอ

วัสดุที่ใช้ทำแสง

แสงประกอบด้วย 2 ส่วน

1. ใบแสงรวมมี 2 ใบ เป็น 1 คู่ ทำด้วยทองเหลือง

2. เชือกห้อยแสงทำด้วยผ้าหรือสายไนลอนสำหรับเป็นที่จับและเป็นเชือกคล้องคออีกด้วย

เครื่องเป่า

เครื่องเป่าของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง มี 2 ชนิด ได้แก่ ปี่ และ แคน สำหรับปี่นั้นมี 2 ประเภทคือ ปี่ตอเฟือง (ปี่ตอพาง) ปี่ไม้ควง (ไม้ไผ่ชนิดหนึ่งมีขนาดเท่าไม้ลูกแคน) ส่วนแคนมีอยู่ชนิดเดียว คือ แคน 7

วัสดุที่ใช้ทำเครื่องดนตรีประเภทเป่า

วัสดุที่ใช้ทำเครื่องดนตรีประเภทเป่า มีดังนี้ คือ

วัสดุที่ใช้ทำปี่ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปี่ตอเฟือง (ตอพาง) มีวัสดุที่ใช้ในการทำ คือ ปี่ตอเฟืองทำด้วยต้นข้าวที่อยู่ในท้องทุ่งนา เอาต้นที่มีเปลือกเปราะบางต้นที่แก่ออกสีเหลืองแต่ยังมีความชื้นอยู่ตัดเอาระหว่างกลางปล้องและส่วนที่มีข้ออีกด้านหนึ่ง ส่วนความสั้นยาวก็แล้วแต่ความต้องการสั้นปี่ตอเฟืองทำด้วยตัวของปี่เองเอามัดเชือกให้เป็นเกล็ดออกมาเพียงนิดหน่อยใกล้กับข้อปี่ รูกดเสียงปี่เจาะเข้าตรงตัวปี่ได้ประมาณ 2-3 รูอย่างมากที่สุดไม่เกิน 5 รู

2. วัสดุที่ใช้ทำปี่ไม้คอง คือ ตัวปี่ไม้คองทำด้วยไม้คอง (ไม้คอง เป็นพันธุ์ไม้ไผ่ขนาดเล็ก) ชนิดหนึ่งที่มีอยู่ในป่าเขาแถบภาคเหนือของประเทศไทยเป็นไม้ที่มีเยื่อบาง ๆ อยู่ด้านในลำปี่ไม้คองทำด้วยเยื่อที่อยู่ข้างในของตัวปี่โดยใช้มีดเจียนเปลือก (ตัว) ของไม้ออกจนเห็นเยื่อบาง ๆ อยู่ข้างในแล้วเจาะให้เยื่อนั้นขาดฉีก 2-3 รูเล็ก ๆ เพื่อให้ลมออกจากท่อลำโพงในเวลาเป่าเสียงจะเพราะมาก

วัสดุที่ใช้ทำแคน 7 เจ็ด

แคนของชาวไทพวนมีส่วนประกอบ 4 ส่วน ได้แก่

1. ไม้ลูกแคนทำด้วยไม้คองที่ตัดมาจากป่าเขาตากแดดให้แห้งแล้ว ตัดตามระดับความสั้นยาวตามต้องการแคนดวงหนึ่งมีอยู่ 7 คู่ 14 ลูก
2. เต้าแคนทำด้วยไม้ประดู่หิน เจาะด้วยส้อมมีรูเป่า มีกรอบลูกแคน และกันจู (แหลม)
3. ลั่นแคนทำด้วย เงินสด (แท่ง) หรือทองเหลืองถ้าเป็นลั่นเงินสด แท่งทำให้เสียงเพราะและแจ่มใสดีมาก
4. ขี้สูดหรือขี้แมงน้อยตำผสมกับขี้ถ่านไฟใช้จิกหรือติดลูกแคนกับเต้า แคนให้สนิทเพื่อมิให้ลมลอดออกและยังใช้ขี้สูดเพื่อปิดรูกดเสียงลูกแคนได้อีกด้วย

วิธีทำเครื่องดนตรี และการได้มาของเครื่องดนตรีของชาวไทพวน ถึงแม้จะมีการศึกษา และเรียนวิธีทำเครื่องดนตรีแบบพื้นฐาน ฝีมือค่อนข้างหยาบแต่ก็สามารถอนุรักษ์เครื่องดนตรีที่มีรูปแบบดั้งเดิมคุณค่าแห่งภูมิปัญญาของชุมชนท้องถิ่นไว้ได้ และหมู่บ้านที่ยังทำเครื่องดนตรีอยู่ในปัจจุบัน มีคือ

บ้านกอสี บ้านเขยวัณ เมืองคุณ บ้านพุ่ม บ้านลาดแสน เมืองผาไซ บ้านเหล็ก บ้านยอดจัม บ้านลาดขวก เมืองแปก บ้านน้ำซ่อง บ้านแลเมืองเส้ง เมืองภูกุด บ้านตอง บ้านหม้อ บ้านยอดเกอ เมืองคำ เป็นต้น

บทที่ 4

องค์ประกอบทางดนตรีของบทเพลงชาวไทยพวนที่แขวงเชียงขวาง

ตามหลักเกณฑ์พื้นฐานของทฤษฎีดนตรีศาสตร์ ว่าด้วยเสียงของเครื่องดนตรีประเภท ดีด ลี ดี เป่า ความสูงต่ำของเสียง ความแรงค่อยของเสียง การประสมเสียง การประสานเสียงระหว่างเครื่องดนตรีกับเสียงของทำนองขับร้อง และทำนองเพลง องค์ประกอบทั่วไปมีความตระหนักถึงจังหวะ ความเร็วช้า วรรคและตอนของโครงสร้างบทประพันธ์นั้น ๆ (โรงเรียนศิลปดนตรี. 1985 : 2) ว่าด้วยเสียงโดยทั่วไปโดยการกำเนิดเกิดขึ้นในโลกแต่ครั้งอดีตกาลมาถึงปัจจุบันกาลและก็จะยังคงมีเสียงสืบเนื่องไปถึงอนาคตกาลอย่างไม่มีวันสิ้นสุดเสียงเกิดขึ้นจากการกระทบของวัตถุกลายเป็นการสั่นสะเทือนกระจายไปตามบรรยากาศ และกระทบเข้าโสตประสาทของคน คือ หู ก่อให้เกิดความรู้สึกว่ามี "เสียง" เช่น เสียงฟ้าร้อง เสียงลมพัด เสียงระเบิด เสียงของเครื่องจักรกล เสียงน้ำ เสียงสัตว์ร้อง เสียงจิกจั่นเรไร เสียงตะโกนร้องเรียก และพูดคุยกันของมนุษย์ ทั้งหมดนี้มีใช้เสียงที่ได้มาตรฐานเพราะยังไม่ได้เลือกเฟ้นให้เข้ากับหลักเกณฑ์เสียงพื้นฐานของทฤษฎีดนตรีศาสตร์ (กระทรวงวัฒนธรรม. ม.ป.ป : 6) เครื่องดนตรี คือวัตถุชนิดหนึ่งที่มนุษย์คิดค้น สร้างสรรค์ขึ้นเพื่อใช้บรรเลง กล่อมอารมณ์ให้มีความรื่นเริงตามกาลเวลา และโอกาสต่าง ๆ เช่น เครื่องดีด เครื่องลี เครื่องตี และเครื่องเป่า (Hongdang. 1972 : บทนำ) มนุษย์เราสามารถปรุงแต่งและกำหนดเสียงของวัตถุนั้น ให้เป็นระยะมีเสียงสูง เสียงต่ำเพื่อใช้บรรเลงตามทำนองเพลงต่าง ๆ ทั้งเดี่ยวและผสมวง ประสานกับเสียงร้องของมนุษย์ทั้งในแบบท้องถิ่นนิยมและสากลนิยม (พันทอง ขรรพวงษา. 1964 : 1) ศิลปะดนตรีเป็นอาหารทางด้านจิตใจของมนุษย์อีกอย่างหนึ่ง เสียงของดนตรีจะก่อให้เกิดความรู้สึกทางด้านอารมณ์และจิตใจ สร้างมโนภาพให้เกิดความรู้สึกเบิกบานสำราญ

ใจตื่นเต้นและเศร้าโศกสะเทือนใจ ดนตรีและการแสดงเป็นสิ่งที่สำคัญมากต่อชีวิตประจำวัน
วัฒนธรรมและสังคมของบรรดาประชาชาติในโลก

ชาวไทพวนที่เชียงขวาง เป็นสังคมมนุษย์เผ่าหนึ่งที่ใช้ดนตรีเป็นเครื่องบันเทิงใน
วิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ ดนตรีชาวไทพวนนั้นผู้วิจัยได้ศึกษาเป็นแนวทาง
2 ประเด็นคือ องค์ประกอบทั่วไปของดนตรีและองค์ประกอบทั่วไปของบทเพลง ซึ่งจะได้นำ
เสนอต่อไป

องค์ประกอบทั่วไปของดนตรีชาวไทพวน

ดนตรีของชาวไทพวนที่เชียงขวางมีองค์ประกอบอยู่ 5 ประการคือ

1. การผสมวง
2. นักแต่งเพลง
3. นักดนตรี
4. วิธีการบรรเลง
5. ผู้ชมผู้ฟัง

รายละเอียดขององค์ประกอบแต่ละอย่าง มีดังนี้

1. การผสมวง ดังได้กล่าวแล้วว่าเครื่องดนตรีของชาวไทพวนนั้นมี 4 ประเภท
คือ เครื่องดีด สี ดี และเป่า ขนบการผสมวงเครื่องดนตรีเหล่านี้มีรายละเอียด คือ

1.1 การผสมวงเครื่องดีด

เครื่องดนตรีประเภทดีดของชาวไทพวนมีกะจับป้ออย่างเดียว ชาวไทพวน
ใช้กะจับปีบรรเลงกลมอามณ์อยู่ตามบ้านเรือน และบรรดาชายหนุ่มก็ชอบจะถือว่ากะจับปีเป็น
เพื่อนคู่ใจเดินทางไปคุดสาวตามหมู่บ้านอื่น ๆ กระจับปีที่ชาวไทพวนนิยมผสมวงกับแคน กลอง
ร่ำวง ซอ กลอง ฆ้องขลุ่ย และแซ่ โอภาสใช้บรรเลงในลักษณะนี้ส่วนมากในงานบุญ

ประเพณีต่าง ๆ เช่น งานวัด การแต่งงาน (แต่งงาน) เรือนกรรม (การอยู่ไฟ)
ขึ้นบ้านใหม่ หรือบางโอกาสก็นำมาบรรเลงผสมกับการร้องเพลง เพื่อพ้อง (ร่า) ร่าวง
สามัคคีเป็นต้น

1.2 การประสมวงเครื่องสี่

ขอเป็นเครื่องดนตรีประเภทสี่ชิ้นเดี่ยวของชาวไทพวนเสียงขอเป็น
เสียงที่มีเสน่ห์ไพเราะและอ่อนหวาน ฉะนั้นจึงเป็นที่นิยมบรรเลงผสมกับแคนเพื่อประกอบ
การลำพวนเป็นอย่างดีเสียงขอจะสอดสร้อยเสียงขึ้นลงสลับกับเสียงแคนและเสียงของ
บ่าวหมอลำพวนชัดเจนขึ้นทุกคำในเนื้อหาที่เล่าเกี่ยวพาราสี ระบายความรักจากใจให้
สาวหมอลำตอบฉาบฉวยแบบคนพวน แต่บางครั้งหมอลำ (ฉญา) ถ้ามองอยู่ตลอดทั้งคืนก็ไม่ได้
รับคำตอบ

1.3 การประสมวงเครื่องดี

เครื่องดนตรีประเภทดีของชาวไทพวนมี 6 ชนิดได้แก่ กลอง ฆ้องจุม
หมากซึกแซก หมากหึ่ง กะล่อ และแสง การผสมวงของเครื่องดีเหล่านี้มีรายละเอียดคือ
การผสมวงกลอง กลองของชาวไทพวนมีทั้งหมด 5 แบบ คือ กลองเพล กลองร่าวง กลองหาง
กลองปัด และกลองเส็ง หรือกลองคู่ ลักษณะการผสมวงกลองต่าง ๆ ดังกล่าวนั้น มีลักษณะ
แตกต่างกันไปคือ กลองเพลเป็นกลองชนิดหนึ่งที่พิเศษกว่ากลองอย่างอื่นเพราะกลองเพลเป็น
กลองที่มีความเกี่ยวพันทางความเชื่อและศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธวัดทุกแห่งจะมีหอเพื่อ
เก็บรักษากลองเพลเพราะชาวพุทธถือว่ากลองเพลเป็นกลองที่ศักดิ์สิทธิ์การผสมวงกลองเพล
จะใช้บรรเลงคู่ได้เพียงแต่กับฆ้องและแสงเท่านั้น โอกาสที่จะใช้บรรเลงมี เช่น ตีกลองดึก
ตีกลองเพล ตีกลองแสง ตีกลองวันศีล (วันพระ) โอกาสนี้ถือว่าเป็นการติดตามปกติส่วนที่ดี
ผิดปกติ คือ พระสงฆ์ป่วยหนักหรือมีการเสียชีวิตเหตุไฟไหม้ น้ำท่วม ผู้ร้าย โจรปล้นบ้าน
เป็นต้น (คำไพ ชุ่มพนพรรคดี. 2537)

กลองร่ำวงเป็นกลองชนิดหนึ่งที่มีเสียงดังก้องไกลเสียงกลองร่ำวงมีลักษณะกระตุ้นชักชวนและตื่นเต้นใช้บรรเลงเดี่ยวก็เพราะใช้บรรเลงผสมวงกับบรรดาเครื่องดีด สี ตี เป่า ได้ทุกอย่างเหมาะสมที่สุด แม้แต่การบรรเลงเพื่อความสนุกสนานของชุมชน เช่น ใช้ตีประกอบกับการร้องเพลง การฟ้อนร่ำวง และการแสดงต่าง ๆ กลองร่ำวงใช้บรรเลงทุกสถานที่ ทุกโอกาสและทุกเวลาจึงจัดได้ว่ากลองร่ำวงเป็นกลองที่สร้างบรรยากาศ สนุกสนานรื่นเริง ได้เป็นอย่างดี

ชาวไทพวนนิยมใช้กลองหางดีในเวลาที่มีพิธีเป็นขบวนแห่ การผสมวงระหว่างกลองหางและกลองร่ำวง กลองปัด แชนง กะลอ พ้อง กระจับปี แคน และซอ ผู้ร่วมขบวนแห่ก็จะฟ้อนรำเซิ้งเป็นภาพย์เป็นกลอน ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ คนเฒ่าแก่หญิงชายด้วยลวดลายและลีลาที่กลมกลืนกับเสียงดนตรี อันมีกลองหางเป็นตัวหลักกลองหางตัวผู้ และตัวเมียจะมีเสียงเด่นจากเสียงกลองชนิดอื่น ๆ ได้ชัดเจนโดยการบรรเลงตีขัดจังหวะสร้างบรรยากาศให้ขบวนแห่นั้นมีความสนุกรื่นเริงเป็นเลิศ (สีระนะสีสาน. 2537 : สัมภาษณ์)

โอกาสการบรรเลงหรือตีกลองหางไม่จำกัดเวลา ดีเมื่อไรที่ไหนก็ได้ แต่ถ้าใช้กลองหางบรรเลงผสมวงกับการแสดงอื่น ๆ ที่มีการร้องเพลงการฟ้อนร่ำวงเสียงกลองหางก็ยังสร้างความสนุกสนานให้งานนั้น เพิ่มความขึ้นชอบให้แก่ผู้ฟัง และผู้ร่วมกิจกรรมดังกล่าวได้เป็นพิเศษ

กลองปัดเป็นเครื่องดนตรีประเภทอยู่ในตระกูลกลองทั้งหลายบทบาทและเสียงของกลองปัดจึงเป็นที่เชื่อมต่อระหว่างกลองต่าง ๆ เข้าสู่ความกลมกลืนกระชับจังหวะให้อยู่ในความหนักแน่น (คำพา. 2537 : สัมภาษณ์)

โอกาสและการบรรเลงกลองปัดไม่เลือกเวลาและสถานที่ผสมเข้ากับเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ ได้ทุกระดับแต่ชาวไทพวนไม่นิยมใช้กลองปัดตีเดี่ยวนอกจากจะมีเครื่องดนตรีอย่างอื่นเข้าผสมด้วย

กลองเงิ้งเป็นกลองชนิดหนึ่งที่มีรูปแบบผิดแปลกไปจากกลองชนิดอื่น ๆ แม้ว่ากลองเงิ้งจะอยู่ในกลุ่มตระกูลกลองก็ตาม เสียงของกลองเงิ้งดังก้องไกลมากและก็

เป็นเสียงพิสดารอีกด้วยและกลองดังกล่าวนี้อาจเก็บรักษาไว้ในที่อื่น ๆ ไม่ได้ นอกจากวัด เพราะกลองเสียงมีความเกี่ยวข้องกับเรื่องความเชื่อและศาสนาทั้งพุทธและผี ฉะนั้นปีหนึ่ง ๆ จึงจะมีการเลี้ยงกลองได้เพียงครั้งหนึ่งเท่านั้น โอกาสเวลาและสถานที่ที่จะแข่งกลองหรือเลี้ยงกลองจึงมีกำหนดและภายใต้การตกลงของหลวงพ่อที่วัดร่วมกับผู้เฒ่าผู้แก่ ผู้อาวุโสในหมู่บ้านนั้น ๆ จึงจะมีการตีกลองนั้นได้ เพราะกลองเสียงเมื่อตีไปแล้วจะให้ทั้งคนทั้งโทษ จึงเป็นกฎที่ต้องห้ามไม่ให้ตีกลองเสียงโดยไม่ถูกกาลเทศะ (ทองเพชร. 2537 : สัมภาษณ์)

กลองเสียงไม่ได้ใช้ผสมวงเครื่องดนตรีอย่างอื่น นอกจากจะเป็นกลองเสียงคู่เดียวกับที่สร้างขึ้นภายในวัดเดียวกันเท่านั้น ชาวบ้านกล่าวให้ฟังว่าเมื่อมีการเลี้ยงกลองครั้งใด ไข่เป็ด ไข่ไก่ ของชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงจะห้วนหมด ฟักไม่เกิด (ไข่เน่าและไม่เกิดเป็นตัวได้อีก) ดูแล้วการเลี้ยงกลองคงจะเป็นก็ฝาดอย่างหนึ่ง ซึ่งชาวไทพวนนิยมมาแต่ไหนแต่ไรใช้แข่งระหว่างบ้านต่อบ้าน (หมู่บ้านนี้กับหมู่บ้านอื่น) และยังแข่งในระดับอำเภอต่ออำเภออีกด้วย ฝ่ายแพ้ก็ต้องฆ่าวัว ควาย (กระบือ) เลี้ยงคณะอำเภอที่ชนะและฝ่ายชนะก็ยังได้หัววัว หัวควาย (กระบือ) กลับบ้านอีกด้วย

แม้ว่าชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง จะมีฆ้องอยู่เป็นจำนวนหลายแบบหลายขนาด แต่ที่จริงแล้วบรรดาฆ้องเหล่านั้นถือว่าอยู่ในตระกูลฆ้องอันเดียวกันเสียงฆ้องเป็นเรื่องที่น่าศรัทธามาก เพราะฆ้องเป็นเครื่องดนตรีอีกชนิดหนึ่ง ที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อทางศาสนา ทั้งพุทธ และผีโอกาสการบรรเลงใช้ในงานแห่บุญพระเวส บุญกองฮัด พิธีบวช พิธีงานศพ เป็นการส่งวิญญาณของผู้ตายให้ไปสู่สุคติ ฆ้องเป็นเครื่องที่ขาดมิได้ในพิธีกรรมต่าง

การผสมวงฆ้องจุ่มส่วนมากจะผสมกับพวกเครื่องดีด ลี ดี เป่าชนิดต่าง ๆ ได้ทั้งนั้นคุณสมบัติพิเศษของฆ้องยังใช้บรรเลงกับกลองเพล และแข่งที่พระสงฆ์ตีบอกเวลา เช่น ตีกลองตีกลองเพล ตีกลองแลง ตีกลองวันศีล (วันพระ) และฆ้องยังใช้ตีเดี่ยวในพิธีลงผีมนต์ลงกรรมหมู่เพื่อป้อนใจคนป่วย (รักษาคนป่วย) การเหยา (การรักษา) การติดต่อกับดวงวิญญาณของผู้ที่ตายไปแล้วเพื่ออยากทราบข้อเท็จจริงต่าง ๆ

ในพิธีดังนี้จะขาดฆ้องมิได้เด็ดขาด (หลวงพี่บัววัน. 2537 : ให้สัมภาษณ์)

การผสมวงหมากซิกแซก หมากซิกแซกเป็นเครื่องดนตรี

ที่เก่าแก่ชิ้นหนึ่งของชาวไทพวนซึ่งจัดอยู่ในประเภทเครื่องดี แต่หมากซิกแซกบรรเลงด้วยการใช้มือเขย่าเสียงหมากซิกแซกมีบทบาทเด่นชัดในวงดนตรีประเภทขับร้อง และประเภทบรรเลงเชิงแห่ในพิธีกรรมต่าง ๆ ยิ่งในวงดนตรีบรรเลงให้กับการฟ้อนลาวง (ร่าวง) เสียงหมากซิกแซก จะประสานเข้ากับเสียงกลองร่าวง เสียงหมากซิกแซกจะเพิ่มสีสันให้งานนั้นมีบรรยากาศรื่นเริงได้เป็นอย่างดี

การผสมหมากหึ่ง หมากหึ่งเป็นเครื่องดนตรีที่มีความเกี่ยวข้องกับทางความเชื่อทางศาสนาพุทธและผี เป็นเครื่องประกอบในประเพณีพิธีกรรม การละเล่นและดนตรีที่ชาวไทพวนนิยมมากในอดีตและปัจจุบัน เช่น เวลาทำพิธีทางผีเหยา ลงมนต์ก็จะใช้ไปเขย่าประกอบคู่กับเสียงฆ้องแคนและกลอง เป็นการผสมวงอีกรูปแบบหนึ่ง (พรมมา. 2537 : ให้สัมภาษณ์)

ที่วัดหมากหึ่งจะใช้ผูกไว้บนผ้าเพดานประตูหน้าต่างโบสถ์ ประตูเข้าวัด หอธรรมมาสัน ตามต้นไม้และหอกลอง เมื่อเวลาลมพัดมากระทบกับหมากหึ่งลูกข้างในก็ลั่นกับไปกับมาในตัวเกิดการสั่นสะเทือนทำให้มีเสียงดังขึ้น ในงานแข่งม้าชาวไทพวนนิยมเอาหมากหึ่งไปแขวนหรือห้อยใส่ตามสายแขมม้าแต่ริมฝีปากม้าด้านซ้ายผ่านยาวไปสอดกลองใบหู เลยขึ้นบนหัวม้าแล้วสอดกลับลงไปกลองหูด้านขวาปล่อยเลยลงถึงริมฝีปากด้านขวาม้าเป็นการประดับ หน้าผากม้าและอานม้าอีกด้วยเมื่อม้าวิ่งไปเสียงหมากหึ่ง ดังก้องสนั่นฟังเพราะมาก

นอกจากนี้ม้าต่างหรือม้าที่ใช้บรรทุกสินค้า เดินทางไปขายของต่างถิ่น พวกนายฮ้อย (เฒ่าแก่) ก็นิยมห้อยหมากหึ่งใส่ขบวนม้ายางกล่าวนั้นด้วย หมากหึ่งเป็นเครื่องดนตรีชนิดหนึ่งที่ใช้ผสมวงกับกลองฆ้อง กะล่อ แห่ ในงานร่าวง และงานแสดงต่าง ๆ โดยรับบทบาทเป็นตัวประกอบที่ขาดเสียมิได้ ไม่ว่าจะเป็นการแข่ง หรือแห่

การผสมวงกะลอ กะลอเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่มาก

ชนิดหนึ่งของชาวไทพวนที่เขียงขวางโอกาสและเวลาดีกะลอไม่ได้จำกัดสถานที่ ก่อนนี้กะลอเคยใช้เป็นเครื่องสัญญาณเตือนภัย ตีบอกเวลา และพวกขุนนางประจำท้องถิ่นใช้ตีบอกชาวบ้านไปประชุมในหมู่บ้าน หรือที่วัดเพื่อเรียกเก็บภาษีค่าหัวคนและค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ในทางดนตรีแล้วกะลอใช้เป็นเครื่องกำกับจังหวะในเวลามีการผสมวงกับเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ เช่นกับเครื่องดีด สี ตี เป่า กะลอ เป็นตัวกำหนดบทบาทหนักเบาในวงดนตรี ทั้งรักษาจังหวะความไวช้าให้เป็นปกติเสมอไม่ว่าจะเป็นการบรรเลงแท้แข็งและบรรเลงกับดนตรีให้กับการร้องเพลงพ็อรวาง กะลอก็มีบทบาทไม่น้อยไปกว่าเครื่องดนตรีชนิดอื่น ๆ ในตระกูลประเภทเครื่องดนตรีทั้งหลาย (สมพันธ์. 2537 : สัมภาษณ์)

การผสมวงแข่ง แข่งเป็นเครื่องดนตรีประเภทตี ที่ทำด้วยโลหะทองเหลือง ในวงดนตรีทุกระดับแข่งจะผสมลง คู่กับกลองและกะลอ ทำหน้าที่เป็นตัวจับจังหวะทั้งบทหนักและบทเบาถึงแม้ว่า แข่งจะเป็นเครื่องดนตรีที่ไม่มีระบบเสียงสูงต่ำ แต่แข่งก็รับบทบาทในการผสมวงได้เป็นอย่างดี เนื่องจากเสียงของแข่งรุกเร้ากระตุ้นอารมณ์สร้างบรรยากาศให้คึกคักได้เป็นอย่างดี

1.4 การผสมวงเครื่องเป่า

เครื่องดนตรีประเภทเป่าของชาวไทพวนที่แขวงเขียงขวางมีอยู่ 3 ชนิด คือ ปี่ตอเฟือง (ปี่ตันฟาง) ปี่ไม้ควง แคน จึงมีชนบทการประสมวงดังนี้

ปี่ตอเฟือง (ตอฟาง) เป็นเครื่องดนตรีประเภทเป่าซึ่งชาวไทพวนนิยมถือเป็นการละเล่นอย่างหนึ่งที่สนุกสนานมากโดยเฉพาะในช่วงฤดูเก็บเกี่ยว คือ ฤดูเกี่ยวข้าว เสียงปี่จะดังก้องทั่วทุ่งนา บรรดาผู้เป่าปี่ไม่ได้มีฝีมืออะไร ขอเพียงรู้ทำปี่ก็เป่าได้แล้ว มีทั้งเด็กและผู้ใหญ่ ถ้าเป็นหนุ่ม ๆ สาว ๆ จะยังชอบเป่าปี่ โอกาสที่เป่าปี่แต่ก่อนเป่ากันตามท้องทุ่งนา หรือไม่กี่ในเวลาไปหาชุดปู ชุดกบและเขียด ชาวบ้านชอบทำปี่ตอเฟือง (ตอฟาง) เป่ากัน นับแต่ช่วงเดือนพฤศจิกายนไปถึงช่วงเดือนมกราคม ถึงกุมภาพันธ์ (คำใบ. 2537 : สัมภาษณ์)

การผสมวงของปี่ตอเฟื่อง (ตอฟาง) กับเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ มีน้อยมากถ้ามีก็เป็นปี่ตอเฟื่อง (ตอฟาง) ชนิดเดียวกัน แต่มีระบบเสียงสูงหรือต่ำต่างกันไปบ้าง ปี่ตอเฟื่อง (ตอฟาง) มีจุดด้อยที่ตรงความขึ้น ถ้าใช้เป่าไปนาน ๆ ลิ้นปี่จะแตกไปบ้าง ตัวปี่ก็เหี่ยวแห้งเร็วมากเพราะตัวปี่รักษาความชุ่มชื้นไว้ไม่ได้จึงถือว่าปี่ตอเฟื่องเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้เป่าเล่น ๆ ชั่วครั้งชั่วคราวเท่านั้น (พ.ต. คำวง วงวิจิต. 2537 : สัมภาษณ์)

ปี่ไม้คองเป็นเครื่องดนตรีประเภทตระกูลเครื่องเป่า ที่ชาวไทพวนทำเป่าเล่นในโอกาสที่ไปหาเก็บผักป่า หาพื้น ไปเกี่ยวหญ้าคา หรือไปสวนห้วย (สวนที่ทำอยู่ในหุบเขาและมีห้วยน้ำไหลผ่านตรงกลาง) โดยเฉพาะหนุ่มสาวจะชอบทำปี่ไม้คองเป่าเป็นการกล่อมอารมณ์ตามดงตามป่า เมื่อหนุ่มได้ยินเสียงเป่าปี่ของสาว ๆ ดังโหยหวนอยู่นั้น หนุ่มก็จะทำปี่ขึ้นมาเป่าทาบตามเพื่อจะรู้ว่าเป็นสาว ๆ จริงหรือไม่โดยมีวิธีสังเกตอยู่หลายวิธี เช่น

ถ้าเป็นคนแก่ เมื่อเขาได้ยินเสียงปี่หนุ่ม-สาวเขาจะหยุดเป่าทันที ถ้าเป็นเด็ก ๆ เสียงปี่จะดังขึ้นไม่หยุดและมีหลายเสียงสับสนกว่าเดิมถือว่าเป็นการเป่าผสมวงของปี่ไม้คองก็ได้ ถ้าเป็นสาว ๆ จะเป็นคนเดียวหรือมีหลายคนก็ไม่เป็นอุปสรรคที่จะรู้ได้ คือเมื่อเราเป่าปี่ส่งเสียงไปเป็นทำนองลำพวน เขาจะหยุดฟังทันทีเมื่อเราหยุด เขาก็จะเป่าปี่ส่งเสียงมาเป็นทำนองตอบผญา ถ้าสนใจก็เป่าปี่ไปตามหา หากสาว ๆ มีหลายคนถือว่าไปเป็นเพื่อนคุยกัน ให้อุ่นกัถ้าเขามาคนเดียวก็เป็นโอกาสที่ดี ที่จะทำความเข้าใจซึ่งกันและกันเคยมีหลายคู่แล้วที่ได้แต่งงานเป็นสามีภรรยาโดยการเป่าปี่ไม้คอง ปี่ไม้คองเป็นเครื่องดนตรีที่ทำขึ้นมาเป่ากันเล่น ๆ และนำไปผสมวงกับเครื่องดนตรีประเภทอื่น ๆ เป็นบางครั้ง

ชาวไทพวนนิยมทำและใช้แคน 7 มาแต่อดีต แคนเป็นเครื่องดนตรีที่เก่าแก่ชาวไทพวนถือว่าแคนเป็นเครื่องเป่าที่คู่กับประชาชนลาวทุกเผ่าอีกด้วย เช่น ลาวลุ่มใช้แคนทั้งหมด 17 เผ่า ลาวสูงใช้แคน 17 เผ่า และลาวเทิงก็ใช้แคน 34 เผ่า แคนเป็นเครื่องดนตรีที่คนลาวทั้งประเทศถือว่าเป็นเครื่องดนตรีประจำชาติ

แคนเป็นเครื่องดนตรีที่สำคัญที่สุดของชาวไทพวน เพราะการลำพวน

และตอบพญาที่เป็นเอกอภิศของชาวไทพวนถือเลี้ยงแคนเป็นหลักและขาดเสียมิได้ แคนมีเสียงที่นุ่มนวลและสดใส ทั้งแล้วนำภาคภูมิใจ โอกาสและเวลาที่จะบรรเลงแคนนั้นไม่ได้จำกัดสถานที่ (วงศ์ดา รุ่งโรจน์ให้สัมภาษณ์ วันที่ 16 เมษายน 2537)

เครื่องโบราณ คนเต้า คนแก่ จะมีแคน 6-9 ศอกไว้ประจำอยู่ในบ้านของตนเอง วันไหน ทานอาหารที่แซบซ้อ (อร่อยมาก) อิ่มหน้าสำราญแล้วพ่อใหญ่จะเอาแคนออกมาเป่าเอาปลายแคนพาดคือเรือน เป่าเป็นการสร้างสรรค์บรรยากาศในครอบครัวให้ลูก ๆ ได้ฟัง ส่วนแม่ใหญ่ คั้นผักกาดส้มไว้กินวันต่อไป บ้างก็ตีวุ้น (หั่นเนื้อ) สัตว์ป่าที่ลูกเขยหามาได้เพื่ออย่างแห้ง ลูกสาวคนโต แกะแก่นถั่วดินไว้ปลูก ลูกชายกลางจักตอมัดรว (เหลาดอก) และส่วนที่เหลือ ไว้ทำยางไก่ หีบหมากหัว ลูกหญิงที่กำลังสอนสาวกึ่งนั่งเย็บผ้าผืนใหม่ไว้นั่งไปงาน ลูกหลานคนสุดท้ายและหลานน้อยก็จะนอนเอาหัวหนุนแขนพ่อใหญ่นอนฟังเสียงแคนด้วยความอบอุ่นและมีชีวิตชีวา พวกหนุ่ม ๆ ชอบเป่าแคน ดัดพิณ สีซอ ไปตามบ้านในยามเดือนแจ่ม (พระจันทร์เต็มดวง) เพื่อหาเที่ยวสาวลงช่วง บางกลุ่มก็เป่าแคนข้ามทุ่งนาไปหาคุยสาวบ้านอื่น ในงานบุญประเพณีต่าง ๆ ที่ลานวัด ลานกลางหมู่บ้าน หรือกลางทุ่งหญ้าที่กว้างใหญ่ใกล้บ้านชาวพวน ชอบปลูกตูป ปลูกพาม ทำเป็นที่พักชั่วคราวในงานบุญหนุ่ม ๆ ทั้งหลาย ก็ชอบที่จะเป่าแคนไปดูหน้าดูตาสาว ๆ บ้านอื่น ชอบคนไหนก็จะพากันหยุดอยู่ตรงนั้นเป่าแคนเกี้ยวและสาวพวนถามข่าวหยอกเย้าเกี้ยวพาราสี ส่วนสาว ๆ ก็อดที่จะตอบพญาไม่ได้มีหลายคู่แล้วที่แต่งงานกันด้วยกรณีเช่นนี้

แคนจะใช้ผสมวงได้กับพิณ (กะจับปี่) ซอ กลอง กะลอ หมากซึกแซก แสงและคนขับร้องเพลง ล่าแข่งและแห่แคนจะไม่ใช้ผสมวงกับกลองเสียง ปี่ไม้ดวง ปี่ตอเฟือง (ตอฟาง) และในเวลาตอบพญา เขาบอกว่ากรรม (คะล่า) ไม่เคยทำเพราะแหวกประเพณี (สมศักดิ์. 2537 : สัมภาษณ์) มาในยุคปัจจุบันแคนยังใช้ผสมวงกับเครื่องดนตรีสากล (เครื่องดนตรีแบบฝรั่ง) ได้เป็นอย่างดีและเป็นที่ยอมรับกันหลายพอสมควร (จารย์ หงวน. 2537 : สัมภาษณ์)

2. นักแต่งเพลง

นักแต่งเพลงมี 2 ประเภทและจะได้อธิบายในรายละเอียดดังต่อไปนี้ นักแต่งเพลงพื้นบ้าน และนักแต่งเพลงแบบสมัยใหม่

ในอดีตนานมาแล้วที่ชาวเขียงขวางไม่มีการร้องเพลงเหมือนทุกวันนี้ มีแต่หมอลำ หมอตอบผญาการที่จะก้าวขึ้นมาเป็นนักแต่งนักประพันธ์ได้นั้นเกิดจากธรรมชาติของมนุษย์เกิดจากจิตสำนึกความรักความชอบโดยการสืบทอดทางเครือญาติและสถาบันครอบครัวเป็นส่วนใน เช่น พ่อ แม่เป็นหมอลำ หมอแคน หรือ หมอตอบผญาเมื่อลูกเกิดมาและเติบโตมาก็สืบทอดไปตา ตระกูลเป็นส่วนมาก จากการเคลื่อนไหวในสังคมแบบชนบทในท้องถิ่นนั้นรู้สึกที่ชาวไทพวนเป็นคนที่มีการเกิดและสังคมยอมรับ ฉะนั้นการพัฒนาตนเองทางด้านความรู้ ความสามารถในการล่า การตอบผญาหรือการเล่นดนตรีได้กลายมาเป็นอาชีพอย่างหนึ่งที่มีรายได้จากการใส่บ้างใส่ขาย (เงินค่าขึ้นครุ) เพิ่มจากการซื้อขายผลผลิตและสัตว์เลี้ยง เป็นที่น่าพึงพอใจเมื่อชนะการประชัน ชนแข่งยังได้แม่วัว ตัวควาย และเงินจากศรัทธาเป็นจำนวนไม่น้อยจึงเกิดเป็นความพอใจถึงแม้ว่าบางครั้งจะต้องล่าและตอบผญากับคู่แข่งที่มาจากบ้านอื่น เมืองอื่นตลอด 3 วัน 3 คืน ผญา เนื้อหาภาษากลอนล่าและคำพูดก็ไม่ได้ซ้ำภาษาเก่ามีบางคู่เพราะได้ล่าและตอบผญากันบ่อยนักเกิดความรักความชอบ ขึ้นถึงกับได้แต่งงานเป็นคู่สามีภรรยา (กงไซ. 2537 : สัมภาษณ์)

นักแต่งนักประพันธ์วรรณกรรมและวรรณคดีกาพย์ กลอน ผญาข่อย และดนตรี ส่วนมากเกิดจากหมอลำ หมอตอบ ผู้ชำนาญ นักบวช อ้ายทิด อ้ายจารย์ (คนที่บวชเป็นเณร เป็นพระที่สึกออกมา) และผู้มีประสบการณ์ในการล่า การตอบ มาไม่ต่ำกว่า 15-30 ปี แต่นักแต่งที่กล่าวถึงนี้เขามีได้มีการบันทึกเอาไว้เป็นลายลักษณ์อักษร จึงไม่มีเอกสารที่แสดงถึงผลงานให้เห็นเป็นที่ชัดเจนว่านักแต่งแต่ละท่านนั้นได้มีผลงานอะไรบ้าง นอกจากคำกล่าวชานบอกเล่าด้วยวาจาให้รู้ว่า ชาวไทพวนที่เขียงขวาง ถ้าคนไหนรู้จักล่าพวน รู้จักตอบผญาก็ถือว่าเป็นนักแต่งนักประพันธ์กันทั้งนั้น ปัญหานี้คงจะไม่มีใครกล้าปฏิเสธเพราะเขารู้และเขาทำได้จริง ๆ ชาวไทพวนที่เขียงขวางเขาก็ไม่ได้มีระบบว่านี่คือนักแต่ง นั่นคือหมอลำ และ

ผู้วิจัยก็เคยได้ทราบ เพียงว่าหมอลำใหญ่ หมอตอบใหญ่ หรือหมอแคนใหญ่ นอกนั้นก็เรียกว่า หมอลำน้อย หมอตอบน้อย และหมอแคนน้อย หรือไม่ก็จะได้ยินคำว่า หมอลำเมื่อ หมอตอบเมื่อ หรือหมอแคนเมื่อ (หมอลำ หมอตอบใหม่) สามีได้ 4-5 ปีนี้เห็น (เพิ่งออกปรากฏตัวได้ 4-5 ปีนี้เอง) ในทัศนะของผู้วิจัยเชื่อว่า หมอลำใหญ่และหมอตอบผญาใหญ่หมอแคนใหญ่คงจะเทียบได้กับระดับปริญญาเอก หมอลำน้อย หมอตอบน้อย และหมอแคนน้อย คงจะเทียบได้กับระดับปริญญาตรี และปริญญาโท ส่วนหมอลำเมื่อและหมอตอบเมื่อรวมทั้งหมอแคนเมื่อ (เมื่อหมายถึง ยังไม่ถนัด) ก็สามารถที่จะเทียบได้กับนักศิลปบัณฑิตบัณฑิตชั้นบัณฑิตวิทยาลัยวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ดีในระดับชาติ (อินปัน และคณะ. 2537: สัมภาษณ์)

นักแต่งเพลงสมัยใหม่ ชาวไทพวนมีจำนวนส่วนน้อยซึ่งรู้จักการร้องเพลงสมัยใหม่ในช่วงทศวรรษที่ 60 นี้เอง ซึ่งนักแต่งเพลงครั้งแรกเข้าไปเผยแพร่การร้องเพลงและแต่งเพลงในเวลานั้นก็ไม่ใช่ไทพวนเป็นคนมาจากแห่งอื่น เพราะในกาลครั้งนั้นแขวงเชียงขวางได้เป็นเขตแก่งแย่งของรัฐบาลลาวผสม 3 ฝ่ายคือ

1. ฝ่ายขวา คือ ฝ่ายรัฐบาล หุ่นเวียงจันทน์โดยมีเจ้าบุญอุ้ม ภูมิหนองสรวง ศรีสุกณะจำปาสักเป็นแกนนำ

2. ฝ่ายเป็นกลาง คือฝ่ายที่ทำรัฐประหารสำเร็จโดยมีเสด็จเจ้าสุวรรณ ภูมา นายพลกองแล นายพันเอกเดือน สุนนะลาด เป็นแกนนำ

3. ฝ่ายซ้าย คือ ฝ่ายแนวลาวยุติการที่ต่อต้านรัฐบาลโดยมีเสด็จเจ้าสุพานวง ไกสอนพรมวิหาร หนูรัก ภูมิสุวรรณ ศรีชน กรมดำ และพระยาภูมิ วงศ์วิจิตรเป็นแกนนำคณะนี้มีข้าราชการทหาร และพลเรือนอยู่ที่ทุ่งไหหินเชียงขวางประมาณ 20,000 -25,000 คน (นายพลสิงกะโป สิริโคตรจรมณี. 2537: สัมภาษณ์)

บรรดานักแต่งเพลงและนำเพลงเข้ามาเผยแพร่ครั้งแรก มีท่านสีชนะสีสาน อุดมมะจุลมะณี เดด จันทะลา สันติ พิมพ์สุวัน สุวันนะคำผง สุบัน สุวันนะวง อุ่มคำ บันดาลศักดิ์ และไม่กี่ปีต่อมาก็มีนักแต่งเพลงรุ่นที่ 2 เช่น กอ วิเศษ กิแก้ว อินธิลาด คำสอน สุวันนาลัก

โพไซ สุนนະลาด บุญลัด ทะวิทัม สีนวน สิทธิบุตร วันลี และคำตา เป็นต้น

จำนวนนักแต่งเพลงที่เป็นชาวไทพวนแท้ ๆ คือ คำสอน สุวันนะลัก คำตา และวันลี บรรดานักแต่งเพลงในทศวรรษนั้นแต่งเพลง ร้องเพลง เล่นดนตรีประกอบการแสดงไปด้วย กึ่งช่วงท้ายทศวรรษที่ 70 - 80 จึงปรากฏมีนักแต่งเพลงรุ่นที่ 3 นักแต่งเพลงในรุ่นนี้ก็ยังสืบทอดการร้องเพลงในรุ่นก่อนเป็นหลักและก็เป็นนักแต่งเพลงสมัครเล่นครั้งแรกของเขียงขวาง แม้จะแต่งและร้องเพลงได้บ้างก็ต้องมีวงดนตรีบรรเลงผสมวง พอถึงช่วงทศวรรษที่ 90 ชาวไทพวนก็ไม่นิยมฟังเพลงอีก หันไปชอบการลำพวนและตอบฉญาเสียมากกว่าการนิยมฟังเพลงแบบสมัยใหม่แม้จะมีการนิยมฟังกันบ้างก็อยู่ในบริเวณเทศบาลเมืองโดยเฉพาะตัวเมืองโพนสะหวัน และเมืองคำเท่านั้น (สุบัน สุวันนะวง. 2537 : สัมภาษณ์)

3. นักดนตรี

โดยความเป็นจริงแล้วนักดนตรีหรือผู้บรรเลงเครื่องดนตรีประเภทดีด สี ตี เป่า หมอลำพวน และหมอดอฉญาของชาวไทพวนที่แขวงเขียงขวางจะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ

ประเภทที่เรียนรู้ด้วยตนเอง และประเภทที่เรียนรู้จากสถาบันการศึกษา

ประเภทที่เรียนรู้ด้วยตนเอง หลายพันปีมาแล้วที่ชุมชนไทพวนได้สืบทอดการเล่นและดนตรี อันเป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์ให้คงอยู่คู่ชาวพวน ด้วยวิธีเรียนรู้โดยตนเอง เนื่องจากสภาพสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นตัวแปรที่สำคัญยิ่งต่อนักดนตรี เช่น ใครรู้จักเล่นดนตรีก็จะได้รับความชื่นชอบจากพ่อแม่ญาติมิตร นักดนตรีเองก็มีกำลังใจและรู้สึกมีเกียรติภูมิเกิดเป็นแรงบรรดาลใจ ให้แก่นักดนตรีต้องฝึกฝนตัวเองให้มีฝีมือเพื่อจะได้รับเชิญไปออกงานบ่อย ๆ และการได้รับงานทุกครั้งก็จะได้รับเงินค่าครูค่าตอบแทนค่าแรงงาน ด้วยวัตถุเงินทอง เพิ่มพูนรายได้แก่ตัวเองไปรับงานว่าจ้างและงานรับเชิญยังได้รับความอบอุ่นจากเจ้าภาพ และผู้ชมเป็นอย่างดีตลอดการต้อนรับทางข้าวปลา อาหาร เหล้า ยา เป็นพิเศษอีก (กิแก้ว อินทิลาด. 2537 : สัมภาษณ์)

ประเภทเรียนรู้ด้วยตนเองในแง่ที่สองนี้ก็เป็นการศึกษาทอทางวงศ์ตระกูลครอบครัวจาก เช่น พ่อต่อ เช่น ลูก และหลานเหลน อาจเห็นคนอื่นเป็นแบบอย่างที่ดีจึงทำให้เกิดความชอบความพอใจในเรื่องเครื่องดนตรี แล้วก็ไปแสวงหาเครื่องดนตรีมาฝึกเรียนรู้ได้ด้วย ความทรงจำอันเป็นพรสวรรค์พิเศษ ของส่วนตัวบุคคลคนนั้นอันนำไปสู่การเกิดเป็นนักดนตรีทางด้านเล่นดนตรี หรือการเป็นหมอลำ หมอตอบ ฃญาขึ้นมานั่นเอง

การเรียนรู้จากสถาบันการศึกษา นักดนตรีสอนที่เรียนรู้จากสถาบันการศึกษานี้แทบจะไม่มีเลยในอดีต นอกจากสถาบันครอบครัว ซึ่งพ่อแม่เป็นนักดนตรีแล้วถ่ายทอดกันไปตามโอกาสต่าง ๆ เท่าที่มีเวลาเมื่อเด็กได้สัมผัสกับครอบครัวจากพ่อแม่บ่อย ๆ พอขึ้นมาเป็นหนุ่มก็ได้รับประสบการณ์จากสังคมที่เคยเป็นอยู่ในท้องถิ่น (เชียงเรื่อง. 2537 : สัมภาษณ์)

ในยุคปัจจุบันการผสมผสานทางวัฒนธรรมจากทั้งภายในและต่างประเทศได้เข้ามามีบทบาทต่อการศึกษาคหาความรู้ด้วยการสื่อสารจากประสบการณ์ สิ่งตีพิมพ์ และวิทยุเทปที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ เกิดเป็นแรงผลักดันให้คนเขียงขวางโดยเฉพาะกลุ่มที่ได้รับการศึกษาค่อนข้างดี มีเงื่อนไขได้เดินทางไปศึกษาหาความรู้ ดนตรีจากทั้งภายในและต่างประเทศพอสำเร็จการศึกษาพวกเขาเหล่านั้นก็กลายเป็นักดนตรีอาชีพหรือกึ่งอาชีพ แต่ส่วนมากถ้าเป็นนักดนตรีที่จบการศึกษามาจากต่างประเทศก็จะเป็นนักดนตรีที่เล่นเครื่องดนตรีแบบฝรั่งแต่ไม่ใช่ไปศึกษาหาความรู้เรื่องเครื่องดนตรีพื้นบ้าน พื้นเมืองแบบท้องถิ่นไทพวนของตัวเองแต่ประการใด ไม่นานนักดนตรีเหล่านี้ บางคนก็กลายเป็นักดนตรีที่สามารถบรรเลงเครื่องดนตรีแบบพื้นบ้านพื้นเมืองของชาวไทพวนได้ ด้วยการศึกษาคหาความรู้ในแนวทางที่มีประสบการณ์และเรียนรู้ด้วยตัวเอง (ลี สุนันทา. 2537: สัมภาษณ์)

จึงเป็นที่ทราบได้ว่านักดนตรีหรือผู้บรรเลงดนตรีที่แขวงเขียงขวางมีจำนวนน้อยมากที่จบการศึกษาจากสถาบันการศึกษาในระดับต่าง ๆ ส่วนมากจะเป็นนักดนตรีที่มีพรสวรรค์มาแต่กำเนิดซึ่งมีการเล่าเรียนและหาความรู้ด้วยตัวของตัวเอง หรือจากสถาบันครอบครัวในตระกูลนักดนตรีนั่นเอง

4. วิธีการบรรเลง

ตามหลักเกณฑ์ที่เป็นธรรมชาติของดนตรีแบบพื้นเมืองของชุมชนและเผ่าพันธุ์ไทพวนแล้วส่วนมากนักดนตรีหรือผู้บรรเลงดนตรีจะบรรเลงเดี่ยวหรือบรรเลงผสมวงก็ขึ้นกับนักดนตรีจะมีวิธีบรรเลงอยู่ 2 วิธีใหญ่ ๆ เช่น

บรรเลงเดี่ยวและบรรเลงผสมวง

4.1 บรรเลงเดี่ยว ความหมายของคำว่า เดี่ยว หมายถึง เครื่องดนตรี ชนิดใดชนิดหนึ่งที่มีผู้บรรเลงแต่เป็นการบรรเลงเพียงคนหนึ่งคนเดียว เช่น เดี่ยวแคน เดี่ยวซอ หรือมีการร้องร่ำทำเพลง ที่เป็นคนเดียว เป็นต้น

ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางมีวิธีการบรรเลงเดี่ยวอยู่ 2 ลักษณะ คือ ลักษณะที่ 1 ถ้าเป็นการขับลำพวนและตอบผญาคนเดียวเขาไม่นิยมใช้คำว่าเดี่ยวลำและเดี่ยวตอบผญาแต่ประการใด เขาจะเรียกว่า ลำพวน หรือตอบผญา และเป่าแคน ถึงแม้ว่าจะมีหมอลำผู้ชาย 1 คน หมอตอบผญา 1 คน และมีหมอแคน 1 คนอยู่ก็ตามถ้ามองในเชิงวิชาการทางด้านดนตรี ก็สามารถที่จะเรียกว่า บรรเลงเดี่ยวก็ได้ ลักษณะที่ 2 การเล่นดนตรี ชนิดใดชนิดหนึ่งเพียงผู้เดียวโดยไม่มีเครื่องอย่างอื่นใดเข้าประกอบจะเรียกว่าเดี่ยวได้ บางกรณีจะมีเครื่องดนตรี ทั้งเครื่อง ดิด สี ตี เป่า เล่นประสานเสียงเพื่อประกอบในการเดี่ยว เครื่องดนตรีชิ้นใดชิ้นหนึ่งอยู่ก็สามารถที่จะเรียกได้ว่าเดี่ยวได้ เนื่องจากเครื่องดนตรีชนิดนั้นเล่นทำนองหลักเป็นเอก ส่วนเครื่องอื่น ๆ เป็นการประสานเสียงที่แผ่วเบา และไม่ได้เล่นไปตามทำนองหลัก ๆ แต่อย่างใด

4.2 บรรเลงผสมวง ในความหมายที่เรียกว่า ผสมวง หมายถึง เครื่อง 4 อย่าง อันได้แก่ เครื่อง ดิด สี ตี เป่า ที่ใช้บรรเลงรวมกันในบทเพลงหนึ่ง ๆ การใช้เครื่องดนตรีอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างบรรเลงร่วมกับการขับร้องลำ พ้อน เข็ง หรือเข็งแท้ ก็คือการบรรเลงผสมวงนั่นเองวิธีบรรเลงผสมวงมีอยู่ 2 แบบ เช่น

แบบที่ 1 บรรเลงเฉพาะเครื่องดนตรี แบบนี้ไม่มีการขับร้อง ไม่มีการลำพ้อนและ

ซึ่ง มีเพียงเครื่องดนตรีล้วน ๆ

แบบที่ 2 บรรเลงผสมผสานมีทั้งเครื่องดนตรีและการขับร้องลำพ่อน (ร่ำ) และซึ่งแท้ด้วย ในการบรรเลงดนตรีของชาวไทพวนที่เขียงขวางนั้นมีการบรรเลงแบบเดี่ยวและแบบผสมวง อาจบรรเลงได้ในอิริยาบถต่าง ๆ คือ ยืนบรรเลง เดินบรรเลง นั่งบรรเลง และนอนบรรเลง การยืนบรรเลง เช่น การแข่งกลองเล็ง และการแสดงบนเวที เดินบรรเลง คือ การพื่อร่ำร้องซึ่งและแท้ เป็นต้น นั่งบรรเลง เช่น การลำพวน และตอบญา นอนบรรเลง เช่น การเป่าแคนกล่อมเด็ก

5. ผู้ชมผู้ฟัง

ตามความเป็นจริงในวิถีชีวิตของชาวไทพวนไม่ใช่ต้องการเฉพาะแต่ข้าวปลาอาหาร ที่อยู่อาศัย และเครื่องนุ่งห่ม หรือเครื่องมือเครื่องใช้ที่ทำให้เกิดความสะดวกสบายเพียงเท่านั้น แต่ยังต้องการชีวิตที่สดชื่นรื่นเริง อันจะช่วยสร้างเสริมชีวิตและสังคมให้เป็นที่น่าอยู่คู่กับอุดมการณ์และความเชื่อตามขนบธรรมเนียม ความเคยชินในท้องถิ่นที่ดำรงอยู่อีกหลายประการ (พุดา. 2537 : สัมภาษณ์)

การแสดงต่าง ๆ รวมทั้งศิลปะการดนตรีการเล่นแบบพื้นบ้านและเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของคนหลายคนโดยมีผู้แสดงให้คนอื่นชมและฟัง ส่วนอีกผู้ชมและผู้ฟังก็เป็นคนคนเดียวกัน แต่มีลักษณะการชมและฟังแตกต่างกันบ้างทางด้านอุดมการณ์ซึ่งสามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 ชมและฟังเพื่อการศึกษาหาความรู้โดยทั่วไปมีประมาณ 30 %

กลุ่มที่ 2 ชมและฟังและเพื่อการผ่อนคลายความตึงเครียดเป็นบางครั้ง

บางครั้งมีประมาณ 10-12 %

กลุ่มที่ 3 ชมและฟังด้วยความรักความชอบมีประมาณ 58-60 %

ผู้ชมผู้ฟังการบรรเลงและการแสดงดนตรีส่วนมากก็เป็นชุมชนชาวท้องถิ่น บางกรณีทั้งผู้แสดงและผู้ชม มีส่วนร่วมด้วยในการบรรเลงดนตรี การขับ-ลำ ให้อำนาจพ้องร่ำ

และแข็งแรงแรร่วมกัน อันแสดงให้เห็นว่าชุมชนชาวไทพวนรักสนุกสนานชอบการละเล่นดนตรี แต่ไหนแต่ไหน (จารย์ แพงและคณะ. 2537 : สัมภาษณ์)

องค์ประกอบของบทเพลงชาวไทพวน

ดนตรีเกิดขึ้นจากธรรมชาติแล้วมนุษย์จึงนำเสียงต่าง ๆ เหล่านั้นมาเรียบเรียงให้ได้ระดับ มีจังหวะประกอบและบังคับที่แน่นอนจนกลายเป็นสิ่งที่สมบูรณ์แบบสืบต่อมาราบเท่าปัจจุบันนี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. บทเพลง (บทเพลงในที่นี้ หมายถึง การลำพวน)
2. เนื้อร้อง (เนื้อหา)
3. ทำนอง
4. จังหวะ
5. ลักษณะของเสียง
6. การประสานเสียง
7. รูปแบบการประพันธ์ดนตรี

1. บทเพลง บทเพลงหนึ่ง ๆ จะประกอบด้วย เนื้อร้อง ทำนอง จังหวะ ความไวช้าพอประมาณ มีวรรค มีตอน มีดนตรีประกอบพร้อมด้วยเสียงประสาน ถ้าเป็นบทเพลงสมัยใหม่ก็ประกอบด้วย ทำนองวรรคต้น เป็นตอนที่ 1 ตอนที่ 2 เป็นท่อนแยกทำนองช่วงท้าย อาจเป็นทำนองวรรคต้น หรือการกลับคืนทำนองในท่อนแยกแล้วจบ โดยมีการเปลี่ยนแปลงหรือไม่ก็ได้ ซึ่งเรียกว่า บทเพลง 2 ตอนผสมบทเพลงในที่นี้ หมายถึง เพลงพื้นเมืองและต่อไปนี้จะเรียกว่า ลำพวน ลำพวนประกอบด้วย เนื้อความ ทำนองรำ จังหวะความไวช้า ลักษณะของเสียง การประสานเสียง และรูปแบบการประพันธ์ ลำพวนเป็นบทเพลงพื้นบ้านอย่างหนึ่งที่ชาวไทพวนนิยมใช้ขับ-ร้องหรือเรียกว่าลำกันมาแต่ครั้งบรรพกาล และสืบทอดกันมาเป็นเอกลักษณ์ประจำตระกูลของเผ่าชนชาวไทพวน วัฒนธรรมลำพวนเมื่อศึกษาค้นคว้าแล้วจะเห็นว่าเป็นวัฒนธรรมหมอลำ หมอแคนไม่แตกต่างกับวัฒนธรรม

หมอลำ หมอแคนทางภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ของประเทศไทย แต่ประการใด เช่น

ภาคใต้ มีลำคอนสวรรค์ ขับตั้งหวาย ลำคำม่วน ลำบ้านชอก

ขับมหาชัย ขับสารวรรณ ขับเม้ย เตยหัวโนนตาล ลำสีพันดอน ลำโสม ลำภูไท

ภาคกลาง มีขับเงิน ลำทางสั้น ลำทางยาว (ทางลอง) ลำเต้ย
ลำเรือง ลำเพลิน ขับสารภัญญะ ลำพระเวสและแห่

ภาคเหนือ มีลำพวน ขับล่องรุ่ง ขับทุ่มหลวงพระบาง ขับสวาง
สามลำว โอพวน ขับมั่ง ขับเดิม (ขับเจิม) ขับข้าเหนือ ขับไต ขับห่อ ขับพูนน้อย ขับแมน
ขับอื้องก่า (ลีชะนะลีसान. 2537 : สัมภาษณ์) จากการท้าววิจัยจึงพบว่า ลำพวน เป็น
วัฒนธรรมหมอลำหมอแคนนั่นเอง ถึงจะมีการตอบผญาอยู่ด้วยก็ไม่ผิดแปลกไปจากหมอลำ
ฝ่ายหญิง

2. เนื้อร้อง เนื้อร้อง หมายถึง เนื้อหาและสำนวนภาษาที่ใช้ในการ
ลำการตอบผญาในเรื่องนั้น ๆ ที่ใช้ขับร้องในการลำพวนและตอบผญาของชาวไทพวน ส่วน
รายละเอียดของเนื้อร้องจะได้นำเสนออยู่ในรูปแบบการประพันธ์ดนตรีของชาวไทพวนใน
ระดับต่อไป

3. ทำนอง จากการไปศึกษาข้อมูลภาคสนามที่เมืองคุณ เมืองผาไซ
เมืองแปก เมืองคำ เมืองหมอกใหม่ และเมืองหนองแฮด ที่แขวงเชียงขวางภาคเหนือของ
ประเทศไทยได้พบว่าชาวไทพวนโดยทั่วไปจะเรียกชื่อทำนองลำพวนและทำนองลายแคนตาม
ท้องถิ่นของตนเป็นส่วนใหญ่ เช่น

ทำนองแบบเมืองคุณ โดยมีเมืองหมอกใช้ร่วมด้วย

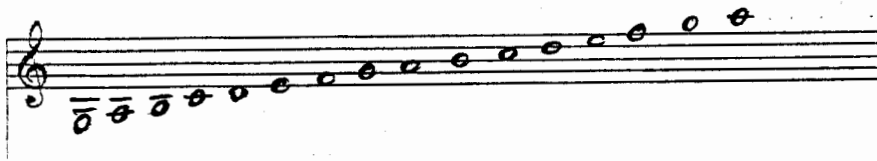
ทำนองแบบเมืองแปก โดยมีเมืองภูกุด และเมืองผาไซใช้

ร่วมกัน

ทำนองแบบเมืองคำ โดยมีเมืองหนองแฮดใช้ร่วมกัน

นอกจากทำนองลำพวนแล้ว ยังพบทำนองตอบผญาที่หมอตบผู้หญิงใช้ตอบผญาโดยทั่วไป ทำนองตอบผญาไม่ได้แยกออกเป็นแต่ละแบบต่าง ๆ ดังทำนองลำแต้ อย่างใดส่วนทำนองลายแคนนั้นมีอยู่ 2 ลาย คือ ลายน้อยและลายใหญ่ หากวิเคราะห์ตามหลักเกณฑ์ดนตรีและใช้มาตรฐานตัวโน้ตแบบสากล (ฝรั่ง) เข้ามาจับแล้ว ทำนองดนตรีของไทพวนมีหลายเสียงนับแต่ต่ำหาสูง หรือแต่เสียงใหญ่ถึงเสียงน้อย (เล็ก) (หล้าอินทะลึงลี. 2537: สัมภาษณ์)

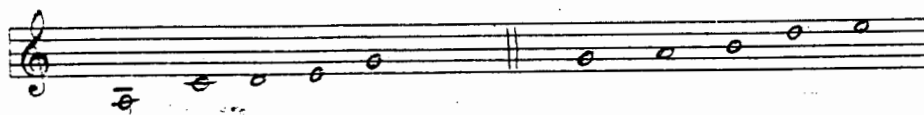
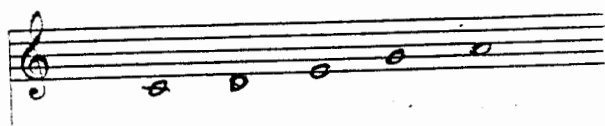
ตัวอย่างขอบเขตเสียงดนตรีของชาวไทพวน

เมื่อรวบรวมเสียงทั้งหมดเข้าในบันไดเสียงเดียวกันจะเห็นชัดเจนว่าเสียงของดนตรี ชาวไทพวนมีครบ 7 เสียง คือ = ดังตารางโน้ตข้างล่าง

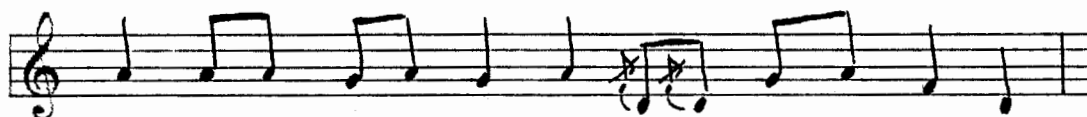
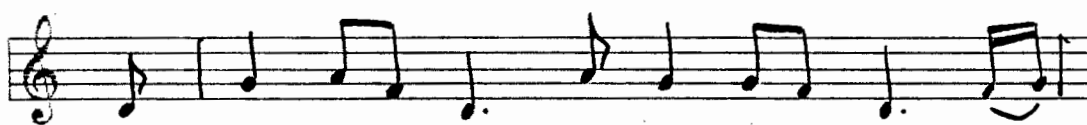
โดยความเป็นจริงแล้วชาวไทพวน จะนิยมใช้เพียงแต่ 5 เสียงเท่านั้น

ท่านองล่าพวน หรือท่านองล่าเชียงขวาง

ล่าถามสาว

ท่านองเมืองแปก

ท่านอล่าตอบว่า เป็นท่านองตอบพญาของผู้หญิงโดยทั่วไป

ท่านองแบบเมืองคุณ

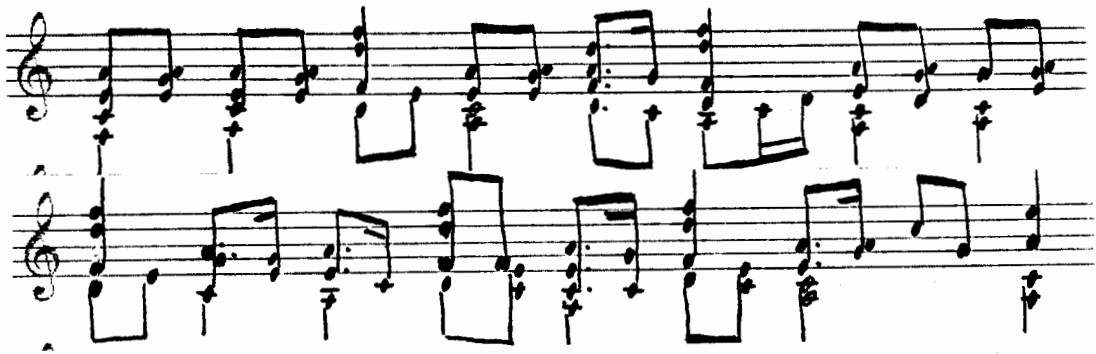
ทำนองแบบเมืองคำ

โดยทั่วไปแล้วลายแคนของชาวไทพวน จะมีอยู่หลายระดับเสียงหรือ ภาษาดนตรีแบบฝรั่ง เรียกว่า "Tone" แต่ที่จริงแล้วก็มียู่เพียง 2 ลักษณะคือเสียงแข็ง และเสียงอ่อนตามภาษาของชาวไทพวน เรียกว่า "ซอกใหญ่และซอกน้อย" ตรงกับภาษา ฝรั่งว่า "dur and moll" นั่นเอง ศิลปะการบรรเลงที่เรียกว่า เทคนิคการเป่าแคนของ หมอแคนแต่ละคนอาจผิดแปลกแตกต่างกันไปบ้าง ด้านลีลาการเล่นตลอดจนการใช้ลมกระแทก ล้น และให้ปรากฏเสียงสั่นสะเทือนทำให้เกิดความแรงค่อยคือความดังมากดังน้อยของเสียง ถือว่าเป็นเทคนิคการบรรเลงของหมอแคนแต่ละคนรู้จักใช้จุดเด่นเฉพาะตัวทำให้ผู้ฟังไม่รู้ลืม ไม่รู้พอ เสียงแคนนี้จะไปกระตุ้นจิตวิญญาณ (อ้อ) ของหมอลำและหมอดบญญาให้ตื่นตัวขึ้นมา จนไม่อาจนิ่งเฉยอยู่ได้ จะต้องออกมาขับลำและตอบพญา (อ้อ คือสิ่งที่มีสิ่งอยู่ในตัวของ หมอลำและหมอดบ (พ.ต. สีสุม. 2537 : สัมภาษณ์) จากการศึกษาเกี่ยวกับลายแคน ของชาวไทพวนผู้วิจัยพบว่าลายแคนของชาวไทพวนมีอยู่ 2 ลาย คือ ลายใหญ่ และลายน้อย โดยถอดออกมาเป็นตัวโน้ตสากลได้พอคร่าว ๆ ดังนี้

ทำนองแคนซอกใหญ่ "ลายใหญ่"

ท่านองแคนชอกน้อย "ลายน้อย"

ด้วยท่านองที่บรรเลงกลับไปกลับมา ผู้เป่าแคนจะต้องรักษาจังหวะไว้

ให้สม่ำเสมอมีบางครั้งที่หมอลำหยุดเพื่อขึ้นต้นวรรคใหม่เสียงแคนก็ต้องได้เอื้อนเสียงแล้วก็
 สาดเสียงชักชวนเป็นจังหวะซ้อน ๆ เข้าคืนท่านองเก่าแต่เป็นท่านองเสียงขึ้นต้นเพื่อให้หมอลำ
 ขึ้นต้นอยู่กับจังหวะ เมื่อเวลาหมอลำลงเสียง เล่นลีลาเสียงแคนก็มีลักษณะส่งจังหวะให้
 คล้องจองถือว่าทั้งหมอแคนและหมอลำจะต้องรักษาจังหวะไว้ให้สอดคล้องซึ่งกันและกัน

4. จังหวะ

จังหวะ คือ ความพร้อมเพียงความสม่ำเสมอระหว่างหมอลำและหมอแคน จังหวะลำพวนกับจังหวะของเสียงเครื่องดนตรีของชาวไทพวนเป็นจังหวะห้วน ๆ (สั้น ๆ) มีลักษณะที่แตกต่างกันอยู่เพียงเล็กน้อย ระหว่างจังหวะลำประสาณดนตรีคือแคน เริ่มแรก ๆ จะเป็นจังหวะอ่อนโยน (เสียงโยน ๆ วาดไคววาทหนึ่ง) แต่เมื่อถึงที่สุดเสียงลำพวนจะเป็นอีกลักษณะหนึ่งซึ่งชาวไทพวนเรียกว่า ลำส่ง ลำส่งคล้ายคลึงกับลำเดินเพราะระดับความไวของจังหวะเร่งเร็วขึ้นซึ่งฟังแล้วจะรู้สึกซึมซาบเข้าไปในหัวใจ เมื่อแสงตะวันลอยพ้นขอบฟ้าขึ้นมาจากทิศตะวันออก แสดงให้เห็นว่าการลำพวนและตอบพญาฮ้อยได้สิ้นสุดลงเมื่อฟ้าสว่างพอดีหรือไม่ก็จะนัดประชันกันใหม่ในงานหน้าที่ จะมาถึงในเวลาไม่นาน

5. ลักษณะของเสียง

ลักษณะของเสียงเกิดขึ้นด้วยระดับแตกต่างกันในดนตรีของชาวไทพวนจากความสัมพันธ์ระหว่างทำนองดนตรีกับทำนองขับ - ลำ ซึ่งมีจังหวะหนักเบา เป็นตัวกำหนดความไวช้า อันก่อให้เกิดมาเป็นลีลาสามารถให้ความรู้สึกมโนภาพคล้ายตามสิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เกิดมาจากลักษณะของเสียงนั่นเอง จริงอยู่ว่าลักษณะของเสียงในทำนองดนตรีของชาวไทพวน มีลักษณะเป็นบทเพลง 5 บันไดเสียง และบรรเลงเข้าไปเข้ามาในประโยคดนตรีที่สั้น ๆ ตามหลักการดำเนินทำนองแล้วก็ไม่สามารถจะแบ่งวรรคแบ่งตอนให้ชัดเจนได้ ถึงแม้ว่าการบรรเลงจะมีการประสานเสียงได้อย่างเสนาะเพราะพริ้งด้วยการจับเสียงในบันไดเสียงที่เป็นเสียงเดียวกัน จึงพอสรุปได้ว่า ทำนองดนตรีของชาวไทพวนได้เกิดมีขึ้นโดยธรรมชาติ อันเป็นลักษณะของเสียงที่มีความเป็นธรรมชาติแห่งดนตรีพื้นบ้าน พื้นเมืองโดยแท้ (จากการสังเกตภาคสนาม. 2537)

6. การประสานเสียง

บรรดาเครื่องดนตรีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางมีลิ้มเสียงที่ไพเราะมากเนื่องจากบทเพลง เนื้อร้อง ทำนอง จังหวะลีลา และลักษณะของเสียงมีความกลมกลืน

คล้องจองเป็นธรรมชาติตามสำเนียงในเสียงภาษาพูด ภาษาวรรณกรรม วรรณคดี ศิลปะดนตรี การขับ-ลำ ร้อง ฟ้อน ที่เรียกว่า การละเล่น แบบพื้นบ้านนั้น เป็นเอกลักษณ์ประจำเผ่าพันธุ์ของเชื้อตระกูลไทพวน ไม่สามารถจะตัดแยกออกจากวงจรในวิถีชีวิตความเป็นอยู่ประจำวันได้ เพราะดนตรีเปรียบเสมือนวิญญาณในสังคมของชุมชนชาวไทพวน การละเล่นและดนตรีที่มีเสียงประสานในทำนองดนตรีมีความสัมพันธ์กันอย่างเหมาะสม เสียงประสานของดนตรีชาวไทพวนเกิดขึ้นใน 4 ลักษณะคือ

1. เกิดจากทำนองการร้องลำทำเพลงของคนหลายคน
2. เกิดจากเสียงของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดไม่เท่ากัน
3. เกิดจากการผสมวงของบรรดาเครื่องดนตรี
4. เกิดจากการผสมวงระหว่างเครื่องดนตรีกับการร้องลำทำเพลง เสียง

ประสานดังกล่าวนี้มีรายละเอียด ดังนี้

การประสานเสียงที่เกิดจากทำนองการร้องลำทำเพลงของคนหลายคนที่มีระดับเสียงสูง กลาง และเสียงต่ำ เมื่อร้องเพลงเดียวกันก็จะก่อให้เกิดเป็นเสียงประสานได้ (พ.ท. สันติ พิมสวัน. 2537 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่างที่ 1 เสียงประสานที่เกิดจากเสียงร้องของคนหลายคน

ตัวอย่างที่ 2 เสียงประสานที่เกิดจากการผสมวงระหว่างเครื่องดนตรีแต่

ละชนิด

การประสานเสียงในดนตรีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง เป็น

รูปแบบการประสานเสียงที่เป็นธรรมชาติของดนตรีพื้นบ้าน นักดนตรีท้องถิ่นเรียกการ
ประสานเสียงนี้ว่า "เสียงกล่อม เสียงประสาน" เสียงกล่อมแบบไทพวนมีอยู่หลายเสียง
แต่เมื่อพิจารณาในแนวทางของรูปแบบดนตรีพื้นเมืองโดยทั่วไปแล้วเสียงประสานดังกล่าว
เกิดขึ้นได้ 3 ลักษณะ คือ

1. ลักษณะเสียงสูง (คือเสียงน้อย)
2. ลักษณะเสียงกลาง (คือเสียงเดิม)
3. ลักษณะเสียงต่ำ (เสียงใหญ่)

เมื่อบรรเลงดนตรีในทำนองจังหวะลีลาด้วยเครื่องดนตรีหลายชนิด ผสมกัน ในช่วงเวลาเดียวกันบรรดาเสียงทั้ง 3 ลักษณะจึงเกิดเป็นเสียงประสานขึ้นอยู่ในตัวของบทบรรเลงนั้น ๆ ได้อย่างกลมกลืนโดยมีความสัมพันธ์ในแต่ละวรรคแต่ละตอน เป็นประโยคดนตรีที่เกิดจากการผสมวาระหว่างเครื่องดนตรีกับการร้องลำทำเพลง ฟังแล้วจะปลุกจิตสำนึกสร้างความนิยมนิยมชอบแก่ผู้ชมผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เนื่องจากท่วงทำนองจังหวะลีลาเนื้อร้อง กาพย์ กลอน แห่งบทประพันธ์ดนตรีมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการประพันธ์เนื้อร้อง ทำนองลำ ของชาวไทพวน มีลักษณะพิเศษมาก (คำสิงห์ ดาชาวพวน. 2537 : สัมภาษณ์)

7. รูปแบบการประพันธ์

รูปแบบการประพันธ์ในที่นี้ หมายถึง วิธีแต่งกลอนลำ และกลอนพญาของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง ในการแบ่งประโยค วรรค ตอนและส่วนที่เรียกว่า สัมผัสนอก และสัมผัสใน รวมทั้งสัมผัสตัวอักษรด้วย (สัมผัส คือ คำคล้องจอง) (สิมมา กิพย์พระวงษ์. 2537 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง กลอนลำพวน เรื่องลำเกี้ยวสาว

โอรน นื่องเอช อ้ายได้มาพบน้อง

อ้ายได้มาเห็นนาง

ความอึกยังบ่อแล้ว

อ้ายได้มาเห็นน้อง

ยามเมื่อเสพกลองขัน

นอ เมื่อยามกอง แก้ว

จึงได้ขอค่าจอง

ปองว่าอยากขอถามนื่องเอช

(ที่ขีดเส้นใต้ข้างบนนั้น คือ คำสัมผัสนอก หรือ สัมผัสท้าย)

สาวงาม <u>ซู้</u> <u>เพิ่น</u> <u>นำ</u> <u>น้อง</u> <u>แม่</u> <u>นดอก</u> <u>มะ</u> <u>พุก</u>	<u>ลูก</u> <u>แห่ง</u> <u>ไค</u> <u>มา</u> <u>บาน</u> <u>อ้าย</u> <u>นอ</u>
<u>น้อง</u> <u>แม่</u> <u>นดอก</u> <u>จง</u> <u>บาน</u>	<u>ลูก</u> <u>แห่ง</u> <u>ไค</u> <u>มา</u> <u>เต้า</u>
<u>น้อง</u> <u>แม่</u> <u>นลูก</u> <u>เจ้า</u> <u>บ้าน</u>	<u>น้อง</u> <u>แม่</u> <u>นหลาน</u> <u>เจ้า</u> <u>เลี้ยง</u>
<u>เสด็จ</u> <u>จาก</u> <u>เวียง</u> <u>เลอ</u>	<u>เหื่อ</u> <u>ไซ</u> <u>มา</u> <u>ป็น</u> <u>อ้าย</u> <u>แต่...</u>

(คำที่ขีดเส้นใต้ข้างบนนั้น คือ สัมผัสในหรือสัมผัสภายใน)

<u>อ้าย</u> <u>จะ</u> <u>กลับ</u> <u>เมื่อ</u> <u>บ้าน</u>	<u>ไป</u> <u>ห้าง</u> <u>ม้า</u> <u>บา</u> <u>จอก</u>	<u>เสื่อ</u> <u>หมอน</u> <u>ดอก</u> <u>คำ</u>
<u>จะ</u> <u>ไป</u> <u>ห้าง</u> <u>เสย</u> <u>ม้า</u> <u>บา</u> <u>ด้า</u>		<u>เสื่อ</u> <u>หมอน</u> <u>สัง</u> <u>กา</u> <u>ศ</u>
<u>อ้าย</u> <u>จะ</u> <u>แฉ่</u> <u>ฟาด</u> <u>ม้า</u>		<u>ตืน</u> <u>ด</u> <u>ข้า</u> <u>ข้า</u>
<u>อ้าย</u> <u>จะ</u> <u>นำ</u> <u>เมื่อ</u> <u>ห้อง</u>		<u>เรือน</u> <u>ชาน</u> <u>บ่อน</u> <u>น้อง</u> <u>อยู่</u>

(คำที่ขีดเส้นใต้ข้างบนนั้น คือ คำสัมผัสวรรค)

1 2 3 4 5 1 2 3 4 5 6 7 8

โอนอ น้องเออ อ้าย หัก ไป ฮอด แล้ว ม้า บา จอก อ้าย จะ แหล่ง แฉ่ เส้า

(ที่ขีดเส้นใต้ไว้ข้างบนนั้นเรียกว่า พยางค์หนึ่ง และรวมมีหลายพยางค์)

1. ม้า บาลาน อ้าย จะ แหล่ง แฉ่ เทียบ 2. อ้าย จะ เรียบ กัน นี้

(หลายพยางค์ข้างบนรวมกันเข้าเรียกว่า ประโยค)

- ฟัง น้อง เห็น ไหม อ้าย จะ เลีย บกลอน งัว กลอน ควาย

- 2 ประโยคข้างบนเรียกว่า วรรคหนึ่ง

- ฟัง น้อง เห็น ฝ่าย คั้น น้อง หาก ได้ ยิน เสียง อ้าย

ให้ ก่อง แก่ง ไป นอน สอง มือ อ้าย จะ ค่อ ขลุบ ไม้ ฮ้าว

- 4 ประโยคเท่ากับ 2 วรรคข้างบนนั้น เรียกว่า 1 บาท

<u>สอง</u> <u>มือ</u> <u>ชาย</u> <u>จะ</u> <u>ค่อ</u> <u>ขลุบ</u> <u>ไม้</u> <u>ฮ้าว</u>	<u>อ้าย</u> <u>จะ</u> <u>เขา</u> <u>ะ</u> <u>ย่อง</u> <u>กัม</u> <u>หัว</u> <u>ถิน</u> <u>ลม</u> <u>นำ</u>
<u>ไม้</u> <u>น้อ</u> <u>ย</u> <u>อ้าย</u> <u>จะ</u> <u>นำ</u> <u>ไป</u> <u>ค่อ</u> <u>ขลุบ</u>	<u>กำ</u> <u>ยา</u> <u>ชาย</u> <u>จะ</u> <u>น</u> <u>ไป</u> <u>แฉ่</u> <u>ป่อง</u>

ความลมสองเอานาเห่อขึ้นกันแต่ทอผา กำเวนนาเห่อขึ้นกันแต่ทอป้อง

ผิ่อมมีน้อแม่นผาเรือนป้อง

เฮาจะส่องเห็นเดว นอหล้าเอย

8 บรรทัดเท่ากับ 2 บาทที่ขีดเส้นใต้ ไว้ข้างบนนั้น เรียกว่า 1 ตอน นับแต่ 2 ตอนเรียกว่า เพลงหนึ่ง แต่ไม่นิยมเรียกว่า เพลงหนึ่ง เรียกว่า กลอนหนึ่ง (คำดี ดวงขุนส และคณะ. 2536 : สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง กลอนตอบผญาข่อยของหมอดอพบู่หญิงที่ใช้ตอบหมอล่าผู้ชาย

โอด้ายบ่าวมางานเอย	ชายผู้วางของกาง
จีบอด่านางเมย	ผู้อยู่เือนคี่ค้อย
ของที่มาเจียดข้อย	เจออ้ายจีบอแห่ง บอลินนา...
กับเมื่อเือนเมยแพง	จีบอด่าละบออ้ายบ่าวมางานเอย
อันของกางหากค่านาลูกกก	น้องจีบเมื่อคาย จีเป็นบอ
อันว่าของผากอ้าย	อัยค่านาลูกผู้กาง เดยินนา
อชามาวางเหื่อเสยล้า	หากค่านาลูกผู้หล้า ชายเอย
น้องจีเอาข้างรู้เมื่อปล่อยดงกำ	ใดขึ้นน้าอ้ายบ่าวเครือพันธุ์เอย

(เพลงลี ให้สัมภาษณ์ วันที่ 14 เมษายน 2537)

ในรูปแบบการประพันธ์ กลอนล่า และกลอนตอบผญาของชาวไทพวนเป็นรูปแบบที่มีลักษณะธรรมชาติของวรรณกรรมท้องถิ่นที่เด่นชัด โดยการใช้สำนวนภาษาแบบเรียบง่ายฟังแล้วรู้สึกซาบซึ้งให้มโนภาพ สร้างจิตสำนึกได้สูงในแต่ละคำพูดแต่ละพยางค์ เบ็ดคำโดดรูปการประพันธ์ในแต่ละประโยคแต่ละวรรค ละตอน เป็นลักษณะกึ่งร้อยกรอง และร้อยแก้ว มีคำซ้ำ ๆ กันหลายคำ เป็นสัมผัส ในสัมผัสตัวอักษร และสัมผัสสระ นอกและในแต่ละวรรคชัดเจน สามารถเรียกได้ว่า รูปแบบการประพันธ์แบบชาวไทพวน เป็นรูปแบบการประพันธ์ที่มีลักษณะจิตสำนึกและให้ความรู้สึกแบบท้องถิ่นพื้นบ้านซึ่งแสดงถึงภูมิปัญญาของคนพวนที่เต็มไปด้วย

ไหวพริบปฏิภาณ แฝงด้วยคำคมซ่อนไว้อีกในหนึ่ง เกี่ยวกับเนื้อหาสาระที่จะพูดไว้เป็นคำปริศนา
ปะปน เป็นคำคล้องจองควบคู่ กับศัพท์ภาษาธรรมดา เป็นความพูดเติม ๆ ฟังแล้วรู้ความหมาย
ทุกถ้อยคำ แสดงถึงความอุดมมั่งมีทางศัพท์ภาษาที่ใช้ประพันธ์วรรณคดี วรรณกรรม และกาพย์
กลอน บทเพลง และดนตรีท้องถิ่น แห่งเชื้อชาติ เผ่าพันธุ์ ไทพวนที่เคยดำรงคงอยู่บนที่ราบสูง
แห่งนี้ เชื้อสายอันดิงาม แห่งวัฒนธรรมไทพวนที่คนกล่าวกันว่า อาณาจักรเมืองพวน ลูกหลาน
แห่งพระยาเจือง บนทุ่งหญ้าที่กว้างใหญ่ ไทเหล่าเจืองที่พิสดาร สมคำสัญญานาม ว่า ทุ่งไหหิน
เชียงขวางแดนแห่งโบราณสถานหนึ่งเดียวในโลกโดยแท้ (คำพาย. 2536 : สัมภาษณ์)

ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

1. กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

พระยาอนุนามราชชน (2515 : 162) ได้กล่าวว่า "เชื้อชาติ" (Rece) หมายถึง คนกลุ่มหนึ่งพวกหนึ่งซึ่งมีลักษณะรูปร่างเฉพาะเป็นของตนเอง และอาจผิดแปลกไปจากคนกลุ่มอื่นพวกอื่น ส่วนคำว่า "ประชาชาติ" หมายถึง คนที่รวมกันอยู่เป็นประเทศชาติหรือสังคมใหญ่ ซึ่งมีความหมายคล้ายคลึงกับคำว่า "ประเทศชาติ" หรือ "สังคม" จะเห็นได้ว่า

เชื้อชาติจะมีธรรมชาติเป็นตัวบ่งชี้สัญชาติและประชาชน อานนท์ อาภาภิรมย์ (2510 : 36) ได้ศึกษาเรื่องราวของเชื้อชาติเป็นการศึกษาในสาขาชาติวงศ์วรรณา (Ethnology) การกระจายของกลุ่มมนุษย์ โดยพิจารณาตามกลุ่มมนุษย์ที่มีลักษณะร่างกายคล้ายคลึงกันว่า เป็นพวกเดียวกัน เช่น พิจารณาจาก สีของผิว รูปร่าง สีของตา ลักษณะของเส้นผม ทรวดทรง ศีรษะ ลักษณะจมูก ริมฝีปาก ลักษณะของคาง เป็นต้น

วัฒนธรรมและเผ่าพันธุ์มนุษย์ เป็นที่มาของสังคมในแต่ละประเทศนั้น ๆ เช่น ประเทศลาว (National Lao) รวมมีมากกว่า 68 เผ่าชน (Tribe) เป็นประชาชนลาว (Lao People) มีหลายรากเหง้าเหล่ากอ เครือโคตรสกุล (Clans) ที่เป็นเครือญาติสนิท และห่างออกไปบ้าง กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่แขวงเชียงขวางโดยผ่านการศึกษาภาคสนามพบว่า ชาวไทพวนแบ่งออกเป็น 2 ชนชั้น คือ ชนชั้นชาวไร่และชนชั้นกรรมกร ชนชั้นชาวไร่อาศัยอาชีพทำการเกษตรกรรม ปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ชนชั้นชาวไร่ชาวนามีจำนวนมาก จึงเรียกว่า ประชาชนพลเมืองของชาติ ส่วนชนชั้นกรรมกร ได้แก่ กลุ่มที่ยึดอาชีพทางการทำงานต่าง ๆ ให้กับรัฐบาล เช่น ครู แพทย์ ข้าราชการโดยทั่วไปที่ทำงานในสำนักงานองค์การต่าง ๆ

ประจำเมือง (อำเภอ) และแขวง (จังหวัด) มีทั้งสองเพศ เพศหญิงจะเกษียณอายุราชการเมื่ออายุได้ 55 ปี เพศชายเกษียณอายุราชการเมื่ออายุ 60 ปี ข้าราชการยังได้รับสวัสดิการทุกอย่างรวมทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน จากทางราชการอีกด้วย โดยทางแขวงจัดหาให้ตามสมควร (นายพลกองสี. 2537 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 27 เผ่าพันธุ์ไทพวน

ในการศึกษาภาคสนามพบว่า เผ่าพันธุ์ไทพวนเพศผู้มีลักษณะรูปร่างใหญ่สูง หน้าอกกว้าง ไร่ผมสั้นทรงดอกโทม (กะทุม) และผมจอน เส้นผมไม่แข็งไม่อ่อนออกสีดำเข้ม กระโหลกศีรษะค่อนข้างป้อมนิดหน่อย หน้าผากกว้างและโหนกนูน ด้านหลังค่อนข้างงอน คางเนินธรรมดา ใบหน้ากว้าง ลูกตาสีดำผสมสีน้ำตาลนิด ๆ มือเท้าใหญ่ ปล้องแขนปล้องขาใหญ่ ยาว ผิวสีดำแดง เสียงปาก (เสียงพูด) ดังแรง เสียงปากอยู่ในเสียงกลางลงหาเสียงต่ำ พูดไม่เร็ว สุขภาพจิตดีและร่างกายแข็งแรง ทนทานต่อความหนาวเย็นและทำงานหนัก

ประเภทแบก หาบได้ดี การย่างเท้าก้าวเดินจะลงพื้นหนัก ๆ จิตใจมองใส่อัตรา ชอบ
สนุกสนานรื่นเริง ไปไหนมาไหนชอบพกมีดแหลมเหน็บเอวเป็นประจำ ใส่กางเกงและใส่
เสื้อคอกลมมีคอ (มีปก) แขนยาว ใช้ผ้าพาดบ่าตลอด ไม่ชอบใส่รองเท้า

เพศหญิงมีลักษณะรูปร่างกลมใหญ่ หน้าอกใหญ่ ธรรมดาไว้ผมยาวด้วยการเกล้าผม
เป็นกระจุกไว้บนศีรษะเหนือหูด้านขวา ย้อยด้านหลังเล็กน้อย เส้นผมดำเป็นมัน ชอบไว้ยาว
ถึงท้ายทอยและกลางหลัง กระโหลกศีรษะป้อมพอประมาณ หน้าผากพอดีสัมพันธ์กับใบหน้า
ใหญ่มน จมูกไม่โด่งแต่มีพองประมาณ คางกลมไม่ยื่นออกแถมเป็นนูนงามสีแดงอ่อนจนถึงเข้ม
ลูกตาสีดำเป็นมัน ริมฝีปากไม่ใหญ่สีแดงอ่อนแบบธรรมชาติ ขี้นขาวถี่ นิ้วมือกลมยาวนิ่มหน้อย
ปล้องแขนปล้องขาขาว เท้าใหญ่ เดินก้าวยาว ๆ ผิวกายหน้าตาส่วนมากออกขาวประสม
แดงอ่อน ๆ สำเนียงพูดเร็ว อยู่ในระดับเสียงกลางถึงเสียงกลางสูงเล็กน้อย ร่างกาย
แข็งแรง ทนความหนาวเย็นได้ดีกว่าเพศชาย ขยันทำงาน ไปไหนมาไหนชอบสะพายถุงแดง
ถือคันจ้อง (ร่ม) ใส่ผ้าถุงมีตีนใส่เสื้อแขนยาว ใส่ต่างหูทองคำ ผู้เฒ่าผู้แก่ชอบมีผ้าคาดหัว
(ผ้าโพกหัว) ใส่เสื้อดำมีคอ แขนยาว ส่วนหญิงสาวชอบสีแดง ขาว ชมพูอ่อน และน้ำเงิน
สุขภาพจิตดี ชอบยิ้มแบบอาย ๆ พูดจริงทำจริง อุตระ ค่าพูดอ่อนน้อมถึงพูดหวาน ตาหวาน
แต่มีความเด็ดขาด เป็นตัวของตัวเอง ชอบสนุกสนานแต่สุขุมเรียบง่าย อยู่ในโอวาทของ
คนเฒ่าคนแก่ พ่อแม่ ค่อนข้างสูง (ดวงจิต ไชยวงศ์. 2537 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 28 ผู้ชายพวน

ภาพประกอบ 29 ผู้ชายพวน

ภาพประกอบ 30 ผู้หญิงพวน

ภาพประกอบ 31 สาวชาวพวน

2. วิถีชีวิตชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

กรมวรรณคดี (2512 : คำน่า) ได้กล่าวไว้ว่า ชาติลาว คนลาว เป็นชาติหนึ่งที่เก่าแก่และมีความเจริญมาเนิ่นนาน คนลาวรู้จักสร้างบ้านสร้างเมือง รู้จักปลูกข้าว ทำสวน เลี้ยงสัตว์ อีตคองประเพณีความเชื่อทั้งหลายทั้งปวงมีมูลเหตุมาจากลัทธิศาสนาต่าง ๆ คือ ลัทธิผี ผาหมัน และพุทธ วัฒนธรรมที่ดั้งเดิมที่ได้สืบทอดมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ การเกิด การเจ็บ การตาย เป็นธรรมชาติของมนุษย์ ในเวลาที่ยังมีชีวิตอยู่ มนุษย์สามารถอยู่ร่วมกันในทางที่สร้างสรรค์ ก่อ สวัสดิ์พานิชย์ (2533 : 207-209) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเพณีชนชาติ ย้อพบว่า การกำเนิดเชื้อสาย ภูมิลาเนา และเคหะสถาน ภาษาพูด อาชีพ อาหารการกิน การแต่งกาย การแต่งงาน การคลอดบุตร การบวช การตาย และการทำพิธีต่าง ๆ เป็นวิถีชีวิตของชาวไทย้อที่เคยปฏิบัติมาในรอบหนึ่งวัน หนึ่งปี และตลอดชีวิตของคนคนหนึ่ง นับแต่เกิดจนตาย (มน. 2537 : สัมภาษณ์)

โดยการศึกษาข้อมูลภาคสนามผู้วิจัยพบว่า ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางเป็นกลุ่มชนเผ่าหนึ่ง ที่เรียกชื่อตัวเองว่า "ไทพวน" และมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนาน เคยดำรงอยู่ในภูมิลำเนาเพียงเชียงขวางแห่งนี้มาหลายพันปี ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้นำวิถีชีวิตของชาวไทพวนในกรอบปัจจัย 4 อย่าง มาเป็นเกณฑ์ จึงทราบว่าไทพวนเป็นชนกลุ่มหนึ่งที่ยิ่งใหญ่ และวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเองที่ยังคงไว้ค่อนข้างชัดเจน ดังจะได้กล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับปัจจัย 4 ของชาวไทพวนที่เชียงขวางเป็นลำดับต่อไป

ปัจจัยที่ 1 อาหาร

วัฒนธรรมอาหารการกินของชาวไทพวนโดยทั่วไปจะอาศัยหาได้จากธรรมชาติ การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ ผู้วิจัยได้ศึกษาพบว่า แหล่งที่มาของอาหารของชาวไทพวน มีอยู่ 5 แหล่ง คือ

1. บริเวณป่าดงและแถบภูเขา คือ เห็ด ผักป่า หน่อไม้ หวาย บุน ปิ สัตว์ป่า

ได้แก่ กวาง ฟาน (เก้ง) ไก่ป่า หมูป่า นก บ่าง ลิง แลน อัน หอน ต่อ แตน ฯลฯ

2. จากห้วย หนอง ลำคลอง บึง คือ ปู ปลา กุ้ง หอย เต่า เกา ไคหิน และผักไถ่น้ำทุกชนิด เช่น พืพวน ผักแว่น ผักหนอก ฯลฯ

3. การเพาะปลูก เช่น ข้าว ผลไม้ ผักที่เพาะปลูกตามไร่นา คือ พริก มะเขือ ขิง ข่า ถั่ว แตง มะละกอ หน่อไม้ ผักบุ้ง หัวกระเทียม หอมป้อม หอมแบ่ง ฯลฯ

4. การเลี้ยง เช่น วัว ควาย หมู เป็ด ไก่ นก ปลา ฯลฯ

5. ทางอากาศ เช่น นกขีต นกนางแอ่น

อาหารของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางมีอยู่ 2 ลักษณะ คือ

ลักษณะที่ 1 คือ อาหารที่กินเป็นประจำทุก ๆ วัน มี แกง ผอ แจ่ว บั้ง หมก นึ่ง ดอง เผา

ลักษณะที่ 2 คือ อาหารในโอกาสพิเศษ มี แอ่น ตุง ลาบ ส้า ซุป ปลาเต็น (ซันไซ บัวจัน และคณะ. 2537 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 32 การคั่วปลา (ทำปลา)

ปัจจัยที่ 2 เครื่องแต่งตัว

ตามปกติแล้วชาวไทพวนเป็นเผ่าชนที่มีสติปัญญา ทั้งชั้นชั้นแข็งต่อสู้กับธรรมชาติ เพื่อความกินอิ่มนอนอุ่น โดยเฉพาะ การปลูกหม่อน เลี้ยงไหม ปลูกฝ้าย ปั่นหลอดสาวไหม มีดหมี่ ต่ฝ้ายทอไหม ทำเป็นผืนผ้าทั้งแบบฝ้ายอมสี และผ้าธรรมชาติ เพื่อถนอมเครื่องแต่งตัวชนิดต่าง ๆ เช่น ผ้าหมอน ผ้าห่ม ผ้าปูที่นอน ผ้าตากรอง (แพรวอี่แป้) ผ้าถุง ผ้าถุง เป็นต้น (พม่า. 2536: สัมภาษณ์) บรรดาเสื้อผ้าอาภรณ์ที่ชาวเชียงขวางใช้นุ่งห่มในรูปแบบต่าง ๆ นั้น ได้มาด้วยวิธีการ 2 วิธี คือ

1. ได้มาด้วยการทำเองได้แก่ เสื้อ กางเกง ผ้าถุง ผ้าห่ม ผ้าปู หมอน ผ้าตาล่อง ถุงแดง ผ้าเปียง และอีกหลายชนิดรวมทั้งผ้าใช้ทางศาสนาเช่น ผ้าอังสะ จีวร ผ้าอาบน้ำฝน ผ้าพระเวส ผ้ายันต์ เป็นต้น
2. ได้มาด้วยการซื้อขายแลกเปลี่ยนได้แก่ รองเท้า ถุงเท้า ผ้าห่ม แล้น ผ้าขนสัตว์ หมวก ผ้าขนหนู เสื้อผ้าสำเร็จรูปแบบต่าง ๆ ที่นำเข้าจากทั้งภายในและต่างประเทศ (จารย์บัววัน. 2536 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 33 การทอผ้า

ภาพประกอบ 34 ผ้าถุงและเด็ก

ปัจจัยที่ 3 ที่อยู่อาศัย

แขวงเชียงขวางเป็นพื้นที่ราบสูงอันประกอบด้วยภูเขา ป่าดงดิบ ทุ่งหญ้าที่กว้างใหญ่ มีแม่น้ำไหลจากภูเขาสูงหลายสาย ชนชนชาติอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรหลายอย่าง อากาศชุ่มชื้น มีลมหนาวพัดผ่านตลอดปี ภูมิภาคแห่งนี้ได้รับแสงแดดอบอุ่นโดยประมาณ ชาวไทพวนชอบตั้งหมู่บ้านอยู่ริมชายป่าติดกับทุ่งนา มีสายน้ำห้วยไหลผ่านริมหมู่บ้าน ความหนาแน่นของหลังคาเรือน แต่ละหมู่บ้านจะมีตั้งแต่ 3 หลังคาเรือนขึ้นไป ถึง 25-30 หลังคาเรือน จึงเรียกว่า หมู่บ้าน แต่ชาวไทพวนไม่นิยมเรียก หมู่บ้าน เขานิยมเรียกว่า บ้าน บางบ้านมีเพียง 1 หลังคาเรือนก็เรียกว่า บ้าน หมู่บ้านต่าง ๆ ก็อยู่ห่างไกลกัน อย่างน้อยก็ประมาณ 3-4 กิโลเมตร จึงพบบ้านสักแห่งหนึ่ง บางช่วงก็ห่างไกลมาก 8-10 กิโลเมตร จึงมีอีกหมู่บ้านหนึ่ง ไม่มีเส้นทางถาวร อาศัยเดินทางทุ่งหญ้าผ่านป่าไม้บนภูเขาที่ราบสูง พื้นที่แขวง

เชิงขวาง 80 % เป็นภูเขาและที่ราบสูง 20 % เป็นทุ่งหญ้า ชาวไทพวนนิยมปลูกบ้านหลังสูง เรียกว่า เอือนฮ้าน รูปแบบการปลูกบ้านปลูกเรือนของไทพวนมีอยู่หลายแบบ กล่าวคือแบบเรือนทาบ แบบเรือนหน้ากอง แบบเรือนข้าม แบบตบต่อเล้า และตบธรรมดา นอกจากนี้ชาวไทพวนยังมีการปลูกบ้านแบบตึกเป็นชั้น ๆ และแบบบ้านประยุกต์แต่ก็มีไม่มาก

(สีทา อุ่นชนะมิไชย. 1994 : สัมภาษณ์) จากการศึกษาพบว่า เอือน (บ้าน) ของไทพวนแต่ละหลังจะมีทั้งแบบประเภท 5 ห้อง ประเภท 7 ห้อง ประเภท 9 ห้อง (จารย์บุญมี. 2536 : สัมภาษณ์)

ประเภท 5 ห้อง ไทพวนเรียกว่า เอือน 5 ห้อง จะมี 12 เสา และมีไม้ค้ำแพ้ 12 ค้ำ ไม้ค้ำแพ้นี้ทำหน้าที่เหมือนเสาเรือน แต่ไม่ได้ฝังลงดินเหมือนเสาเรือน และมีค้ำเทียบ 20 ค้ำ

ประเภท 7 ห้อง ไทพวนเรียกว่า เอือน 7 ห้อง มี 16 เสา ไม้ค้ำแพ้ 16 ค้ำ ค้ำเทียบ 26 ค้ำ

ประเภท 9 ห้อง ไทพวนเรียกว่า เอือน 9 ห้อง มี 20 เสา ไม้ค้ำแพ้ 20 ค้ำ ค้ำเทียบ 34 ค้ำ

บ้านไทพวนแต่ละหลังต้องมีเตาพื้น 2 เตา

เตาที่ 1 อยู่ห้องเหนือ ใช้สำหรับปรุงอาหารการกิน

เตาที่ 2 อยู่ห้องฮ้อง ใช้สำหรับใช้เป็นเตาไฟรับแขกมาเอือนและมีสระแนน

(เตียงแบบพื้นบ้าน) 1 ที่ ใช้สำหรับให้ผู้อาวุโสนั่งและนอน

ห้องนอน เรียกว่า ลัวมนอน ห้องนอนใช้สำหรับรับแขก เรียกว่า ห้องพระหรือฮ้อง

ห้องที่ 1 เป็นห้องพระหรือห้องรับแขก

ห้องที่ 2 เป็นห้องนอนของพ่อแม่ และลูกเล็ก ๆ เช่น ลูกหล้า เป็นต้น

ห้องที่ 3 เป็นห้องนอนของพ่อใหญ่แม่ใหญ่

ห้องที่ 4 เป็นห้องนอนของลูกสาว

ห้องที่ 5 เป็นห้องนอนของลูกพี่ที่แต่งงานแล้ว อาจเป็นสะใภ้หรือเขย

ห้องที่ 6 เป็นห้องนอนของลูกชาย

ห้องที่ 7 เป็นห้องนอนไว้สำหรับลูกสาวหรือลูกชาย ที่ออกเรือนไปอยู่ที่อื่น

เมื่อเวลากลับมาเยี่ยมพ่อแม่ และเอาไว้สำหรับรับญาติผู้สนิทที่นำครอบครัวลูกหลานมาเยือน

ภาพประกอบ 35 เอือนทูปมุงหญ้าคา

บ้านอยู่ของคนพวนเป็นบ้านหลังสูง ไปด้วยแป้น (แผ่นกระดาน) และฟาก (ไม้ไผ่ทำให้เป็นแผ่น) ฝาทำด้วยแป้นและฟากไม้ไผ่สาน มุงด้วยหญ้าคาและไม้เกล็ด (ไม้แป้นที่ตัดใหญ่และยาวกว่ากระเบื้องนิดหน่อย) มีบันไดขึ้นทางหน้าห้องและทางชาน เทียบที่เกาะออกมาต่อกับใต้ถุนเป็นที่ตั้งของครกกระเดื่องใช้ตำข้าว ถัดไปเป็นคอกเปิดและไก่ ต่อไปก็เป็นพื้นที่ขี้ฉาน (ขี้สีกหรือน้ำคร่ำ) ที่เทน้ำต่าง ๆ จากชานบ้านข้างบน อีกทางด้านหน้าได้

บันไดทางขึ้นจะเก็บพื้นและหัว ถัดไปจะเป็นที่ผูกวัวควาย ส่วนม้าจะผูกไว้คอกต่างหาก ที่ติดอยู่กับยั้งข้าวเปลือก ทางด้านหลังของบ้านเรือนจะเป็นสวนกล้วย อ้อย สวนครัว บ่อน้ำหนองปลา กล้องร่มไผ่เป็นน้ำรินเพื่ออาบใช้ ต่อไปเป็นทุ่งนา เลย์ทุ่งนาก็เป็นป่าต้นเขามีตบเล็ก ๆ ตั้งอยู่ในเทือกสวนบนริมฝั่งห้วยน้ำ ตบนี้ปลูก ฝาทำด้วยฟากมุงหญ้าคา ปลูกไว้เป็นที่หลบแดดหลบฝน และเป็นที่เก็บรักษาเมล็ดพันธุ์พืชอีกด้วย (เชียงเพ็ด. 2536 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 36 เอือนหน้ากลองมุงไม้แป้น

ภาพประกอบ 37 เอ็นซาม

ภาพประกอบ 38 ตูบของผู้ที่ออกบ้านใหม่

ปัจจัยที่ 4 ยารักษาโรค

ผ่านหลายยุคหลายสมัยมาแล้ว ที่ชาวไทพวนรู้วิธีรักษาโรคภัยไข้เจ็บทั้งหลาย ทั้งปวงในชุมชนของตนเองและสัตว์เลี้ยง จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยพบว่า ชาวไทพวน มีวิธีรักษาโรคภัยไข้เจ็บอยู่ 2 วิธีคือ

วิธีที่ 1 รักษาโรคทางจิตใจได้แก่การเยา ลงมนต์ ลงกรรม บะบน เลี้ยงทาย ดุหม่อ เร็ยขวัณ ผูกแขน บายศรีสู่ขวัญ โดยความเชื่อทั้งพราหมณ์ ผี และพุทธ การรักษา ทางไสยศาสตร์ เป็นการรักษาโรคตามความเชื่อทางดวงวิญญาณ เชื้อทางเทพยดาอารักษ์ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ผีนางนางไม้ และสิ่งที่เหนือธรรมชาติ ทั้งหมดที่กล่าวมานี้เป็นวิธีการรักษาโรค อีกวิธีหนึ่งที่ชาวไทพวนแขวงเชียงขวาง เคยยึดถือปฏิบัติผ่านมากับครั้งอดีต (หลวงพ่อบอม. 2537 : สัมภาษณ์) ซึ่งผู้วิจัยเรียกวิธีการรักษาโรคแบบนี้ว่า การรักษาโรคทางด้านจิตใจ

วิธีที่ 2 การรักษาโรคด้วยว่าน ยาพื้นเมือง (รักษาโรคด้วยสมุนไพร) การรักษาโรคภัยไข้เจ็บด้วยวิธีนี้ สามารถรักษาได้ทั้งคนและสัตว์เลี้ยง อันได้แก่การรักษา บาดแผลข้างนอก และเจ็บบอบช้ำด้านในของร่างกายที่เรียกว่า เจ็บป่วย (คำสุก. 2536 : สัมภาษณ์) ชาวไทพวนนิยมเอาต้นไม้ใบหญ้าและสัตว์บางประเภทมาทำยาสมุนไพรเพื่อ รักษาโรคต่าง ๆ ยาสมุนไพรแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ประเภทพืช ผลไม้ และ ประเภทสัตว์ป่า ประเภทพืช ผลไม้ คือ เก็บเอายอดและใบเป็นบางชนิด ถ้าหากเอาเปลือก และแก่น เก็บเอาดอกและผล ชูดเอารากและหัว ต้องเอาทั้งหมด เช่น ราก เปลือก แก่น ดอก ยอดใบ และผล นำเอาล้างดินและกิ่ง เผาเอาถ่านและเถ้าไฟ ประเภทสัตว์ป่า คือ เอาเฉพาะเขา เอาดี และตับ เอาลิ้นและเขี้ยว เอาหัวและหาง เอาเกล็ดและเล็บ เอา หนังและเนื้อ เอาขี้และคราบ เอาทั้งหมดตัว

การรักษาโรคด้วยสมุนไพรมีอยู่ 12 วิธี ได้แก่

1. ต้มกิน (ต้ม)
2. ฝนกิน

3. ต่ำโพก (พอก)
4. ต้มอาบ
5. อบอาบ (รม)
6. หย้ากินสด ๆ (เคี้ยวกินสด ๆ)
7. ดองเหล้ากิน
8. อมไว้ในปาก
9. เป่า
10. แช่น้ำ
11. สูดดม
12. พกติดตัว (ทิตแดง. 2537 : สัมภาษณ์)

ในวิถีชีวิตที่ค่อยเป็นค่อยไปตามธรรมชาติ ญาติวงศ์พงศ์พันธุ์ชาวไทพวน ซึ่งดำรงคงอยู่สืบมาเป็นเวลานานโดยมีปัจจัย 4 อย่าง เป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตประจำวัน ในรอบปีหนึ่ง ๆ และจนตลอดจนช่วงอายุของคนคนหนึ่ง นับตั้งแต่เกิดจนตาย ชาวไทพวน เรียกผู้ประกอบกิจกรรม 4 อย่าง ในปัจจัย 4 นั้นว่า "ช่าง" คือ

1. ช่างสร้างเรือน (ช่างปลูกบ้าน)
2. ช่างแต่งกิน (ผู้ประกอบอาหาร)
3. ช่างเย็บหูก ทอไหม (ผู้ผลิตผ้าใช้)
4. ช่างปัวคนหรือหมอ (แพทย์)

ถึงแม้ว่าชาวไทพวนจะมีชีวิตอยู่ด้วยความสงบ เรียบง่ายและมีข้าวปลาอาหารบ้านเรือนอยู่อาศัยแบบดั้งเดิม ซึ่งอุดมสมบูรณ์ด้วยวัตถุธรรมชาติที่มั่งมี แต่ชีวิตจิตใจของชาวชุมชนแถบนี้ไม่ได้ติดขัดกับวัตถุเงินทองของมีค่าแต่ประการใด ส่วนใหญ่จะยึดติดกับชนบทประเพณี มีความเชื่อทางบาป บุญ คุณโทษ นรกและสวรรค์ เสียมากกว่า ฉะนั้นชาวไทพวน

จึงนิยมทำบุญศุล ตามจารีตประเพณีต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นจารีตทางพุทธ ผี หรือพราหมณ์ โดยการใช้เครื่องดนตรีประเภท ดีด สี ตี เป่า มาประโคม เพื่อเป็นการถวาย แต่สิ่งศักดิ์สิทธิ์ในเวลาทำพิธีกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการบอกเล่าแก่ เจ้าถิ่น เจ้าฐาน เจ้าบ้าน เจ้าเมือง ตลอดจนวงวิญญาณของผีบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายทั้งปวงให้ทราบ โดยการ ตีฆ้อง ตีกลอง เป่าปี่ เป่าแคน ขับ-ลำ พ็อน(ร่ำ) เข็ง และแห่

3. ดนตรีของชาวไทพวน

บุญเฮง บัวสีแสงปะเลิด ได้กล่าวถึงศิลปะดนตรีไว้ว่า ศิลปะการพ็อน (ร่ำ) ซึ่งประกอบด้วยบทเพลงที่มีดนตรีบรรเลงนั้น เป็นศิลปะประเภทหนึ่ง การขับ-ลำ ร้อง พ็อน (ร่ำ) มีหลายแบบ และแตกต่างกันไปตามเนื้อหาของบทประพันธ์ และบทเพลงของดนตรีนั้น บุญเฮง บัวสีแสงปะเลิด (1991 : 5-6) อี.ดูบอบสกีและคนอื่น ๆ (I. Dubopxki. 1955 : 1) ได้ศึกษาวิทยาศาสตร์การผสมเสียงดนตรี ซึ่งสรุปได้ว่า ลักษณะรวมศูนย์ของกฎเกณฑ์แห่งภาษาดนตรี เป็นพื้นฐานการศึกษาในแง่ขยายตัวแบบธรรมชาติสังคมดนตรี วิชา เสียงและสีเสียง จังหวะและทำนอง ความสูงต่ำและความเร็วช้าของดนตรี มีลักษณะพิเศษที่เป็นเอกลักษณ์ทางด้านดนตรีศาสตร์ การเกี่ยวข้องของสังคมไม่สามารถตัดแยกออกจากโลกดนตรีได้ ศิลปะดนตรีพื้นเมืองของนานาชาติ ล้วนแล้วแต่เป็นทรัพย์สินสมบัติของมวลมนุษยชาติทั่วโลก ดัง สันติ พิมสุวัน (1992 : 6) กล่าวไว้ว่า ลำพวนเป็นลำพูนเมืองดั้งเดิมรูปแบบหนึ่งของชนเผ่าพวน เมืองพวนได้กำเนิดมีชื่อเสียงโด่งดังขึ้นพร้อม ๆ กับเมืองเชียงทอง (หลวงพระบาง) ลำพวนได้ปรากฏเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปในสมัยขุนลอปกครองล้านช้าง ลำพวนมีลักษณะลำโต้ตอบโจทก์และแก้ปัญหาระหว่างชายและหญิง ซึ่งมีเครื่องดนตรีประกอบคือ แคน ลำเขียงขวางนิยมใช้ในพิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งทางด้านฮีดคองประเพณี และนิยมลำกันโดยทั่วไปในแถบภาคเหนือของลาว

จากการศึกษาค้นคว้า ผู้วิจัยพบว่า ดนตรีทั่วไปของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง แบ่งออกได้ 2 อย่าง และเป็น 2 ความหมายที่แตกต่างกัน โดยการบรรเลงและวิธีบรรเลง ก็ไม่เหมือนกัน คือ

ดนตรีอย่างทีหนึ่งและความหมายอย่างทีหนึ่ง คือ ดนตรี หมายถึง เครื่องบรรเลง ประเภท ดีด ลี ดี เป่า และมีวิธีบรรเลงโดยมีนักดนตรี (นักเสพ) เป็นคนบรรเลงจึงก่อให้เกิดมีเสียงเป็นได้แค่เพียงทำนองเพลงในบทหนึ่ง ๆ

ดนตรีอย่างทีสองและความหมายอย่างทีสอง คือ ดนตรี หมายถึง การขับ-ลำ ร้อง ฟ้อน (ร่า) ตอบพญา เข็ง เทศน์ แหล โดยมีคนเป็นผู้แสดง ด้วยการฟ้อน (ร่า) ตามทำนองเครื่องดนตรีนั้น ๆ และเป็นการร้อง ขับ-ลำที่ก่อให้เกิดเป็นเสียงซึ่งมีทำนองมีเนื้อร้องฟังแล้วทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ โดยใช้ภาษาท่าและภาษาพูด ที่มีทำนองเสียงของเครื่องดนตรี เป็นสื่อการบรรเลงเพลงนั้น ๆ ในโอกาสและเวลาเดียวกัน สามารถเรียกได้ว่าเป็นการผสมวงคงไม่ผิดกับหลักเกณฑ์แห่งศิลปะดนตรีศาสตร์แต่ประการใด จึงพอสรุปได้ว่า การแสดงศิลปะดนตรีเป็นวัฒนธรรมการแสดงอย่างหนึ่งของชาวไทพวนโดยแท้

ดนตรีของชาวไทพวนแบ่งออกเป็น 2 อย่าง คือ

1. ดนตรีประเภทบรรเลงให้จังหวะ และทำนองได้แก่ เครื่องดีด เครื่องลี เครื่องตี และเครื่องเป่า

2. ดนตรีประเภทมีจังหวะทำนองโดยใช้ภาษาท่า และภาษาพูดได้แก่ ฟ้อน (ร่า) ลำตอบพญา เข็งและร้องเพลง

4. ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีพิธีกรรม

กระทรวงวัฒนธรรม (1955 : 1-2) ได้พิมพ์ตำนานสู่ขวัญผูกแขน ไว้ถึง 19 คาถา ในชีวิตของคนเรา ล้วนแล้วแต่ต้องการความดีและความชอบ ปรัชญาของคนโบราณ

เป็นการให้ขวัญและกำลังใจแก่กันและกันก็คือ พิธีผูกแขนสู่ขวัญ เป็นการหาที่พึ่งทางใจ เป็นความเชื่อของคนในทางพุทธศาสนาและพราหมณ์ดั้ง เจริญชัย ชนไพโรจน์ (2532 : 552) ได้กล่าวไว้ว่า ชีวิตมนุษย์นับแต่เกิดมา มีการเจริญเติบโต มีการสร้างครอบครัว จนเสื่อมสลายและล้มตายลงในที่สุด คือวงจรชีวิต การแสดงการเล่น และดนตรี ในวิถีชีวิตเป็นวิวัฒนาการตามกาลเวลา จึงผูกพันกับชีวิตคนบนพื้นฐานของความจริง เป็นบ่อเกิดแห่งความงามคู่กับสังคมมนุษย์ตลอดมา เหมือนดัง คำบาง จันยาวง (2517 : 1-38) ได้ศึกษาขนบธรรมเนียมลาว ยึดสิบสองคองสิบสี่ไว้ว่า ยึดสิบสองหมายถึงเดือนทั้งสิบสองเดือนในหนึ่งปี คือนับตั้งแต่เดือนเจียง (1) เป็นต้นปีจนถึงเดือนสิบสอง คือสิ้นหนึ่งปี ขนบธรรมเนียมยึด หรือจารีต คือหลักแห่งวิธีการของการปฏิบัติ เมื่อนำเอาค่าทั้งสองนี้มารวมกันเข้าจึงเป็นยึดทั้งสิบสองหรือเรียกว่า ยึดสิบสอง และคำบาง จันยาวง ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการประเพณีปฏิบัติบางอย่าง ในจารีตทั้งสิบสองเดือนไว้ดังนี้

เดือนเจียง ทำบุญ เลี้ยงผีมด ผีมอ ผีน้ำ ผีแกนและนิมนต์พระสังฆเจ้าเข้าปริวาสกรรม (หรือเรียกว่า เอาบุญเดือนเจียง)

เดือนยี่ ทำบุญคูณข้าว นิมนต์พระสังฆเจ้ามาสูตรชัยมงคล (หรือเรียกว่า เอาบุญเดือนยี่)

เดือนสามเพ็ง ทำบุญข้าวจี และบุญมาบุญชา (หรือเรียกว่า เอาบุญเดือนสาม)

เดือนสี่ ทำบุญ มหาชาติและทำพิธีไหว้สิ่งที่สักการะบูชา (หรือเรียกว่า เอาบุญมหาชาติ)

เดือนห้า สังขารปีใหม่นิมนต์พระสังฆเจ้าตั้งสูตรชัยมงคล 7 วัน 7 คืน วันเนาตอนเช้าทำบุญตักบาตรแก่พระสงฆ์และผู้ทรงศีล รดน้ำพุทธมนต์แก่ญาติปีศาจ สรงน้ำ และขอการวะสมมาพ่อแม่เฒ่าแก่และญาติมิตรสหาย ภายใน 3-7 วัน คนในไม่ให้ออก คนนอกไม่ให้เข้ามาในหมู่บ้าน ถ้ามีการซื้อหรือขายของก็ให้ซื้อ-ขายกันที่ข้างนอกหมู่บ้าน (หรือเรียกว่า เอาบุญใหม่หรือเอาบุญเดือน ห้า)

เดือนหก ทำบุญพุทธานิเชกพระสงฆ์สามเณรและผู้ทรงศีล สร้างน้ำพระพุทธรูปเจ้า และอัญเชิญประทับแท่น แล้วพร้อมกันแห่จุดบั้งไฟไปถวายแล่นเพื่อขอน้ำฝน (หรือเรียกว่าเอาบุญบั้งไฟ)

เดือนเจ็ด ทำบุญบูชาเทวดาอารักษ์ เลี้ยงผีมหีตักต์หลักเมือง และผีตาแฮก ตามหัวไร่ปลายนา (หรือเรียกว่าบุญหลักเมือง)

เดือนแปด ทำบุญเข้าวัดสวดฟังเทศนาถวายข้าวตอกดอกไม้รูปเทียน โภชนา และผ้าอาบน้ำฝน (หรือเรียกว่าบุญเข้าพรรษา)

เดือนเก้า ทำบุญข้าวประดับดิน ตอนเข้ามาฟังเทศนา แล้วเอาโภชนาอาหาร ไปไว้ที่ 4 มุมวัดและ 4 มุมของหมู่บ้าน เพื่ออุทิศแก่พ่อแม่ ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว มีบางท้องถิ่นนิยมเก็บข้าวปลาอาหาร เครื่องใช้ใส่เรือไฟไหลน้ำทิ้ง เป็นการสะเดาะเคราะห์บ้านเคราะห์เมือง (หรือเรียกว่าเอาบุญข้าวประดับดิน)

เดือนสิบ เพื่อฝากไปให้พ่อแม่ญาติมิตรที่ตายไปแล้ว และถวายเทวดาฟ้าดินเจ้าอารักษ์หลักเมือง ตลอดกฐินปีศาจที่ตายอดตายอยากทั้งปวง โดยการหยาดน้ำให้ด้วย (หรือเรียกว่าเอาบุญข้าวสาก)

เดือนสิบเอ็ด ทำบุญออกวัสสาบาสศรีพระภิกษุสามเณร ถวายข้าวปลาอาหารวัตถุปัจจัยอื่น ๆ เพื่อให้มาจำวัสสาอีกในปีต่อไป (หรือเรียกว่าเอาบุญออกพรรษา)

เดือนสิบเอ็ดแรม 1 ค่ำ ถึงเดือนสิบสองเพ็ง ทำบุญกฐิน ลอยกระทง และงานบุญประเพณีต่าง ๆ เช่น บุญแข่งเรือ งานแข่งม้า แข่งดีดลิ ฯลฯ (หรือเรียกว่าเอาบุญกฐินและเอาบุญสว่างเอื้อ)

ถึงแม้ว่าชาวไทยวนที่แขวงเชียงขวาง มีความเพลิดเพลินกับศิลปะการละเล่น และดนตรีแบบพื้นบ้านพื้นเมืองดั้งเดิม และรู้จักนำเครื่องดนตรีที่รับมาจากภายนอก มาใช้ผสมผสานบรรเลงตามประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตตามสภาพความเป็นจริงในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยได้ค้นพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ใน

พื้นที่แขวงเชียงขวาง โดยเฉพาะในกลุ่มเผ่าพันธุ์ไทพวนนั้น ล้วนแล้วแต่มีความเกี่ยวพัน
กับวงจรชีวิตของคนคนหนึ่งนับแต่เกิดจนตาย กล่าวคือ

การใช้ดนตรีในการเกิด

การใช้ดนตรีในงานบวช

การใช้ดนตรีในงานแต่งงาน

การใช้ดนตรีในงานขึ้นบ้านใหม่

การใช้ดนตรีในการตาย

การใช้ดนตรีในพิธีกรรมอื่น ๆ

การใช้ดนตรีในการเกิด

(นางพิน. 2536 : สัมภาษณ์) ชาวไทพวนเคยมีขนบธรรมเนียมการ
คลอดบุตร (เกิดลูก) อยู่กับบ้านตัวเองมาเป็นเวลาหลายชั่วอายุคน จากช่วงของพ่อแม่
ต่อมาช่วงของลูกหลานเหลน โดยมีหมอต้าแยประจำบ้าน มาเป็นคนกำกับดูแลตามประเพณี
พิธีกรรมตามขั้นตอนต่าง ๆ โดยร่วมกับญาติผู้สนิท เช่น แม่ผัว ผัว หรือแม่หรือญาติของตัวเอง
ภายหลังคลอดลูกออกมาเป็นที่ปลอดภัยแล้ว ก็มีการผูกผ้าดำผ้าแดงผ้าขาว ผูกที่แขนของ
แม่ลูกอ่อน เสร็จแล้วก็มาผูกให้ทารกที่เกิดใหม่เพื่อเป็นการป้องกันผีปอบ ผีกระสือ ผีพราย
เพื่อมิให้ผีทั้งหลายมาทำร้ายชีวิตของแม่ลูกดังกล่าว

แม่ลูกอ่อนนอนบนสะแนน (แคร่) มีกองไฟที่ใช้ฟืนไม้ก่อกะมาก่อไฟ แล้วจะ
ได้ถ่านเป็นจำนวนมาก เพื่อจะได้นำไฟถ่านแดง ๆ ชุก (ขึ้น) เข้าไว้ข้างล่างของสะแนนให้
ได้ไอร้อน เป็นวิธียอบ ย่าง ร่างกายของแม่ลูกอ่อน ซึ่งชาวไทพวนเชื่อว่าจะทำให้แผลที่
คลอดลูกใหม่แห้งดี (พิน. 2536 : สัมภาษณ์) แม่ลูกอ่อนนอนบนสะแนน (แคร่) ข้างไฟ กิน
น้ำร้อนที่ต้มด้วยยาสมุนไพร ทำให้น้ำนมมาจก เพื่อทารกจะไม่ต้องอดนมแม่ลูกอ่อนจะได้กิน
ข้าวกับ ข้าว ชิง หมกไฟ (เผาไฟ) และเกลือข้าว ปิ้งปลาขาว แกงผักกาดขาวใส่ชิงและ
เกลือ นอกจากอาหารดังกล่าวแล้ว จะกินอย่างอื่นไม่ได้เพราะชาวไทพวนถือว่า ก่า (ขล่ำ)

ถ้าไม่ปฏิบัติตามคำแนะนำสั่งสอนของคนเฒ่าคนแก่ เขาเชื่อว่าจะเป็นผีเข้า ผีโพง จึงต้อง
 ก่า (ขล่ำ) อยู่ไปเช่นนี้จนกว่าจะออกไฟ (ออกไฟคือเลิกจากการอยู่ไฟ) (จารย์หมมี. 2536
 : สัมภาษณ์) เมื่อชาวบ้านทราบข่าวว่า บ้านหลังนั้น ๆ มีการเกิด (คลอด) ลูกใหม่ ซึ่งชาว
 ไทยวนนิยมเรียกว่า "กับลูก" (คลอดลูก) ญาติพี่น้อง ชาวบ้านหนุ่มสาว เฒ่าแก่ และเด็ก ๆ
 จะชักชวนกันไปงานกรรม ในงานกรรมประกอบด้วยคนสองฝ่ายคือ

ฝ่ายเจ้าเฮือน (เจ้าภาพ) จะต้องเตรียมเหล้า ของกับแก้ม น้ำดื่ม ยาสูบ
 ผลไม้ ข้าวต้มขนมไว้ต้อนรับแขกคนที่จะมาเยือน

ภาพประกอบ 39 การเกิด

ฝ่ายญาติมิตรที่ไปงานกรรม ก็ต้องถือเหล้าของกับแก้ม เครื่องเซฟ (เครื่อง
 ดนตรี) ที่จะนำมาบรรเลง ส่วนมากมีแคน ซอ กระเจี๊ว และกลอง การละเล่นดนตรีในพิธี

งันกรรม แบบชาวไทพวนจะไม่พิถีพิถัน นักดนตรีก็จะบรรเลงเป็นทำนองเพลงต่าง ๆ โดยทำให้เสียงแผ่วเบาไปเรื่อย ๆ ท่ามกลางฝูงชนที่มางันกรรม มีทั้งผู้กินเหล้า คຸยสาว เล่านิทานตลกชวนหัว เล่นไฟ เล่นหมากเข้าติดมือ และอื่น ๆ ตลอดดึกดื่นเที่ยงคืน หหมดคืนนี้ต่อคืนหน้าอย่างนี้ไปจนกว่า ถึงกำหนดวันออกไฟ และทำพิธีสู่ขวัญจึงเป็นอันว่าเสร็จสิ้นพิธี

งันกรรม

การใช้ดนตรีในงานบวช

ในพิธีงานบวชของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง เป็นพิธีอย่างหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อทางพุทธศาสนา ซึ่งชาวไทพวนเคยสืบทอด และปฏิบัติเรื่อยมาจนกลายเป็นขนบประเพณี ที่ชาวพุทธทั้งหลายได้มีความเลื่อมใสศรัทธามาตลอด โดยเฉพาะชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางก็ได้ยึดถือประเพณีปฏิบัติมาไม่ได้ขาด ที่แขวงเชียงขวาง ชาวไทพวนยังนิยมบวชกันอยู่หลายแบบ คือ

บวชขนาด หรือ บวชจ้าว (เณร)

บวชเจ้าหัว (พระ)

บวชเสียเคราะห์สะเดาะเคราะห์ (บวชแก้บน)

บวชทำบุญหาพ่อแม่ ญาติมิตรที่ล่วงลับไปแล้ว (บวชหน้าไฟ)

บวชเพื่อการศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัย ของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

(หลวงพ่อบุญ เชียงบัวฮอง และคนอื่น ๆ. 2536 : สัมภาษณ์) ในประเพณีการบวชที่มีพิธีกรรม มีขั้นตอนต่าง ๆ หลายอย่าง สิ่งที่ขาดไม่ได้คือการใช้เครื่องดนตรีบรรเลง ประกอบในพิธีกรรมดังกล่าวซึ่งผู้วิจัยพบว่า เครื่องดนตรีที่ชาวไทพวนใช้บรรเลงประกอบในพิธีการบวชนั้น มีเครื่องดนตรีที่แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. เครื่องดนตรีที่ใช้ประจำในวัดคือ เครื่องดนตรีประเภทตีอย่างเดียว

และมีอยู่ 3 ชนิด เช่น กลองเพล หรือ กลองชัย พ้อง และ แห้ง ซึ่งเครื่องดนตรีดังกล่าวจะใช้ตี เพื่อบอกเวลา และบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ การตีบอกเวลา ได้แก่

ตีกลองตึก (กลองตึกตีในช่วงก่อนสว่าง ประมาณ 04.00-04.30 น.)

ตีกลองเพล (กลองเพลตีตอนกลางวัน ประมาณ 11.30-12.00 น.)

กลองแลง (กลองแลงตีช่วง ประมาณ 16.30-17.00 น.)

นอกจากนี้เครื่องดนตรีที่ใช้ทางพุทธศาสนา ยังใช้ตีในกรณีพิเศษอีก เช่น ตีเพื่อบอกเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้แก่ ตีเวลามีอุบัติเหตุไฟไหม้บ้าน ลมพัดแรงผิดปกติ ฝนตกหนักมาก หรือน้ำท่วมบ้าน มีโจรปล้นบ้าน หลวงพ่อหรือพระอาพาธหนัก (หลวงพ่ोजอม และเณร. 2536 : สัมภาษณ์) นอกจากนี้ ยังใช้เครื่องดนตรีดังกล่าวบรรเลงในคืนวันพระ และวันเกิดสุริยเกิดจันทร์ (กบปินเดือน) วันขึ้นปีใหม่ลาว ในงานบวช ในงานฮีดสงพระเลื่อนสมณศักดิ์ พัตยศ และในเวลาพิธีกรรมเทศนา เป็นต้น

2. เครื่องดนตรีที่ใช้ขับบรรเลงในการฉลองงานบวช ที่ชาวไทพวน

เรียกว่า คบงักกองบวชมีอยู่ 4 ประเภท คือ

เครื่องดนตรีประเภทตี คือ กระຈັบປີ

เครื่องดนตรีประเภทสี คือ ซอ

เครื่องดนตรีประเภทตี คือกลองต่าง ๆ

เครื่องดนตรีประเภทเป่า คือ แคนและปี่

บรรดาเครื่องดนตรีทั้ง 4 ประเภทที่กล่าวมานี้ ใช้บรรเลงประกอบกิจกรรมทางประเพณีพิธีกรรมการบวช และยังใช้บรรเลงในชบวนแห่และแข่งอีกด้วย นอกจากนี้เครื่องดนตรีประเภทให้จังหวะและทำนอง ทั้ง 4 ประเภทที่กล่าวมาแล้วนั้น ในพิธีคบงักกองบวชต่าง ๆ ยังมีดนตรีประเภทให้จังหวะ ทำนองและภาษาพูดที่มีเนื้อหาสาระที่คนฟังเข้าใจได้อีก คือ หมอแคน หมอลำพวน หมอตอบผญาข่อย หมอลำเรื่องพระเวส และเทศน์แหล่ (เชียงจันทา. 2537 : สัมภาษณ์)

ภาพประกอบ 40 การบวช

การใช้ดนตรีในพิธีแต่งงาน

ตามฮีตเก่าครองเดิมของชาวไทพวน ก่อนคู่บ่าวสาวจะตกลงแต่งงานเป็นคู่ัวตัวเมีย ต้องได้ผ่าน 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ ดังนี้คือ (มน บุนตา อุดมพอน และ คนอื่น ๆ. 2536 : สัมภาษณ์) 1. ขั้นตอนที่เจ้าบ่าวจะไปล่่มสาว (เว้าสาว) 2. ขั้นตอนการไปสู่ขอสาว (ไปหมั้นสาว) 3. ขั้นตอนทำพิธีแต่งงาน (สมรส)

1. ขั้นตอนที่เจ้าบ่าวจะไปล่่มสาว (เว้าสาว) ชาวไทพวนมีประเพณีการไปเว้าสาว (ไปล่่มสาว) คือไปตอนกลางคืน เวลาไปผู้บ่าวจะเอาไม้เล็ก ๆ แห่ เข้าตามซอกกรู้นบ้าน ตามที่นอนของสาว ๆ เพื่อให้สาว ๆ รู้ว่ามีบ่าวสนใจอยากจะคุยด้วย จากนั้นสาวก็จะลุกมาเปิดช่องฝาบนหัวที่นอน ผู้บ่าวจะใช้มือลูบไล้เรือนร่างของผู้สาวที่นอนอยู่ข้าง

ในบ้าน แต่ก็มิใช่ว่าผู้สาวชาวไทพวน ไม่รู้จักรักเนื้อสงวนตัว ถ้าผู้สาวลูบลำจับคู่มือเมื่อรู้ว่า ไม่ใช่มือของตัวตัวเอง (คู่รักตัวเอง) ผู้สาวก็จะผลักมือแปลก ๆ นั้นออกไปโดยทันที และปิดช่องบนหัวที่นอนอย่างหนาแน่น แล้วก็ย้ายที่นอนไปนอนกับแม่หรือที่อื่น ทว่าทั้งหนุ่มสาวชอบพอกันแล้วฝ่ายหญิงก็จะบอกให้เจ้าบ่าวเอาผู้ใหญ่มาสู่ขอ หากรอไปนานกลัวว่าเขาทั้งสองจะทำผิดจารีตประเพณีและจะผิดต่อผีบ้านผีเมือง (บันทึก. 2537 : สัมภาษณ์)

2. ขั้นตอนการไปสู่ขอสาว (ไปหมั้นสาว) โดยขนบธรรมเนียมการไปขอสาวของชาวไทพวนจะมี 3 เฒ่า 4 แก่ (ผู้เฒ่า 3-4 คน) ที่เป็นญาติสนิท ผู้อาวุโสของฝ่ายชายเป็นผู้ไปสู่ขอ แต่ต้องรอฤกษ์งามยามดีเสียก่อน เพราะชาวไทพวน ก่า (ชล่า) เป็นข้อห้ามอยู่หลายอย่าง เช่น เดือนคี่ เดือนแรม และวัน 5 ค่ำ เช่น ออกใหม่ 5 ค่ำ และแรม 5 ค่ำ เพราะว่าวันและฤกษ์งามดังกล่าวนี้เป็นวันอัปมงคล (วันและยามไม่ดี) พอได้ฤกษ์ยามดีแล้ว 3 เฒ่า 4 แก่ ก็จะแต่งขันหมากไปขอสาว โดยมีค่าหมากค่าพลุ 2 ค่า คือ แก่นไม้แบกแดง 2 มัด ผักก้านหรือผักกาดหอม 2 มัด ห่อยาเส้น (บุหรี่ปันบ้าน 2 ห่อ) เมื่อพ่อแม่ฝ่ายหญิงรับแล้ว เฒ่าแก่ทางสองข้างฝ่ายก็จะตกลงค่าสินสอดเกี้ยวทอง โดยมีการแบ่งส่วนการรับผิดชอบดังนี้

ฝ่ายเจ้าบ่าว คือฝ่ายชายรับภาระค่าใช้จ่ายด้านต่าง ๆ คือ เงินค่าดอง 250,000 กีบ เท่ากับ 10,000 บาทไทย ค่าน้ำตุนานม 2 ปี เงินกิบเก่า (เงินสด ๆ) ค่าผีเอื่อน 6 บาท เงินกิบเก่า (เงินสด ๆ) ค่าสมมาคารวะพ่อแม่ เฒ่าแก่ ลุงตา มีรูปเทียนและดอกไม้ 2 คู่ ส่วนเงินมีหรือไม่มีก็ได้ ค่าขงพี่สาวพี่เขย คนละ 1 บาท เงินสด (กิบเก่า) กองแซน (กำไร) 1 คู่ มอบให้เจ้าสาว ควายสอดล่าง 1 โต (กระบือ 1 ตัว เอามาให้บ้านเจ้าสาว) แหควางปลา 1 ดวง อาวุธเทียบเขย มีพราหรือมิดหรือขวาน ส่วนเครื่องหมั้นและที่นอนทั้งสองฝ่ายช่วยกันหามา โดยเฉพาะคือเจ้าบ่าวและเจ้าสาว (สีทน. 2537 : สัมภาษณ์)

ฝ่ายเจ้าสาวคือฝ่ายหญิงรับภาระค่าใช้จ่ายต่าง ๆ คือ ควายเพื่อฆ่า

แต่งงาน 1 ตัว ข้าวกั้นดอง เหล้า ฟืน พริก มะเขือ พืชผักทุกอย่าง หมู ไก่ ไข่ ปลา เครื่องส้มของหวาน ดอกไม้ธูปเทียน ชันดอกเบง 1 คู่ พาชวีญแต่งงาน หลังจากที่ได้แก่ ทั้งสองฝ่ายหาฤกษ์ยามได้แล้ว ก็นัดวันจัดพิธีแต่งงานเอาลูกสะใภ้และลูกเขย ตามวัน เวลาที่ได้กำหนดเอาไว้

3. ขั้นตอนจัดพิธีแต่งงาน (อินปัน สีหะลาด และคณะ. 2536 : สัมภาษณ์)

พิธีแต่งงานของชาวไทพวนตามปกติแล้ว ชาวไทพวนจะนิยมทำพิธีแต่งงานไม่เกิน 3 วัน

2 คืน คือ

- 1 วัน 1 คืนแรก ชาวไทพวนเรียกว่า มื่อเต้าดอง
- 1 วันต่อมา ชาวไทพวนเรียกว่า มื่อดอง (วันทำพิธีแต่งงาน)
- 1 คืน 1 วันสุดท้าย ชาวไทพวนเรียกว่า มื่ออุ่นดอง (วันสุดท้ายของงาน)

ภาพประกอบ 41 พิธีแต่งงาน

ผู้ที่มาร่วมงาน จะมีเป็นจำนวนมาก ไม่เฉพาะแต่ผู้เฒ่าผู้แก่พี่น้องผู้ใกล้ชิดตลอดเพื่อนฝูงที่อยู่ไกล แม้จะต้องเดินทางค้างคืนก่อนจะถึงสถานที่แต่งงาน เขาเหล่านั้นก็ไม่ได้คิดว่าเหนื่อยยากแต่ประการใด เพราะพวกเขาได้พาตัวหมอตบที่เชื่อว่าเป็นหมอตบผญาที่ดีเยี่ยม มาประลองฝีมือกับหมอลำเจ้าถิ่น ส่วนหมอลำฝ่ายชายที่มาจากแดนไกล ก็มีโอกาสดำประลองฝีมือกับหมอลำเจ้าถิ่นเช่นกัน เมื่อเต้าตอง (วันและคืนแรก) ชาวไทพวนจะชอบฟังลำพวนตอบโต้จำขบผญาใส่กัน เริ่มตั้งแต่ตอนหัวค่ำจนถึงรุ่งเช้าของวันใหม่ ประมาณ 5-6 โมงเช้าจึงจะพักนอน อาบน้ำ ล้างหน้า แล้วก็เตรียมตัวเข้าสู่พิธีสมรสสร้างครอบครัวใหม่ (พิธีแต่งงาน) การหาพาข้าวเต้าสุราจับกลุ่มชุ่มแซว ทั้งเฒ่าแก่หนุ่มสาวและเด็กเล็กตลอด 2 วัน 1 คืน อย่างไม่มีใครที่คิดอยากกลับบ้าน เพราะเขาสนใจอยากฟังลำในคืนสุดท้าย ซึ่งเป็นคืนที่จะตัดสินว่า หมอแคนหมอลำและหมอตบผญาคนใดจะได้รับเกียรติยกย่องว่า เป่าแคนม่วน (สนุก) ลำม่วนและตอบผญาเก่งที่สุด ในตอนเช้าก่อนที่จะถึงเที่ยงวันของวันสุดท้าย ผู้เฒ่าผู้แก่ ลุงตา และผู้อาวุโสประจำหมู่บ้านจะทำพิธีสู่ขวัญผูกแขนให้

จากการศึกษาในภาคสนาม ผู้ศึกษาพบว่า บรรดาเครื่องดนตรีที่ชาวไทพวนนิยมใช้ในประเพณีพิธีกรรมการแต่งงานนั้น มีอยู่ 2 ประเภท คือ

1. ประเภทเครื่องดนตรี ได้แก่ แคน ซอ และกระจับปี่ และยังสามารถแยกย่อยได้อีก 4 ประเภท คือ เครื่องดีด เครื่องสี เครื่องตี เครื่องเป่า นั้นเอง
2. ประเภทการขับร้อง ในประเพณีการแต่งงาน สามารถแบ่งการขับร้องออกได้ 2 แบบ คือ แบบที่ 1 ได้แก่ ลำพวน ซึ่งเป็นหมอลำฝ่ายชาย และใช้เครื่องดนตรี คือ แคน บรรเลงประกอบตลอดเวลา แบบที่ 2 ได้แก่ การตอบผญาข่อย เป็นหมอตบฝ่ายหญิง โดยไม่ได้ใช้แคนบรรเลงประกอบแต่อย่างใด

การใช้ดนตรีในพิธีกรรมอื่น ๆ

ชาวไทพวนมีชีวิตอยู่ในบ้านเกิดเมืองนอน ที่เรียกว่า แขวงเชียงขวาง

แห่งนี้ โดยมีท่านภูมิ ทิพวรรณ เป็นเจ้าแขวงและดำรงตำแหน่งเลขาธิการแขวง ได้มีนโยบาย
เปิดกว้างให้ประชาชนมีสิทธิ ประชาธิปไตยทุกอย่าง ตลอดจนวิถีทางแห่งการดำรงชีวิต
ความเชื่อทางศาสนา และอาชีพ พร้อมทั้งส่งเสริมให้พ่อแม่พี่น้องประชาชนอนุรักษ์ และ
ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม การละเล่น และดนตรีที่มีลักษณะชาติวิทยาศาสตร์และมหาชน ให้
เป็นขบวนการเสริมสร้างชีวิตและสังคม วัฒนธรรมลาว พร้อม ๆ กับการพัฒนาเศรษฐกิจ
การศึกษา และพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เพื่อปรับปรุงให้แขวงเชียงขวาง เป็นที่น่าอยู่ น่าอาศัย
สืบต่อไป (คำสิงห์ ดาชาวพวน และ ดวงจิต ไชยหว่าง. 2536 : สัมภาษณ์) ชาวไทพวน
ใช้ดนตรีในพิธีกรรมตามฮีตสิบสองคองสิบสี่ และพิธีกรรมทางระบบราชการ (ราชการ) ทั้ง
สองกรณีนี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ระบบ คือ ระบบที่ 1 ใช้ดนตรีในพิธีกรรมท้องถิ่น
ดั้งเดิม ระบบที่ 2 ใช้ดนตรีในพิธีกรรมทางราชการ

ภาพประกอบ 42 การสืบทอดวัฒนธรรม

ระบบที่ 1 ใช้ดนตรีในพิธีกรรมท้องถิ่นดั้งเดิม คือ ใช้ดนตรีในประเพณี พิธีกรรมตามฮีตสิบสองเดือนในวิถีชีวิต ซึ่งรวมเอาวงจรชีวิตเป็นตัวยืนหลัก จากนั้นก็มีการใช้ ดนตรี ในประเพณีพิธีกรรมย่อย ๆ อีกหลายอย่าง ที่โยงใยถึงชนบประเพณีทางผี และพราหมณ์ แบบท้องถิ่น คือ พิธีกรรมที่ใช้ดนตรีทางพุทธศาสนา เช่น งานบุญกองฮัด บุญฮุ้น สู้ขวัญพระ บุญพระเวส เป็นต้น พิธีกรรมที่ใช้ดนตรีทางผี และพราหมณ์ เช่น งานแห่นางแมว บุญคุณ ลานข้าว แข่งแห่บังไฟ แห่เขย และขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น (พมมา และจารย์บุญเหลือ. 2536 : สัมภาษณ์)

ระบบที่ 2 ใช้ดนตรีในพิธีกรรมทางรัฐการ (ราชการ) การใช้ดนตรีใน พิธีกรรมทางรัฐการ หมายถึง งานเฉลิมฉลองที่ทางพรรคและรัฐบาล ได้ออกกำหนดการให้ถือ เอาวันนั้น ๆ เป็นวันที่สำคัญระดับชาติโดยมีวัน ที่สำคัญต่าง ๆ ดังนี้ คือ

- บุญวันที่ 20 มกราคม วันสร้างตั้งกองทัพบประชาชนลาว
- บุญวันที่ 8 มีนาคม วันแม่หญิงสากล (วันสตรีสากล)
- บุญวันที่ 22 มีนาคม วันสร้างตั้งพรรคประชาชนปฏิวัติลาว
- บุญวันที่ 1 พฤษภาคม วันกรรมกรสากล
- บุญวันที่ 1 มิถุนายน วันเด็กสากล
- บุญวันที่ 18 มิถุนายน วันครูแห่งชาติ
- บุญวันชาติ ที่ 2 ธันวาคม คือ วันสถาปนา ส.ป.ป. ลาว

การใช้ดนตรีบรรเลงในงานเฉลิมฉลองวันสำคัญระดับชาติดังกล่าวนี้ บรรดา ประชาชนทุกชนชั้น ข้าราชการทุกหมู่เหล่า ในขอบเขตทั่วประเทศจะพร้อมใจกันจัดและร่วม งานนั้น ๆ อย่างครึกครื้นรื่นเริง โดยเฉพาะชาวไทพวนแขวงเชียงขวาง จะมีการจัดงาน แข่งขันกีฬา งานตลาดนัด ประกวดสินค้าด้านเกษตรกรรม งานแสดงศิลปวรรณคดี ดนตรีและ การละเล่นต่าง ๆ ซึ่งอาจแบ่งประเภทดนตรีและเครื่องดนตรีออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ประเภทดนตรีและเครื่องดนตรี แบบพื้นเมือง คือ

การลำพวนและการตอบผญา

การแข่งกลองคู่ (กลองเลี้ยง)

การแข่งกลองหาง (เลี้ยงกลองหาง)

การแสดงมวยลายพื้นเมือง แท้ เข็ง และร่ววง เป็นต้น

2. ประเภทดนตรีและเครื่องดนตรีสากล คือ

ร้องเพลงลาวสมัย และเพลงสากล

การแสดงศิลปะเวที ละครร้อง และฟ้อนต่าง ๆ

การจัดโชว์เพลงด้วยวงดนตรีสากล (ดนตรีฝรั่ง)

การแสดงกำลัง การสวนสนามของนักเรียน นักศึกษา ปัญญาชน และพลเมืองทุกสาขาอาชีพ และกองกำลังป้องกันชาติ ป้องกันความสงบของแขวงเชียงขวาง โดยการใช้วงดนตรีดุริยางคศาสตร์ บรรเลง ผสมผสานกับเครื่องดนตรีพื้นเมือง เช่น กลองครุ (กลองเทร็ก) กลองหาง และแซ่ เป็นต้น

จึงสรุปได้ว่า ที่แขวงเชียงขวางเมื่อมีงานสำคัญระดับชาติ ชาวไทพวนจะใช้ดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงแบบต่าง ๆ อยู่ 2 ประเภท คือ ประเภทการละเล่นใช้ดนตรีแบบพื้นเมืองดั้งเดิม กับ ประเภทการละเล่นใช้ดนตรีแบบผสมผสานระหว่างดนตรีสากลและดนตรีท้องถิ่น ปัจจุบันชาวไทพวนมีการนำเอารูปแบบการละเล่นและเครื่องดนตรีของต่างประเทศเข้ามาใช้ในท้องถิ่นของตนบ้างแล้ว ในอนาคตข้างหน้าถ้าเจ้าหน้าที่ระดับสูงของท้องถิ่น หากไม่วางนโยบายเกี่ยวกับงานทางด้านศิลปวัฒนธรรมให้ชัดเจนแน่นอน ศิลปะการละเล่นและดนตรีอันดีงามของท้องถิ่น จะต้องเลือนลางไปจากความทรงจำของเขาวชนคนพวนอย่างไม่ต้องสงสัย (กองมี และคณะ. 2537 : สัมภาษณ์)

5. ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการละเล่น

เกี่ยวกับการละเล่นของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง ผู้วิจัยได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เยาวชนชาวแขวงเชียงขวางจำนวนหนึ่ง มีรายละเอียดดังนี้ (สีพัน วันไซ และคณะ. 2536 : สัมภาษณ์) "นับตั้งแต่เกิดมารู้ความก็เห็นเพื่อนทำเพื่อนเล่นกันมาโดยตลอด และไม่ทราบว่าการเล่นนั้น มีต้นกำเนิดมาจากไหน และใครเป็นคนคิดค้นขึ้นมาเล่น" (พุดสะไหว ชันไซ และขวัญใจ. 2536 : สัมภาษณ์) พวกเพื่อน ๆ พวกกันเล่นที่ลานบ้านบ้าง และไปเล่นที่โรงเรียนบ้าง แรก ๆ ก็ยังไม่เล่นไม่เป็น แต่ต่อ ๆ มาก็เล่นเป็นบ้าง มีทั้งเพื่อนรุ่นพี่ รุ่นตัวเอง และรุ่นน้อง เล่นกันอย่างสนุกสนาน (เชียงพมมี และคณะ. 2536 : สัมภาษณ์) "เห็นเพื่อนพาเอ็ดมา (ท่ามา) แต่คราวเช่นพ่อเช่นแม่และสืบเล่นต่อมาเท่าทุกวันนี้ การเล่นบางอย่างก็มีเสียงมันส์เสื่อน่า บางอย่างก็มีดนตรีด้วย บางอย่างก็ไม่มีดนตรีแม้แต่ชิ้นเดียว" นอกจากนี้ผู้วิจัยยังได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางรายอื่น ๆ อีกคือ ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการละเล่นของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางพบว่ามียุ่ด้วยกัน 2 ระดับ คือ ระดับผู้ใหญ่เล่นและระดับเด็กเล่น

ระดับผู้ใหญ่เล่น (ผู้มีอายุตั้งแต่ 18 ปีขึ้นไป) รวมมีด้วยกัน 2 แบบ คือ แบบมีดนตรีประกอบ และแบบไม่มีดนตรีประกอบ โดยมีรายละเอียดดังนี้

แบบมีดนตรีประกอบ ผู้ใหญ่เล่น แบบมีดนตรีประกอบได้แก่ หัวล้านชนกัน แข่งม้า แข่งกลองเล็ง (กลองคู่) แข่งกลองหาง (กลองยาว) ฟ้อนมวหลายพื้นเมือง ไปคุษสาวลงช่วงหลอนฟาดข้าว (ไปตีข้าวในลานโดยไม่ได้บอกเจ้าของลานล่วงหน้า) เป่าปี่ตอฟาง ปี่ไม้ควง เป่าใบไม้ ตีฆ้องและเป่าแคน เป็นต้น (คำลาย และทอง. 2536 : สัมภาษณ์)

แบบไม่มีดนตรีประกอบ ต่ำข้าวเมาข้าวฮางระหว่างบ่าวสาว เตะขี้ก่า (เตะโคลนใส่กันยามถอนต้นกล้า) คำน่าอ้อม (ใครปลุกข้าวกล้าข้าจะถูกแกล้งโดยคนหลายคน

ปลุกปิดทางออกทุกต้น) ชัดมัดฟาง (เวลาที่ช้างเปลือกออกจากฟาง จะมีการเล่นขว้างมัดฟางใส่กันระหว่างบ่าวสาว) ชัดหญ้าคา (เวลามุงหลังคาบ้านใครมัดข้าวจะถูกคนข้างล่างขว้างมัดหญ้าคาใส่หน้า) ข้าวติดมือ (เป็นการช้อนข้าวเหนียวก้อนเล็ก ๆ ใส่ไว้ในมือแล้วทายว่าจะอยู่กับใคร) (วันลี และคณะ. 2537 : สัมภาษณ์)

ระดับเด็กเล่น (เด็ก ๆ เล่น) มีอยู่ 2 แบบ คือ แบบมีดนตรีประกอบและแบบไม่มีดนตรีประกอบ เช่น

แบบละเล่นมีดนตรีประกอบ คือ เล่นเป่าปี่ตอฟาง เล่นเป่าปี่ไม้ควง เล่นเป่าปี่ลูกแคน เล่นโธ่โน้ล้นชา (เล่นชิงช้า) เล่นช้อนแพม (มอญช้อนผ้า) เล่นหมากติ เล่นแมงมุม เล่นตีกลองน้ำ (บุญเพ็ง วิไลสาน. 2537 : สัมภาษณ์)

แบบละเล่นไม่มีดนตรีประกอบ คือ เต้นไธนา เล่นเสือไล่หมู เล่นนกกินปลา เต้นเชือก เล่นหมากรุก เล่นลูกข่าง เล่นเตะหมากรุก (เหมือนเตะฟุตบอล) เล่นผู้สาว เล่นยิงบั้งทบ ชีม้าย้านกล้วย เล่นปิ่นก้านกล้วย เล่นเจ๊ยะตะม้า เล่นน้องน้ำ (เล่นของกะป้าหรือเล่นเอื่อนน้อย) เล่นควายชนควาย เล่นลูกสะบ้าเล่นหมากรุกตะลุด (เล่นไม้กระดานสั้น) เล่นไม้หัวไก่ เล่นกงเกี้ยว (ชาโถกเถก) เล่นจุ๊ชันเดว (ชันกุดจี๊ชันควาย) เล่นชนแมงแฉ (แมงทับ) เล่นหมากรุก (เล่นช้อนหา) เล่นหมากรุกเป็ง เล่นจับตักแตน เป็นต้น (บุญรอด และคณะ. 2537 : สัมภาษณ์)

เป็นที่ทราบกันว่าชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง มีการละเล่นที่เกี่ยวข้องกับดนตรีทั้งทางตรงและทางอ้อมเป็นจำนวนมากไม่น้อย อันเป็นเครื่องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ดนตรีกับการละเล่นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จะเห็นได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอันเก่าแก่และสืบทอดกันมานาน กลายเป็นศิลปะการแสดงแบบดั้งเดิมของชาวไทพวนอีกอย่างหนึ่ง เมื่อวิเคราะห์จากข้อมูล การละเล่นและดนตรี รูปแบบการเล่นทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จึงสันนิษฐานได้ว่า อาณาจักรพวนครั้งอดีตนั้นได้มีความเจริญรุ่งเรืองมาแล้วแต่ครั้งโบราณ ไม่แพ้อาณาจักรอื่นใดในเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพียงไทเห่เจ้าเมืองที่ยังหลงเหลืออยู่

ได้ชื่อว่าเป็นทุ่งไหหินในวันนี้ ก็เป็นสิ่งที่ขึ้นชื่อที่ปรากฏให้ได้เห็นกันไปทั่วโลก (แสงแก้ว.

2537 : สัมภาษณ์)

6. ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการทำมาหากิน

ในวิถีชีวิตของชาวไทพวนโดยทั่วไป ถึงแม้ว่าจะมีบ้านหลังใหญ่ มีทุ่งนาหลาย ๆ ไร่ มีวัว มีควายเต็มแปลง (เต็มคอก) ก็ไม่ใช่ว่าจะมีความสุขเสมอไป เนื่องจากว่า จิตสำนึกของชาวไทพวนไม่ได้ยึดติดอยู่กับวัตถุ ซึ่งตนเองหามาได้และมีไว้ในครอบครองแต่ประการใด เพราะชาวไทพวนเป็นคนขยันขันแข็ง อดทน เหมือนกับว่าประชาชนชาวไทพวนไม่รู้จักคำว่าอดอยากเลย และพวกเขาก็ไม่เคยคิดว่าตัวเองอดอยากด้วย เนื่องจากแต่ละครอบครัว มีสวนมีไร่ มีบ่อเลี้ยงปลา มีวัวมีควายมีหมู มีเป็ดมีไก่ มีสวนครัวประจำบ้าน แต่ละบ้านจะมีสวนหย่อมดอกไม้กลางแจ้ง มีสวนไม้ไผ่ และสวนผลไม้ กินได้ตลอดฤดูกาล การทำมาหาเลี้ยงชีพถึงแม้หมู่บ้านจะห่างไกลกันบ้าง ก็มีม้าที่ใช้เป็นพาหนะเดินทางใช้ติดต่อกัน ได้สะดวก ดังตอนหนึ่งของกลอนลำจารย์บัววัน อินทะวง ว่าว่า

"เมืองพวนนี้

ในน้ำมีปลาฟืนองเอย

ในนามีข้าว (ข้าว)

สาวงามนับบ่อไค่ว (นับไม่ได้เพราะมีมาก)

เหมือนดั่งดงด่านด้าว

มีไม้เอนกนอง

มองไปกลางดงกัน (ทุ่งหญ้าโน้น) เห็นนกทาและนกแอ่น

นกตีบินแต่นกยูง (บินผ่านทุ่งหญ้า) งอยน้อยไหหิน งามเด ฯลฯ

(หมอลำจารย์บัววัน อินทะวง หมอตอบฉญาฟองลี และหมอแคน. 2537 : สัมภาษณ์)

เมื่อมองผ่านวิถีชีวิตทางกลอนลำพวนดังตัวอย่างข้างบนนั้น เป็นการพิสูจน์ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง ดนตรีกับการทำมาหากินและเลี้ยงชีพของชุมชนชาวไทพวน มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้งมาแต่ไหนแต่ไร

ปัจจุบันถึงแม้ว่าสภาพเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของโลกจะเข้าไปมีบทบาทเป็นตัวกำหนดเปลี่ยนรูปแบบการดำเนินชีวิตของชุมชนในตัวเมืองบางเมืองก็ตาม แต่ในหมู่บ้านชนบทที่ห่างไกลจากตัวเมืองแม้จะไม่ไกลมากนัก บรรดาหมอลำ หมอแคน หมอตอบฉญาและคณะนักดนตรีทั้งหลายทั้งปวง ก็ไม่ใช่ว่าจะมีค่าจ้างรางวัลมากมายนัก นอกจากชั้น 5 เพียง 2 ชั้น และมีเครื่องชั้นครูไม่กี่อัน เช่น ชั้นชั้นครูหมอลำ หมอแคน และหมอตอบฉญา เครื่องชั้นครู เช่น ดอกไม้รูปเทียน ชั้นละ 5 คู่ เหล้าขาว 2 ขวด ไข่ไก่ 4 ฟอง ค่าหมาก ค่าพลู 4 ค่า บุหรี่พื้นตองกล้วย 4 มวน เงินกับธนาคารลาวชั้นละประมาณ 2,500-5,000 กีบ (ฟองสี. 2537 : สัมภาษณ์) โดยเหตุผลจริง ๆ แล้ว ในชีวิตสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทพวนโดยทั่ว ๆ ไป เขาไม่ต้องการวัตถุแต่ประการใด แม้กระทั่งเงินก็แทบจะไม่มีควมหมายสำหรับชาวไทพวนในบางกรณี เพราะชาวไทพวนยังดำรงชีวิตอยู่ด้วยความบริสุทธิ์ และนั่นที่ชาวไทพวนไม่มีวงดนตรีเป็นสำนักเพื่อให้คนมาบริการว่าจ้างเพื่อเลี้ยงชีพจึงไม่มี แต่ไม่ได้แปลว่าจะไรสำหรับสังคม วัฒนธรรมของเผ่าพันธุ์ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

จากการศึกษาข้อมูลจากภาคสนาม ผู้วิจัยจึงพอประเมินความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการทำมาหากินและเลี้ยงชีพของชาวไทพวน ดนตรีมีไว้เพียงเพื่อรับใช้ในงานบุญประเพณี พิธีกรรมที่เป็นสังคม วัฒนธรรมท้องถิ่นเท่านั้น ไม่ได้มีไว้สำหรับการประกอบการทางธุรกิจอย่างสังคมเมืองแต่อย่างใด

7. ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปกรรม

ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปกรรม ตามแบบสมัยดั้งเดิมของชาวไทพวนนั้น เป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกับความชอบ ของนายช่างผู้ประดิษฐ์คิดสร้างเครื่องดนตรีแต่ละคน โดยถือเอาความนิยมของแต่ละท้องถิ่น แต่ก็ไม่นั่นนอนว่าแต่ละท้องถิ่น จะมีรูปแบบเป็นเกณฑ์กำหนด

ตายตัวแต่ประการใด เช่น การทำกระຈັບປີ່และສີຂອ ในบางช่วงจะทำละเอียดยิ่งเกลา
 ขัดน้ำมันงาและส่วนหัวกระຈັບປີ່และສີຂອก็จะแกะสลักเป็นรูปหัวนาค หัวงู หัวลิง และรูปหัว
 พระฤาษี ช่วงบางคนก็จะทำเป็นหัวธรรมดา ส่วนกลองเสียง กลองหางนั้น เมื่อเวลาจะออก
 งานบุญแข่งกัน (เสียงกลอง) ระหว่างบ้านต่อบ้าน หรือเมืองต่อเมือง ก็จะทำผ้าสีตัดเป็นริ้ว
 ติดใส่เป็นการประดับประดาตกแต่ง หรือบางที่ใช้กระดาษสีต่าง ๆ เพื่อให้ดูสวยงาม ขัดเงา
 ด้วยน้ำมันถั่วดินผสมกับน้ำมันงา เฉพาะห้องต้มน้ำส้มผสมหมากชากและชื้อถ้าขัดจนใสงาม
 เหมือนกับสีของทองคำ สำหรับแคนบางช่วงก็ทำเป็นลายเกล็ดปลาทั้ง หรือลายเกล็ดงูเหลื่อม
 ลอกลายใส่เต้าแคน ส่วนปลายแคนด้านบนบางช่วงนิยมหางนกแซว บางช่วงชอบแบบหางเต่า
 ขัดเงาด้วยครั่งผสมน้ำเหล้า ประดับด้วยพวงมาลัยดอกเข็ม หรือดอกโสนขาว แดง เหลือง
 ดูสวยงามไม่น้อย (จารย์หล้า จันทะลังสี และเชียงเพ็ด. 2537 : สัมภาษณ์)

จากการลงภาคสนามผู้วิจัยได้พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปกรรมการ
 แกะสลัก ควัด และประดับประดาตกแต่งเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ทั้งเครื่องตี สี่ ตี
 เป่านั้นมีความเกี่ยวข้องกับกาลเวลาและรสนิยมเป็นบางส่วน เนื่องจากรูปแบบการดำเนิน
 ชีวิตของคนเผ่าพันธุ์ชาวไทพวน ชอบอยู่แบบเรียบง่ายและอยู่ร่วมกันแบบธรรมชาติ ด้วย
 เหตุนี้ เมื่อมองในมุมกลับกันจะเห็นได้ว่า ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปกรรม ได้มีความคู้
 กันมากับประเพณี การละเล่น และดนตรี ที่เป็นเอกลักษณ์ดั้งเดิมแห่งภูมิปัญญาท้องถิ่นชาว
 ไทพวนมาช้านาน

8. ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับภาษาและวรรณกรรม

คำว่า "วรรณกรรม" หมายถึง สิ่งที่ยืนยันทั้งหมด รวมทั้งสิ่งที่พิมพ์และจากใน
 ใบบลาน วรรณกรรมที่ติดขึ้นอยู่กับการเรียบเรียง ซึ่งเรียกว่า "วรรณศิลป์" วรรณกรรม
 ส่วนมาก จะใช้ภาษาเรียบง่าย เป็นสำนวนท้องถิ่น ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง โดยเฉพาะ

วรรณกรรมที่ใช้เฉพาะสำหรับการแสดงเพื่อความบันเทิงที่มีดนตรีประกอบ ยังคงเป็น
วรรณกรรมที่มีความสำคัญระหว่างท่วงทำนองของดนตรี ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับภาษา
และวรรณกรรม คือ วรรณศิลป์ : การขับลำและการแสดงอีกอย่างหนึ่ง (สนธิ ตั้งทะอิจ.
2528 : 3,220-210) วรรณศิลป์ วรรณคดี การละเล่นและดนตรีของชาวไทพวน ให้
ความรู้ทางด้านภาษาที่ใช้เรียกเครื่องดนตรี ซึ่งจะได้เสนอด้วยตารางเทียบภาษาพวนและ
ภาษาไทย ดังรายละเอียดข้างล่างนี้

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบชื่อเครื่องดนตรีระหว่างภาษาไทพวนกับภาษาไทย

ภาษาพวน	ภาษาไทย
กระจับปี	พิณ
ซอ	ซอ
แซ่ง	ฉาบ
กอง	กลอง
ค้อง	ฆ้อง
แคน	แคน
ปี	ปี
กะลอ	ซอลอ
ค้องบั้ง	มโหระทึก
หมากซึกแซ็ก	ลูกแซก
เสียงเสบ	เสียงดนตรี

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบคำทั่วไปที่เกี่ยวกับการเล่นดนตรีระหว่างภาษาไทพวนกับภาษาไทย

ภาษาพวน	ภาษาไทย
นักเสบ	นักดนตรี
นักฮ้อง	นักร้อง
หมอล่า	หมอลำ
หมอดอบ	หมอดอบผญา
จ่ายผญา	เว้าผญา
พ็อน	รำ
เซ็ง	เซ็ง
แฮ่	แห่
เคาะกะลอ	ตีชอลอ
ตบกองล่าวง	ตีกลองร่าวง
ตีกองเพน	ตีกลองเพล
หมอแคน	หมอแคน
การสะแดง	การแสดง
เบิกบานม่วนซื่น	สดชื่นสนุกสนาน
ตึกคั่นลั่นเลิง	ครึกครื้นรื่นเริง
ออนซอนเสียงล้ำมาน	ชื่นชอบเสียงเพราะดี
พดพื้นซื่นชม	ชื่นชมสนุกสนานมาก
สะออนพ็อนงาม	ชื่นชมรำไ้ดั่งดงาม

บรรดาศัพท์ภาษาที่ใช้ในวรรณกรรม เป็นภาษาที่ฟังง่าย ฟังแล้วให้คุณค่าทาง
อารมณ์ ให้ความรู้สึกซาบซึ้ง เข้าใจ คล้อยตามได้เป็นอย่างดี เช่น ตำนานทุ่งไหหิน
(หลวงพ่อก๊อ. 2537 : สัมภาษณ์) เมื่อพระยาเจืองได้นั่งเมืองพวนแล้ว ไพร่ฟ้าข้า
แผ่นดินก็อยู่ด้วยความร่มเย็นเป็นสุข มีการสร้างบ้านสร้างเมือง ครึ่งหนึ่งมีหัวศึกใหญ่จาก
ต่างแดน เข้ามาปล้นประชาชนเป็นการใหญ่ พระยาเจืองได้พาไพร่พลออกรบหัวศึกนาน จึง
ปราบหัวศึกต่างแดนลงได้ และพระยาเจืองได้ไล่ฆ่าขุนศึกนั้นตาย ไพร่พลเขาก็ล้มตายเป็น
อันมาก พระยาเจืองจึงได้ชัยชนะในครั้งนั้นแล

เมื่อปราบหัวศึกได้แล้ว พระยาเจืองจึงทำพิธีฉลองชัยชนะครั้งยิ่งใหญ่ บนทุ่งหญ้า
แห่งหนึ่ง มีการฆ่าควาย หมู เป็ด ไก่ กินเลี้ยงและเหล้ารินกินคบขัน ฟ้อน ล่า เป่าแคน
ตีฆ้อง ตีกลอง ตลอด 7 เดือน จึงเลิกงานเลี้ยงฉลอง อนุสรณ์ครั้งอดีตแห่งพระยาเจือง
จึงเหลือไว้ให้คนรุ่นต่อ ๆ มาได้เรียกว่า ทุ่งไหเหล่าเจือง และกลายมาเป็นทุ่งไหหินจนเท่า
ทุกวันนี้ (หลวงพ่อก๊อ. 2537 : สัมภาษณ์) นอกจากดนตรีและการละเล่นจะปรากฏใน
วรรณกรรมตำนานแล้ว ยังปรากฏในวรรณกรรมอื่น ๆ อีก คือ

สุภาสิต คำสอน

กลอนลำและกลอนฉญาข่อย

ตำนานขุนบรมราชาธิราช ที่ทำให้เกิดมีเมืองพวน

เรื่องท้าวรุ่งท้าวเจือง

ตำนานเสียงเมือง

ตำนานบั๊กจิ้งคั้งคั้งแดงนอนตะแคงคุงฟ้า

นิทานเมืองงานบ้านผิบบงบท

นิทานเรื่องเหล็กชี่ด้ามแตก

บทกลอน กาพย์กลอน และคำสอนอื่น ๆ อีกหลายอย่าง

ภาพประกอบ 43 หมอลำหมอแคน

สุภาชิตคำสอน มีดังนี้

"หมิ่นเพื่อนว่าดี มีเพื่อนจึงเอ็นดูพี่น้องลงป่าเอี้ยว่าหลาน เพื่อนอีกโตอย่าโง่งงอย่า
งั้น ทุกข์เพื่อนบ่เหลียวเบิ่งหน้าหน้าผู้ देखกายเป็นอื่น เพื่อนบ่เอ็นอย่าชาน เพื่อนบ่วานอย่า
เอ็ด คั้นส้เอ็ดแท้ ๆ ขอเห็นฮ้ายอน"

กาพย์กลอนเป็นทั้งกลอนอ่านและกลอนลำ แต่ชาวไทพวนเรียกว่า กาพย์กลอน ดัง
ตัวอย่างบทกลอนบางส่วน จากกาพย์กลอนเกี้ยวสาว มีดังนี้

"หล้าเอยสาวงามน้องหล้าณะ ม้าบะจอกอ้ายจี แหล่งแจเส้า ม้าบะเลาอ้ายจะ
แหล่งแจเทียบ อ้ายจีเลียบกันกัฟั้งน้องเซ็นไหม อ้ายจะเลียบกอนจัวกอนควาย ฟั้งน้อง
เซ็นต้าย ฟังไต้ย็นเลียงอ้าย เหือก่องแก้วไปนอน เตื่อหล้าเอย สองมืออ้ายจีค้อยลูบไม้ฮ้าว"

สองมืออ้ายจี้ค้อยชาวไม้ฮั่ว อ้ายจี้เยาะย่องฮั่วทางหัวถินลมน่าหล้าเอ๋ย ไม้แล้ อ้ายจี้না
ไปหย๋ผา ก่าชาชายจี้নাไปหย๋ป่อง ความลมสองเฮ้านั้น เหื้อขึ้นกันแต่ทอผา ก่าเวณนา
เหื้อขึ้นกันแต่ทอป่อง บ่มีไม้ต่อนั้น เหาจี้ล่องเห็นได้ว นอหล้าเอ๋ย"

(ลิ้มมา ทิพพะวงไซ. 2537 : สัมภาษณ์)

เมื่อวิเคราะห์ถึงคุณค่าด้านต่าง ๆ ในวรรณกรรม ศิลปวรรณคดีของชาวไทพวนที่
แขวงเชียงขวาง จะทำให้ทราบถึงอารมณ์ของผู้ประพันธ์ โดยให้ประโยชน์ทางการศึกษา
ด้านสังคม และวัฒนธรรมได้หลายด้าน ดังเช่น

1. ด้านภาษากวีและภาษาพูดประจำวัน เป็นสำนวนศัพท์ถ้อยคำมีศิลปวรรณคดี
ท้องถิ่นที่ลึกซึ้งอ่านและฟังเพราะมาก
2. ด้านประวัติศาสตร์ ให้ความรู้ในเหตุการณ์ของบ้านเมือง ตำนานพื้นที่
เกิดเหตุ พื้นที่มีประวัติแหล่งชุมชน และบุคคลผู้นำที่สำคัญทางประวัติศาสตร์
3. ด้านวัฒนธรรม ให้ความรู้ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และ
ลักษณะการประกอบอาชีพ เครื่องมือเครื่องใช้ของชุมชนในอดีต และการสืบทอดสิ่งที่ดีทาง
วัฒนธรรมเอาไว้
4. ด้านสังคมและคุณค่าทางอารมณ์ ทำให้รู้สึกซาบซึ้งใจ รู้ค่าความงามของ
ธรรมชาติ รู้คุณค่าที่ดี มีระเบียบเรียบร้อย รู้รักชาติ มีความกล้าหาญ ความเสียสละ มีจิต
ศรัทธา ชี้อตรง
5. ด้านสติปัญญาให้คุณค่าทางความคิด ความรู้ และคติ มีประโยชน์ต่อการ
ประพฤติในชีวิตประจำวัน ก่อให้เกิดมีสติปัญญา ให้มีจิตใจสูงขึ้น
6. ด้านศีลธรรมคำสอน มีคุณค่าให้การอบรมสั่งสอน เป็นแนวทางให้ชีวิตผู้
ยึดถือปฏิบัติ บรรลุคุณค่า และมีสุข รู้จักบาปบุญคุณโทษ (สมลี เดชาคำพู. 2537 :
สัมภาษณ์)

สรุปและเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาค้นคว้าที่เกี่ยวกับเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ของกลุ่มเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์มนุษย์ ย่อมทำให้ทราบถึงขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี ค่านิยม และความเชื่อตามพิธีกรรมต่าง ๆ ในวิถีชีวิตที่เป็นวัฒนธรรมและสังคมของชุมชนเผ่าพันธุ์นั้น ๆ

ดนตรีเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ด้วยวัตถุที่มีอยู่ในธรรมชาติ และเลียนเสียงแบบธรรมชาติ เรียบเรียงเสียงจนได้มาตรฐาน ที่พอใจและยอมรับได้ โดยเรียกชื่อเกี่ยวกับดนตรีนั้นผิดแปลกและแตกต่างกันไปบ้าง เนื่องจากเชื้อชาติและภาษาต่างกัน

มนุษย์เกิดมาและอยู่ได้โดยอาศัยธรรมชาติ แต่มนุษย์ก็ต้องดิ้นรนต่อสู้กับธรรมชาติ มีการดัดแปลงและปรับปรุงธรรมชาติ ให้น่าอยู่และคิดประดิษฐ์ วัตถุ อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เพื่ออำนวยความสะดวกสบายแก่การดำรงชีวิตให้อยู่ได้ในสังคม มนุษย์มิใช่อยู่ได้เพราะมีข้าวปลาอาหารเพื่อบำรุงร่างกายเท่านั้น แต่มนุษย์ต้องการอาหารทางด้านจิตใจอีกด้วย

การศึกษาเครื่องดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางของประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว มีจุดมุ่งหมายการศึกษาอยู่ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับเครื่องดนตรี ศึกษาองค์ประกอบทั่วไปทางดนตรีและศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิต ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

เครื่องดนตรีของชาวไทพวนมี 4 ประเภท คือ เครื่องดีด สี ตี เป่า

1. เครื่องดนตรีประเภทดีด มี 1 ชนิด ได้แก่ กระจับปี
2. เครื่องดนตรีประเภทสี มี 1 ชนิด ได้แก่ ซอ
3. เครื่องดนตรีประเภทตี มี 6 ชนิด ได้แก่ กลอง ม้อง ฆ้องแขกแซก ฆ้องแขก

กะลอ และแซ่ง

กลองมี 5 ชนิด คือ

กลองเพล

กลองร้าว

กลองหาง

กลองปัด

กลองเส็งหรือกลองคู่

4. เครื่องดนตรีประเภทเป่า มี 3 ชนิด ได้แก่ ปี่ตอฟาง ปี่ไม้คาง และแคน

การเล่นประเภทอื่น ๆ ของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง มี 3 ประเภท คือ ลำพวนและตอบผญา, ฟ้อน และร้องเพลง นอกจากนี้ยังได้นำเครื่องดนตรีสากลมาใช้อีกด้วย

จากการศึกษาภาคสนาม เกี่ยวกับการลำพวนและตอบผญาพวนได้พบว่า ปัจจุบันหมอลำพวนก็มีการลำเพื่อประกอบการแสดงได้เหมือนกับหมอลำพวนชายและหมอลำพวนชายไม่ร้องตอบผญาเหมือนหมอลำพวนหญิงแต่ประการใด

ฟ้อน (ร่า) นอกจากล่าวงแล้วชาวไทพวน ยังนิยมฟ้อนเป็นรายการแสดงแบบศิลปะเวที มีดนตรีบรรเลงเป็นเครื่อง ๗ รวมทั้งมีการเต้นรำแบบตะวันตกเป็นบางครั้งในบางกรณี

ในครั้งอดีตที่แขวงเชียงขวางไม่มีการร้องเพลงแต่อย่างใด แต่ทุกวันนี้ยังนิยม

ร้องเพลงลาวและเพลงสากลอีกด้วย

ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางไม่เพียงแต่ใช้เครื่องดนตรีแบบพื้นเมืองเท่านั้น แต่ยังนิยมใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้าและเครื่องดนตรีสากลทางยุโรปและทางตะวันตกเข้ามาบรรเลงผสมผสานกับเครื่องดนตรีพื้นเมือง และแยกออกเป็นวงดนตรีสากลโดยเฉพาะ

เครื่องดนตรีของชาวไทพวนมีส่วนประกอบที่สำคัญ 6 อย่าง ได้แก่

1. ชื่อเรียก
2. ชนิดและขนาด
3. ส่วนประกอบและหน้าที่
4. ระบบเสียง
5. โน้ตดนตรี
6. เทคนิคการบรรเลง

วัสดุและอุปกรณ์ในการทำเครื่องดนตรี

1. อุปกรณ์ที่ใช้ทำเครื่องดนตรี

ขวาน
 ขวี่
 มีดปลายแหลม
 ฆ้องตีดาบ
 เหล็กซี่
 หินชา

กบเขาะไม้

เลื่อยมือ

ลัว

2. วัสดุที่ใช้ทำเครื่องดนตรี

ไม้เนื้อแข็งและไม้ไผ่

ฝ้ายและสายไหม

ลวด เหล็ก และทองเหลือง

ขลุ่ย ครึง และยางไม้

หนังสัตว์ และเขาสัตว์

รากไม้ ลำต้นไม้ กิ่งไม้ ใบไม้ พังพืด เป็นต้น

สถานที่ทำเครื่องดนตรี

ชาวไทยวนทำเครื่องดนตรีในที่ต่าง ๆ เช่น

1. ทำที่วัด
2. กลางหรือลานบ้าน
3. ทำที่ทุ่งนาหรือเถียงนา
4. ทำตามทางเดิน
5. ทำที่ป่าดง

การได้มาของเครื่องดนตรี

ชาวไทพวนได้เครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ มาด้วยกัน 3 วิธี คือ

1. ได้มาด้วยการทำเอง
2. ได้มาด้วยการซื้อและแลกเปลี่ยน
3. ได้มาจากการช่วยเหลือจากภายนอก

องค์ประกอบทั่วไปของดนตรีชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

เครื่องดนตรีของชาวไทพวนมีองค์ประกอบทั่วไป 5 อย่าง คือ

1. การผสมวง
2. นักแต่งเพลงหรือผู้ประพันธ์
3. นักดนตรี
4. วิธีการบรรเลง
5. ผู้ชมผู้ฟัง

องค์ประกอบของบทเพลงชาวไทพวน

บทเพลงของชาวไทพวน มีองค์ประกอบ 7 อย่างคือ

1. บทเพลง หรือกลอนลำและฉญา
2. เนื้อร้อง (เนื้อหา)
3. ทำนอง

4. จังหวะ
5. ลักษณะของเสียง
6. การประสานเสียง
7. รูปแบบการประพันธ์

กลุ่มชาติพันธุ์ไทพวนที่แขวงเชียงขวางที่ ส.ป.ป.ลาว

แขวงเชียงขวางมีเนื้อที่ทั้งหมด 19,800 ตารางกิโลเมตร มีพลเมือง 165,890 คน ประกอบด้วยชน 3 เผ่าใหญ่ คือ

1. ชนเผ่าลาวลุ่ม มีประมาณ 60 % และใช้ภาษาสกุลลาว-ไท เป็นภาษาพูด
2. ชนเผ่าลาวสูง (ม้ง) มีประมาณ 30 % และใช้สกุลภาษาจีน-ทิเบตและพม่า เป็นภาษาพูด
3. ชนเผ่าลาวเทิง (ขมุ) มีประมาณ 10 % และใช้สกุลภาษามอญ-เขมร เป็นภาษาพูด

ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางแบ่งออกเป็น 2 ชั้น (Class)

การแบ่งชั้นในการวิจัย ส่วนนี้ผู้วิจัยได้ถือเอาเกณฑ์การงานและการประกอบอาชีพ เพื่อวิเคราะห์หามีได้มีจุดประสงค์ที่จะแบ่งแยกความปองดองสามัคคีภายในชาติลาวแต่ประการใด เมื่อมองในแง่สิทธิมนุษย์ประชาธิปไตย มีความเท่าเทียมและเสมอภาค เฉพาะส่วนวรรณะ (Caste) ทางเศรษฐกิจระหว่าง 2 ชั้น อาจมีความแตกต่างกันบ้างคือ ชั้นกรรมกรและชนชั้นไร่นา ชั้นกรรมกรได้แก่ กลุ่มที่ประกอบอาชีพทางราชการและออกแรงงานทางสติปัญญาและกำลังกาย ซึ่งสังกัดอยู่กับทั้งภาครัฐและเอกชน ชนชั้นดังกล่าว

มีบ้านอยู่ มีที่ดินทำกิน แต่ไม่มีเวลาที่จะทำกิน รายได้ส่วนตัวน้อยมาก ชนชั้นนี้ได้รับเกียรติ และประชาชนยอมรับว่าเป็นผู้เสียสละ และเกษียณอายุราชการได้ 60 ปีสำหรับผู้ชาย 55 ปี สำหรับผู้หญิง มีเงินสวัสดิการ มีที่ทำกินและมีบ้านพักให้สำหรับผู้ที่ต้องการ หากจะสมัครเป็นผู้ใหญ่บ้านและผู้แทนราชการชั้นต่าง ๆ ก็แล้วแต่ความสามารถ ชนชั้นชาวไร่ชาวยึดอาชีพเกษตร เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืชเป็นส่วนใหญ่ บางทีก็ทำธุรกิจค้าขายตามตัวเมืองและตามหมู่บ้าน ชนชั้นดังกล่าวนี้มีรายรับจากการค้าขายสูง มีบ้านหลังใหญ่ ฐานะทางครอบครัวดี มีรถบรรทุก รถเก๋งใช้เป็นของตัวเอง แต่ต้องอยู่ภายใต้ระเบียบกฎหมายของบ้านเมือง เมื่อมองย้อนกลับ เมื่อชาวไร่ชาวนามีวาระทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีความสุข ความเจริญทางวัตถุและจิตใจ ยังรู้บุญคุณและไว้วางใจต่อกรรมการ และกรรมการก็ภูมิใจที่ตนเองได้ช่วยให้ชาวไร่ชาวนามีความสงบสุขและอยู่ดีกินดี

วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

ที่แขวงเชียงขวางมีเผ่าพันธุ์มนุษย์ในกลุ่มไทพวนอยู่ 2 ประเภทได้แก่ เพศผู้และเพศแม่หรือผู้ชายและผู้หญิง ลักษณะผู้ชายชาวไทพวน รูปร่างสูงใหญ่ ออกกว้าง กระโหลกศีรษะป้อมนิดหน่อย เส้นผมแข็งออกสีดำเข้ม หน้าผากโหนก ใบหน้ากว้าง ลูกตาดำ สีน้ำตาลนิต ๆ แขน ขาใหญ่ มือ เท้า หน้าใหญ่สีผิวดำเหลืองหน้าแดง เสียงพูดดังก้อง ในลำคอ คุ่มเคลือ เสียงต่ำ

สุขภาพจิตและร่างกายแข็งแรงทนต่อความหนาวเย็นได้ดี ชยันทำงาน การก้าวเท้าลงพื้นแบบหนัก ๆ จิตใจซื่อตรงเข้มแข็ง ชอบสนุกรื่นเริง ใส่กางเกงขาสั้นหรือขาสั้น ใส่เสื้อคอกลมมีคอผสมแขนยาวเป็นส่วนมาก ใช้ผ้าคาดบ่า ชอบพกมีดแหลมไว้ที่เอว และไม่ชอบใส่เกิบ (รองเท้า) ปัจจุบันนิยมเปลี่ยนมาใส่รองเท้าฟองน้ำ และรองเท้าผ้าใบบ้าง

ลักษณะร่างกายแม่หญิง กลมแบนใหญ่ หน้าอกตั้งธรรมดา ไฝมยาวทั้งเกล้า

(ขอดเป็นจุก) และปล่อยลงด้านหลัง กระโหลกหัวธรรมดาหาป้อม (กลม) หน้าผากกว้าง หาคาบธรรมดา ใบหน้าใหญ่ มนกลมแบนเล็กน้อย คางไม่ยื่นออก ลูกตาดำ ขมุกโด่งเล็กน้อย แก้มนูนเป็นสีแดงอ่อนหาแดงเข้ม พันขาว ชี้นิ้วเสมอ นิ้วมือกลมยาวเท่าใหญ่สั้น ท่อนแขน ท่อนขาใหญ่เสียงพูดแจ่มชัด อยู่ในระดับเสียงกลางสูง

สุขภาพร่างกายและจิตใจแข็งแรง ขยันทำงาน ทนความหนาวเย็นได้เป็นอย่างดี กว่าเพศชาย จิตใจซื่อตรงบริสุทธิ์ เกือบคมมากกว่าเพศชาย อ่อนน้อม ตาหวาน มีเสน่ห์ พูดจริงทำจริง ทำทางเรียบง่าย อยู่ในโอวาทของพ่อแม่ ฝากแก่คนข้างสูง ใส่ผ้าถุงมีตีน มีหัว ใส่เสื้อแขนขาวสีดำ ขาว แดง น้ำเงิน ชอบถือถุงสะพายแดง มีผ้าโพกหัว

วิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง

การดำเนินชีวิตของชาวไทพวนในอดีตจนถึงปัจจุบันล้วนแล้วแต่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 เช่น

1. ที่อยู่อาศัย
2. อาหาร
3. เครื่องนุ่งห่ม
4. ยารักษาโรค

จากการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยยังได้พบว่า ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางดำเนินชีวิต ได้ด้วยปัจจัย 4 และยังมีคติต่อความเชื่อในเรื่องบาป บุญ คุณ โทษ โดยเกี่ยวข้องกับลัทธิศาสนาต่าง ๆ อีก คือ

ลัทธิถือผี คือผีบรรพบุรุษ ผีมหัศจรรย์หลักเมือง ผีป่า ผีน้ำ เป็นต้น

ลัทธิถือพราหมณ์ คือ หมอสูด หมอมอหมอเหยา หมอพราหมณ์หรือหมอพอน

ความเชื่อถือทางพุทธศาสนา คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น

ผลของความเชื่อดังกล่าว ไม่ได้เป็นเพียงนามธรรม หากยังได้นำไปประพฤติปฏิบัติกันมา

โดยตลอด ในวงจรชีวิตของคนคนหนึ่งนับแต่เกิดจนตาย

ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

1. ดนตรีของชาวไทพวน

จากการศึกษาจึงทำให้ทราบว่า ดนตรีของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางมีความหมายอยู่ 2 อย่าง

1.1 ดนตรี หมายถึง เครื่องดนตรีประเภทดีด สี ตี เป่า มีผู้บรรเลงให้จังหวะและทำนองตามบทประพันธ์นั้น ๆ

1.2 ดนตรี หมายถึง การแสดง มีผู้ขับ ลำ ร้อง ฟ้อน ตามบทประพันธ์ที่มีเนื้อหาเป็นภาษาพูดและภาษาทำทาง ซึ่งดำเนินไปตามจังหวะและทำนองของเครื่องเสบ (เครื่องดนตรี)

2. ดนตรีและวงจรชีวิตของชาวไทพวน

ดนตรีและวงจรชีวิตของชาวไทพวนมีความสัมพันธ์กับการใช้ดนตรีในวงจรชีวิตของคนคนหนึ่งตั้งแต่เกิดจนตาย

2.1 ใช้ดนตรีในพิธีการเกิด

2.2 ใช้ดนตรีในพิธีการบวช

2.3 ใช้ดนตรีในพิธีแต่งงาน (แต่งงาน)

2.4 ใช้ดนตรีในพิธีขึ้นเรือนใหม่ (ขึ้นบ้านใหม่)

2.5 การใช้ดนตรีในพิธีกรรมอื่น ๆ

จากการศึกษาค้นคว้าและผ่านการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยจึงทราบว่า การใช้ดนตรีในพิธีกรรมอื่น ๆ ที่แขวงเชียงขวางมีอยู่ 2 ลักษณะคือ

ลักษณะที่ 1 การใช้ดนตรีในพิธีทางราชการ ซึ่งทางพรรคและรัฐบาลกำหนด

ให้เป็นวันหยุดแห่งชาติ เช่น

- บุญวันชาติที่ 2 ธันวาคม (วันสถาปนาสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว)

- วันสร้างตั้งพรรคประชาชนปฏิวัติลาว (วันที่ 22 มีนาคม)

- วันสร้างตั้งกองทัพอประชาชนลาว (วันที่ 20 มกราคม) เป็นต้น

ลักษณะที่ 2 การใช้ดนตรีในพิธีกรรมตามประเพณีท้องถิ่น โดยมีความสัมพันธ์อยู่กับบางกรณีใหญ่ ๆ เช่น

- ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับประเพณีพิธีกรรมคือ ในปัจจัย 4

ในฮัต 12 เดือน และในวงจรชีวิต เป็นต้น

- ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการละเล่นทั้งเด็กและผู้ใหญ่

2.6 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับการทำมาหากิน

2.7 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับศิลปกรรม

2.8 ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับภาษาและวรรณกรรม

ผลของการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางแห่งประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว จึงสรุปได้ว่า

มนุษย์เราเกิดมามีชีวิตอยู่ ไม่ใช่ต้องการเพียงอาหารเพื่อบำรุงร่างกายแค่นั้น แต่ยังต้องการอาหารทางด้านจิตใจอีกด้วย เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวาง วัฒนธรรมการละเล่น และดนตรีของชาวไทพวน จริงอยู่ที่ว่าสรรพสิ่งทั้งปวงเกิดขึ้นก็ต้องดับและสิ่งใหม่ ๆ จะเกิดขึ้นมาแทนที่ แต่ชาวไทพวนที่แขวงเชียงขวางยังได้อนุรักษ์วัฒนธรรมการละเล่นและดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของตนเองไว้คู่กับวิถีความเป็นอยู่ในท้องถิ่นสืบต่อมาตลอดทุกวันนี้เป็นสิ่งที่วิเศษยิ่ง

ข้อเสนอแนะ

● 1. ข้อเสนอแนะหน่วยงานรัฐการที่รับผิดชอบ

ปัญหาการรับเอาดนตรีของต่างชาติควรมีการเลือกเฟ้น ไม่เช่นนั้นจะมีผลกระทบ ต่อวัฒนธรรมการเล่นและดนตรีของท้องถิ่น เพื่ออนุรักษ์ศิลปดนตรีท้องถิ่น ควรส่งเสริม การเรียนการสอนและทำเครื่องดนตรีประเภทต่าง ๆ ให้มากขึ้นและดีที่สุด ควรทำให้เป็น สินค้า

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัย

ควรวิจัยในเรื่องดังต่อไปนี้

- 2.1 วิธีการทำเครื่องดนตรี ประเภทดีด สี ดี เป่า
- 2.2 เนื้อหาสาระต่าง ๆ ในการลำพวนและตอบพญา
- 2.3 การเล่นของเด็กประเภทต่าง ๆ
- 2.4 ผลกระทบของดนตรีต่างชาติต่อดนตรีท้องถิ่นพื้นเมือง
- 2.5 ใ้หน้กับความรักของชาวไทพวน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมศึกษานอกโรงเรียน. เจ้ายากู้จักเชียงขวางบ่อ. ม.ป.ป. 2532.
- กระทรวงศึกษาธิการ. ดนตรีศึกษา. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2521.
- _____. ภูมิศาสตร์ลาว. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ, 1989.
- กระทรวงศึกษาลาว การศึกษาใหม่. เวียงจันทน์. ศึกษาใหม่ : 2532.
- กระทรวง : แกลงข่าวและวัฒนธรรม. วัฒนธรรมลาว เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ. 2536.
- ก. วิเลิศ. ธรรมชาติเชียงขวาง. ม.ป.ป. 2532.
- ก่อ สวัสดิ์พานิชย์. อีสานเมื่อวันวาน. กรุงเทพฯ : พื วาทินพับลิเคชั่นจำกัด, 2533.
- ชั้นทอง ทัมมวงศ์. ศิลปะประจำชาติเอเชีย. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์เวียงจันทน์, 1967.
- คำดี ดวงชนุสอน. ล้นหมี่เชียงขวาง. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์เวียงจันทน์, 2517.
- คำเปลี่ยน สีนวนทอง. สถิติการศึกษา. ม.ป.ป. 2536.
- คำแพง เกศตะวง. ประวัติเมืองพวน. ม.ป.ป. คณะกรรมการวิทยาศาสตร์สังคมลาว : 1988.
- คำสอนสุวรรณหลักษา. แคว้นตอนอาย. ม.ป.ป. 1970.
- จารุวรรณ ธรรมวิธ. ประวัติศาสตร์เมืองพวน. ม.ป.ป. 2536.
- ดวงเดือน บุญยาวง และโอทอง คำอินชู. วรรณกรรมท้าวรุ่งหรือท้าวเรือง. เวียงจันทน์. เวียงจันทน์ใหม่ : 2533.
- ตัวแทนแผนกวัฒนธรรมแขวงเชียงขวาง. สัมมนาเครื่องดนตรีครั้งที่ 1. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ, 1988.
- แทรี มิลเลอร์. ดนตรีไทพวน. ม.ป.ท., 1991 อัดสำเนา.

กรรมการ, กระทรวง. ตำนานสู่ขวัญและผูกแขนต่าง ๆ. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์
เวียงจันทน์, 1955.

บุญยงค์ เกศเทศ. วัฒนธรรมเผ่าพันธุ์มนุษย์. กรุงเทพฯ : ยงสวัสดิ์การพิมพ์, 2534.

บุญเฮ้ง บัวสี แสงประเสริฐ. ประวัติศาสตร์ศิลปะและสถาปัตยกรรมศิลป์. เวียงจันทน์ :
โรงพิมพ์แห่งรัฐ, 1991.

พงสาวดารเมืองพวน. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ, ม.ป.ป.

ภูมิ วงวิจิตร. ประวัติศาสตร์เมืองพวน. ม.ป.ป. 2535.

มติชน. วัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ. ม.ป.ป. 2532.

โรงเรียนศิลปดนตรี. ทฤษฎีดนตรี. เวียงจันทน์. มิตรภาพลาว-โซเวียต : 1985.

วรรณคดี, กรม. ประเพณีโบราณ. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์เวียงจันทน์, 2512.

สถาบันค้นคว้าศิลปวรรณคดีและภาษาศาสตร์. เครื่องดนตรีพื้นเมือง. เวียงจันทน์ :
โรงพิมพ์ปริชาการ, 1990.

สันติ พิมสวัน. ดนตรีพื้นเมือง เวียงจันทน์ : ม.ป.ท. 1992.

สีทา อุ่มชนะมีไช. ประเพณีไทพวน. เวียงจันทน์ : ม.ป.ท. 2538.

หนูไซ พุมมะจัน. ศิลปะการแสดงของลาว. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ, 1992.

หม้วน ลัดตะนะวง. สัมมนาเครื่องดนตรีพื้นเมืองลาวครั้งที่ 1. เวียงจันทน์ :
โรงพิมพ์แห่งรัฐ, 1988.

อุดม บัวศรี. มูหนังของอีสาน. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, 2532.

อนนท์ อาภาภิรม. มนุษย์กับสังคมและวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์, 2510.

อนุนานราชชน, พระยา. เชื้อชาติภาษาและวัฒนธรรม. กรุงเทพฯ : สำนักงานปลัด
กระทรวงศึกษาธิการ, 2515.

Chonpairot, Jarernchai. Lan Khon Sawan : A Vocal ganre of Southern Laos. Diss, Kent State University, 1990.

Diryno. inducainafrane. Fom : 1950.

Hickok, Robert. Exploring Music. North Carolina : Philippines, 197

I. Dudopxki, x. Epkeep x. paxobin, v. xocolop. Giao Khoa Hoaam.

Moscuva. 1955.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

รายนามผู้ให้สัมภาษณ์

คำม่วน สรติไชย์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านน้ำจิม

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 10 เมษายน พ.ศ. 2536

หลวงพ้ออิน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดสันติภาพ

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 21 เมษายน พ.ศ. 2536

คำดี ดวงชนะสอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านโพนสะหวัน

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2537

ชม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านดงไย เมืองปาก

แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2537

พรมมา เดดวงสา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาพง

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม 2537

หลวงพ้อจอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเทอน

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 พฤษภาคม 2537

สวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเทอน

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 พฤษภาคม 2537

คำเพ็ด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาแพง

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2536

คำผาย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านน้ำจิม

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2537

จารย์หงวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพนไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านน้ำจิม

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2536

ขุนทัน ดวงสวรรค์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาแพง

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2536

คำใบ บุคตาคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาแพง

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2536

สมแพง วิไลสาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาแพง

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2536

ทน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านคังไซ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2537

ทองทิพ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านคังไซ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2537

มน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านคังไซ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2537

สมิมา ทิพพะวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาแพง

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2536

คำสิง ดาชาวพน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่ห้องการปกครองแขวง (ศาลากลาง) เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2537

ดวงจิต ไชหว่าง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่ห้องปกครองแขวง (ศาลากลาง) เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2537

พุมิ ทิพพระวร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่ห้องผู้ว่าราชการจังหวัด เมื่อวันที่ 30 พฤษภาคม 2537

เชียงจันทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเพ็ชวัด

เมืองคูน แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2537

ขุนทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเพี้ยวัด

เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2537

จันเพ็ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเพี้ยวัด

เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 2 มกราคม 2537

ทิดแดง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านกอสี่

เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2537

จารย์พิมพา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านกอสี่

เมืองคุณ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2537

สีทน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาแพง

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 4 มกราคม 2537

โทน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเหล็ก

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2537

บุญเพ็ง วิเลสาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเหล็ก

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 5 มกราคม 2537

ขันไซ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านทุ่งไห

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2537

บัวจัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านทุ่งไห

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2537

ทวิญใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านทุ่งไห

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 มกราคม 2537

คอนระนง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านทุ่งไห

เมืองปาก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2537

สุดใจ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านทุ่งไห

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2537

พรมมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านทุ่งไห

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2537

ดอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สนั่นะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านท่าไห

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2537

บุญเหลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านทุ่งไห

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 6 เมษายน 2537

เวียงคอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, ไพไซ สมนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยคำ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

บุญกอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยคำ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

คำสก เป็นฉัให้สัมภาษณ์, โพไซ สนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยค่า

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

มะณีพอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สมนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยคำ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

สีพัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สันณะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยคำ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

เวียงไช้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สมนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยคำ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

วันไช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟไช สุนณะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยค่า

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

ร.ท.แสงแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านห้วยคำ

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 7 เมษายน 2537

กองมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่แผนกวัฒนธรรมแขวงเชียงขวาง

แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2537

บุญเพ็ด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2537

คำหล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2537

หล้าน้อย เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2537

แก้วมะณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 9 เมษายน 2537

บัวแก้ว เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2537

คำป่าน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2537

ทองสี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2537

บุญส่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านเชียงคง

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 10 เมษายน 2537

พรมมี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านคังผาม

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2537

พิมพ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านดงฝาม

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2537

เอียงคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านดงฝาม

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2537

หล้า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านดงฝาม

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2537

บัวจัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนาม

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2537

สุกสะไหม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหนาม

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 14 เมษายน 2537

หลวงพ้อเพ็ก เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านศรีนาชู

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

พรมมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านศรีนาชู

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

สีสมพอน แก้ววงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านศรีนาชู

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

หล้า จันทะลง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านศรีนาชู

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

วง คำเรือง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านศรีนาชู

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

หลวงฟ้วน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โปะไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านศรีนาชู

เมืองผาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

สามเณรหอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟไซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านศรีนาขู

เมืองผาไช้ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

สามเณรสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านศรีนาข

เมืองผาไช้ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

สามเณรคำ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนทะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่วัดบ้านศรีนาข

เมืองพาไซ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

เชียงทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหม้อ

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

คำถาม บกส่ง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหม้อ

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

วันสี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหม้อ

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

คำแพง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนทะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหม้อ

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

อูมมา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนทะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหม้อ

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

คำใบ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนทะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหม้อ

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

ทอน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านบาน

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2537

พูดว่า เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนทะลาต เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านหม้อ

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2537

คำลาช เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจอมทอง

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2537

คำไช้ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไช้ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจอมทอง

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 21 เมษายน 2537

บุญเหลือ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจะมื่น

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2537

อินปัน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สุนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจะมื่น

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2537

ม่วน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจะม้น

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2537

ล. สุนันทา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพธิ์ สุนทะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจะมื่น

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2537

คำพิต เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจะมื่น

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2537

สมัครดี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สนณะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจะมื่น

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2537

บุญรอด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สนณะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านจะมื่น

เมืองคำ แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 23 เมษายน 2537

บัวพัน เป็นผีให้สัมภาษณ์, โทไซ สนนะลาด เป็นผีสัมภาษณ์, ที่บ้านนาดี

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2537

สมแพง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โพไซ สนนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาดี

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2537

เชียงเอื้อง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาดี

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2537

ทองเพ็ด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาดี

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2537

จารย์แพง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาดี

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2537

คำพา เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาดี

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2537

จารย์ทอง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่บ้านนาดี

เมืองแปก แขวงเชียงขวาง เมื่อวันที่ 28 เมษายน 2537

สีชนะ สีสาน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 15 เมษายน 2537

นายพลสิงกะโป สีโคดจุมมะณี เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์,

ที่เวียงจันทน์ เมื่อวันที่ 16 เมษายน 2537

กิแก้ว อินทิลาด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2537

สมลี เดชคำพู เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

สุบัน สุวันนวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2537

ร.ท.คำไพ ชุ่มพนพรรด เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนะลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 20 เมษายน 2537

พ.ต.คำวง วังวิจิตร เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2537

พ.ต.สีสุลอม เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 22 เมษายน 2537

พ.ท.สันติ พลีสัวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2537

ร.อ.สัมพันธ์ บันนาวง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, โฟโซ สุนนະลาด เป็นผู้สัมภาษณ์, ที่เวียงจันทน์

เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2537

ภาคผนวก ข

แบบสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ

ผู้ให้สัมภาษณ์ ชื่อ นามสกุล อายุ ปี บ้านเลขที่

อำเภอ จังหวัด

ผู้สัมภาษณ์ ชื่อ นามสกุล สัมภาษณ์ที่

เมื่อวันที่ เดือน ปี.....

หัวข้อที่สัมภาษณ์

.....

ผู้ร่วมในการสัมภาษณ์มี

1. ท่าน
2. ท่าน
3. ท่าน
4. ท่าน
5. ท่าน
6. ท่าน

สรุปสัมภาษณ์และข้อสังเกตโดยย่อ

.....

แบบสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ

เรื่อง

ดนตรีกับวิถีชีวิตของชาวไทพวนที่เมืองแปกแขวงเชียงขวาง

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวสำหรับผู้ให้สัมภาษณ์

1.1 เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

1.2 ชื่อ นามสกุล อายุ ปี

ที่อยู่ปัจจุบัน

1.3 ระดับการศึกษา

1.4 ศาสนา

1.5 อาชีพ

1.6 หน้าที่การงาน

1.7 ความสามารถพิเศษ (ด้านดนตรี)

.....

1.8 สถานภาพ ☐ โสด ☐ แต่งงาน ☐ หม้าย ☐ หย่าร้าง

ตอนที่ 2 ในท้องที่ของท่านมีประเพณีอย่างใด ที่ยังคงปฏิบัติและใช้เครื่องดนตรีอะไรในการประกอบพิธีกรรม

1. เดือนเจียง มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
2. เดือนยี่ มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
3. เดือนสาม มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
4. เดือนสี่ มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
5. เดือนห้า มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
6. เดือนหก มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
7. เดือนเจ็ด มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
8. เดือนแปด มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
9. เดือนเก้า มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
10. เดือนสิบ มีบุญประเพณี คือ
เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ

11. เดือนสิบเอ็ด มีบุญประเพณี คือ
 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ
12. เดือนสิบสอง มีบุญประเพณี คือ
 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบ คือ

ตอนที่ 3 ประเพณีเหล่านี้ใช้เครื่องดนตรีอะไรบ้าง

- 3.1 ประเพณีการเกิด เครื่องดนตรีที่ใช้ คือ
- 3.2 ประเพณีการบวช เครื่องดนตรีที่ใช้ คือ
- 3.3 ประเพณีการแต่งงาน เครื่องดนตรีที่ใช้ คือ
- 3.4 ประเพณีขึ้นบ้านใหม่ เครื่องดนตรีที่ใช้ คือ
- 3.5 ประเพณีเกี่ยวกับการตาย เครื่องดนตรีที่ใช้ คือ
- 3.6 ประเพณีอื่น ๆ เครื่องดนตรีที่ใช้ คือ

ตอนที่ 4 วิธีการใช้เครื่องดนตรี

- 4.1 เครื่องดนตรีประเภทดีด มีกี่ชิ้น เช่น
- 4.1.1
- 4.1.2
- 4.1.3
- 4.1.4
- 4.1.5
- 4.2 เครื่องดนตรีประเภทสี มีกี่ชิ้น เช่น
- 4.2.1
- 4.2.2

- 4.2.3
 4.2.4
 4.2.5
- 4.3 เครื่องดนตรีประเภทดีและให้จังหวะมีลิ้น เช่น
- 4.3.1
 4.3.2
 4.3.3
 4.3.4
 4.3.5
- 4.5 ใครเป็นผู้ใช้เครื่องดนตรีที่กล่าวมานี้
- 4.5.1

- 4.5.2 โอกาสที่ใช้ เช่น

- 4.5.3 เพลงอะไรบ้างที่ใช้ เช่น

- 4.5.4 เดี่ยวหรือผสม

ตอนที่ 5 เครื่องดนตรีที่กล่าวมานี้ได้มาอย่างไร

- [] ข้อมาจากไหน
- [] ขอมมา
- [] ทำเอง
- [] ตามทัศนะของท่านปัจจุบันนี้ โดยทั่วไปคนชอบเครื่องดนตรีประเภทไหนมาก

ที่สุด

- 5.1.1 เครื่องดนตรีสากล
- 5.1.2 เครื่องดนตรีพื้นบ้าน
- 5.1.3 ด้วยเหตุใด
- 5.1.4 สถานที่สัมภาษณ์
- 5.1.5 บรรยากาศขณะสัมภาษณ์

ผู้สัมภาษณ์ ชื่อ นามสกุล สัมภาษณ์ที่
เมื่อวันที่ เดือน ปี พศ.

ประวัติย่อของผู้วิจัย

ชื่อ	นายโพไซ สันนะลาด
วันเกิด	วันที่ 3 เมษายน พ.ศ. 2492
สถานที่เกิด	บ้านห้อม เมืองหาดทรายฟอง อำเภอเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 390 / 7 หน่วย 28 โพนตองจอมมะนิ เมืองจันทะบุรี อำเภอเวียงจันทน์ สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	เลขานุการรัฐมนตรี กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม รักษาการฝ่ายแผนการวิจัย เพื่ออนุรักษ์และส่งเสริม วัฒนธรรมแห่งชาติ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม สาธารณรัฐประชาธิปไตย ประชาชนลาว ตู้ไปรษณีย์ 122 โทรศัพท์ 212408 โทรศัพท์ 211409. 212023
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2511 จบมัธยมศึกษาที่ประเทศเวียดนาม พ.ศ. 2517 จบโรงเรียนศิลปดนตรีศูนย์กลางที่ฮาเหนือ แขวงหัวพัน ประเทศลาว พ.ศ. 2525 จบสถาบันดนตรีฮานอย ประเทศเวียดนาม พ.ศ. 2538 ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (ศศ.ม) (วิชาเอกไทยคดีศึกษา เน้นมนุษยศาสตร์) จากมหาวิทยาลัย มหาสารคาม ประเทศไทย